

BURAPHA
arts

JOURNALวารสาร
ศิลปกรรมบูรพา

Faculty of Fine & Applied Arts

ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 ปีการศึกษา 2558 มิถุนายน 2558 - พฤศจิกายน 2558

ISSN 0859-8800

๑๑

ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก
ตฤณ กิตติการอำพล

ฉายาเกียรติ : คุณหญิงกิริติ์ กับ ความงามครั้งสุดท้าย
คนแพะ วิรัตน์ธีร

การออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีสุลันสำหรับงานวาเลนไทน์
โดยการประยุกต์รูปแบบลวดลายอิสลามกับลวดลายไทย
สฤณี ธีระนันท

ที่ปรึกษาและคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทางวิชาการ

ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ ดร.สันติ เล็กสุขุม
ศาสตราจารย์ กิตติคุณ วัฒนะ จุฑาวิภาค
ศาสตราจารย์ ดร.พรสนอง วงศ์สิงห์ทอง
ศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์
ศาสตราจารย์ ดร.ผาสุข อินทราวุธ
ศาสตราจารย์ ดร.เดชา วรชุน
ศาสตราจารย์สุชาติ เกาทอง
ศาสตราจารย์อริศรี ปาณินท์
ศาสตราจารย์เสริมศักดิ์ นาคบัว
รองศาสตราจารย์ ภารดี พันธุภากร
รองศาสตราจารย์ ดร.ทวี พรหมฤกษ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต สุรัตน์เรืองชัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ประเทิน มหาพันธ์

รองศาสตราจารย์ สุวิทย์ จิระมณี
รองศาสตราจารย์ ชัยนันท์ ชะอุ่มงาม
รองศาสตราจารย์ ภารดี มหาพันธ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปิฎกรัตน์
รองศาสตราจารย์ สถาพร ตัญญูมี ณ ชุมแพ
รองศาสตราจารย์ อัศนีชัย ชูอรุณ
รองศาสตราจารย์ ปิยะพันธ์ แสนทวีสุข
รองศาสตราจารย์ นพพร ด้านสกุล
รองศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยโท พิชัย สดพิบาล
รองศาสตราจารย์ อุดมศักดิ์ สารีบุตร
รองศาสตราจารย์ พรรรัตน์ ดำรง
ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์
ดร.มนัส แก้วบุชา

บรรณาธิการที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์เทพศักดิ์ ทองนพคุณ

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ภารดี พันธุภากร

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์เสกสรรค์ ตันยาภิรมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ผกามาศ สุวรรณนิภา
อาจารย์ ดร.ภูษา เรืองชีวิน
อาจารย์ ดร.วัชรินทร์ ลีตติศักดิ์
อาจารย์ ดร.ปวิรรณ ธรรมปรีชากร
อาจารย์ ดร. อาคม เสี่ยงมวิบูลย์

มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยบูรพา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

กองจัดการ

คุณวีณา ศรีสวัสดิ์
คุณวิมลรัตน์ อึ้งสกุล

คุณนิกร กาเจริญ
คุณจิรภรณ์ คูหมะณี

คุณจุลเดช ธรรมวงษ์

เจ้าของ

สำนักงานคณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
169 ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131
โทรศัพท์ 0 3810 2510 โทรสาร 0 3839 1042
Email : finearts.buu@gmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปกรรมบูรพา ฉบับที่ 1 ประจำปี พ.ศ. 2558 ที่ท่านอ่านอยู่นี้ อาจเป็นวารสารฉบับแรก ที่สามารถดำเนินการจัดทำได้ทันตรงตามกำหนดเวลา ภาคต้น ปีการศึกษา 2558 แต่ก็เป็นภาคการศึกษาที่บัดนี้ได้เข้าสู่ช่วงปลายปีแล้ว...ตามการเปลี่ยนแปลงระยะเวลาการเปิดภาคการศึกษา ที่สอดคล้องกับนโยบายการเปิดอาเซียน ซึ่งใครๆต่างพากันสงสัยว่า การเปิดภาคการศึกษาที่ปรับเปลี่ยนนั้น สอดคล้องกับอาเซียนอย่างไร...

ก็คงยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน หรือการปรับเปลี่ยนกลับไปเปิดภาคการศึกษาในแบบเดิม ที่สอดคล้องกับวิถีและบริบทของสังคมไทยที่ชัดเจน แต่อย่างใด... แต่ที่ชัดเจนคือ กาลเวลาแต่ละปีผ่านไปอย่างรวดเร็ว ทุกภาคส่วน ทุกกิจกรรม ต่างทำงานแข่งกับเวลา... รวมทั้งวารสารศิลปกรรมบูรพาฉบับนี้ นอกจากจะแข่งให้ทันกับเวลาแล้ว ยังต้องแข่งให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพด้วย เท่าที่ศักยภาพของคณะศิลปกรรมศาสตร์ จะสามารถบริหารจัดการได้ซึ่งก็ต้องขอขอบคุณ คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวิชาการ และคณะกรรมการวารสารศิลปกรรมบูรพาทุกท่าน...

สำหรับบทความในฉบับนี้ มีความน่าสนใจ ในหลายเรื่องราว สำหรับนักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจโดยทั่วไป โดยเฉพาะบทความเกี่ยวกับภาคตะวันออกที่เป็นงานวิจัย เป็นดุชฎินิพนธ์ และวิทยานิพนธ์ ได้แก่ บทความ “ประวัติศาสตร์สังคมภูมิปัญญาพื้นถิ่นอ่างศิลา” ของรองศาสตราจารย์ภารดี มหาขันธ์ “ลักษณะลาว : พลวัตและการดำรงอยู่ของศิลปกรรมไทย-ลาว ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนของประเทศไทย” ของ ดร.ภูวษา เรืองชีวิน “การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัดเทพนิมิตร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา” ของไพรินทร์ กล่อมสกุล บทความทัศนศิลป์และการออกแบบประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก ของ ตฤณ กิตติการอำพล “การออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับงานวาสิมะฮ. โดยการประยุกต์รูปแบบลวดลายอิสลามกับลวดลายไทย” ของสุนัน ไซะมณี “การสร้างสรรค์ศิลปะการจัดวางจากวรรณกรรมเรื่อง”ข้างหลังภาพ“ “ดูยายกิริติ : คุณหญิงกิริติ กับ ความงามครั้งสุดท้าย” ของคนพศวิรัตนชัย และอีกหลายบทความในฉบับนี้ ที่น่าสนใจ ซึ่งท่านผู้อ่านจะได้ วิเคราะห์ แลกเปลี่ยน วิธีการศึกษาผลของการศึกษา หรือรูปแบบของผลงานต่างๆ

หวังว่าทุกท่านคงได้รับความสุข และได้รับประโยชน์ จากวารสารศิลปกรรมบูรพา ไม่มากนักน้อย หากมีข้อคิด คำแนะนำ ประการใด ได้โปรดแจ้งให้ทางกองบรรณาธิการได้ทราบ เพื่อจักได้จัดการให้เหมาะสมต่อไป

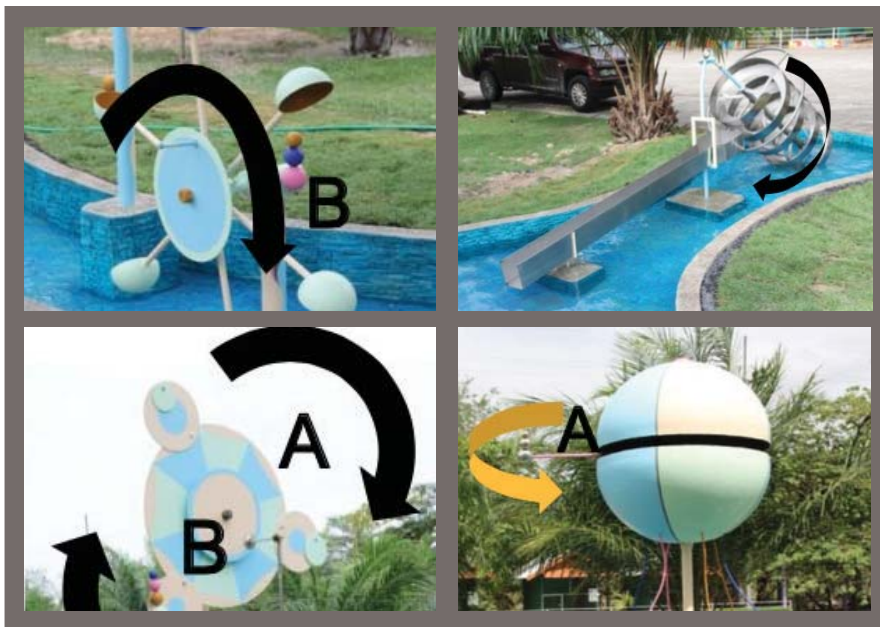
สารบัญ

ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก ตฤณ กิตติการอำพล	7
หัวใจสีเขียว สร้างโลกสีเขียว ด้วยบรรจุภัณฑ์สีเขียว สุพิศ เสี่ยงก่อง	37
ประวัติศาสตร์สังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา ภารดี มหาจันทร์ / นันทิชาญา มหาจันทร์	51
ลักษณะลาว : พลวัตและการดำรงอยู่ของศิลปกรรมไทย-ลาว ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ภูวษา เรืองชีวิน	73
เครื่องตามประทีปที่ใช้ในงานสถาปัตยกรรม : แนวความคิดจากลวดลายศิลปะสุโขทัย นภาพิชญ์ ทิพย์มณี	95
จุยฉายกิริติ : คุณหญิงกิริติ กับ ความงามครั้งสุดท้าย คณพศ วิรัตน์ชัย	109
การออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับงานวาสิมะฮ. โดยการประยุกต์รูปแบบลวดลายอิสลามกับลวดลายไทย สกุณี ไช้มะณี	127

บทเรียบเรียงเพลงสดสงวนสามชั้น สำหรับเดี่ยวเปียโน พิมพ์ชนก สุวรรณธาดา	145
การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัดเทพนิมิตร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ไพรินทร์ กล่อมสกุล	157
การจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปวิวัฒน์ เปาริก	173

ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก

Therapeutic Sculpture for Children with Autism

ตฤณ กิตติการอำพล

ดุชนิพนธ์ ปริญญาเอก สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผลงานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการทำวิทยานิพนธ์ ประเภทบัณฑิตศึกษา ประจำปี 2558

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช)

บทคัดย่อ

การวิจัยเพื่อพัฒนาผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผลงานประติมากรรมในการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก การกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกาย โดยใช้กระบวนการวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed methods research) แบบ The exploratory Sequential design โดยใช้แบบแผนวิจัยแบบบูรณาการ ซึ่งใช้วิธีวิจัยเชิงสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ (Practice led Research) แล้วใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยควบคุมกันไป ในฐานะเป็นประติมากรมีความสนใจที่จะศึกษาพัฒนาผลงานประติมากรรมโดยอาศัยหลักการทฤษฎีจากกระบวนการด้านกิจกรรมบำบัด (Occupational Therapy) ศิลปะแบบไคเนติก (Kinetic Art) และมูลฐานทางด้านศิลปะ (Element of Art) นำมาบูรณาการให้ได้มาซึ่งผลงานประติมากรรมที่สามารถเป็นทางเลือกในการบำบัดเด็กออทิสติก ซึ่งเกิดจากการดำเนินงานโดยแบ่งเป็น 3 ระยะดังนี้ ระยะที่ 1 การศึกษาและการค้นคว้า ระยะที่ 2 การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ระยะที่ 3 การทดลองทดสอบผลการใช้ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดสอบแบบ One – Group Pretest – Posttest Design ผลงานที่พัฒนาขึ้นมาจะเป็นลักษณะผลงานประติมากรรมที่ประกอบด้วยเครื่องมือที่เป็นกิจกรรมการเล่นที่สอดคล้องและช่วยส่งเสริมในการบำบัดเด็กออทิสติกจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญและจากการทดสอบทางด้านกายภาพ ระยะเวลาทำการทดลอง 4 สัปดาห์ละ 5 วัน การประเมินวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบค่ามัธยฐาน พิสัยควอไทล์ The Sign Test for Median :One Sample แบบสมมุติฐานนอนพาราเมตริก The Wilcoxon Matched Pairs Signed-Ranks Test

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก จากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญด้านสุนทรียะพบว่าผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก มีการบูรณาการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการบำบัดและความงาม อยู่ในระดับดีมาก

2. ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก จากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักกิจกรรมบำบัด โดยการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก และการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกาย พบว่าประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกมีประสิทธิภาพดังนี้

2.1 โดยการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ พบว่ามีการพัฒนาขึ้นหลังจากทดลองใช้กับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก สูงกว่าก่อนการใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05

2.2 โดยการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก พบว่ามีการพัฒนาขึ้นหลังจากทดลองใช้กับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก สูงกว่าก่อนการใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05

2.3 โดยการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกาย พบว่ามีการพัฒนาขึ้นหลังจากทดลองใช้กับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก สูงกว่าก่อนการใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05

Abstract

The purposes of this research were to research were to develop the sculpture for Gross Motor, Fine Motor development and Stimulate physical senses for treatment of children with autism. The integration research of Practice led Research with qualitative styles.

As a sculpture has studied and develop pieces of sculpture based on theory of Occupational Therapy, Kinetic and Element of Art. They have been integrated to be pieces of sculpture for alternative treatments for children with autism. The processes have been divided into 3 sections, 1) research studies, 2) created and find Quality instrument 3) pieces of sculpture experimental by pretest and posttest. Sculpture design have consisted of tools as relevant activities and treatment support children with autism that evaluated by the experts. As the physical results the experiment periods were 4 weeks (5 days a week)

The evaluate data analysis were median and interquartile range to paths with the sign test for median; One sample and the Wilcoxon matched pairs signed-ranks test.

The results of research showed that:

1. Evaluation of pieces of sculpture for children with autism treatment in term of qualitative of aesthetic and efficiency of instruments by experts showed excellent quality. The relevant detail has approved as shown in hypothesis 1

2. Effectiveness of the evaluations of the treatment of children with autism who have physical senses problem, Gross Motor and Fine Motor and Stimulate in physical senses pretest and posttest of the treatment showed good performance level and statistical difference at .05 levels, Relevant to hypothesis as follows

2.1 Ability to improve Gross Motor function after using Therapeutic Sculpture for Children with Autism was significantly higher at .05 level.

2.2 Ability to improve Fine Motor function after using Therapeutic Sculpture for Children with Autism was significantly higher at .05 level.

2.3 Ability to stimulate the physical senses after using Therapeutic Sculpture for Children with Autism was significantly higher at .05 level.

ที่มาความสำคัญ

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้มีคุณภาพ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต้องอาศัยทรัพยากรที่มีคุณค่า ซึ่งทรัพยากรบุคคลนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าและสำคัญที่สุดเพราะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ ประเทศจะรุ่งเรืองเพียงใดขึ้นอยู่กับคุณภาพคนในประเทศนั้น ความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในทุกๆด้านเป็นสิ่งที่รัฐตระหนักถึงด้วยการวางรากฐานด้านการศึกษาให้มีความมั่นคง รัฐจะต้องพัฒนาคนให้พร้อมและเอื้อต่อการพัฒนาประเทศโดยส่วนรวมในอนาคต ในปัจจุบันจึงเร่งการพัฒนาคุณภาพของคน โดยการให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ทุกคนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้ได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นเด็กในฐานะที่จะก้าวขึ้นมาเป็นทรัพยากรมนุษย์ในอนาคตจึงควรได้รับการพัฒนาที่ดีให้กลายเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถและเป็นพลเมืองที่ดีพร้อมสำหรับประเทศต่อไป

การพัฒนาการจัดการศึกษา จะต้องได้รับการส่งเสริมอย่างเท่าเทียมกัน ดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดการให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” จึงเกิดการปฏิรูปการศึกษาและได้มีการตราไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 อันเป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารและการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับดังกล่าวได้กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาให้กับคนในชาติทุกคนทุกกลุ่มไม่ว่าเด็กพิการหรือเด็กด้อยโอกาสและระบุไว้ชัดเจนในหมวด 2 สิทธิหน้าที่ทางการศึกษา มาตรา 10 วรรค 2 ว่า “การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การเรียนรู้ หรือที่ร่างกายพิการหรือ หูพลาภาพหรือ บุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือ ไม่มีผู้ดูแลหรือ ด้อย

โอกาสต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิ และโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ และในพระราชบัญญัติการศึกษาสำหรับคนพิการ พุทธศักราช 2551 การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ มาตรา 3 ระบุไว้ว่า “แผนการจัดการศึกษาสำหรับเฉพาะบุคคล หมายความว่าแผนการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการตลอดจนกำหนดเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาเฉพาะบุคคล” “เทคโนโลยี หมายความว่า เครื่องมือ อุปกรณ์ ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์หรือ บริการที่ใช้สำหรับคนพิการโดยเฉพาะหรือ ที่มีการดัดแปลงหรือ ปรับใช้ให้ตรงกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละบุคคล เพื่อเพิ่ม รักษา คงไว้ หรือพัฒนาความสามารถและศักยภาพที่จะเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร การสื่อสาร รวมถึงกิจกรรมอื่นใดในชีวิตประจำวัน เพื่อการดำรงชีวิตอิสระ” หมวด 1 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา มาตรา 5 คนพิการมีสิทธิทางการศึกษาดังนี้ ได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิตพร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อบริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา จากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ทุกคนในชาติ จะพบได้ว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีโอกาสเข้าสู่ระบบโรงเรียนเป็นจำนวนมาก

แนวทางในการพัฒนาเด็กนั้น ต้องสนับสนุนและส่งเสริมในลักษณะองค์รวม กล่าวคือ ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านสังคม ด้านอารมณ์ และด้านจิตใจ ให้มีความสมบูรณ์พร้อม ดังความในพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 หมวด 1 มาตรา 6 ที่ระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมีสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีสุข” เด็กออทิสติกเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษกลุ่มหนึ่งที่มีความบกพร่องของพัฒนาการหลายอย่างเช่นความบกพร่องของพัฒนาการด้านสังคม ด้านการสื่อสาร และด้านร่างกาย ปัญหาของเด็กออทิสติกจะส่งผลต่อการเข้าใจและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นสาเหตุที่ทำให้เด็กที่มีภาวะออทิสซึมมีการแสดงออกแตกต่างจากคนทั่วไป ความบกพร่องด้านสังคม ไม่สบตา ไม่ตั้งใจฟังและไม่โต้ตอบกับผู้อื่น ตอบสนองกับบุคคลรอบข้างน้อย ไม่รู้จักการแบ่งปันหรือทำกิจกรรมอื่นร่วมกับบุคคลรอบข้างมีการตอบสนองที่ไม่ปกติต่ออารมณ์ ด้านการสื่อสาร เด็กออทิสติกบางคนจะใช้คำพูดในการสื่อสารไม่ได้ เมื่อถึงเวลาที่พวกเขาต้องการ และทำให้ในบางครั้งคนทั่วไปมักจะเข้าใจผิดในสิ่งที่เด็กออทิสติกสื่อสาร เด็กเหล่านี้อาจจะเห็นหรือได้ยินในสิ่งที่คนอื่นพูดและทำ แต่จะไม่เข้าใจความหมาย พวกเขาจะเพิกเฉยกับสิ่งที่คนอื่นต้องการสื่อสาร ซึ่งพฤติกรรมที่พวกเขาแสดงออกมานั้นสะท้อนว่าพวกเขาไม่สามารถบอกได้ว่าพวกเขาต้องการอะไร

ความบกพร่องด้านร่างกายของเด็กออทิสติกนั้นจะมีพัฒนาการทางด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อมัดเล็กช้ากว่าปกติจึงควรพัฒนาทั้งกล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อมัดเล็กสอดคล้องกัน ผดุง อารยะวิญญู (2541:154) ได้กล่าวถึงปัญหาของเด็กออทิสติกว่า เด็กออทิสติกมัก

มีปัญหาในการปฏิบัติตามคำสั่งที่ถูกต้อง และมีปัญหาในการใช้สายตาให้ประสานกันกับการใช้มือ เช่น การต่อแท่งไม้ การต่อชิ้นส่วนของภาพให้เป็นภาพที่สมบูรณ์และเด็กออทิสติกบางราย มีปัญหา ด้านการเคลื่อนไหว ทั้งกล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็ก บางรายมีลักษณะการเคลื่อนไหวที่เป็น แบบแผนเฉพาะของตน ดังนั้นการส่งเสริมโดยการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับขั้นตอนพัฒนาการของ เด็กจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กพัฒนาได้รวดเร็ว และพัฒนาได้สูงสุดตามความสามารถของเขาเพราะ กล้ามเนื้อต่างๆของเด็กออทิสติกจะไม่แข็งแรง การส่งเสริมพัฒนาการทางด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็กจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้เด็กออทิสติก สามารถปรับปรุงการใช้ กล้ามเนื้อให้มีการประสานงานของกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ เพื่อพัฒนาความสามารถในการทำงานให้ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น ในเรื่องการทรงตัวเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ การเคลื่อนไหวของส่วนแขน ขา การเดิน การวิ่งการกระโดด ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต้องฝึกกล้ามเนื้อให้แข็งแรง เพื่อที่จะทำกิจกรรมนั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากปัญหาทางด้านการพัฒนากล้ามเนื้อแล้ว เด็กออทิสติกจำนวนไม่ น้อยจะมีความผิดปกติ หรือมีความสามารถในการประมวลผลของประสาทสัมผัสทางกายหรือที่ เรียกว่า (Tactile sensation) น้อยกว่าปกติ ซึ่งการรับรู้ถึงการสัมผัสทางกายนั้นถือได้ว่าเป็นสิ่ง จำเป็นขั้นพื้นฐาน ของการประมวลผลความรู้สึกสัมผัสทั้งหมด ถ้าการประมวลผลหรือการแยกแยะ ผิดสัมผัสต่าง ๆ ไม่มีประสิทธิภาพ จะทำให้เด็กออทิสติกขาดโอกาสที่จะนำตัวเองออกสู่สิ่งแวดล้อม ทำให้ไม่สามารถรับรู้สภาพแวดล้อมภายนอก เนื่องจากระบบประสาทสัมผัสนั้นจะเป็นส่วนหนึ่ง ในการช่วยให้เด็กออทิสติกรู้จักโลกภายนอก และสามารถปรับตัว ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ต่างๆ ถ้าหากเด็กออทิสติกได้รับการกระตุ้นที่เหมาะสมจะทำให้เด็กออทิสติกมีพฤติกรรมที่เหมาะสมหรือลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมลงได้ สามารถมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นรอบข้าง และสามารถ ปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมได้ดีขึ้น จีน แอร์ (Jean Ayre) นักกิจกรรมบำบัดได้อธิบาย ไว้ว่า เด็กออทิสติกมีความผิดปกติด้านกระบวนการนำความรู้สึกและตัวรับความรู้สึก ซึ่งอาจจะ มากเกินไปหรือน้อยเกินไป โดยเฉพาะ ระบบทรงตัว (Vestibular Sense) การรับรู้สัมผัส (Vestibular Sense) และการรับรู้ความรู้สึกจากเอ็นข้อต่อ (Proprioceptive Sense) สอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ สิริรัตน์ วิชา (2549: 1) กล่าวว่า การประยุกต์กิจกรรมหรือกิจกรรมมาส่งเสริมในการบำบัดรักษาและฟื้นฟู สมรรถภาพให้สามารถกลับมาดำรงชีวิตในสังคมได้ ช่วยเสริมสร้างทักษะการคิด การพัฒนากล้าม เนื้อ และการทำงานประสานกันของกล้ามเนื้อผ่านกิจกรรมต่างๆ โดยเป็นไปในลักษณะการทำของ กิจกรรมบำบัด (Occupational Therapy) ซึ่งเป็นการนำเอาทฤษฎี การผสมผสานการรับรู้ความรู้สึก (Sensory Integrative) มาประยุกต์เพื่อใช้กระตุ้นระบบการรับรู้ความรู้สึกของเด็กให้มีการพัฒนาที่ ดีขึ้นโดยนักกิจกรรมบำบัด (Occupational Therapist) โดยจะมีเนื้อหาครอบคลุมถึง ระบบทรงตัว การรับรู้สัมผัส และการรับรู้ความรู้สึกจากเอ็นและข้อต่อ จากเหตุผลต่างๆ ดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะ เป็นประติมากร มีความสนใจที่จะศึกษาพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม โดยอาศัยหลักการ และทฤษฎีทางด้านกิจกรรมบำบัดนำมาบูรณาการกับหลักการและทฤษฎีทางด้านศิลปะ ให้ได้งาน

ประติมากรรม ที่สามารถเป็นเครื่องมือทางเลือกในการบำบัดเด็กออทิสติกที่มีปัญหาทางด้านระบบประสาทสัมผัสทางกาย (Tactile Sensation) ทางด้านกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก ซึ่งจะเป็นลักษณะการพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะประเภทประติมากรรมที่จะประกอบด้วยเครื่องมือที่เป็นชุดกิจกรรมการเล่นกิจกรรมสอดคล้องและช่วยส่งเสริมหรือบำบัดเด็กออทิสติกจากการทดสอบทดลองทางกายภาพโดยใช้ผลงานประติมากรรมที่จะพัฒนาให้มีความเหมาะสม จากกระบวนการทางด้านกิจกรรมบำบัด อิทธิพลทางด้านศิลปะ ศิลปะไคเนติก (Kinetic Art) หรือประติมากรรมเคลื่อนไหว และโครงสร้างทางทัศนธาตุ (Element of Art) ด้านศิลปะจะเน้นรูปแบบทางศิลปะที่ให้ความสำคัญทางด้านรูปทรงคือ เน้นการใช้สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว ขนาด จังหวะ มากกว่าทางด้านเนื้อหาเรื่องราว การใช้ศิลปะบำบัดจะสอดคล้องกับ ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2549: 38) กล่าวไว้ว่าการใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการก้าวข้ามขีดจำกัดทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก และจิตใจ การนำศิลปะมาใช้เป็นเครื่องมือในการก้าวข้ามขีดจำกัดด้านสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ สามารถทำได้โดยให้ผู้บกพร่องทางปัญญาได้ลงมือสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยตนเอง จะช่วยให้เรียนรู้ที่จะคิด รู้จักการวางแผนโครงสร้าง และจัดระบบระเบียบความคิด ทำให้เป็นคนที่มีความคิดอย่างเป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอน

วัตถุประสงค์

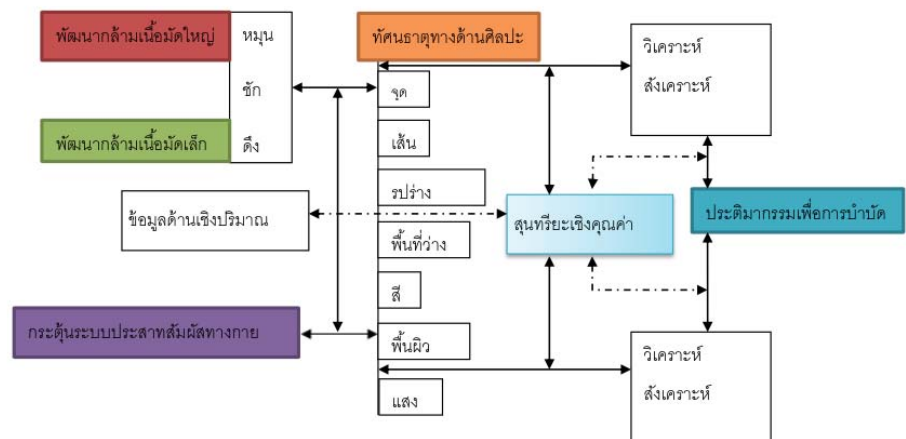
1. เพื่อออกแบบแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดกับเด็กออทิสติก
2. เพื่อออกแบบแนวทางการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็กของเด็กออทิสติก
3. เพื่อออกแบบแนวทางการพัฒนาการกระตุ้นประสาทสัมผัสผิวกายของเด็กออทิสติก

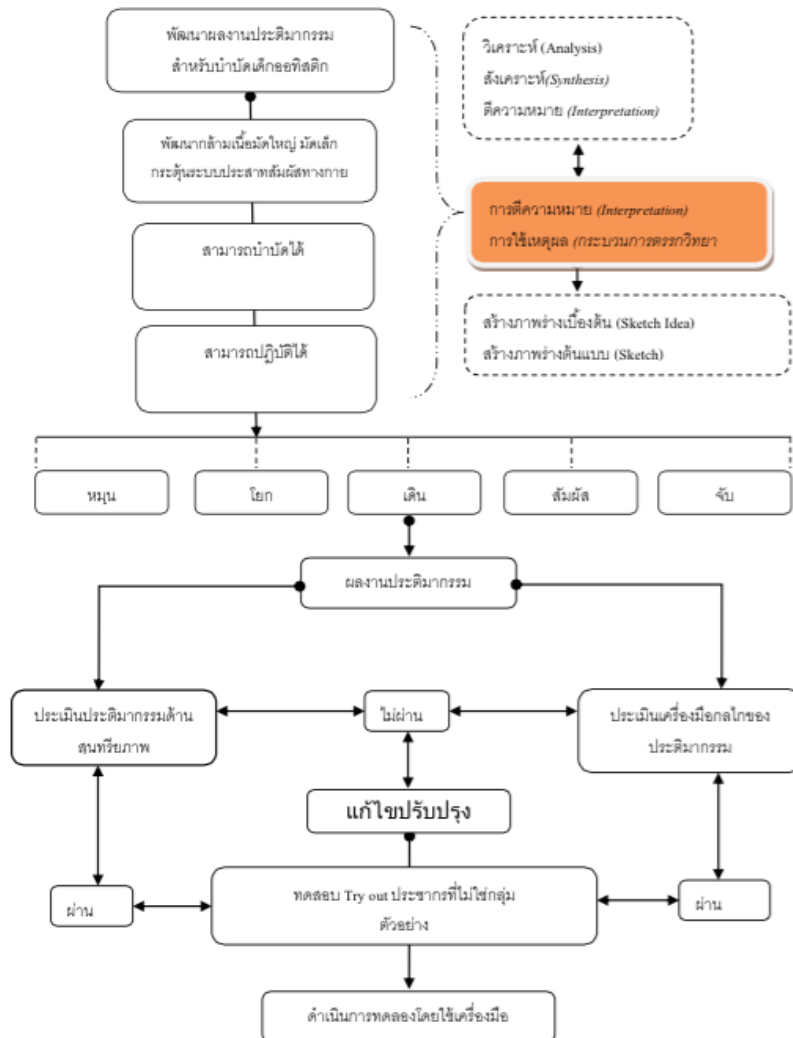
วิธีการดำเนินวิจัย

วิจัยเรื่อง ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกใช้รูปแบบกระบวนการวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed methods research) แบบ The exploratory Sequential design โดยใช้แบบแผนวิจัยแบบบูรณาการ ซึ่งใช้วิธีวิจัยเชิงสร้างสรรคที่คนคิดป้ (Practice led Research) แล้วใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยควบคุมกันไปโดยมีเป้าหมายของกลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือเด็กออทิสติกชายและหญิงอายุระหว่าง 5-10 ปี ในศูนย์การศึกษาพิเศษเขต 12 การดำเนินการแบ่งเป็น 3 ระยะดังนี้ ระยะที่ 1 การศึกษาและการค้นคว้า ระยะที่ 2 การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ จากการ Try out-และโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC Index of Congruence) ที่มีระดับมากกว่า 0.50 ขึ้นไปถือว่าได้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ ระยะที่ 3 การทดลองทดสอบผลการใช้ ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดสอบ การประเมินวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบค่ามัธยฐาน พิสัยควอไทล์ The Sign Test for Median :One Sample แบบสมมุติฐานนอนพาราเมตริก The Wilcoxon Matched Pairs Signed-Ranks Test

แนวความคิด

ภาพที่ 1 ภาพกรอบแนวคิดในการพัฒนางานประติมากรรมเพื่อบำบัดเด็กออทิสติก

ภาพที่ 2 ขั้นตอนดำเนินการวิจัยการพัฒนาประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก

ขอบเขตการวิจัย

ประชากร เป็นเด็กออทิสติกอายุระหว่าง 4-10 ขวบที่เข้าเรียนในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขต 12 อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี จำนวน 20 คน ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557

จำนวนและลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง/Amount and characteristics of sample groups

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็น เด็กออทิสติกชายและหญิงอายุระหว่าง 4-10 ขวบ ที่เข้าเรียนในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขต 12 อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี จำนวน 5 คน ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 โดยการเลือกแบบเจาะจง เจาะจง(purposive sampling)เด็กออทิสติกประเภทที่มีปัญหาทางด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก และระบบประสาทสัมผัสทางกาย (Tactile sensation)ซึ่งได้รับการยินยอมจากผู้ปกครอง ช่วงเวลาของการเก็บข้อมูล/การทดลอง (Time interval for data collection or performing of experiments)

ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูล/ทำการทดลองระหว่างเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2557-มกราคม พ.ศ. 2558 สถานที่เก็บข้อมูล (Places to perform the experiments) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขต 12 อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี

วิธีดำเนินการ

วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล/การทดลอง (Methods or Experimental design)

ระยะที่ 1 สรุวจข้อมูลพื้นฐาน ศึกษาค้นคว้าจาก ตำรา เอกสาร ลงพื้นที่สังเกต พฤติกรรม สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้ซึ่งข้อมูลในเชิงลึกทั้งปัญหา การแก้ปัญหาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์โดยออกเอกสารหนังสือขอความร่วมมือในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย จากคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ระยะที่ 2 นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงแยกแ่งประเด็น วิเคราะห์ (Analysis) สังเคราะห์ (Synthesis) ตีความหมาย (Interpretation) จากนั้นนำข้อมูลซึ่งเป็นข้อเท็จจริง ความจริง ที่ผ่านการตีความหมาย (Interpretation) ของการใช้เหตุผล กระบวนการตรรกวิทยา (Logic) ที่สามารถตอบประเด็นต่างๆ ของปัญหาได้ นำข้อมูลสร้างภาพร่างเบื้องต้น (Sketch Idea) ศิลปะ ในลักษณะเฉพาะบุคคลตามแนวความคิดของผู้วิจัยโดยมีการประเมินผลทางด้านสุนทรียภาพ ประเมินผลงานประติมากรรมการบำบัดโดยผู้เชี่ยวชาญ แก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำ พัฒนาสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก ประเมินผลทางด้านสุนทรียภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ ประเมินผลงานประติมากรรมโดยผู้เชี่ยวชาญ แก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำ ทดลองใช้ (Try out) กับเด็กออทิสติกที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะ และปัญหาคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability)

ระยะที่ 3 ทดลองการใช้ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก โดยทดลองใช้กับกลุ่ม

ตัวอย่างในเด็กออทิสติกชาย/หญิง อายุระหว่าง 4-10 ขวบที่ได้รับการยินยอมให้เข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่าง ในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขต 12 อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ช่วยให้เกิดความหลากหลายของอุปกรณ์ กิจกรรม และผ่อนคลายความตึงเครียด
2. ช่วยในการตอบสนองต่อความต้องการตามธรรมชาติที่จะสามารถเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย จากการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสพื้นฐาน และช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก ให้สามารถทำกิจกรรมที่ละเอียดขึ้น มีความซับซ้อนมากขึ้น ช่วยให้มีการทำงานประสานกันของกล้ามเนื้อต่างๆ อย่างคล่องแคล่ว และช่วยควบคุมทิศทางการเคลื่อนไหวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. ช่วยทำให้ได้อุปกรณ์ในรูปแบบผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดทางเลือกในรูปแบบหนึ่ง
4. ได้เผยแพร่ผลงานประติมากรรมในรูปแบบของการบำบัดเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจจากการศึกษาข้อมูล

จากการศึกษาค้นคว้าจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรมจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล การพัฒนาความสามารถใช้กล้ามเนื้อใหญ่ สามารถทำได้โดยการให้เด็กฝึกความสามารถในการใช้ทักษะทั่วไปหรือทักษะพื้นฐาน เช่น ทักษะการกระโดด ทักษะการทรงตัว ทักษะการวิ่ง การเดิน การดึง การโยก การหมุน และปีนป่าย เป็นต้น ซึ่งจำเป็นต้องใช้กล้ามเนื้อใหญ่ส่วนศีรษะและคอ เพราะเป็นกล้ามเนื้อส่วนที่ทำหน้าที่ในการเคลื่อนไหวลำตัวไปข้างหน้า กล้ามเนื้อบริเวณลำตัวเป็นส่วนที่รักษาสสมดุลของกระดูกสันหลัง ทำให้เรายืนตัวตรงได้ กล้ามเนื้อบริเวณขา เป็นส่วนที่รับน้ำหนักทั้งหมดของร่างกาย ทำให้สามารถเดิน วิ่ง หรือกระโดดไปได้ กล้ามเนื้อส่วนแขนและมือเป็นกล้ามเนื้อส่วนที่ช่วยกล้ามเนื้อหัวไหล่ลำตัวเคลื่อนไหวไปข้างหน้า และกิจกรรมที่ต้องการพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็กก็จะเป็นกิจกรรมความสามารถในการบังคับการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อแขน มือและนิ้วมือ ในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยสัมพันธ์การใช้สายตา ผู้วิจัยเน้นว่าเป็นความสามารถในการปรับตัวมีทักษะใช้มือในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันได้ เช่น การหยิบจับ การแต่งตัว การทำงานต่างๆ ตลอดจนการเล่น

จากการศึกษาค้นคว้า ระบบกระตุ้นประสาทสัมผัส ซึ่งระบบประสาทที่เป็นรากฐานของสมองในการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม ลักษณะผิวสัมผัสของวัตถุ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา การป้องกันตัวเราด้วยการเตือนถึงอันตราย ระบบกายสัมผัสเป็นระบบที่ใหญ่ที่สุดระบบหนึ่งในร่างกายมนุษย์ มีบทบาทสำคัญต่อความสามารถของปฏิกิริยาการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม ทำหน้าที่จดจำคุณลักษณะของสิ่งของ เช่น หยวน ละเอียด นุ่มแหลม เหลี่ยม ทุ๋ นอกจากนี้ยังรับรู้เกี่ยว

กับคุณลักษณะของอุณหภูมิจึง ร้อน เย็น และลักษณะของสิ่งของซึ่งจะช่วยให้มนุษย์ทราบว่ากำลังสัมผัสอะไรและควรแสดงปฏิกิริยาตอบสนองอย่างไร ความบกพร่องของระบบกายสัมผัสจะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองช้า หรือเร็วเกินไป ซึ่งการตอบสนองที่ผิดปกตินี้จะส่งผลต่อการเรียนรู้ทักษะทางวิชาการต่อไป ประสาทสัมผัสนั้นทำให้เกิดกิจกรรมในลักษณะต่างๆ เช่น การช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจวัตรประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพคล่องแคล่ว (ข้อมูลอ่านเพิ่มเติมในรูปเล่ม)

จากข้อมูลเบื้องต้นพบว่าเด็กออทิสติกเป็นเด็กพิเศษที่มีความบกพร่องในเรื่องของการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก เช่น การวิ่ง การเดิน การกระโดด การจับสิ่งของไม่คล่องแคล่ว ปัญหาในเรื่องการช่วยเหลือตัวเองในชีวิตประจำวัน และปัญหาทางด้านการประมวลผลการสั่งงานของระบบประสาททางกาย การบำบัดเด็กออทิสติก ปัญหาที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยค้นพบว่าการบำบัดที่เกิดจากใช้ศิลปะบำบัด กิจกรรมบำบัด อุปกรณ์ใช้บำบัดนั้นขาดความหลากหลาย ขาดความงาม (ข้อมูลเพิ่มในเล่มจริง) ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าสามารถที่จะนำเอาพัฒนาเป็น การบำบัดทางเลือกใหม่ในรูปแบบประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก อีกทั้งยังสามารถแสดงถึงความประจักษ์ในความเป็นศิลปะที่สามารถแสดงถึงคุณค่า คุณประโยชน์ อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นโดยไม่สูญเสียสุนทรีย์

วิเคราะห์สรุปผลข้อมูลผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาค้นคว้าจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากการสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรมจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์สรุปผลแยกประเด็นออกเป็น 2 ลักษณะเพื่อให้มีความเข้าใจประเด็นมากขึ้นดังนี้

1. ประเด็นโครงสร้างทางด้านการบำบัด

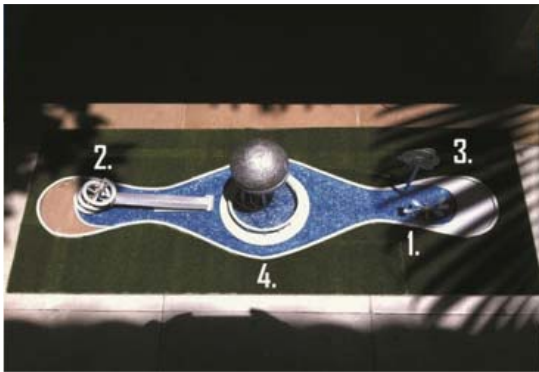
ผลจากการวิเคราะห์สรุปผล การออกแบบประติมากรรม เพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก ลักษณะของเครื่องมือ กิจกรรม สำหรับใช้การบำบัดเด็กออทิสติก ผู้วิจัยนำเอาหลักการแก้ไข้ปัญหา โดยใช้ทักษะการเคลื่อนไหวพื้นฐาน หมายถึง การเคลื่อนไหวที่ต้องใช้กล้ามเนื้อใหญ่ มัดเล็กของ ลำตัว ขา แขน มือ นิ้วมือ เพื่อใช้ในการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก และการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกายที่เกิดจากการสัมผัสพื้นผิวที่มีความแตกต่างกัน การเคลื่อนไหวพื้นฐาน (Basic Movement) นั้นแบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือ

- การเคลื่อนไหวซึ่งไม่เคลื่อนที่ (Non – Locomotors - Movement)
- การเคลื่อนไหวซึ่งเคลื่อนที่ (Locomotors - Movement)
- การเคลื่อนไหวที่มีการใช้อุปกรณ์หรือวัตถุสิ่งของประกอบ (Manipulative Skill)

การเคลื่อนไหวพื้นฐานทั้ง 3 ชนิดนั้น ผู้วิจัยได้นำไปออกแบบคือ เครื่องมือ การหมุน การดึง การชัก การเหวี่ยง ไว้ในประติมากรรมทั้ง 4 ชิ้น ผู้วิจัยได้ออกแบบการเคลื่อนไหวซึ่งเคลื่อนที่จาก การเดิน การวิ่ง จากจุดประติมากรรมที่ 1 2 3 4 ไปตามลำดับ ความหมายในออกแบบ

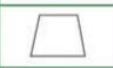
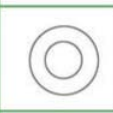
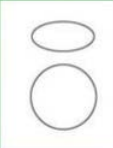
คือการออกกำลังจากการออกแรงน้อยไปหาที่ต้องใช้แรงมากขึ้นไปเรื่อยๆ จนจบที่หมายเลข 4 จะเป็นลักษณะการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ แต่เน้นการประมวลผลความสูงต่ำ กระตุ้นระบบประสาทสัมผัสต่อพื้นผิวและการทรงตัว ดังแผนภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แผนผังการเคลื่อนที่จากจุดประติมากรรมเรียงตามลำดับ 1 2 3 4

แนวทางในการออกแบบประติมากรรมเพื่อการบำบัด

จากการวิเคราะห์สรุปผล โครงสร้างมูลฐานทางศิลปะ ผู้วิจัยพบว่าอุปกรณ์ เครื่องมือหรือวัสดุสิ่งของประกอบที่นำมาใช้ในการบำบัดนั้น สามารถกระตุ้นระบบประสาทสัมผัส และพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็กได้จริง แต่บางอุปกรณ์ บางเครื่องมือหรือวัสดุสิ่งของประกอบที่นำมาใช้ในการบำบัดนั้นยังไม่ได้มาตรฐาน ขาดความหลากหลายของเครื่องมือ (Function) และที่สำคัญคือในเรื่องของความงามทางศิลปะที่ยังขาดไป ความงามทางด้านศิลปะนั้นสามารถที่จะเป็นประโยชน์ในการกระตุ้นในเรื่องของการเรียนรู้ต่อเด็กๆ ได้ ซึ่งผู้วิจัยในฐานะเป็นประติมากรที่ทำงานมาอย่างต่อเนื่อง และเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านทัศนศิลป์ (ประติมากรรม) ความงามทางด้านทัศนศิลป์นั้น สามารถที่จะทำงานร่วมกับเครื่องมือ ที่ใช้ในการบำบัดจะก่อให้เกิดซึ่งความสมบูรณ์ในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ และสามารถจะเป็นประโยชน์ต่อรูปแบบการบำบัดแนวทางเลือกการบำบัดเด็กออทิสติกอีกแนวทางหนึ่ง อีกทั้งสามารถพัฒนาความรู้ใหม่ในรูปแบบผลงานประติมากรรมต่อผู้วิจัยเอง โดยการต่อยอดพัฒนาจากกิจกรรม เครื่องมือสำหรับการบำบัด พัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก และการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกาย มาผสมผสานพัฒนาโครงสร้างมูลฐานธาตุทางทัศนศิลป์แบบ 3 มิติ เพื่อการบำบัดที่เกิดจากการบูรณาการกันแต่ยังคงไว้ซึ่งสุนทรียะเป็นแนวสองทางการพัฒนาออกแบบประติมากรรมเพื่อการบำบัด ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประติมากรรมเพื่อบำบัดเด็กออทิสติก จำนวน 1 ชิ้น ดังแผนภาพที่ 5

แรงบันดาลใจอุปกรณ์ที่มี ใช้สำหรับการนำวัสดุ	ถอดรูปโครงสร้างพื้นฐานทางทัศนธาตุ		อิทธิพลต่อการเชื่อมโยง
	รูปร่าง รูปทรง	พื้นผิว	
		หยวนและเรียบ	เส้น สั้นมีด
		เรียบ	จับ วาง ลาก
			จับ ลากวนกลม
		เรียบมัน	ลาก สลัก ขูด
		หยวน สูงต่ำ กว้างเกิน	เส้น สั้นมีด
			ลาก
		เรียบมัน ทาบเข้มน	เส้น สั้นมีด ขูด
		หยวนสูงต่ำ กว้างเกิน	เส้น สั้นมีด

ภาพที่ 4 ถอดโครงสร้างทัศนธาตุและอิทธิพลของการเคลื่อนไหว

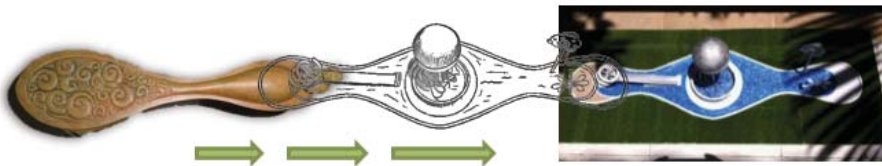
ภาพที่ 5 การก่อรูปจากกิจกรรม อุปกรณ์การบำบัด ไปสู่รูปทางสุนทรีย์ะ ภาพร่างต้นแบบ
ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก ชั้นที่ 2

ชื่อผลงาน Fling Sculpture เพื่อการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก และการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตากับมือ เกิดการพัฒนาจากเส้นรอบรูปทรงของอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการบำบัด ผู้วิจัยได้นำมาพัฒนาให้เกิดรูปทรงใหม่ ดังตัวอย่างในภาพที่ 5 จะเห็นได้ว่า อิทธิพลโครงสร้างที่เกิดจากอุปกรณ์ที่ใช้ในการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัส คือ วงกลม มน รูปทรงกระบอก และผู้วิจัยนำมาผสมผสานกับกิจกรรมบำบัด ศิลปะบำบัด การลากเส้นกันหอยเป็นกิจกรรมบำบัดในการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก เส้นกันหอยก็จะไปตรงกับผลงานเก่าที่เป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาผลงาน การบวกของรูปทรง วงกลม มน รูปทรงกระบอก กับ เส้นกันหอยก็ได้ตัวประติมากรรม ภาพร่างต้นแบบชิ้นที่ 2 อิทธิพลการเคลื่อนไหวต่อผู้วิจัยที่ผู้วิจัยนำมาใช้ให้ประติมากรรมเคลื่อนไหว คือ การเหวี่ยง ซึ่งการเหวี่ยงจะต้องมีการจับและออกแรงเหวี่ยง ประติมากรรมถึงจะหมุนและตักน้ำขึ้นมา(เป้าหมาย)นั้น เป็นการผสมผสานกับทักษะการเคลื่อนไหวพื้นฐานทั้ง 3 ชนิด มาบูรณาการกัน ประติมากรรมเคลื่อนไหวที่เกิดจากผู้สังเกตการณ์ ย่อมแสดงถึงความสัมพันธ์ตอบโต้ระหว่างประติมากรรมกับผู้บำบัด

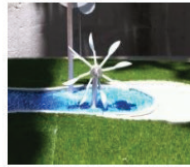
2. ประเด็นโครงสร้างมูลฐานทางศิลปะ

การวิจัยพัฒนาผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกครั้งนี้ เกิดจากการแปรเปลี่ยนโครงสร้างทางทัศนธาตุจากการพัฒนาผลงาน ด้วยวิธีการนำลักษณะโครงสร้างทางทัศนศิลป์รูปแบบจากผลงานที่เป็นแรงบันดาลใจจากกิจกรรม อุปกรณ์สำหรับการบำบัด แปรเปลี่ยนด้วยแนวความคิดที่เป็นลักษณะเฉพาะปัจเจกบุคคล โดยการนำเอาโครงสร้างทางศิลปะต่างๆ นำมาบูรณาการกับศาสตร์ทางด้านบำบัด จะนำมาซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ด้วยหลักทั้ง 2 ศาสตร์มาพัฒนาผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกทั้ง 4 ชิ้น ใน 1 โครงสร้างหลัก

ภาพที่ 6 แรงบันดาลใจการพัฒนาโครงสร้างประติมากรรมเพื่อการบำบัด

แรงบันดาลใจทางสุนทรียะที่ได้นำมาพัฒนามาจากผลงานที่เคยสร้างสรรค์มาเช่น ผลงานชื่อ โลกาภิวัตน์ เป็นผลงานที่ได้รับคัดเลือกไปสร้างสรรค์ ณ ประเทศอาร์เจนตินา Bienal Internacional de Escultura Chaco 2010 โดยได้รับรางวัลอันดับที่สาม ผู้วิจัยได้นำเอาโครงสร้างเดิมทางทัศนธาตุมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ผสมผสานกับการถอดรูปของรูปทรงทางด้านอุปกรณ์สำหรับการบำบัด นำไปสู่ประติมากรรม 4 ชิ้น ดังแผนภาพที่ 6 ซึ่งแต่ละชิ้นก็มีโครงสร้างทางศิลปะที่ผู้วิจัยต้องการแสดงเพื่อให้เกิดเอกภาพ ความกลมกลืนต่อโครงสร้างหลัก และ กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมบริเวณนั้นที่เป็นธรรมชาติ ดังแผนภาพที่ 7-8 ภาพร่างต้นแบบ

ชั้นที่ 1 ชื่อผลงาน Evolve

ชั้นที่ 2 ชื่อผลงาน Fling

ภาพที่ 7 ภาพร่างต้นแบบ จำนวน 2 แบบ ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก

ชั้นที่ 4 ชื่อผลงาน Touch

ชั้นที่ 3 ชื่อผลงาน Pull

ภาพที่ 8 ภาพร่างต้นแบบ จำนวน 2 แบบ ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก

ภาพที่ 9 การก่อรูปทรงทางสุนทรียะจากแรงบันดาลใจ

The diagram illustrates different antenna types categorized by their operating frequency ranges:

- Very High Frequency (VHF) and Ultra-High Frequency (UHF):** Includes a "Horn Antenna" (ขี้นก) and a "Parabolic Antenna" (จานดาวเทียม).
- Super High Frequency (SHF):** Includes a "Microstrip Antenna" (แผ่นวงจรพิมพ์).
- Extremely High Frequency (EHF):** Includes a "Waveguide Antenna" (ท่อส่งคลื่นนำ).

ภาพที่ 10 ตัวอย่างสรุปการบูรณาการจากอุปสรรคที่เกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องที่ใช้ในการบำบัด

สรุปผลการวิจัย

1. ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก จากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญด้านสุนทรียะ พบว่าผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก มีการบูรณาการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการบำบัดและความงาม อยู่ในระดับดีมาก
2. ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก จากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักกิจกรรมบำบัด โดยการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก และการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกาย พบว่าประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกมีประสิทธิภาพดังนี้
 - 2.1 โดยการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ พบว่ามีการพัฒนาขึ้นหลังจากทดลองใช้กับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05
 - 2.2 โดยการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก พบว่ามีการพัฒนาขึ้นหลังจากทดลองใช้กับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05
 - 2.3 โดยการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกาย พบว่ามีการพัฒนาขึ้นหลังจากทดลองใช้กับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05

อภิปรายผล

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก พบว่าได้ผลงานที่มีคุณภาพผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ องค์ประกอบต่างๆ ของผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกมีความสอดคล้องกันเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา ค้นคว้า วิจัยตามกระบวนการ กิจกรรมบำบัด กายภาพบำบัด และทางด้านทัศนศิลป์ โดยศึกษาวิเคราะห์หาความต้องการตามจุดประสงค์ เพื่อพัฒนาผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก จากแรงบันดาลใจในความต้องการพัฒนาผลงานประติมากรรม จากปัญหาทางด้านความหลากหลายของเครื่องมือ ปัญหาทางด้านความงาม ปัญหาทางด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก และระบบประสาทสัมผัสทางกายของเด็กออทิสติก จากนั้นจึงพัฒนาสร้างผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก ตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ได้ผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก ที่มีคุณภาพทางด้านสุนทรียะ มีคุณภาพตรงกับการแก้ปัญหาเด็กออทิสติกที่มีปัญหาทางด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก และระบบประสาทสัมผัสทางกาย โดยผู้วิจัยอภิปรายผลเป็น 2 ประเด็น ดังนี้คือ

1. โครงสร้างทางด้านการบำบัด

ผลการพัฒนาประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก ทำให้ได้ผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก ที่มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพเหมาะสมสำหรับการใช้การพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก การกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกายต่อเด็กออทิสติก การพัฒนาประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก เป็นไปตามขั้นตอนของการนำเสนอแนวทางการวิจัยทุกขั้นตอน กล่าวคือ

1.1 การพัฒนาประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกได้เริ่มกระบวนการโดยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลการวิจัย การลงพื้นที่ สถาบันราชานุกูล กิจกรรมบำบัด วันที่ 13 มิถุนายน 2555 ศิลปะบำบัด วันที่ 13 มิถุนายน 2555 โรงเรียนสาธิตเกษตร กรกฎาคม 2555 ศิลปะบำบัด กรกฎาคม 2555 กิจกรรมบำบัด กรกฎาคม 2555 โรงเรียนบ้านอู่รัก วันที่ 29 สิงหาคม 2555 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าเด็กออทิสติก มีปัญหาของกล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก และประสาทสัมผัสผิวกาย ปัญหาของความงามทางด้านศิลปะ ขาดความหลากหลายในตัวอุปกรณ์เครื่องมือ ที่นำมาใช้ในการบำบัดเด็กออทิสติก จากการวิเคราะห์ที่ถูกต้อง ทำให้ผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก มีประสิทธิภาพดังนี้

ผู้วิจัยพบว่าทักษะความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่

คะแนนค่ามัธยฐานในการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ ก่อนจะทดลองใช้ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก มีคะแนนระหว่าง 8-12 คะแนน ค่ามัธยฐานเท่ากับ 12 และค่าพิสัยควอไทล์เท่ากับ 3 แต่หลังจากทดลองกับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก มีคะแนนระหว่าง 22-32 คะแนน ค่ามัธยฐานเท่ากับ 27 และค่าพิสัยควอไทล์เท่ากับ 10 ซึ่งแสดงทักษะความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่มีการพัฒนาขึ้น แสดงให้เห็นว่าประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับดี

ทักษะความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่มีการพัฒนาขึ้นหลังจากทดลองกับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05 มีพัฒนาการที่ดีขึ้น จะเห็นได้จากเด็กออทิสติกหลังจากใช้ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกนั้น สามารถกระโดดไปด้านหน้าเองได้ สามารถกระโดดไปด้านข้างได้ สามารถกระโดดถอยหลังได้ สามารถกระโดดจากที่สูงลงพื้นที่ต่ำกว่า สามารถกระโดดจากที่ต่ำขึ้นสู่ที่สูงได้ สามารถกระโดดข้ามสิ่งกีดขวางได้ สามารถกระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้ สามารถกระโดดขาเดียวไปในทิศทางต่างๆได้ ติดต่อกันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์ (2523: 90-92) ว่าความสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อแขน ขา ลำตัวมีความจำเป็นและสำคัญยิ่งต่อการเคลื่อนไหว และการทรงตัวเด็กจะสามารถเคลื่อนไหวและทรงตัวได้ก็ต่อเมื่อมีความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ได้ดี ซึ่งความสามารถดังกล่าวเป็นการเตรียมความพร้อมที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ในชั้นประถมศึกษา ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวไม่ได้หมายถึงการเคลื่อนไหวพื้นฐานธรรมดาทั่วไป แต่การที่เด็กสามารถบังคับการ

ควบคุมการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อใหญ่ ในลักษณะต่างๆ ได้ คือ เป็นความสามารถขั้นเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การเคลื่อนไหวที่แข็งแรงมั่นคง นิรภัย อ่อนนุ่มดี. (2538: 22-24) อ้างอิงมาจาก Sapporo and Elmer.1967: 131) ได้กล่าวไว้ว่า การเคลื่อนไหวพื้นฐาน หมายถึง การเคลื่อนไหวที่ต้องใช้กล้ามเนื้อใหญ่ๆ ของ ลำตัว แขน ขา การเคลื่อนไหวพื้นฐาน (Basic Movement) นั้นแบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือ

- 1.การเคลื่อนไหวซึ่งไม่เคลื่อนที่ (Non – Locomotors – Movement)
- 2.การเคลื่อนไหวแบบเคลื่อนที่ (Locomotors - Movement)
- 3.การเคลื่อนไหวที่มีการใช้อุปกรณ์หรือวัตถุสิ่งของประกอบ (Manipulative Skills)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรมพร ดอนไพรรธรรม. (2550: 13) ได้กล่าวไว้ว่า ความสามารถใช้ กล้ามเนื้อมัดใหญ่ มีความสำคัญต่อเด็ก และเด็กจะพัฒนาการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ได้ดีขึ้นอยู่กับการฝึกทักษะที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอและการได้รับการฝึกจากการแยกย่อยขั้นตอนที่เหมาะสม

ผู้วิจัยพบว่าทักษะความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็ก

คะแนนค่ามัธยฐานในการใช้กล้ามเนื้อเล็ก ก่อนทดลองใช้ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกมีคะแนนระหว่าง 8-12 คะแนน ค่ามัธยฐาน เท่ากับ 11 และค่าพิสัยควอไทล์ เท่ากับ 4 หลังจากทดลองกับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก มีคะแนนระหว่าง 19-28 คะแนน ค่ามัธยฐาน เท่ากับ 22 และค่าพิสัยควอไทล์ เท่ากับ 8 ซึ่งแสดงทักษะความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็กมีการพัฒนาขึ้นแสดงให้เห็นว่าประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก มีประสิทธิผลอยู่ในระดับดี

ทักษะความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็กมีการพัฒนาขึ้นหลังจากทดลองกับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05 มีพัฒนาการที่ดีขึ้น จะเห็นได้จากเด็กออทิสติกหลังจากใช้ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกนั้น สามารถพับกระดาษทีละครึ่งตามแนวเส้นทแยงมุมได้ สามารถตัดกระดาษตามรอยได้ สามารถตัดกระดาษตามรูปเรขาคณิตได้ สามารถประดิษฐ์ทรงเรขาคณิตลงบนกระดาษได้ สามารถประกอบภาพติดต่อเข้าด้วยกันในกรอบได้ สามารถวาดรูปใบหน้าคนที่มีส่วนประกอบอย่างน้อย 3 ส่วนได้ สามารถพับกระดาษเป็นรูปต่างๆได้ สามารถวาดรูปคนที่มีส่วนของร่างกาย 4 ส่วนขึ้นไปได้

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรณี ช. เจนจิตร์, (2528) กิจกรรมที่ต้องการพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็กก็จะเป็นกิจกรรมความสามารถในการบังคับการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อแขน มือและนิ้วมือ ในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยสัมพันธ์การใช้สายตา (Forman and feet, 1980) เน้นว่าเป็นความสามารถในการปรับตัวมีทักษะใช้มือในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันได้ เช่น การหยิบจับ การแต่งตัว การทำงานต่างๆ ตลอดจนการเล่น การกระตุ้นประสาทสัมผัส ซึ่งระบบประสาทที่เป็นรากฐานของสมองในการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม ลักษณะผิวสัมผัสของวัตถุ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว

เรา การป้องกันตัวเราด้วยการเตือนถึงอันตราย ระบบกายสัมผัสเป็นระบบที่ใหญ่ที่สุดระบบหนึ่งในร่างกายมนุษย์ มีบทบาทสำคัญต่อความสามารถของปฏิกิริยาการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม ทำหน้าที่จดจำคุณลักษณะของสิ่งของ เช่น หยาบ ละเอียด นุ่มแหลม เหลี่ยม ทุ่ นอกจากนี้ยังรับรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของอุณหภูมิ ร้อน เย็น และลักษณะของสิ่งของซึ่งจะช่วยให้มนุษย์ทราบที่กำลังสัมผัสอะไรและควรแสดงปฏิกิริยาตอบสนองอย่างไร ความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก คือ การประสานกันของกล้ามเนื้อแขน มือและนิ้วมือ และประสาทสัมผัสทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ การช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถบังคับควบคุมในการใช้นิ้วมือในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมั่นคง คล่องแคล่ว (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Klafs และ Arnheim (1977 : 20-27) กล่าวว่า ในการฝึกถ้าต้องการพัฒนากล้ามเนื้อส่วนใด จะต้องให้กล้ามเนื้อ ส่วนนั้นได้ทำงานหรือออกกำลังกาย เนื่องจากกล้ามเนื้อที่ได้รับการฝึกนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงทางเคมีเกิดขึ้นภายในกล้ามเนื้อ ซึ่งการฝึกกล้ามเนื้อเพียง 2-3 สัปดาห์ สามารถเพิ่ม กล้ามเนื้อ สารนอนในโตรเจน มัยโอโกลบินขึ้นเป็นจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสารที่จำเป็นที่จะทำให้กล้ามเนื้อนั้นทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อกล้ามเนื้อทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นก็จะทำให้ร่างกายมีสมรรถภาพสูงขึ้นตามไปด้วยและจะส่งผลให้มีความสามารถและทักษะทางกีฬาเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ผู้วิจัยพบว่าทักษะความสามารถในการพัฒนาระบบประสาทสัมผัสทางกาย

คะแนนค่ามัธยฐานความสามารถในการพัฒนาระบบประสาทสัมผัสทางกาย ก่อนทดลองใช้ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกมีคะแนนระหว่าง 11-16 คะแนน ค่ามัธยฐานเท่ากับ 12 และค่าพิสัยควอไทล์เท่ากับ 3 หลังจากทดลองกับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก มีคะแนนระหว่าง 27-33 คะแนน ค่ามัธยฐานเท่ากับ 32 และค่าพิสัยควอไทล์เท่ากับ 4.5 ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการระบบประสาทสัมผัสทางกายมีการพัฒนาขึ้นแสดงให้เห็นว่าประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกมีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับดีมาก

พัฒนาการระบบประสาทสัมผัสทางกายมีการพัฒนาขึ้น หลังจากทดลองกับประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 พัฒนาการที่ดีขึ้น จะเห็นได้จากหลังจากใช้ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกนั้น สามารถกวาดบ้านได้ สามารถสวมกางเกงเอวยืดได้ สามารถถอดกางเกงแบบมีตะขอและซิปได้ สามารถถอดเสื้อผ้านามีกระดุมได้ สามารถสวมเสื้อผ้านามีกระดุมได้ สามารถสวมกางเกงแบบมีตะขอและซิปได้ สามารถอาบน้ำ เช็ดตัวได้ สามารถแปรงฟันได้ สามารถหวีผมได้ สามารถถูบ้านโดยใช้ไม้ถูพื้นได้ สามารถพับผ้า-เก็บผ้าที่พับเข้าตู้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ จีน แอร์(Jean Ayre, 1979) นักกิจกรรมบำบัดได้อธิบายไว้ว่าเด็กออทิสติกมีความผิดปกติด้านกระบวนการนำความรู้สึกและตัวรับความรู้สึก ซึ่งอาจจะมากเกินไปหรือน้อยเกินไปโดยเฉพาะระบบทรงตัว(Vestibular Sense)การรับสัมผัส(Vestibular Sense)และการรับความรู้สึกจากเอ็นข้อต่อ(Proprioceptive Sense)สอดคล้องกับทวิคกี้ดีลีวีร์ตันเรซา(2549: 1)

กล่าวว่าการประยุกต์กิจกรรมหรือกิจกรรมมาส่งเสริมในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพให้สามารถกลับมาดำรงชีวิตในสังคมได้ ช่วยเสริมสร้างทักษะการคิด การพัฒนากล้ามเนื้อ และการทำงานประสานกันของกล้ามเนื้อผ่านกิจกรรมต่างๆ การกระตุ้นประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นระบบประสาทที่เป็นรากฐานของสมองในการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม ลักษณะผิวสัมผัสของวัตถุ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา การป้องกันตัวเราด้วยการเตือนถึงอันตราย ระบบกายสัมผัสเป็นระบบที่ใหญ่ที่สุดระบบหนึ่งในร่างกายมนุษย์ มีบทบาทสำคัญต่อความสามารถของปฏิกิริยาการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม ทำหน้าที่จดจำคุณลักษณะของสิ่งของ เช่น หยาบ ละเอียด นุ่มแหลม เหลี่ยม ทุ่น นอกจากนี้ยังรับรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของอุณหภูมิ ร้อน เย็น และลักษณะของสิ่งของซึ่งจะช่วยให้มนุษย์ทราบว่าการสัมผัสอะไรและควรแสดงปฏิกิริยาตอบสนองอย่างไร ความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก คือการประสานกันของกล้ามเนื้อแขน มือและนิ้วมือ และประสาทสัมผัสทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ การช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพคล่องแคล่ว (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527) ซึ่งได้แสดงให้เห็นในการประเมินการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกาย ที่ได้แสดงออกมาในลักษณะการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสในลักษณะการทำกิจวัตรประจำวันว่า สามารถในการบังคับควบคุมในการใช้นิ้วมือในการประกอบกิจกรรมต่างๆได้อย่างมั่นคง

2. โครงสร้างทางศิลปะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าปัญหาของอุปกรณ์เครื่องมือที่นำมาใช้ในการบำบัดเด็กออทิสติกนั้นบ้างชิ้นยังไม่ได้มาตรฐาน ขาดความหลากหลายของเครื่องมือ และที่สำคัญคือในเรื่องของความงามทางศิลปะที่ยังขาดไป ความงามทางด้านศิลปะนั้นสามารถที่จะเป็นประโยชน์ในการกระตุ้นในเรื่องของการเรียนรู้ของเด็กๆ ได้ ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านทัศนศิลป์ (ประติมากรรม) ผู้วิจัยพบว่าความงามทางด้านทัศนศิลป์นั้นสามารถจะทำงานร่วมกับเครื่องมือที่ใช้ในการบำบัด และจะก่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ต่อการพัฒนาผลงานประติมากรรมของผู้วิจัย

จากการวิจัยพัฒนาผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกครั้งนี้เกิดจากการแปรเปลี่ยนโครงสร้างทางรูปจากการพัฒนาผลงานด้วยวิธีการนำลักษณะเฉพาะบุคคลด้านโครงสร้างทางศิลปะ เพื่อสุนทรีย์ะได้นำมาซึ่งองค์ความรู้ในการพัฒนาผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก โดยการพัฒนาแบบผลงานที่เป็นแรงบันดาลใจ จากกิจกรรม อุปกรณ์สำหรับการบำบัด และอิทธิพลที่ส่งผลต่อผู้วิจัยที่ต้องการจะพัฒนาผลงานมาตลอดคือ แนวการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมเคลื่อนไหว (Kinetic sculpture) ผู้วิจัยเน้นประเด็นการเคลื่อนไหว โดยผู้สังเกตการณ์มาเป็นตัวนำทางในประเด็นบำบัด ที่ต้องโต้ตอบกับเครื่องมือ โดยมีเป้าหมายที่การเคลื่อนไหวของประติมากรรม เป็นสิ่งเร้าสิ่งกระตุ้นที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บำบัดกับประติมากรรม โดยให้ใช้ทักษะการเคลื่อนไหวพื้นฐานทั้ง 3 ชนิดนั้น มาเชื่อมโยงกัน แต่คงไว้ซึ่ง

สุนทรียะเป็นสิ่งที่คำนึงถึงต่อการสร้างรูป ที่สามารถตอบโจทย์แนวความคิด/จุดประสงค์ได้ คือ การพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก กระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกายต่อเด็กออทิสติก และสามารถจะเป็นประโยชน์ในรูปแบบการบำบัดทางเลือกสำหรับการบำบัดเด็กออทิสติกที่มีประสิทธิผลในอีกแนวทางหนึ่งจนให้ได้คำว่า “ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก” ที่มีประสิทธิผล มีคุณภาพทางด้านสุนทรียะ มีคุณภาพตรงกับการแก้ปัญหาเด็กออทิสติก เป็นไปตามขั้นตอนของการนำเสนอแนวทางการวิจัยทุกขั้นตอน กล่าวคือ

วิเคราะห์สรุปผล การออกแบบประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก

ผู้วิจัยวิเคราะห์สรุปผล ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกทั้ง 4 ชั้น แยกประเด็นออกเป็น 2 ลักษณะเพื่อให้มีความเข้าใจในประเด็นมากขึ้นประกอบไปด้วย

1. ประเด็นโครงสร้างมูลฐานทางทัศนศิลป์
2. ประเด็นโครงสร้างทางด้านการบำบัด

ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกทั้ง 4 ชั้น ติดตั้งที่ ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขต 12 จังหวัดชลบุรีประกอบไปด้วย

- ชั้นที่ 1 ชื่อผลงาน Evolve Sculpture
ชั้นที่ 3 ชื่อผลงาน Pull Sculpture

- ชั้นที่ 2 ชื่อผลงาน Fling Sculpture
ชั้นที่ 4 ชื่อผลงาน Touch Sculpture

ชั้นที่ 1 ชื่อผลงาน Evolve Sculpture

ภาพที่ 11 Evolve Sculpture

1. โครงสร้างทางทัศนธาตุ ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานชั้นที่ 1 โดยรวมผู้วิจัยนำเอารูปร่างที่เป็นวงกลมมาเป็นโครงสร้างหลัก และใช้เส้นที่เกิดขึ้นจริง เส้นที่เกิดจากขอบ และเส้น

สมมุติที่เกิดจากการสร้างจากเส้นเชิงนัย เส้นจะเปลี่ยนโครงสร้างไปตามการเคลื่อนที่ในแต่ละครั้ง รูปทรงกลมครึ่งใบที่อยู่ตรงตำแหน่ง A แต่ละใบจะมีสีที่แตกต่างกัน รูปทรงกลมที่อยู่ตรงตำแหน่ง B จะเป็นการซ้ำ ที่ขนาดจะมีความแตกต่าง เพื่อแสดงถึงความแตกต่างของ มวล ปริมาตร

2. โครงสร้างทางด้านการบำบัด อธิพลแรงบันดาลใจที่ผู้วิจัยได้รับจากแนวทางการของนักกิจกรรมบำบัดคือการหมุนบริเวณช่วงหัวไหล่และข้อมือในลักษณะเป็นเส้นกันหอยมาปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้เกิดความกลมกลืน ผู้วิจัยนำเอาการเคลื่อนไหว ในลักษณะการหมุน มาใช้กับประติมากรรมเพื่อเป็นการตอบสนองแนวคิด/จุดประสงค์ การหมุนจะมีวงกว้างมากเพื่อให้เกิดการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ มัดเล็ก ถ้าวงแคบจะไม่เกิดการบำบัด และจะต้องสัมผัสพื้นผิวที่ด้ามจับ ด้วยส่วนพื้นผิวจะเป็นการตอบสนองแนวคิด/จุดประสงค์ คือการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกาย เป้าหมายในการทำกิจกรรมในผลงานชิ้นที่ 1 อาศัยการหมุนก็จะมีการดักน้ำขึ้นมาด้วยถ้าไม่หมุนก็จะมีไม่มีการดักน้ำขึ้นมาเป็นการสร้างเป้าหมายเป็นการสร้างสิ่งเร้าในการทำกิจกรรมอีกอย่างหนึ่งและยังเป็นการตอบโต้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บำบัดและประติมากรรมจะนำมาซึ่งความสมบูรณ์ของผลงานมากขึ้น

ผลงาน Evolve Sculpture เพื่อการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก และการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตากับมือ

ชิ้นที่ 2 ชื่อผลงาน Fling Sculpture

ภาพที่ 12 Fling Sculpture

1. โครงสร้างทางทัศนธาตุ ผู้วิจัยนำมาใช้ในโครงสร้างหลักจะเป็นการใช้รูปทรงเรขาคณิตกับรูปทรงอิสระ เส้นที่เกิดขึ้นเป็นเส้นที่เกิดจากขอบ เส้นจริง โดยผลงานจะมีรูปทรงเป็นเกลียวที่เกิดจากเส้นโค้งวนลักษณะทรงกระบอกแบบเปิดด้านข้างด้านใน และจะมีรายน้ำรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางทอดเป็นเส้นแนวนอนอยู่ด้านล่าง เส้นนี้จะแสดงความขัดแย้งอย่างโดดเด่น ผู้วิจัยต้องการนำ

เสนอให้เกิดขึ้นเพราะต้องการไม่ให้งานเกิดความน่าเบื่อเนื่องมีการซ้ำในลักษณะวงกลมเส้นโค้งอย่างพอสมควร อีกทั้งเส้นตรงแนวนอนยังมีหน้าที่คือเป็นรางน้ำ ซึ่งจะมีความโดดเด่นหรือจะเป็นจุดสนใจในประติมากรรมชิ้นนี้

2. โครงสร้างทางด้านการบำบัด เครื่องมือในการแสดงออกทางประติมากรรมเคลื่อนไหวที่เป็นอิทธิพลเร้าต่อผู้วิจัยคือการเหวี่ยงขึ้นหรือลงก็ได้ ผู้วิจัยนำเอาบูรณากับลักษณะของกิจกรรมนักบำบัดที่ใช้ในการบำบัดเด็กออทิสติก ด้ามจับสำหรับใช้เหวี่ยงจะมีพื้นผิวเรียบมันวาว การเหวี่ยงจะตอบสนองในเรื่องการบำบัด คือการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก และการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกาย เป้าหมายในการทำกิจกรรมในผลงานชิ้นที่ 2 นี้คือการเหวี่ยงก็จะมีจุดน้ำขึ้นมา การจุดน้ำเป็นสิ่งเร้าที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะเกิดการเคลื่อนที่ของน้ำในทางกลับความเป็นจริงคือน้ำจะดันตัวขึ้นไปด้านบนด้วยการเหวี่ยง ถ้าไม่เหวี่ยงก็จะมีน้ำขึ้นมา การสร้างเป้าหมายเป็นการสร้างสิ่งเร้าในการทำกิจกรรมอีกอย่างหนึ่งและยังเป็นการสร้างการตอบโต้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บำบัดและประติมากรรมจะนำมาซึ่งความสมบูรณ์ของผลงานมากยิ่งขึ้น

ผลงาน Fling Sculpture เพื่อการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก และการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตากับมือ กระตุ้นระบบประสาทสัมผัส

ชิ้นที่ 3 ชื่อผลงาน Pull Sculpture

ภาพที่ 13 Pull Sculpture

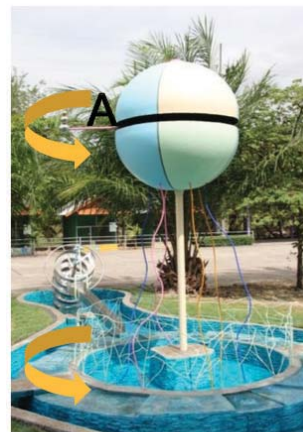
1. โครงสร้างมูลฐานทางทัศนธาตุ ผู้วิจัยยังใช้โครงสร้างเป็นไปในแนวทางลักษณะรูปทรงเรขาคณิตและรูปทรงอิสระเป็นส่วนใหญ่ คือ รูปร่างวงกลม ในตำแหน่ง A ซ้อนกันอยู่ 2 ขนาด แตกต่างด้านขนาดได้ความรู้สึกของน้ำหนักที่แตกต่างกัน และจะมีรูปร่างวงกลมติดอยู่บริเวณเส้นรอบนอก ซึ่งแต่ละวงขนาดจะเล็กลงไปแต่ละวงกลมก็จะซ้อนกันอีก สามารถเคลื่อนที่ได้มีอิสระต่อ

กัน และจะมีรูปทรงกลม 4 ขนาดเรียงต่อกันอยู่ ตำแหน่ง B เป็นสร้างความแตกของ มวล ปริมาตร แสดงรายละเอียดไม่ให้เกิดการซ้ำของรูปร่างวงกลมจนมากเกินไป เป็นการสร้างความขัดแย้งด้วยรูปร่าง รูปทรง และการใช้เส้น เส้นที่เกิดขึ้นจริง เส้นที่เกิดจากขอบ และเส้นสมมุติที่เกิดจากการสร้างจากเส้นเชิงนัยจากเคลื่อนไหว และจะใช้เส้นตรงแนวตั้งฉากรูปทรงกระบอกที่เป็นส่วนรับน้ำหนัก ผู้วิจัยต้องการแสดงออกให้เกิดความแตกต่างจากลักษณะรูปทรง รูปร่าง โดยรวมจะได้รู้สึกว่าการซ้ำวงกลมจนมากเกินไป ผู้วิจัยได้ใช้สีโทนเย็นแต่ก็จะมีสีโทนร้อนอ่อนๆ แต่ไม่เกิน 20 % เพื่อไม่ให้เกิดความน่าเบื่อมากเกินไป

2. โครงสร้างทางด้านการบำบัด ประติมากรรมชิ้นนี้มีลักษณะของการเคลื่อนไหววงกลมที่ซ้อนกันอยู่จะเคลื่อนที่ได้ทั้งหมด โดยเกิดจากการดึงหรือชักตรงบริเวณที่เป็นด้าม หรือคันชัก บริเวณด้านหน้าของผลงาน ตำแหน่ง C กิจกรรมหรือเป้าหมายเพื่อสร้างให้เกิดสิ่งเร้า และเกิดการปฏิสัมพันธ์โต้ตอบระหว่างผู้บำบัดต่อผลงานประติมากรรม คือการหมุนของวงกลมด้านบน ตำแหน่ง B เมื่อดึงหรือชัก

ผลงาน Pull Sculpture เพื่อการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก และการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตากับมือ กระตุ้นระบบประสาทสัมผัส

ขั้นที่ 4 ชื่อผลงาน Touch Sculpture

ภาพที่ 14 Touch Sculpture

1. โครงสร้างทางทัศนธาตุ ผู้วิจัยยังคงนำเสนอในโครงสร้างที่แสดงออกในรูปทรงเรขาคณิต รูปทรงอิสระเป็นหลักโครงสร้างโดยรวม คือยังคงเน้นความเป็นเอกภาพ และความกลมกลืนต่อสภาพแวดล้อม ด้านบนจะเป็นรูปทรงกลมขนาดใหญ่แบ่งครึ่งเส้นผ่าศูนย์กลางในแยกออกจากกันออกเป็น 2 ส่วน และจะเกิดเป็นเส้นที่สร้างน้ำหนักเข้มตรงบริเวณเส้นนั้น ช่องว่างที่เกิดขึ้นผู้วิจัยได้

เชื่อมต่อเส้นแนวนอนรูปทรงกระบอกขนาด 1 นิ้วยื่นออกมาที่ปลายเส้นได้เชื่อมต่อรูปทรงกลม 3 ลูก ที่มีขนาดต่างกันเป็นการซ้ำเพื่อให้เกิดความแตกต่างของรูปทรง และจะได้สร้างรายละเอียดให้กับงาน จะได้ไม่ดูน่าเบื่อหรือเป็นการสร้างความขัดแย้งด้วยขนาด ตำแหน่ง A ด้านล่างสร้างเส้นกระบอก แนวตั้งฉากเพื่อเป็นแกนรับน้ำหนัก และล้อมรอบด้านเส้นลักษณะอิสระการแสดงออก ในส่วนของ การให้ขนาดแตกต่างกัน ลักษณะของรูปทรงที่แตกต่างกันเป็นการสร้างความขัดแย้งในสัดส่วนที่ไม่ เกิน 20 % ไม่ได้สร้างผลกระทบต่อความเป็นเอกภาพและความกลมกลืนเลย

2. โครงสร้างทางด้านการบำบัด ประติมากรรมชิ้นนี้ผู้วิจัยได้สร้างลักษณะของการ เคลื่อนไหวคือการเดินรอบๆ ผลงานประติมากรรม โดยมีการสร้างทางเดินที่มีขึ้นหรือระดับสูงต่ำต่าง กันเป็นลักษณะขั้นบันได และมีพื้นผิวหยาบ มีความลึกตื้นต่างกันของพื้นผิว เพื่อเป็นการประมวล ผล ในการกระตุ้นประสาทสัมผัสทางกาย การเดินบนทางเดินจะมีสายที่ห้อยลงมาจากเหล็กเส้น ด้านบน โดยจะมีด้ามหรือห่วงสำหรับจับขณะเดินด้วย การเดินจะเป็นการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก ผลงาน กิจกรรมหรือเป้าที่สร้างให้เกิดสิ่งเร้า และเกิดการมีปฏิสัมพันธ์ตอบโต้ระหว่างผู้ บำบัดต่อผลงานประติมากรรม คือการหมุนของวงกลมขนาดเล็กด้านบนจะไม่เคลื่อนไหวรอบๆ ถ้าผู้ บำบัดไม่จับห่วงและเดินไปรอบๆ ผลงาน ยิ่งมีการโต้ตอบการผลงานมากเท่าไร ยิ่งบ่งบอกให้เห็นถึง ความสมบูรณ์ของแนวความคิด/จุดประสงค์ที่ได้รับการสนองตอบเท่ากัน

ผลงาน Evolve Sculpture เพื่อการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก กระตุ้นระบบประสาท สัมผัสผลจากการศึกษาการพัฒนาผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก

พบว่าผลคะแนนการประเมินผลงานประติมากรรม เพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก Evolve Sculpture เพื่อหาคุณภาพด้านสุนทรีย์ และความเหมาะสมของเครื่องมือ ผลคะแนนเฉลี่ยคือ 5 อยู่ในระดับดีมาก

พบว่าผลคะแนนการประเมินผลงานประติมากรรม เพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก Fling Sculpture เพื่อหาคุณภาพด้านสุนทรีย์ และความเหมาะสมของเครื่องมือ ผลคะแนนเฉลี่ยคือ 5 อยู่ในระดับดีมาก

พบว่าผลคะแนนการประเมินผลงานประติมากรรม เพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก Pull Sculpture เพื่อหาคุณภาพด้านสุนทรีย์ และความเหมาะสมของเครื่องมือ ผลคะแนนเฉลี่ยคือ 5 อยู่ในระดับดีมาก

พบว่าผลคะแนนการประเมินผลงานประติมากรรม เพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก Touch Sculpture เพื่อหาคุณภาพด้านสุนทรีย์ และความเหมาะสมของเครื่องมือ ผลคะแนนเฉลี่ยคือ 5 อยู่ในระดับดีมาก

องค์ประกอบพื้นฐานเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการสร้างสรรค์งานประติมากรรมเพื่อ การบำบัดเด็กออทิสติก การใช้องค์ประกอบพื้นฐานอย่างเหมาะสมจะทำให้ผลงานมีความสวยงาม กลมกลืน มีเอกภาพสามารถสื่อความหมายและจินตนาการของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยนำเอาโครงสร้าง

ทางศิลปะและทัศนธาตุมาบูรณาการกับอุปกรณ์สำหรับการบำบัด ในการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก และการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกาย อันจะนำมาซึ่งผลงานประติมากรรม เพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก จากแรงบันดาลใจในการที่จะพัฒนาผลงาน มาสู่ผลงานประติมากรรม เพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก จากเดิมผลงานของผู้วิจัยจะนิ่งไม่มีการเคลื่อนไหว แต่ครั้งนี้ผลงานของผู้วิจัยเป็นการพัฒนาผลงานประติมากรรมมีการเคลื่อนไหว การเคลื่อนที่ของ เส้น รูปร่าง รูปทรง การแปรเปลี่ยนของทัศนธาตุในบางจังหวะ ทำให้เกิดความงามที่แปรเปลี่ยนไปในจังหวะที่มีการเคลื่อนที่ ซึ่งถึงแม้จะเคลื่อนที่ไปในทิศทางใด ก็ยังแสดงออกให้เห็นถึงความงามได้อย่างกลมกลืน และมีเอกภาพ สอดคล้องกับ ชลูด นิ่มเสมอ (2557, หน้า 344) เอกภาพของผลงานน่าจะเป็นลักษณะสำคัญที่สุดของการสร้างสรรค์ เพราะเป็นเรื่องของการปฏิบัติ เป็นการสร้างรูปทรงที่เป็นตัวศิลปินโดยตรง ดังนั้น ถึงจะมีทัศนคติที่ถูกต้องมีจินตนาการ มีความบริสุทธิ์ใจครบถ้วน แต่ถ้าไม่สามารถจะสร้างงานให้มีเอกภาพ งานนั้นก็ขาดรูปทรง สื่อสารทัศนคติ จินตนาการหรือความบริสุทธิ์ใจแก่ผู้ใดได้

นอกจากนี้ความงามที่เกิดจากการสะท้อนจากผลงานสู่พื้นน้ำ หรือจากพื้นน้ำสู่ผลงาน เป็นเสน่ห์ที่สร้างความน่าสนใจ สร้างอารมณ์ความรู้สึกที่แตกต่างไปจากงามเดิมๆ รวมไปถึงการโต้ตอบของการเคลื่อนที่อย่างหนึ่ง นำพาไปสู่การเคลื่อนที่อีกอย่างหนึ่ง เป็นความงามเชิงนัยที่แฝงไว้ในความรู้สึก นำไปสู่แรงกระตุ้นแรงขับให้เกิดการตอบโต้กับผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกทั้ง 4 ขึ้นได้อย่างมีเอกภาพ กลมกลืน สมบูรณ์และมีประสิทธิผลในระดับดีมาก สามารถแสดงออกให้เห็นในเชิงประจักษ์เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ไม่ใช่แค่เรื่องของความงามที่เป็นนามธรรมอีกต่อไป การพัฒนาผลงานประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติกครั้งนี้ ที่มีทั้งด้านความงาม มีประสิทธิผลด้านการบำบัด เด็กออทิสติกสามารถพัฒนาการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก และการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสทางกาย ให้ตรงตามเป้าหมายขอจุดประสงค์อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ ชลูด นิ่มเสมอ (2557, หน้า 258) การสร้างงานศิลปะโดยทั่วไป ศิลปินจะใช้ทัศนธาตุทุกอย่างผสมผสานกัน ดังนั้น เอกภาพของงานจึงซับซ้อนและมีความหมายอย่างลึกซึ้งอย่างยิ่ง จังหวะความเคลื่อนไหวก็ดี การแปรเปลี่ยนของรูปทรงก็ดี จะเป็นไปได้อย่างไม่มีขอบเขตสามารถตอบสนององความคิด อารมณ์ หรือความรู้สึกของศิลปินได้อย่างไม่จำกัด ฉัตรชัย อรรถภักษ์, (2550, หน้า 116) กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบพื้นฐานเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างสรรค์งานศิลปะทั้งในงานทัศนศิลป์และงานศิลปะประยุกต์ การใช้องค์ประกอบพื้นฐานอย่างเหมาะสมจะทำให้ผลงานมีความสวยงามกลมกลืน มีเอกภาพสามารถสื่อความหมายและจินตนาการของศิลปิน รวมถึงมีประโยชน์ในการใช้สอยอีกด้วย

บรรณานุกรม

- ชาญชัย จินดานุรักษ์ และคณะ. (ม.ป.ป.). การศึกษากิจกรรมการเคลื่อนไหวพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ของนักเรียนศูนย์วิจัยและพัฒนาการจัดการศึกษาพิเศษแบบเรียนรวมสำหรับเด็กออทิสติกโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์.(2543). การวิจัยทางศิลปะ.บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์: จำกัด. กรุงเทพฯ
- ทวีศักดิ์ สิริรัตนเรขา.(2552).แนวทางการดูแลออทิสติกแบบบูรณาการ.[ออนไลน์] [อ้างเมื่อ 14 ก.พ. 2555] เข้าถึงจาก<http://www.happyhomeclinic.com/au22-autisticcare.htm>
- พัทธยา ลุนศรี .(2552).เทคนิคการสอนเด็กออทิสติก. [ออนไลน์] [อ้างเมื่อ 13 ก.พ. 2555] เข้าถึงจาก <http://learners.in.th/blog/nputtaya/35837>
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์.(2545) “พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ” สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ
- พลสวัสดิ์ มุมบ้านเช่า. (2553). ประติมากรรม.สุวีริยาสาส์น: กรุงเทพฯ
- สร้อยสุดา วิทยากร. (2543-2544). กิจกรรมการสัมผัส-การเคลื่อนไหวร่วมกับกิจกรรมทาง Sensory Integrationในเด็กออทิสติก (Sensorimotor activities combined with sensory integration for Autistic children). ภาควิชากิจกรรมบำบัด คณะเทคนิคการแพทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุชาติ เกาทอง. (2553). การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ (Creative Research in Visual Art) .คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.ชลบุรี
- _____.(2539). หลักการทัศนศิลป์ (พิมพ์ครั้งที่ 3).นำอักษร. กรุงเทพฯ
- _____.(2545). ทัศนศิลป์กับมนุษย์.ไทยร่มเกล้า. กรุงเทพฯ
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน)อภิธานศัพท์การประกันคุณภาพการศึกษา (Qa Glossary) กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน), 2553. 120
- Tate Britain.(2555). Kinetic art. <http://www.tate.org.uk/collections/glossary/definition.jsp?entryId=148>(ออนไลน์) แหล่งที่มา 13 ก.พ. 2555

หัวใจสีเขียว สร้างโลกสีเขียว ด้วยบรรจุภัณฑ์สีเขียว

Green heart create green world with green packaging.

สุพิศ เสียงก้อน

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้กล่าวถึงความร่วมมือกันระหว่างผู้บริโภค นักออกแบบ และผู้ผลิต ในการที่จะสร้างจิตสำนึก และการปฏิบัติอย่างจริงจัง สำหรับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์การออกแบบ และการผลิตบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดการทำลายทรัพยากรหรือใช้ทรัพยากรให้น้อยที่สุด นำเสนอผ่านตัวอย่างงานออกแบบต่างๆ ที่เป็นไปตามกลยุทธ์การออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของกรมควบคุมมลพิษ และสอดคล้องกับหลักการ 5R ได้แก่ rethink, reduce, reuse, recycle และ return ที่เป็นทั้งวิธีคิดและวิธีการลดการใช้พลังงาน แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือ ร่วมใจกัน มีแนวคิดเดียวกันในการที่จะสร้างโลกสีเขียวด้วยบรรจุภัณฑ์สีเขียว

Abstract

This academic article refers about the collaboration between consumers, designers and manufacturers in order to raise awareness and approach on the choice of packaging, design, and production of environmental friendly packaging. It is about how to reduce the destruction of natural resources or use them sparingly. This article presents the examples of different designs which the designs are produced follow the strategy of eco packaging design, pollution control, and related to the principle of 5R which are rethink, reduce, reuse, recycle, and return. They are not only ways of thinking but also ways to reduce the use of energy. It shows how everyone can be involved in this idea of building green earth with green packaging.

บทนำ

ในภาวะสิ่งแวดล้อมที่ถูกรบกวนมากขึ้นในปัจจุบัน มีส่วนทำให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติหลายรูปแบบ ในหลายพื้นที่และมีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ เหล่านี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ โดยเฉพาะการบริโภคสินค้าที่ต้องมีขึ้นทุกๆ วัน สินค้าผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคถูกรับรู้และส่งจากผู้ผลิตไปถึงมือผู้บริโภค ผ่านสิ่งที่เรียกว่ากันว่า “บรรจุภัณฑ์” ซึ่งในอดีตบรรจุภัณฑ์หรือที่เคยเรียกกันว่า “หีบห่อ” ทำหน้าที่โดดเด่นในเรื่องการให้ความคุ้มครองป้องกันและรักษาให้สิ่งที่บรรจุอยู่ภายในให้มีความปลอดภัย อยู่ในสภาพที่เป็นปกติเหมือนตอนที่ผลิตจนถึงมือผู้บริโภคในสภาพเดิมไม่เปลี่ยนแปลง สะดวกในการถือหิ้ว อีกทั้งยังมีหน้าที่ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสินค้าแก่ผู้บริโภค แต่ในปัจจุบันบรรจุภัณฑ์มีบทบาทมากในเรื่องของการส่งเสริมการขายเป็นสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้กับสินค้ามีรูปลักษณ์ที่ดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภค บรรจุภัณฑ์จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการทำสินค้าขายได้ มีการออกแบบและผลิตให้บรรจุภัณฑ์มีหน้าตาที่สวยงามใช้วัสดุอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น และอีกมากมายที่จะเอาใจผู้ซื้อให้ตัดสินใจซื้อกลับไป หลายคนคงเคยมีความรู้สึกอยากได้ครอบครองบรรจุภัณฑ์มากกว่าสินค้าที่อยู่ในหีบห่อ เคยนึกอยากได้กล่องที่บรรจุดีกว่าต้องการรับประทานของที่อยู่ในกล่อง นั่นเป็นเพราะความสวยงามของกล่องดึงดูดใจทำให้เราอดใจไม่ไหว แต่วันนี้เราอาจจะต้องเปลี่ยนความคิดทบทวนการใช้บรรจุภัณฑ์เสียใหม่ บรรจุภัณฑ์ถูกใช้งานหรือทำหน้าที่ของมันเกินความจำเป็นหรือไม่ เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมทำลายทรัพยากรเพิ่มมากขึ้นนั่นเอง

การตระหนักคิดถึงการร่วมเปลี่ยนแปลงเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมให้อยู่กับเราไปนานๆ หรือให้เราอยู่ด้วยไปนานๆ นั้นถูกพูดถึงและมีการกระทำกันในหลายรูปแบบและในหลายประเทศ ทั้งในส่วนของการผลิต การออกแบบ และการใช้บรรจุภัณฑ์ก็มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาตลอด เรามักจะได้ยินคำว่า Green Packaging บรรจุภัณฑ์สีเขียวหรือบรรจุภัณฑ์รักษาสิ่งแวดล้อมหรือบรรจุภัณฑ์แบบยั่งยืน Sustainable Packaging Design ซึ่งหมายถึงการออกแบบโดยคำนึงถึงผลกระทบโดยรวมทั้งหมดที่มีใช่ออกแบบ เพื่อให้ทำหน้าที่ของบรรจุภัณฑ์เพียงอย่างเดียว แต่ยังไม่ออกแบบให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด การเลือกใช้วัสดุที่มีความเหมาะสม การลดการใช้วัสดุดิบ คำนึงการนำกลับมาใช้ใหม่หรือการใช้ซ้ำและใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัยตลอดช่วงวงจรของการใช้งานบรรจุภัณฑ์เช่นเดียวกับ Biodegradable Packaging หรือที่เรียกว่าบรรจุภัณฑ์สลายตัว มีการรณรงค์การใช้พลาสติกที่เรียกว่า พลาสติกชีวภาพที่สามารถย่อยสลายได้โดยธรรมชาติอย่างสมบูรณ์แบบ ทั้งหมดทั้งมวลดูเหมือนจะมีเป้าหมายเดียวกันคือ การรณรงค์ให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด วิธีการคิดและกระทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์เหล่านี้ไม่สามารถสำเร็จได้ด้วยคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และไม่สามารถสำเร็จได้อย่างดีที่สุดด้วยการทำวิธีการ

ใดวิธีเดียว แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากคนทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้บริโภค ผู้ผลิต และนักออกแบบ และใช้วิธีการที่อาจจะเรียกได้ว่า บูรณาการหลายๆ วิธีการเข้าด้วยกัน

ผู้บริโภค เป็นกลุ่มคนที่มีส่วนเป็นอย่างมากในการใช้ทรัพยากร เพราะเป็นผู้มีความต้องการใช้สินค้าและบรรจุภัณฑ์ หากจะมีการกระทำใดๆ กับการรณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อมจะต้องเริ่มที่กลุ่มผู้บริโภคให้เป็นผู้กระตุ้นเตือนเป็นลำดับแรก โดยสามารถกระทำได้ด้วยวิธีการเหล่านี้คือ

1. **Rethink** การเปลี่ยนความคิด ตระหนักคิดในการที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองให้มีหัวใจที่ดีต่อโลก มีจิตสำนึก มีความคิดที่จะร่วมทำให้โลกกลับมาเป็นสีเขียว คำนึงถึงการใช้บรรจุภัณฑ์ในลักษณะต่างๆ ที่จะทำให้ทำลายสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
2. **Reduce** ลดการใช้วัสดุ เช่น หลีกเลี่ยงการเลือกซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ใช้บรรจุภัณฑ์ห่อหุ้ม หลายชั้น หรือการเลือกซื้อสินค้าที่ใช้ในครัวเรือนเป็นประจำ เช่น ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน เป็นต้น ให้เลือกซื้อในขนาดบรรจุภัณฑ์ที่ใหญ่กว่า เนื่องจากใช้บรรจุภัณฑ์น้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยน้ำหนักของผลิตภัณฑ์ เป็นการลดการใช้วัสดุในการทำบรรจุภัณฑ์ลงได้
3. **Reuse** นำบรรจุภัณฑ์ที่ใช้แล้วกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่อีกครั้ง เช่น การใช้ซ้ำถุงพลาสติก ถุงผ้า ถุงกระดาษ และกล่องกระดาษ การใช้ซ้ำขวดน้ำดื่ม เขี่ยกอนมและกล่องใส่ขนม
4. **Recycle** ทำได้ในฐานะผู้บริโภคด้วยการคัดแยกขยะรีไซเคิลแต่ละประเภท ได้แก่ แก้ว กระดาษ พลาสติก โลหะ เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปรีไซเคิล หรือนำขยะที่ไม่ใช้แล้วบางชนิดไปบริจาคเพื่อกลับเข้าสู่ขั้นตอนของการรีไซเคิลต่อไป
5. **Return** เลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่บรรจุในบรรจุภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ สามารถกลับคืนสู่ธรรมชาติได้โดยง่ายไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ผู้ผลิตและนักออกแบบ เป็นคนสองกลุ่มที่จะต้องทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกันของการลดการใช้ทรัพยากร และร่วมสร้างโลกสีเขียว ภายใต้การรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศหรือการออกกฎหรือมาตรฐานร่วมกันในกลุ่มประเทศต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ผลิตและนักออกแบบในการสร้างบรรจุภัณฑ์สีเขียวเพื่อการลดการใช้ทรัพยากรและรักษาสิ่งแวดล้อม ดังเช่น กฎระเบียบด้านบรรจุภัณฑ์สำหรับสหภาพยุโรป ได้แก่ EU Packaging and Packing Waste Directive ที่ครอบคลุมหลักเกณฑ์ด้านบรรจุภัณฑ์และการจัดการของเสียของบรรจุภัณฑ์ในประชาคมยุโรปหรือ CEN Packaging standards ก็มีการเน้นย้ำการนำกลับมาใช้ใหม่ของบรรจุภัณฑ์ การรีไซเคิลเป็นต้น หรือในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการกำหนดนโยบายการใช้ผลิตภัณฑ์ชีวมวล เช่น พลาสติกชีวภาพ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 ในปี พ.ศ. 2563 จากร้อยละ 12 ในปี พ.ศ. 2553 ข้อมูลจาก Asia Pacific PLAS&PACK (2557 :44) เหล่านี้ทำให้ผู้ผลิตและนักออกแบบ จะต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับนโยบายต่างๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ผลิตที่จะแสดงตนให้เห็นว่าองค์กรมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นผลให้ได้ที่สามารถถือเป็นกลยุทธ์ทางการค้าทางอ้อมได้อีกด้วย สอดคล้องกับคู่มือการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของกรมควบคุมมลพิษที่ว่าด้วย

กลยุทธ์ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม จะเป็นแนวทางการทำงานร่วมกันของผู้ผลิต และนักออกแบบโดยใช้ 10 กลยุทธ์ที่สำคัญจากคู่มือการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ (2557 : ออนไลน์) ดังนี้

- 1.ออกแบบเพื่อลดส่วนประกอบที่เกินความจำเป็นในการบรรจุภัณฑ์
- 2.ออกแบบให้บรรจุภัณฑ์มีน้ำหนักเบา / ใช้วัสดุน้อย
- 3.ออกแบบเพื่อให้สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำ
- 4.ออกแบบเพื่อให้สามารถนำมาผลิตใหม่
- 5.ออกแบบมาเพื่อให้สามารถรีไซเคิล
- 6.ออกแบบเพื่อให้สามารถกำจัดทิ้งได้โดยปลอดภัย
- 7.ออกแบบโดยไม่ใช้บรรจุภัณฑ์
- 8.ออกแบบให้สินค้ามีความเข้มข้นสูงหรือลดปริมาณน้ำ
- 9.ออกแบบให้มีการรวมกลุ่มสินค้าต่อหน่วยบรรจุภัณฑ์
- 10.ออกแบบให้ลดจำนวนสีที่ใช้ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์

การออกแบบเพื่อลดส่วนประกอบที่เกินความจำเป็นในการบรรจุภัณฑ์

เป็นการออกแบบเพื่อลดขยะบรรจุภัณฑ์ที่จะมีขึ้น ซึ่งเป็นเป้าหมายของการสร้างโลกสีเขียวในปัจจุบัน นอกเหนือจากการมุ่งเน้นเทคโนโลยีในการผลิตเพียงอย่างเดียว ตัวอย่างเช่น ลดการใช้ฟิล์มห่อหุ้มกล่องบรรจุภัณฑ์ชั้นนอก แล้วเปลี่ยนมาใช้สติ๊กเกอร์แทนการเปิดก่อนใช้หรือลดการใช้กล่องกระดาษที่ใช้ในการบรรจุสินค้า เปลี่ยนเป็นออกแบบให้สินค้าตั้งโชว์ได้เอง เช่น ครีมบรรจุหลอดโลชั่น ครีมนวดผผ ฯลฯ ซึ่งวิธีการเหล่านี้พบเห็นมากขึ้นในปัจจุบัน

ภาพที่ 1 บรรจุภัณฑ์เจลอาบน้ำจาก Mama Sopa
ที่มา : www.bunjupun.com (10 กรกฎาคม 2557)

ออกแบบให้บรรจุภัณฑ์มีน้ำหนักเบา / ใช้วัสดุน้อย

การออกแบบให้มีน้ำหนักเบาเป็นการลดการใช้วัสดุในการผลิตบรรจุภัณฑ์ ซึ่งเป็นการลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยตรง โดยที่บรรจุภัณฑ์ยังคงทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ เป็นไปตามหลักการ reduce นั่นเอง ดังที่ผู้ผลิตไวน์ของอเมริกาภายใต้แบรนด์ Paper Boy ซึ่งเป็นไวน์เกรดดีเยี่ยมเจาะกลุ่มเป้าหมายผู้ชอบดื่มไวน์ที่รักษ์สิ่งแวดล้อม และต้องการขวดไวน์ที่มีน้ำหนักเบาพกพาไปดื่มนอกสถานที่ เช่น ไปเดินเขา แคมป์ เป็นต้น เริ่มวางจำหน่ายครั้งแรกเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2556 และปัจจุบันมีจำหน่ายอยู่ใน 45 รัฐในสหรัฐอเมริกา ขวดไวน์ดังกล่าวมีน้ำหนักเพียง 19 ปอนด์ การออกแบบครั้งนี้ใช้การคิดวางแผนอย่างรอบคอบและการลงทุนค่อนข้างสูง เพื่อให้ได้บรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมโดยแท้จริงและยังมีการออกแบบให้สามารถใช้สายการผลิตเดียวกับขวดแก้ว ใช้วัสดุหลายๆ ชนิดรวมกัน โดยที่ชั้นในเป็นกระดาษเคลือบพลาสติก LDPE คั่นกลางด้วยโฟมสำหรับกระดาษชั้นนอกและคอขวดทำจากพลาสติกและฝาปิดเป็นอลูมิเนียม สำหรับกระดาษชั้นนอกใช้กระดาษรีไซเคิลโดยที่ 80% ทำมาจากกระดาษลูกฟูกที่ไม่ใช้แล้ว ส่วนการตกแต่งใช้หมึกพิมพ์ที่ละลายน้ำและใช้ข้อความโฆษณา “How to save the planet with the paper bottle” เป็นการตอกย้ำและกระตุ้นเตือนผู้บริโภคเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังได้คำนึงถึงการรีไซเคิลหลังการใช้ เดิมทีขวดแก้วสามารถทำได้แค่ 28% แต่กระดาษสามารถรีไซเคิลได้ถึง 91% ในส่วนของการขนส่งก็สามารถลดน้ำหนักในการขนส่งได้ถึง 34% ทำให้ลดการใช้น้ำมันลดการใช้พลังงานเป็นการช่วยลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกสู่ชั้นบรรยากาศได้อีกด้วย

ภาพที่ 2 ขวดไวน์กระดาษเพื่อสิ่งแวดล้อม Paper Boy
ที่มา : www.greenerpackage.com (29 มิถุนายน 2557)

Reduce ยังนิยมทำกันในลักษณะการลดวัสดุในการใช้ผลิตภัณฑ์ดังตัวอย่าง Egg-Shaped Eco Shampoo แบรนด์ Natura SAU เป็นขวดแชมพูรูปทรงคล้ายหยดน้ำ ที่เน้นการออกแบบที่ลดการใช้พลาสติกลงถึง 70 % มีผลทำให้ราคาถูกลง ผู้บริโภคที่มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงการใช้บรรจุภัณฑ์ ที่เป็นมิตรกับธรรมชาติได้ง่ายขึ้น

ภาพที่ 3 ขวดแชมพูรูปทรงหยดน้ำแบรนด์ Natura SAU
ที่มา : www.trendhunter.com (29 มิถุนายน 2557)

ออกแบบเพื่อให้สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำ (reuse)

เป็นการทำให้บรรจุภัณฑ์มีอายุการใช้งานที่ยาวนานขึ้นการนำกลับมาใช้ซ้ำเป็นการลดทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน วิธีการดำเนินการในลักษณะนี้ ได้แก่ การใช้กล่องบรรจุสินค้ามาบรรจุสิ่งของอย่างอื่นเมื่อใช้สินค้าหมดแล้ว หรือขวดแก้วที่มีโอกาสใช้ซ้ำได้หลายๆ ครั้ง หรือตัวอย่างดังต่อไปนี้ของ The Philips Activa portable MP3 Player เป็นบรรจุภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าการใช้งานให้กับผลิตภัณฑ์ มีลักษณะบรรจุภัณฑ์ที่แปลกแตกต่างไปจากเดิมที่เคยเป็น Blister packs สำหรับใส่อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพียงอย่างเดียว แต่บรรจุภัณฑ์ The Philips Activa portable MP3 Player มีลักษณะเป็นขวดใสมองเห็นฉลากที่ใส่รายละเอียดสินค้าไว้ภายใน พร้อมนำไปทิ้งและเมื่อนำผลิตภัณฑ์ไปใช้แล้วก็สามารถนำขวดใสไปใช้ประโยชน์เป็นขวดน้ำดื่มได้ทันทีสำหรับพกพาไปในขณะที่ออกกำลังกาย "a sport water bottle"

ภาพที่ 4 บรรจุภัณฑ์ The Philips Activa portable MP3 Player
ที่มา : www.packagingconnection.com (30 มิถุนายน 2557)

ออกแบบเพื่อนำกลับมาผลิตใหม่

เป็นการนำบรรจุภัณฑ์ที่ใช้แล้วกลับมาทำใหม่หรือนำชิ้นส่วนเก่ามาทำเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ วิธีการนี้เป็นการป้องกันไม่ให้มีขยะบรรจุภัณฑ์ช่วยลดการกำจัดหลังการใช้แล้ว และลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่บริษัทรายใหญ่ TerraCycle ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีและได้รับการยอมรับอย่างสูงจากนานาชาติในฐานะที่เป็นบริษัทที่เก็บรวบรวมบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ที่ใช้แล้วเปลี่ยนสภาพไปเป็นผลิตภัณฑ์ หรือนวัตกรรมใหม่จำหน่ายในราคาที่เหมาะสม TerraCycle เริ่มจากการเป็นผู้จำหน่ายปุ๋ยน้ำชีวภาพจากมูลหนอนไปเป็นบริษัทสีเขียวที่เติบโตเร็วที่สุดในโลกทำงานร่วมกับบริษัทในอเมริกามากกว่า 100 บริษัทและกับอีก 22 ประเทศ ในการรวบรวมบรรจุภัณฑ์ที่ใช้แล้วและผลิตภัณฑ์ที่จะถูกกำจัดด้วยการฝังกลบเปลี่ยนเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีขายในอินเทอร์เน็ตหรือร้านขายปลีกรายใหญ่ บริษัทมีจุดยืนและนโยบายที่ชัดเจนในการที่จะทำให้โลกเป็นสีเขียวเป็นพลังขับเคลื่อนในการมีวิถีชีวิตที่สะอาดและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สินค้ามีหลากหลายชนิด ดังตัวอย่างของผลิตภัณฑ์กระเป๋าเป้ Capri Sun Drink Pouch Backpack ที่ทำจากถุงบรรจุเครื่องดื่ม มีที่มาจากการทำงานที่ทุกปีจะมีขยะบรรจุภัณฑ์จากถุงบรรจุเครื่องดื่ม (drink pouches) เป็นพันล้านชิ้นที่จะถูกฝังกลบทั่วอเมริกา บริษัท TerraCycle ร่วมมือกับบริษัท Capri Sun และ บริษัท Honest Kids ที่จะหยุดยั้งการสูญเสียทรัพยากรอย่างมากมาย จึงนำวัสดุเหล่านั้นมาผลิตเป็นเป้ที่มีสายรัดปรับได้เปิดปิดได้ด้วยซิปและดูสนุกสนานน่าใช้งาน

ภาพที่ 5 กระเป๋าเป้ Capri Sun Drink Pouch Backpack
ที่มา : www.terracycle.com (10 กรกฎาคม 2557)

ออกแบบมาเพื่อนำกลับมารีไซเคิล (recycle)

การรีไซเคิล เป็นการนำเอาวัสดุบรรจุภัณฑ์ที่ใช้แล้วกลับไปสู่กระบวนการผลิตใหม่ทั้งวัสดุพลาสติก กระดาษ แก้วและโลหะ บรรจุภัณฑ์ที่ใช้วัสดุที่เป็นชนิดเดียวกันนำกลับมารีไซเคิลได้ง่ายกว่าบรรจุภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุหลายชนิดและหลายชั้น เช่น กระดาษเคลือบพลาสติก จะต้องผ่านกระบวนการแยกวัสดุแต่ละชนิดออกจากกันก่อนนำไปรีไซเคิล ดังนั้นผู้ออกแบบบรรจุภัณฑ์ในปัจจุบันมักจะใช้วัสดุที่เป็นเนื้อเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการรีไซเคิล สำหรับการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ทำจากพลาสติกซึ่งมีการใช้งานเป็นจำนวนมากนั้น มีวิธีที่จะส่งผ่านข้อมูลการรีไซเคิลจากผู้ผลิตและนักออกแบบสู่ผู้บริโภคให้เข้าใจตรงกันในการที่จะแยกวัสดุพลาสติกแต่ละชนิด ด้วยการระบุชนิดของพลาสติกโดยใช้ระบบSPI (Society of the plastic industry) สำหรับพลาสติก 7 กลุ่มดังภาพ

ภาพที่ 6 สัญลักษณ์รีไซเคิลสำหรับพลาสติก

ที่มา : www.sp-recycle.com (12 กรกฎาคม 2557)

นอกจากนั้นปัจจุบันในสหรัฐอเมริกาก็ได้มีการกำหนดฉลากในการให้ความรู้แก่ผู้บริโภคโดยทั่วไปในการแยกวัสดุเพื่อการรีไซเคิลด้วยฉลาก How2Recycle ซึ่งสามารถใช้ได้กับวัสดุทุกชนิด

ภาพที่ 7 ฉลาก How2Recycle

ที่มา : www.how2recycle.info (22 มิถุนายน 2557)

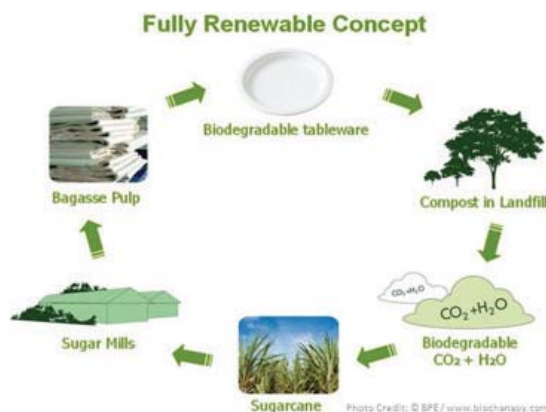

ภาพที่ 8 ตัวอย่างบรรจุภัณฑ์ที่แสดงฉลาก How2Recycle
ที่มา : www.greenpackage.com (12 กรกฎาคม 2557)

ออกแบบเพื่อให้สามารถกำจัดทิ้งได้โดยปลอดภัย

ปัจจุบันขยะบรรจุภัณฑ์เป็นส่วนสำคัญในการก่อกมลพิษในสิ่งแวดล้อมการกำจัดทิ้งขยะดังกล่าว ทำได้ 3 ทาง คือ การเผาทำลาย การฝังกลบ และการหมักให้ย่อยสลายเองตามธรรมชาติ ในการเผาทำลายอาจก่อให้เกิดมลภาวะทางอากาศ ส่วนการฝังกลบเป็นการทำให้ขยะสลายตัวเองตามธรรมชาติ แต่หากขาดความชื้น และออกซิเจนก็จะไม่เกิดการย่อยสลาย ส่วนการหมักให้ย่อยสลายเองตามธรรมชาติ ต้องเป็นวัสดุที่ถูกลินทรีย์ย่อยสลายได้ทำให้เกิดปุ๋ยอินทรีย์ เช่น กระดาษไม้ พลาสติกชีวภาพ เป็นต้น ดังนั้น เรามักจะได้ยินคำว่า “biodegradable packaging” ซึ่งก็คือบรรจุภัณฑ์ที่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ โดยสมบูรณ์แบบและอยู่ในธรรมชาติได้โดยไม่ก่อให้เกิดมลพิษ

ภาพที่ 9 วงจรของ biodegradable packaging
ที่มา : www.eco-question.com (12 กรกฎาคม 2557)

การเลือกใช้วัสดุสำหรับบรรจุภัณฑ์หากเลือกได้ควรใช้กระดาษให้มากที่สุด เพราะสามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ แต่ในความเป็นจริงยังมีความจำเป็นต้องใช้วัสดุอื่นอยู่มาก เช่น พลาสติก ดังนั้น จึงมีการคิดค้นพลาสติกที่เรียกว่า “พลาสติกชีวภาพ” ซึ่งสามารถย่อยสลายได้ด้วยเอนไซม์และแบคทีเรียในธรรมชาติ และเมื่อย่อยสลายแล้วจะได้ผลิตภัณฑ์เป็นน้ำมูลชีวภาพ ก๊าซมีเทน และก๊าซคาร์บอนได้ออกไซด์ใช้ในการเติบโตและดำรงชีวิตของพืชต่อไป อุตสาหกรรมถุงพลาสติกไทย (2557 :19) พลาสติกกลุ่มนี้ มีส่วนประกอบของพืช ได้แก่ ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง เป็นต้น และในปัจจุบันความต้องการพลาสติกชีวภาพในตลาดโลกมีแนวโน้มการเติบโตที่สูงโดยเฉลี่ยกว่าร้อยละ 50 ต่อปี ดังรายงานจากพลาสติกชีวภาพ...โอกาสการลงทุนของไทย (2557 : 50) จึงเป็นแนวโน้มที่ดีที่ทั้งผู้ผลิตนักออกแบบและผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการเลือกใช้วัสดุบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ดังผู้ผลิตหลายรายของไทยหันมาผลิตบรรจุภัณฑ์สีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมดังภาพ

ภาพที่ 10 บรรจุภัณฑ์จากขานอ้อยตรา “ไบโอ” บริษัท บรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม จำกัด
ที่มา : www.thaigreenmarket.com (14 กรกฎาคม 2557)

ออกแบบโดยไม่ใช้บรรจุภัณฑ์

สินค้าหลายอย่างหลีกเลี่ยงที่จะใช้บรรจุภัณฑ์ไม่ได้ ดังนั้นในหลักการนี้เป็นการเปลี่ยนไปใช้บรรจุภัณฑ์น้อยลงโดยลดหรือมีรูปแบบที่หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุแบบฟุ่มเฟือย ดังเช่น ความเปลี่ยนแปลงในปี 2554 Bracca ผู้ผลิตน้ำแร่สัญชาติอิตาลีได้ใช้เครื่องแพ็คขวดแบบใหม่โดยใช้สายพลาสติกผลิตผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่สามารถหิ้วได้ (Strapped pack) โดยไม่ต้องอาศัยการใช้ฟิล์มห่อ เป็นการลดการใช้พลังงานและปริมาณฟิล์มลงได้ มีผลทำให้ยอดขายเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิมถึงร้อยละ 3 เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านระบบนิเวศและทรัพยากรทางเศรษฐกิจ Invisible Packaging (2557 : 44)

ภาพที่ 11 บรรจุภัณฑ์ที่ขึ้นที่สองแบบสายรัดหิ้วได้ของน้ำแร่ PINETA จากผู้ผลิตน้ำแร่ Bracca
ที่มา: www.beverfood.com (14 กรกฎาคม 2557)

ออกแบบให้สินค้ามีความเข้มข้นสูงหรือลดปริมาณน้ำ

ในปัจจุบันมีสินค้าจำนวนมากที่สามารถผลิตให้มีความเข้มข้นสูงเพื่อที่ผู้ใช้สามารถจะเติมน้ำหรือทำให้เจือจางลงให้เหมาะสมกับการใช้งานหรือบรรจุลงในบรรจุภัณฑ์ที่มีขนาดเล็กลง เช่น น้ำผลไม้เข้มข้น หรือน้ำหวานเข้มข้น วิธีการนี้ลดจำนวนบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ลงได้ เป็นการลดพลังงานวัสดุ และการขนส่ง

ออกแบบให้มีการรวมกลุ่มสินค้าต่อหน่วยบรรจุภัณฑ์

การรวมหน่วยของสินค้าเป็นการลดต้นทุนในการผลิตและการขนส่ง การบรรจุให้มีปริมาณมากต่อหนึ่งหน่วยบรรจุภัณฑ์ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ได้ผลในการลดการใช้วัสดุและพลังงานในการขนส่งลงได้ ดังตัวอย่างสินค้าที่ได้รับรางวัลในการออกแบบซึ่งจัดแสดงในงาน Tokyo Pack 2010 ประเทศญี่ปุ่น

ภาพที่ 12 ผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดผ้า Lion Nanok ที่ลดการใช้บรรจุภัณฑ์หน่วยย่อยลง
ที่มา : ภาพถ่ายจากงาน Tokyo Pack 2010 (7 ตุลาคม 2553)

ออกแบบให้ลดจำนวนการใช้สีที่ใช้พิมพ์บนบรรจุภัณฑ์

การลดการใช้สีบนบรรจุภัณฑ์ในปัจจุบันเป็นที่นิยมมากขึ้น มีส่วนช่วยในการลดค่าใช้จ่ายของบรรจุภัณฑ์ลง สามารถใช้การออกแบบเพื่อการดังกล่าวแล้วยังเป็นการสร้างจุดเด่นจุดขายให้กับบรรจุภัณฑ์นั้นๆ ด้วย

ภาพที่ 14 บรรจุภัณฑ์กล่องขนมน่ารักๆ จาก Thelma's
ที่มา: www.bunjupun.com (14 กรกฎาคม 2557)

กล่าวโดยสรุป จากตัวอย่างการร่วมกันสร้างโลกสีเขียวของผู้บริโภคที่ตระหนักถึงการใช้หลักการลดพลังงาน 3R ร่วมกับความคิดที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น เกิดแนวคิดและแนวทางปฏิบัติ 5R (rethink – reduce – reuse – recycle – return) ที่มีผลต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและลดการทำลายสิ่งแวดล้อมลง ด้วยการปฏิบัติตนและเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติของผู้ผลิตและนักออกแบบตามกลยุทธ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของกรมควบคุมมลพิษ ซึ่งก็เป็นไปในแนวทาง 5R เช่นกัน ที่แสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มคนจำนวนมากและเป็นไปอย่างกว้างขวางมากขึ้นที่ให้ความสำคัญกันอย่างต่อเนื่อง ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมถึงแม้จะใช้เงินลงทุนสูง ความพยายามในการออกแบบ การทดลองคิดค้น และการกระทำด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็มีความคิดไปในทิศทางเดียวกันหัวใจเดียวกัน เป้าหมายเดียวกันคือ ต้องการที่จะสร้างโลกให้เป็นสีเขียวด้วยบรรจุภัณฑ์สีเขียว

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. คู่มือการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.pcd.go.th/public/publications/print_waste.cfm?task=ecodesign. (วันที่ค้นข้อมูล : 20 มิถุนายน 2557)
- คณะผู้แทนไทยประจำประชาคมยุโรป. กฎระเบียบและมาตรฐานที่สำคัญเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ในตลาดยุโรป. (ออนไลน์). Thursday 17, 2008. เข้าถึงได้จาก: <http://news.thaieurope.net/content/view/2966/214>. (สืบค้น : 26 มิถุนายน 2557).
- Anne Marie Mohan. PaperBoy paper wine bottle a U.S. first. Available: http://www.Greenerpackage.com/renewable_resource/paperboy_paper_.... (Access date: June 22, 2014).
- "Business Capabilities of Thailand for Investments in the Bioplastic Industry (Part 1) Asia-Pacific PLAS&PACK. 8(45): 44-46; June/July 2014.
- Capri Sun Drink Pouch Backpack. (Online). Available: <http://www.terracycle.com/en-US/Product/capri-sun-drink-pouch-backpack.html>. (Access date: July 10, 2014).
- Egg-Shaped Eco Shampoo. (Online). Available: <http://www.trendhunter.com/trends/natura-sou-Packaging>. (Access date : June 22, 2014).
- How2Recycle. (online). Available : <http://www.greenblue.org/work/how2recycle/>. (Access date: June 22, 2014).
- Kasikorn Research Center. "Bioplastic...an Investment Opportunity for Thailand Amidst the Global Market Demand Growth of over 50% per Year" Food focus Thailand. 9(99) : 44-47; June 2014.
- Krones (Thailand) Co.,Ltd. "Invisible Packaging" Food focus Thailand. 9(99) : 44-47; June 2014.
- Making sense of recycling. (Online). Available: <http://www.how2recycle.info/>. (Access date: June 22, 2014).
- Re-Purposed Packaging. (online). Available: <http://www.packagingconnections.com/news-details?newsid=445>. (Access date : July 10, 2014).
- "The Plastic bag Industry in Thailand" Asia-Pacific PLAS&PACK. 8(44): 16-19; April-May 2014.

ประวัติศาสตร์สังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา

Social History and Local Wisdom in Ang-Sila

การดี มหาพันธ์

นันท์ชญา มหาพันธ์**

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคมท้องถิ่นอ่างศิลา 2) ศึกษาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ภูมิปัญญาอ่างศิลา และ 3) จัดการความรู้ดังกล่าวให้เป็นระบบ อยู่ในสภาพพร้อมใช้และเข้าถึงได้ง่าย วิธีการวิจัยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่าอ่างศิลาเริ่มปรากฏชื่อและมีความสำคัญขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และทวีความสำคัญขึ้นหลังการทำสนธิสัญญาชุดเบาริงกับประเทศอังกฤษและประเทศอื่นๆ ตั้งแต่ปีพ.ศ.2398 เป็นต้นมา อ่างศิลาคิดค้นไปด้วยเรือสินค้าจากนานาประเทศ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานหินยื่นออกไปในทะเลจนพ้นเขตศิลาได้น้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่พ่อค้าวาณิช นอกจากนี้เสนาบดีกลาโหมและเจ้าคุณกรมท่ายังสร้าง “อาศรัยสถาน” เพื่อเป็นที่พักตากอากาศและพักผ่อนแก่ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ 2 หลัง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสนาบดีกรมท่าได้มาสร้างค่ายหลวงที่อ่างศิลา เพื่อเป็นที่ประทับแรมในเวลาที่ได้เสด็จประพาสหัวเมืองชายทะเลตะวันออก ในปีพ.ศ.2419 โปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะอ่างศิลาขึ้นเป็นหัวเมืองปีพ.ศ.2441 เปลี่ยนฐานะเป็นอำเภอตามข้อบังคับลักษณะปกครองท้องที่ร.ศ.117 และเป็นตำบลในปีพ.ศ.2443 ปีพ.ศ.2495 ได้รับการจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลอ่างศิลา พ.ศ.2542 เปลี่ยนฐานะเป็นเทศบาลตำบล และเป็นเทศบาลเมืองอ่างศิลาในปีพ.ศ.2554 ส่วนผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ภูมิปัญญาที่สำคัญของอ่างศิลาคือ “ผ้าทออ่างศิลา” และ “ครกหินอ่างศิลา”

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา

* รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

This research aims firstly to study historical and social development of Ang-Sila; secondly to examine the unique products showing the local wisdom in Ang-Sila; and thirdly to systematize the knowledge about historical and social development and unique products showing the local wisdom in Ang-Sila. Historical method is used for this research.

The findings show that the area called Ang-Sila was firstly known in the reign of King Rama III and it became more important after Bowring Treaty had been signed in 1955 when the area was crowded with commercial ships from various countries. Later, to facilitate the maritime merchants, King Rama IV had an order to build a stone jetty extending beyond the underwater stone pillars which designated the land. In addition, Chancellor of Defense and Chief of Harbor Department ordered to build two-building resort for either Thai or foreigners. In the reign of King Rama V, Chief of Harbor Department ordered to build a royal camp in Ang-Sila for the king when he had a royal visit to the coastal provinces in the eastern part of the country. In 1876, Ang-Sila was promoted to become a city and then in 1898 its status was changed to be a district according to Rs 117 Regulations for Governing the Districts. In 1900, Ang-Sila became a sub-district and it was established to be Ang-Sila Sanitary District. Again in 1999, it became a sub-district municipality. In 2011, it was again changed and has become Muang Ang-Sila Municipality since then. The unique products showing local wisdom in Ang-Sila are “Ang-Sila woven cloth” and Ang-Sila stone mortar”.

Keywords: Social History / Local Wisdom in Ang-Sil

ความสำคัญของการวิจัย

อ่างศิลาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “อ่างหิน” ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นต้นมาถึงยุคปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก เคยเป็นที่จอดพักเรือสินค้านานาชาติที่เข้ามาติดต่อค้าขายกับราชอาณาจักรสยาม ตั้งอยู่ระหว่างบางปลาสร้อยกับเขาสามมุข(สมมุข) ในปีพ.ศ. 2419 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะให้เป็นเมือง หลังการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค เมืองอ่างศิลาเปลี่ยนฐานะเป็นอำเภอตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ในปีพ.ศ. 2441 มีหลวงอนุรักษ์สุนทรพต (แถบ) เป็นนายอำเภอคนแรก (กระทรวงมหาดไทย.2441: หน้า 129) ปีพ.ศ. 2443 เปลี่ยนฐานะเป็นตำบลอยู่ในอำเภอเมือง ชลบุรี มีหมู่บ้านอยู่ในตำบล 5 หมู่บ้าน (มูลนิธิพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.2529: หน้า129) ต่อมาในปีพ.ศ. 2495 ได้รับการจัดตั้งเป็น “สุขาภิบาลอ่างศิลา” ปีพ.ศ.2542 สุขาภิบาลอ่างศิลาได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลอ่างศิลาตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาล เป็นเทศบาล พ.ศ.2542 วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 เทศบาลตำบลอ่างศิลา ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลเมืองอ่างศิลา (เทศบาลเมืองอ่างศิลา. 2556: หน้า18)

เทศบาลเมืองอ่างศิลาตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอเมืองชลบุรี มีพื้นที่11,611 ไร่ (18.60 ตารางกิโลเมตร) มีอาณาเขตปกครอง 4 ตำบล ประกอบด้วยหมู่บ้าน 20 หมู่บ้าน [ตำบลอ่างศิลา 5 หมู่บ้าน, ตำบลบ้านบึง 7 หมู่บ้าน, (หมู่ที่1-7) ตำบลเสม็ด 6 หมู่บ้าน (หมู่ที่ 3-8) ตำบลห้วยกะปิ 2 หมู่บ้าน (หมู่ที่4 และ5)] ทิศเหนือติดต่อกับเทศบาลตำบลเสม็ด ทิศใต้ติดต่อกับเทศบาลเมืองแสนสุข ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลห้วยกะปิ ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอไทย มีประชากร 30,582 คน ในปีพ.ศ. 2555 ประกอบด้วยครัวเรือน 16,647 ครัวเรือน

โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย เศรษฐกิจการเกษตรที่เน้นหนักไปทางด้านการประมงและการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง (เลี้ยงหอยนางรมและหอยแมลงภู) การค้าพาณิชย์มีห้างสรรพสินค้า 2 แห่ง ร้านสะดวกซื้อ11 แห่ง ร้านค้าขนาดเล็ก ขนาดกลาง จำนวนมาก ด้านบริการ มีโรงแรม รีสอร์ท และบังกะโล 11 แห่ง สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงประเภท ก. 4 แห่ง ด้านอุตสาหกรรม มีสถานประกอบการการอุตสาหกรรม 18 แห่ง (โรงงานพริกไทย เล็่นก้วยเตี่ยว น้ำปลา น้ำแข็ง น้ำดื่ม และเครื่องดื่มไม่มีแอลกอฮอล์ ทำตุ๊กตา อย่างละ 1 แห่ง โรงงานประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับไม้ โรงพิมพ์ผลิตภัณฑ์พลาสติก อย่างละ 2 แห่ง โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับโลหะ (โรงเหล็ก) 4 แห่ง ด้านการท่องเที่ยวอ่างศิลามีมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มศาสนสถาน ได้แก่ วัดอ่างศิลา วัดเสม็ด วัดโกมุทรัตนาราม ศาลเจ้านาจาชาให้จื่อ ศาลเจ้าแม่กวนอิมพันมือ ศาลเจ้าแม่หินเขา กลุ่มโบราณสถาน ได้แก่ ตึกมหาราช ตึกราชินี สะพานหิน (สะพานปลาอ่างศิลา) ตลาดเก่า กลุ่มมรดกภูมิปัญญา ได้แก่ กลุ่มพื้นฟูการทอผ้าอ่างศิลา-เสม็ด กลุ่มอุตสาหกรรมแกะสลักหิน และกลุ่มอาหารพื้นบ้าน เช่น ห่อหมกทะเล ขนม

เรไร เป็นต้น ด้านวัฒนธรรมประเพณี การที่อ่างศิลาดังอยู่ริมฝั่งทะเลที่อุดมสมบูรณ์ มีอากาศดี และเป็นที่พักพิงขนถ่ายสินค้าจากเรือพาณิชย์นานาประเทศ ทำให้อ่างศิลาเป็นที่รู้จักและขึ้นชื่อของผู้นั้นชาวไทยและชาวต่างประเทศบางกลุ่มที่เข้ามาพักพิง ประกอบอาชีพเป็นการชั่วคราว บางกลุ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ประกอบสัมมาชีพเป็นการถาวร ทั้งที่เป็นคนไทย คนจีน คนลาว และอื่นๆ คนเหล่านี้เข้ามาพร้อมวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่หลากหลาย อ่างศิลาจึงอุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ มีความมั่งคั่งหลากหลายทางวัฒนธรรมภูมิปัญญา ประเพณี และวิถีปฏิบัติ หลายประเพณีเลือกหายปรับเปลี่ยนไปพร้อมๆ กับการพัฒนา เมื่อเกือบสี่ทศวรรษที่ผ่านมา รัฐบาลและหน่วยปกครองท้องถิ่นต่างหันกลับมาพร้อมใจกัน ปรับปรนวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ประเพณีที่ได้รับการฟื้นฟูได้แก่ ประเพณีกองข้าวบวงสรวง ประเพณีสงกรานต์ แห่เทียนเข้าพรรษา กินเจ ฯลฯ (กองวิชาการและแผนงานเทศบาลเมืองอ่างศิลา.2556: หน้า 7-21)

เพื่อสนับสนุนสำนึกท้องถิ่นของชาวอ่างศิลาในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน และพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของบรรพชน ผู้วิจัยจึงเสนอโครงการนี้โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคมของอ่างศิลา
2. ศึกษาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา
(ผ้าทออ่างศิลาและครกหินอ่างศิลา)
3. จัดการความรู้ที่ได้ตามวัตถุประสงค์ ข้อ1และข้อ 2 ให้เป็นระบบ อยู่ในสภาพพร้อมใช้ เข้าถึงได้ง่ายเพื่อจะได้นำไปใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการศึกษาและการพัฒนา

วิธีการดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Methods) ในการสืบค้นรวบรวมข้อมูล ทั้งข้อมูลลายลักษณ์และมิใช่ลายลักษณ์ รวมทั้งการศึกษาค้นคว้าจนได้องค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ ข้อ1 และ ข้อ2 แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

1. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคมอ่างศิลา

อ่างศิลาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “อ่างหิน” ยังไม่เป็นที่รู้จักในประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยและอยุธยา ทั้งๆ ที่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ราชอาณาจักรอยุธยา ทำการค้ากับต่างประเทศอย่างกว้างขวางแล้ว แต่ท่าจอดพักเรือสินค้าทางทะเลสมัยนั้นอยู่ที่ศรีฟโล และบางปลาสร้อย ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของอ่างศิลาขึ้นไป ต่อมาเมื่อท่าศรีฟโลมีโคลนเลนที่ถูกกระแสน้ำพัดพามาจากปากแม่น้ำบางปะกง และปากแม่น้ำเจ้าพระยา มาทับถมจนชายฝั่งทะเลตื้นเขิน ไม่สะดวกที่จะเป็นท่าจอดพักขนถ่ายสินค้าอีกต่อไป ท่าเรือจึงขยับลงมาทางใต้ ที่บางปลาสร้อยอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาบางปลาสร้อยก็ประสบปัญหา เช่นเดียวกับศรีฟโล ท่าจอดพักเรือสินค้านานาชาติจึงถอยร่นลงมาที่อ่างศิลาในช่วงปลายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประมาณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ยุคปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก หลังทำสนธิสัญญาเบาริงกับประเทศอังกฤษ และประเทศอื่นๆ อีก 10 ประเทศ นับแต่ปีพ.ศ. 2398 เป็นต้นมา การค้าขายระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศดำเนินไปอย่างกว้างขวาง เจ้าพระยาทิพากรวงศ์บันทึกถึงความคึกคักของการค้าตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า

“...พระนครก็สมบูรณ์มั่งคั่งด้วยสมบัติ...ลูกค้าวานิชเข้ามาตั้งห้างค้าขาย สิ่งของต่างๆ ที่ไม่เคยเห็นก็มีขึ้น ลูกค้านานาชาติเข้ามาค้าขาย ชื่อข้าวออกไปปีหนึ่ง 300 ลำบ้าง บางปีถึง 400 ลำ..... ราษฎรก็มั่งคั่ง มีเงินทองขึ้นทุกแห่งทุกตำบล”(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์.2504 : หน้า205) ตามท่าเรือกรุงเทพฯ คึกคักมาก ถึงกับต้องออกกฎหมายท้องตราควบคุมการเดินเรือในลำน้ำ

ส่วนที่เกี่ยวกับอ่างศิลา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างท่าเทียบเรืออ่างศิลา (ตะพานหิน) ให้ยื่นลงไปในทะเลจนพ้นแนวศิลาได้น้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่พ่อค้าวานิช ในการจอดเรือ นอกจากนั้นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมุหกลาโหม และเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เจ้าคุณกรมท่าได้สร้าง “อาศรัยสถาน” ไว้สำหรับเป็นที่พักตากอากาศและที่พักผ่อนหลังการเจ็บป่วยแก่ชาวไทย และชาวต่างประเทศ 2 หลัง สมุหกลาโหมสร้างหลังใหญ่ (ตึกมหาราช) เจ้าคุณกรมท่าสร้างหลังเล็ก (ตึกราชินี) ภายหลังเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ สร้างเพิ่มอีกหลังหนึ่งทางทิศใต้ของสะพานหิน (ปัจจุบันยังไม่พบร่องรอยของอาศรัยสถานหลังนี้)

ภาพที่ 1 สะพานปลาอ่างศิลา

ภาพที่ 2 ตึกมหาราช

ภาพที่ 3 ตึกราชินี

ในปีพ.ศ. 2415 เจ้าพระยาภาณุวงศ์ มหาโกษาธิบดี เจ้าคุณกรมท่า (สมัยนั้น) ได้ออกมาสร้างพลับพลาไว้เสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ซึ่งเสด็จกลับจากการเสด็จขึ้นไปรับพระเศวตสุภาพรรณ และนมัสการพระพุทธรูป พระฉายที่จังหวัดสระบุรี) ที่อ่างศิลา พลับพลาที่สร้างในครั้งนั้นสร้างค่อนข้างถาวร เพื่อจะได้ใช้เป็นที่ประทับในโอกาสที่เสด็จประพาสหัวเมืองชายทะเลต่อไปด้วย จึงได้สร้างเป็นค่ายหลวงใหญ่ มีท้องพระโรงและพระที่นั่ง มีเรือนข้างหน้าข้างในใหญ่โต พร้อมทุกพนักงาน ตัวพลับพลาออกแบบได้เป็นที่พอพระทัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างยิ่ง (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.ศ.91.เอกสารรัชกาลที่ 5.ม.1/2)

ในปีพ.ศ. 2419 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับแรมที่ค่ายหลวงอ่างศิลา 4 วัน เพื่อทรงเยี่ยมข้าราชการและราษฎรชาวชลบุรี ครั้นนั้นพระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าที่อ่างศิลามีคนอยู่มาก (ทั้งจำนวนคนและชาติพันธุ์) จึงมีโอกาที่จะเกิดคดีความขึ้นได้เสมอ และเมื่อมีคดีความเกิดขึ้นจะต้องไปว่าความถึงชลบุรี ซึ่งไกลกัน 200 เส้นเศษ การเดินทางในสมัยนั้นค่อนข้างลำบากมาก จึงทรงมีรับสั่งว่า “จะยกบ้านอ่างศิลาขึ้นเป็นเมือง เมืองหนึ่งขึ้นเมืองชลบุรี” และจะทรงตั้งปลัดจันที่เป็นผู้ดูแลที่อ่างศิลาขึ้นเป็นเจ้าเมือง (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ.เอกสารรัชกาลที่ 5 ก.1.1/2 อ้างถึงใน ภารดี มหาขันธ์. 2544: หน้า 62-63) ในปีพ.ศ. 2437 พระยาชลยุทธโยธินและพระวิภาควรรดล ต่างเสนอขอสร้างทางรถไฟ กรุงเทพฯ - อ่างศิลา และสร้างท่าเรือขนถ่ายสินค้าเข้าสู่กรุงเทพฯ โดยทางรถไฟ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการในเวลานั้น ต้องพยายามไกลเกลี่ยให้ทั้งสองท่านร่วมมือกันทำเป็นโครงการเดียวกัน ในที่สุดพระยาชลยุทธโยธินเสนอให้ทำเป็นของหลวง หลังจากนั้นไม่ปรากฏว่าได้มีการสร้างทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-อ่างศิลา และท่าเรืออ่างศิลาแต่อย่างใด เข้าใจว่าความคิดดังกล่าว ถูกระงับไปด้วยเหตุผลทางด้านความปลอดภัยจากพระดำริของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทววงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศในเวลานั้น ประการหนึ่ง กับข้อจำกัดทางธรรมชาติของอ่างศิลา ที่ไม่สามารถพัฒนาเป็นท่าเรือน้ำลึกที่สามารถรองรับการขนถ่ายตัวทางการค้าได้ดีเท่ากับบริเวณที่อยู่ถัดออกไป (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ยธ.5.2/1 ร.ศ.113)

หลังการปฏิรูประเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคในปีพ.ศ.2437 เป็นต้นมา เมืองชลบุรี เมืองพนัสนิคมและเมืองบางละมุง ต้องโอนไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย และรวมอยู่ในมณฑลปราจีนบุรี (เดิมเป็นเมืองในสังกัดกรมท่า)

ตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ปีพ.ศ. 2440 มีการจัดหน่วยบริหารที่เรียกว่า “เมือง” และเปลี่ยนสถานภาพของความเป็นข้าราชการใหม่ กล่าวคือข้าราชการหัวเมืองทุกคนต้องเข้ารับราชการโดยยึดถือความรู้ความสามารถเป็นเกณฑ์ และอยู่ในบังคับบัญชาของส่วนกลาง รัฐบาลเป็นผู้ให้เงินเดือนแต่งตั้งโยกย้าย เลื่อนขั้นและถอดถอน ข้าราชการต้องปฏิบัติตามตราการอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมาย ข้อบังคับอย่างเคร่งครัด ปฏิบัติงานในสำนักงาน มีเวลาราชการที่จะให้บริการแก่ประชาชน (ยกเลิกระบบกินเมือง) ทำให้หน่วยราชการบริหารระดับเมืองเป็นตัวแทนที่แท้จริง

ในการบริหารราชการแก่รัฐบาล เป็นเครื่องมือในการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ระดับรองลงไป (กระทรวงมหาดไทย.2441 : หน้า 36-37) ปีพ.ศ. 2441 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตราข้อบังคับลักษณะปกครองท้องที่ร.ศ. 117 ตามข้อบังคับฉบับนี้ เมืองอ่างศิลามี สถานภาพเป็นอำเภอ อำเภอหนึ่งในจังหวัดชลบุรี มีหลวงอนุรักษ์นฤดม (แถม) เป็นนายอำเภอ

ต้นปีพ.ศ. 2443 สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จตรวจราชการเมืองชลบุรี เมืองจะเชิงเทรา โดยเริ่มที่อ่างศิลาเป็นที่แรก (3-4 มกราคม 2443) ทรง รายงานผลการตรวจว่า แบบแผนการงานของอำเภออ่างศิลายังคลาดเคลื่อนอยู่มาก เพราะกรม การอำเภอขาดความรู้ ผู้ว่าราชการเมืองไม่เข้มงวดตรวจตรา งานที่ดูดีกว่างานอื่นคือ งานด้าน สรรพากร เพราะมีพนักงานคอยตรวจตราอยู่เสมอ และยังทรงวินิจฉัยเกี่ยวกับอำเภออ่างศิลาว่า อำเภออ่างศิลามีพื้นที่เล็ก ราษฎรมีน้อย ผลประโยชน์แผ่นดินเก็บได้ปีละประมาณ 100 ซึ่งเท่านั้น ถ้าพิจารณาตามขนาด อ่างศิลาควรรวมไว้ในอำเภอเมืองชลบุรี ระยะทางไปมาประมาณ 200 เส้น เศษ ไม่ควรแยกออกเป็นอำเภอต่างหาก แต่อ่างศิลามีความพิเศษอยู่ที่ เป็นพื้นที่ที่มีบวรวัดศักดิ์ และชาวต่างประเทศไปพักตากอากาศและพักฟื้นหลังการเจ็บป่วย นอกจากนั้นในฤดูลมเหนือ เรือ พาณิชย์จากต่างประเทศจะมาจอดพักขนถ่ายสินค้าที่อ่างศิลาเป็นจำนวนมาก อ่างศิลาจึงมีชาวต่าง ประเทศที่พูดภาษาแตกต่างกันหลายภาษา ถ้าไม่มีเจ้าพนักงานประจำที่อ่างศิลา จะให้เพียงกำนัน ปกครอง คงจะยุ่งยากลำบากมิใช่น้อย แต่ถึงกระนั้นท่านเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยก็มีพระดำริว่า ถ้าจัดให้มีปลัดอำเภอเมืองแยกมาตั้งที่ทำการอยู่ที่อ่างศิลา หรือจะให้มีนายอำเภออ่างศิลาดังหาก แต่ให้มีผู้ช่วยไม่ต้องมากนักมีแค่เพียงพอแก่ราชการจะได้ไม่เป็นการสิ้นเปลืองพระราชทรัพย์ (กอง จดหมายแห่งชาติ.เอกสารรัชกาลที่ 5.ม.2.14/39 (3 ม.ค.ร.ศ.119 – 10 ม.ค.119)

เมื่อเสด็จตรวจราชการอำเภออ่างศิลาแล้ว ทรงดำเนินไปเยี่ยมหมู่บ้านอ่างศิลา ทรงบันทึก ไว้ว่า “ยังบริบูรณ์อยู่เสมอ ไม่ทรุดโทรมลงกว่าแต่ก่อน” จากนั้นทรงดำเนินต่อไปวัดโน ซึ่งพระครูเจ้า คณะแขวงอ่างศิลา ได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัดโน มีนักเรียน 20 คน และได้เรียไ้เงินกรรมการและผู้ ปกครองเด็กให้เป็นเงินเดือนครู ซึ่งได้เงินเดือนไม่แน่นอนแต่ก็พอดำเนินไปได้ โรงเรียนนี้ผู้อำนวยการ การการศึกษาผดลปราจีนบุรี ตั้งชื่อให้ว่า “โรงเรียนเสถียรพัฒนพิทยากร” ท่านเสนาบดีกระทรวง มหาดไทย ทรงชมเชยว่า ถึงแม้จะมีเพียงโรงเรียนเดียว แต่ถ้าจัดการดี ๆ ก็น่าจะเพียงพอที่จะให้การ ศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาชาวอ่างศิลา นอกจากนั้นพระองค์ท่านยังมีพระดำริที่จะให้วางสายโทรเลข เชื่อมอ่างศิลากับสถานที่เมืองชลบุรีด้วย เพื่อประโยชน์แก่การค้าและราชการ

ตอนบ่ายท่านเสนาบดีได้ทรงม้าไปชมภูมิประเทศผู้คนและอาชีพด้านหลังของบ้านอ่าง ศิลา ไปจนถึงบ้านปึก เป็นที่นาสลับกับไร่ และสวนไปสุดสายตา ที่นาไม่สู้สมบูรณ์นักเพราะพื้นที่ เป็นทรายทำนาไม่ใคร่ได้ผล ที่สวนเป็นสวนหมากและสวนมะพร้าวงามมาก ทำให้คาดเดาว่าทำ สวนหมากสวนมะพร้าวคงร่ำรวย แต่พอได้สนทนากับเจ้าของสวนจึงได้รู้ว่ามะพร้าวที่ชลบุรีและอ่าง ศิลาขายได้ราคาต่ำมากเพราะต้นงามแต่ไม่ค่อยออกผล ราษฎรชาวอ่างศิลาประกอบอาชีพหลัก 2

แนวคือ หาลากับเพาะปลูก ส่วนผู้หญิงทอผ้าขาย ผ้าที่วางขายที่ตลาดเมืองชลบุรี สมัยนั้นเป็นผ้าทอจากอ่างศิลาเป็นส่วนใหญ่ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ.เอกสารรัชกาลที่ 5 ม2.14/19 (3 ม.ค.ร.ศ. 119-10 ม.ค.ร.ศ.119)

ก่อนที่ท่านเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยจะเสด็จกลับจากอ่างศิลาไปบางปลาสร้อย (อำเภอมือเมือง) และพนัสนิคม พระองค์ได้ตราข้อบังคับสำหรับการรักษา “อาศรัยสถาน” อ่างศิลา (ตึกมหาราช และตึกราชินี) ไว้ 5 หมวด 11 ข้อ ว่าด้วยการรักษา การรับ “ผู้อาศรัย” การซ่อมแซม การตรวจ และการรายงาน

หลังปี พ.ศ. 2443 สถานภาพของอำเภ่อ่างศิลาเปลี่ยนไปตามแนวพระดำริของสมเด็จพระมหาพรยาจารย์ราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย อ่างศิลาจึงมีฐานะเป็นเพียงตำบลหนึ่งในอำเภอมือเมืองจังหวัดชลบุรี ปีพ.ศ. 2449 เจ้าจอมมารดาร์ศรีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาประทับพักที่อ่างศิลา และได้บริจาคทรัพย์สร้างบ่อกักเก็บน้ำฝนไว้สำหรับชาวอ่างศิลาได้ใช้เพิ่มขึ้นอีก 1 บ่อ เพื่อเป็นอุทกทานแก่ราษฎร บ่อดังกล่าวได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “บ่อนพริ้ว” (กองจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ เชียงใหม่ Tate Britain.(2555). Kinetic art.

<http://www.tate.org.uk/collections/glossary/definition.jsp?entryId=148>(ออนไลน์)

แหล่งที่มา 13 ก.พ. 2555

ชียงใหม่. กษ.11 เล่ม 2 ลำดับที่ 15)

ในปีพ.ศ. 2494 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกฐานะท้องถื่นอ่างศิลา และตำบลบ้านปึกทั้งตำบล กับบางส่วนของตำบลเสม็ด และบางส่วนของตำบลห้วยกะปิ ตั้งเป็น “สุขาภิบาลอ่างศิลา” ปีพ.ศ.2542 สุขาภิบาลอ่างศิลาได้เปลี่ยนฐานะเป็นเทศบาลตำบลอ่างศิลา และได้ยกฐานะเป็น “เทศบาลเมืองอ่างศิลา” อำเภอมือเมือง จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2554

2.ภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านถือเป็นความรู้ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่ง เพราะเป็นรากฐานของสังคมที่มีการสั่งสมสืบทอด เป็นความรู้ที่อยู่กับตัวคนและติดแผ่นดิน ทั้งยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของผู้คนซึ่งเกิดจากการปรับตัวให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุขทั้งทางวัตถุ และจิตใจในช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมากระแสการพัฒนาผลักดันให้ชาวบ้านชนบทต้องปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจทุนนิยมเสรีอันมีกลไกซับซ้อน จากวิถีการผลิต เพื่อยังชีพมาเป็นผลิตเพื่อขายโดยที่อำนาจการต่อรองเป็นของผู้ซื้อและกลไกตลาดที่เกี่ยวข้องกับความต้องการผลิตในต่างประเทศ ทำให้ชาวบ้านต้องสูญเสียความเป็นไทยแท้ๆ เป็นหนี้เป็นสินและประสบกับความทุกข์ยากเป็นอันมาก ในภาวะการณ์เช่นนี้ชาวบ้านที่มีความคิดจึงย้อนกลับไปหาวิถีทำมาหากินด้วยการพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเองในหมู่บ้านในช่วงปีพ.ศ. 2544 – 2549 รัฐบาลได้สร้างโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า

“โอท็อป” (OTOP) โดยมีวัตถุประสงค์จะสร้างความเจริญแก่ชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยการผลิตหรือจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

คำว่า “ผลิตภัณฑ์” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงตัวสินค้าเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงกระบวนการทางความคิด รวมถึงการบริการ การดูแล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาภูมิปัญญาไทย การท่องเที่ยว ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมีจุดเด่นจุดขาย

โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นแรงกระตุ้นหรือปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งตื่นตัวหันกลับไปค้นหาเอกลักษณ์ภูมิปัญญาของบรรพชนของตน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ รื้อฟื้น ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ที่เคยเป็นจุดเด่น เป็นเอกลักษณ์ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการทางสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนเทคโนโลยีในปัจจุบัน

สำหรับชุมชนท้องถิ่นอ่างศิลา ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ภูมิปัญญาที่สำคัญคือ “ผ้าทออ่างศิลา” และ “ครกหินอ่างศิลา”

3. ผ้าทออ่างศิลา : ผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ภูมิปัญญาอ่างศิลา

ผ้าทออ่างศิลา ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ภูมิปัญญา ที่สำคัญของอ่างศิลาในอดีต ยังไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเกิดขึ้นเมื่อใด ใครเป็นเจ้าของภูมิปัญญา มีเพียงข้อสันนิษฐานว่า น่าจะถือกำเนิดขึ้นในราชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อกลุ่มลาวล้านช้างอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารที่กรุงเทพฯ ราวปีพ.ศ.2371 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อ่างศิลา (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่4 (2458) อ้างถึงในอภิรักษ์ ณ เกษมผลกุล.2556: หน้า 48) เชื่อว่า ลาวกลุ่มนี้มีฝีมือในการทอผ้า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผ้าทออ่างศิลามีชื่อเสียงเป็นที่ชื่นชอบของชนชั้นขุนนาง ว่าเป็นผ้าเนื้อดีทอละเอียด แน่น สวยงามไม่เป็นขนเพราะการเตรียมด้ายพิถีพิถันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะอ่างศิลา

3.1 พัฒนาการการทอผ้าอ่างศิลา

พัฒนาการของผ้าทออ่างศิลาเริ่มขึ้นเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จมาประทับรักษาพระองค์อยู่ ณ พระตำหนักศรีราชา พระองค์ทรงสนพระทัยงานทอผ้าเป็นทุนอยู่แล้ว เมื่อทรงสดับกิตติศัพท์ความโดดเด่นของผ้าทออ่างศิลา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งหูกทอผ้าขึ้นที่พระตำหนักศรีราชา และนำช่างทอผ้าชาวอ่างศิลามาถวายการสอนจนทรงสามารถทอได้ด้วยพระองค์เอง ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขอตัวคุณทองพูน ปัญญาชีวะ บุตรีข้าราชการจังหวัดชลบุรี และคุณส้มลิ้ม ช่างทอผ้าชาวอ่างศิลา ซึ่งมีความรอบรู้เรื่องการทอผ้ามาทรงชุบเลี้ยงเพื่อเป็นครูสอนทอผ้าแก่ข้าราชการบริพารของพระองค์ (สมภพ จันทรประภา 2528: หน้า113-114) ผ้าที่ทอระหว่างที่ประทับอยู่ ณ พระตำหนัก

ศรีราชา เป็นผ้าพื้น เมื่อทอแล้วโปรดเกล้าฯให้นำออกจำหน่าย ต่อมาเมื่อสมเด็จพระบรมราชเทวี มีพระพลานามัยดีขึ้น จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับไปประทับ ณ ตำหนักสวนหงส์ ในพระราชวังดุสิต พระองค์ได้โปรดเกล้าฯให้นำหูกทอผ้าจากพระตำหนักศรีราชา กลับไปด้วย โปรดเกล้าฯให้ทอผ้า จำหน่ายต่อไป ปรากฏว่าผ้าขายดีมากจึงโปรดเกล้าฯให้ตั้งหูกเพิ่มขึ้นเป็น 4 หูก แล้วทรงจัดรูปงาน ขึ้นเป็น “กองทอ”

ต่อมาทรงหาผู้เชี่ยวชาญที่สำเร็จวิชาการทอผ้าจากญี่ปุ่นมาเป็นที่ปรึกษา ทำให้เกิดการ ทอแบบที่กระตุกขึ้นอีกแบบหนึ่ง หลังจากนั้นไม่นานยังทรงสั่งซื้อเครื่องทอยกดอกจากญี่ปุ่น มาใช้ งานด้วย ผ้าที่ทอขึ้นในช่วงนี้จึงมีทั้งผ้าพื้น ผ้าฝ้ายยกดอกไหม ผ้าไหมดรัสเซีย (ผ้าทอสอดเส้นทอง) (สมภพ จันทรประภา.2528: หน้า114)

ผ้าทออ่างศิลาได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระบรมราชเทวี ส่งเสริมสืบสานและ พัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งรูปแบบ เทคโนโลยีในการทอ วัสดุ (วัตถุดิบที่นำมาใช้ทอ) จนเป็นผ้าทอที่ ได้รับความนิยมนอย่างกว้างขวางในหมู่ชนชั้นสูง สมัยนั้น กล่าวกันว่า ราชสำนักในรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) นับแต่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยลำดับมา ต่างนิยมซื้อผ้าทอจากพระตำหนักสวนหงส์มาใช้ตัดเย็บเครื่องทรง ภูษานานาชนิด

ด้วยเหตุนี้กระมังที่ผ้าทออ่างศิลา ได้ชื่อว่าเคยเป็นผ้าทรงของพระมหากษัตริย์

“ คงไม่เป็นการเกินความจริง หากจะกล่าวว่าหัตถกรรมผ้าทออ่างศิลา เป็นหนี้พระมหา กรุณาธิคุณของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวีพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า(สมเด็จพระบรม ราชเทวี ณ ศรีราชา)ยิ่งกว่าผู้ใดในการสืบสาน ส่งเสริม และพัฒนาผ้าทออ่างศิลาจนได้รับการยกย่อง ว่าเป็นงานหัตถศิลป์ที่ประณีตงดงาม และได้รับเกียรติให้เป็นผ้าทรงของพระมหากษัตริย์”

3.2 วัตถุดิบและ อุปกรณ์

วัตถุดิบ ที่ใช้ในการทอผ้าได้แก่เส้นใยจากพืชและสัตว์ เช่น ไยกล้วยชา ไย สับปะรด ไยฝ้าย และไหม เป็นต้น ปัจจุบันมีเส้นใยประดิษฐ์หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าใยสังเคราะห์ สำหรับผ้าอ่างศิลาในขั้นต้นใช้ด้าย (ทำจากฝ้าย) เพียงอย่างเดียวต่อมาสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา โปรดเกล้าฯ สั่งซื้อไหมจากญี่ปุ่นมาใช้ เพื่อทอผ้าฝ้ายยกดอกไหม และทอผ้าไหม นอกจาก นั้นการทอผ้าไหมดรัสเซีย ซึ่งต้องใช้เส้นโลหะ (ทอง) ทอร่วมด้วย นอกจากวัตถุดิบจำพวกเส้นใยดัง กล่าวแล้ว ยังมีพวกสีย้อม ซึ่งในขั้นต้นก็ใช้สีธรรมชาติจากพืชเป็นส่วนใหญ่ มีจากสัตว์บ้างเล็กน้อย ต่อมาในภายหลังจึงนิยมใช้สีวิทยาศาสตร์หรือสีสังเคราะห์ แทน

อุปกรณ์ หรือเครื่องมือในการทอผ้า ที่สำคัญได้แก่

- 1) กี่หรือหูก เป็นโครงไม้สี่เหลี่ยม สำหรับเอาอุปกรณ์ในการทอ เช่น ฟืม ตะกอไม้ โดงเตง ไม้หน้าหูก ฯลฯ มาประกอบ
- 2) ฟืม หรือฟันหรีเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการระทบเส้นด้ายพุ่งกับเส้นด้ายยืนให้แน่น
- 3) ตะกอและไม้ตะกอ ทำด้วยเส้นด้ายร้อยกับกรอบไม้ ทำหน้าที่ยกด้ายขึ้นลง เพื่อความสะดวกในการสอดกระสวย ตะกอหนึ่งจะใช้ไม้ดับตะกอ 4 อัน

- 4) ไม่หลังเต่า ลักษณะแบนยาวปลายเจียนลงคล้ายหลังเต่าทำหน้าที่กำหนดขนาดช่องด้วยตะกอล ให้มีความกว้างยาวเท่ากัน
- 5) กระดานม้วนหูก มีหน้าที่เก็บเส้นด้ายยืน
- 6) ไม่หัวหูก ทาบติดอยู่ริมกระดานม้วนหูกทั้ง 2 ด้าน ทำหน้าที่ขัดเส้นด้าย ขึ้นลงคล้ายไม้สูหนัด
- 7) ไม่น้ำหูก ใช้สำหรับดึงกระดานม้วนหูก
- 8) ไม้ต้นหูก หรือไม้เหยียบตะกอล ทำจากไม้ไผ่ใช้เหยียบสลับตะกอล
- 9) ขดองเตง เป็นไม้แท่งสี่เหลี่ยม ด้านบนเจาะรูใส่เชือกแขวนกับราวโคงเตง ด้านล่างเจาะเป็นรูตะขอยางสำหรับใส่กระดานม้วนหูก
- 10) ขรอก ทำหน้าที่เลื่อนตะกอลขึ้นลง
- 11) ผัง ไม้สำหรับถ่างผ้าที่ทอให้ตึง ปลายทั้งสองข้างมีเข็มสำหรับเสียบริมผ้า
- 12) กระหนด คือไม้แบน 2 อัน ทำหน้าที่ขัดเส้นด้ายนอกตะกอลให้สลับขึ้นลง
- 13) กระสม ใช้ม้วนผ้าที่ทอได้ยาวพอประมาณแล้ว
- 14) เผื่อ เป็นที่ซึ่งเส้นด้ายให้เท่ากับพื้นพิมพ์และให้ได้ขนาดความยาวผ้าที่จะทอ
- 15) มือลิง ใช้คู่กับเผื่อทำหน้าที่ขัดเส้นด้ายยืนให้สลับกัน
- 16) รวงหลอด เป็นกรอบไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านยาวเจาะรูขนาด 0.5 เซนติเมตร จำนวน 25-30 รู ทั้งสองข้าง ห่างกันรูละ 6 เซนติเมตร ไว้ใส่ก้านหลอดด้ายหลอดใหญ่ ต้องใช้คู่กับเผื่อโดยแขวนไว้เหนือศีรษะ เหนือเผื่อ
- 17) หลอดด้าย มี 2 ขนาด หลอดใหญ่ยาว 20 เซนติเมตร สำหรับใส่เส้นด้ายยืน ใส่ในรวงหลอด หลอดเล็กยาว 7.5 เซนติเมตร สำหรับใส่เส้นด้ายขัด ใส่ในกระสวย
- 18) กระวง มี 2 แบบ คือ แบบถาวร และพับได้ วงล้อมีทั้ง 4 แฉก และ 6 แฉก ทำหน้าที่คู่กับโน ในการกรอด้วยจากใจใส่แกนหลอด
- 19) โน รูปร่างคล้ายกระวง แต่มีฐานยาวกว่า พับไม่ได้ มีแกนล้อยหมุนหลอดด้าย เพื่อกรอด้วยจากกระวง
- 20) กระสวย เครื่องบรรจุหลอดด้าย ทำหน้าที่นำเส้นด้ายไปขัดกับเส้นด้ายยืน
- 21) จันดง เป็นกาบเปลือกมะพร้าวทุย ตัดแบ่งเป็น 3 ส่วน ใช้หวีหรือสางเส้นด้าย ที่มัดกับน้ำข้าวสุกมาแล้วทำให้ไม่มีขน และเส้นด้ายไม่ติดกัน
- 22) แปรงหวีด้าย ทำจากเปลือกกาบตาล และไม้ไผ่ทำหน้าที่สางเส้นด้ายให้เรียงเส้น ขณะทอ
- 23) ลูกคราด ทำหน้าที่เรียงเส้นด้ายระหว่างช่องกระหนดทั้ง 2 อัน ใช้เวลาม้วนและทอ
- 24) ไม้กระบอง ทำจากไม้เนื้อแข็ง ทำหน้าที่สอดดึงเส้นด้ายยืนเวลาม้วน

(ศรีศักดิ์ แสงเฮง, เกษม อินทโชติ และห้วงน เสริมศรี. สัมภาษณ์. วันที่ 14, 23 มกราคม และ 2 กุมภาพันธ์ 2557)

3.3 กระบวนการทอผ้าอ่างศิลา

ขั้นที่ 1 ซีด้ายจากร้านค้ามาเป็นลูกๆ (ลูกละ 200 ปอย ปอยละ 10 ใจ)

ขั้นที่ 2 เตรียมด้ายที่ซื้อมา ถ้าเป็นด้ายที่ยังมิได้ย้อมสีนำมาย้อมสีตามต้องการก่อน แล้วจึงนำไปขยำนน้ำข้าวสุกตากแห้งที่นำมาต้มใหม่ ขยำนด้ายเปียกชุ่ม และนุ่มเสมอกันจนรู้สึกว้าน้ำข้าวที่ใช้มีความเหนียวขึ้น แล้วบีบน้ำให้หมาด ผึ่งแดดให้แห้ง เมื่อด้ายแห้งแล้วก็นำมาแช่น้ำให้นิ่มบีบให้แห้งหมาด แล้วนำไปสาวโดยใช้จันดอง แปรงเส้นด้ายจนเส้นด้ายแห้งหมาดหมดขน และเส้นด้ายเรียงเส้นไม่ติดกัน

ขั้นที่ 3 นำเส้นด้ายที่แปรงแล้วมากรอใส่หลอดด้ายจนได้จำนวนตามต้องการ

ขั้นที่ 4 การคัน การม้วน และการสับ นำด้ายหลอดใหญ่ที่กรอไว้มาคำนวณให้ได้ขนาดความกว้างยาวของผ้าที่จะทอ โดยใช้เฟือ มือลิง รางหลอด ด้ายหลอดใหญ่ และฟืม การม้วนคือการนำด้ายที่คันแล้วมาใส่กระดานหูก การสับคือ การนำด้ายที่ม้วนใส่กระดานหูกแล้ว มาสับใส่ตะกอล และฟืม เพื่อนำไปทอ

ขั้นที่ 5 การทอผ้า ก่อนเริ่มทอผ้าให้นำอุปกรณ์ทั้งหมดมาประกอบกับกี่หรือเครื่องทอ กระบวนการทอเริ่มด้วยการนำเส้นด้ายขวางมาทอผ่านเส้นด้ายยืน เครื่องมือ(อุปกรณ์) ที่ใช้ในขั้นตอนนี้คือ กระสวย ด้ายหลอดเล็ก ผัง ฟืม ตีนหูก เมื่อทอผ้าได้ความยาวจนกระทบฟืมสุดมือแล้ว ให้คลายไม้หน้าหูกออก ม้วนกะสมเพื่อเก็บผ้าที่ทอแล้ว เมื่อได้ยาวตามต้องการแล้ว ต้องทอผ้าต่อชายผืนใหม่ต่ออีก 25 เซนติเมตร จึงจะถอนกะสมออก เพื่อตัดผ้าที่ทอเสร็จแล้วออก (ห้วงน เสริมศรี. สัมภาษณ์. 2 กุมภาพันธ์ 2557)

3.4 ลายผ้าทออ่างศิลา

ช่างทอผ้าอ่างศิลานิยมทอผ้าพื้น 2 ตะกอล ส่วนผ้าลาย สภาวัฒนธรรมตำบลบ้านปึก สืบค้นและรวบรวมมาได้ในปัจจุบัน ได้แก่ลายทางลง ลายทางรอบ ลายตาหมากรุก ลายตาสมุก ลายตาตะแกรง ลายนกกระทา ลายหางกระรอก ลายไล่ปลาไหล ลายตาสก๊อต

ส่วนผ้ายกดอก 4 ตะกอล นิยมทอลายดอกพิกุลเต็มดอกและลายดอกพิกุลครึ่งซีก ลายราชวัตร ลายข้าวหลามตัด และผ้าเชิง

ผ้าทออ่างศิลา ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีต ได้ค่อยๆ เลือนหายไปหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนเกือบจะไม่เหลือร่องรอยเลยในช่วงทศวรรษที่ 2510 ภูมิปัญญานี้ได้รับการรื้อฟื้นอีกครั้งในช่วง โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ แต่ยังไม่เป็นรูปร่างชัดเจนนักจนกระทั่ง ปีพ.ศ.2556 ที่มีการจัดนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ จุลองวาระ 150 ปี พระราชสมภพสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี ในครั้งนั้นคณะกรรมการจัดงานได้จัดทำหนังสือ “บรมราชเทวี

ชลบุรีสถิต พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า กับเมืองชลบุรี” เผยแพร่พระประวัติพระราชกรณียกิจในด้านต่างๆ รวมทั้งด้านที่เกี่ยวกับผ้าทออ่างศิลาและรวบรวมช่างทอผ้าที่ยังสามารถทอผ้าได้จัดตั้งกลุ่มผู้ทอผ้าอ่างศิลา – บ้านปึก ถ่ายทอดภูมิปัญญานี้แก่ผู้สนใจอย่างเป็นรูปธรรมขึ้น ด้วยกำลังใจที่ได้จากพระดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ว่า “ทำให้สำเร็จนะ” ทำให้มีการตั้งหูกทอผ้าขึ้นที่บ้านก้านเกษม อินทโชติ บ้านคุณยายหงวน เสริมศรี และร้านของคุณ ศรีศักดิ์ แซ่เฮง

4 ครกหินอ่างศิลา : เอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผ้าทออ่างศิลา คือ “ครกหินอ่างศิลา” เชื่อกันว่าภูมิปัญญาด้านการแกะสลักหินเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนจีน เมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพที่ชลบุรี (บางปลาสร้อย) อ่างศิลา เขาสามมุข และแหลมแท่น คงจะสังเกตเห็นหินแกรนิตตามชายหาดอยู่ทั่วอาณาบริเวณชายฝั่งทะเลแหลมแท่นและอ่างศิลา

4.1 กำเนิดและการพัฒนาการของครกหินอ่างศิลา

การแกะสลักหิน เริ่มขึ้นที่แหลมแท่นก่อน โดยชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่แหลมแท่นบางคน เป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญด้านการแกะสลักหินมาก่อน เมื่อเห็นมีหินที่สามารถสกัด (ผ่า) มาทำเป็นอุปกรณ์ในการเตรียมอาหารได้จึงไปสกัดขึ้นมากำเป็นโม (สำหรับไม้แป้ง) ทำกระถางรูป และปายหลุมศพ ในระยะแรก (ราวปีพ.ศ.2450) ทำกันภายในครอบครัวไม่กี่ครอบครัว เพื่อใช้เองและแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน และทำโมหินเป็นหลัก กระถางรูปและปายหลุมศพมีเพียงเล็กน้อย ต่อมาชาวจีนสังเกตเห็นว่าคนไทยใช้ครกเป็นอุปกรณ์สำคัญในการประกอบอาหาร และครกของคนไทยเป็นครกดินเผา สากไม้ ครกดินเผาเปราะบางแตกหักชำรุดง่ายและต้องใช้แรงและเวลามากในการใช้ให้ละเอียด คนจีนจึงทดลองนำหินแกรนิตมาทำครกและสากขึ้นใช้แลกเปลี่ยน แบ่งปันส่วนที่เกินก็ส่งไปขายที่กรุงเทพฯ (ตลาดน้อยหรือตลาดเกีย)

ต่อมาเมื่อมีการสร้างถนนสุขุมวิทเชื่อมกรุงเทพฯ กับภาคตะวันออก และมีการสร้างบ้านรับรองสำนักงานรัฐมนตรีบนเขาสามมุข (สมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี พ.ศ.2496) สร้างสถานตากอากาศบางแสนพ.ศ. 2498 และตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้นที่ตำบลแสนสุข ทำให้การคมนาคมสะดวกชุมชนขยายตัว นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวพักผ่อนตากอากาศชายทะเลกันเป็นจำนวนมาก ชายทะเลบางแสนแหลมแท่น และอ่างศิลา คึกคักไปด้วยนักท่องเที่ยวจากที่ต่างๆ ทั่วประเทศ สินค้าพื้นบ้านจำพวกผลิตภัณฑ์จากทะเลทั้งสดและแห้ง ผ้าทออ่างศิลา และครกหินอ่างศิลา เป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นโดยลำดับ โดยเฉพาะครกหิน มีผู้นิยมซื้อกลับไปใช้ ไปเป็นของฝาก ความต้องการครกหินที่เพิ่มขึ้น ทำให้การผลิตขยายตัวจากครอบครัว สู่น้องเครือญาติ เพื่อน และคนในหมู่บ้าน เริ่มมีการรวมตัวกันแกะสลักครกหินเพื่อจำหน่ายอย่างกว้างขวาง (บรรยง บุญกั๊วะวน. สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2548 อ้างถึงใน ร.ต.อ. สมชาย ด้วงถาวร.2549 : หน้า 39)

ต่อมาปีพ.ศ.2503 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีได้มาสร้างบ้านพักรับรองของรัฐบาลขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่แหลมแท่น มีการเวนคืนที่ดินจากชาวบ้าน และห้ามขุดตัดหินจากชายฝั่งทะเลแหลมแท่นมาแปรรูป เพราะจะทำให้ภูมิทัศน์ชายทะเลแหลมแท่นเสียไป กรมศิลปากรก็ออกประกาศห้ามตัดหินบริเวณดังกล่าวด้วย ผู้ประกอบอาชีพแกะสลักหินที่แหลมแท่นจึงต้องขยับขยายไปทำที่อ่างศิลา และพบว่าหินแกรนิตที่อ่างศิลามีคุณภาพ (คุณสมบัติ) ดีกว่าที่แหลมแท่นเสียอีก บ่อหินสำคัญของอ่างศิลายู่บริเวณใกล้วัดอ่างศิลา

ชุมชนอ่างศิลาจึงกลายเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายครกหินที่มีชื่อเสียงมาตราប់เท่าทุกวันนี้ ครกหินอ่างศิลา กลายเป็นสินค้าสัญลักษณ์ของอ่างศิลาแทน “ผ้าทออ่างศิลา” นับแต่พุทธศวรรษที่ 2510 เป็นต้นมา

4.2 ขั้นตอนการผลิตครกหินอ่างศิลา

ขั้นตอนหลักของการแกะสลักครกหิน มี 5 ขั้นตอนดังนี้คือ

ขั้นที่ 1 การผ่าหิน (การสกัดหิน) ช่างแกะสลักหินจะไปสกัดหินจากแหล่งโดยใช้เหล็กสกัดที่เรียกว่า “จั่ว” และค้อนเหล็กผ่าสกัดหินให้ได้ขนาดตามต้องการ

ขั้นที่ 2 การขึ้นหุ่น ช่างจะนำหินผ่าสกัดมาแล้ว มาสกัดตกแต่งให้เป็นรูปทรงกรวย อย่างคร่าวๆ ตามขนาดที่ต้องการ โดยมีลักษณะเป็นหุ่นครก ก่อนที่จะนำไปตกแต่ง

ขั้นที่ 3 การแพะหน้า หลังจากได้หุ่นครกแล้ว ใช้จั่ว สกัดหน้าหุ่นครกให้เรียบ แล้วใช้ไม้เกี (ทำด้วยไม้ไผ่เหลาปลายให้แบน เสียมเป็นซี่ๆ) จุ่มน้ำหมักจันทราดรูปวงกลมบนหน้าหุ่นสองวงซ้อนกัน ให้มีระยะห่างกันประมาณ 1 นิ้ว เพื่อเป็นแบบร่างในการขุดครก

ขั้นที่ 4 การขุดและตกแต่งครก ช่างจะใช้เหล็กสกัดหน้าหินตามเส้นที่วาดไว้ให้เป็นร่องลึก และสกัดเอาเนื้อหินส่วนในที่ต้องการให้เป็นหลุมออก เมื่อได้ความลึกตามต้องการแล้ว จึงมาสกัดผิวด้านนอกของครกให้เรียบ เมื่อได้รูปครกตามต้องการแล้ว ช่างจะขัดแต่งให้เรียบอีกครั้งหนึ่ง รูปแบบของครกหินรุ่นแรกทำเลียนแบบครกดินเผาของไทย (ทรงสูง) ผสมผสานกับรูปแบบของกระถางรูปปิ่น (ทรงป้อมเตี้ย) ต่อมาครกหินอ่างศิลาได้มีการพัฒนาให้เป็นครกที่มีเอว และมีหูจับสองข้าง

ขั้นที่ 5 การทำสาก ใช้หินที่ได้จากแหล่งเดียวกันมาทำเป็นสาก โดยใช้จั่ว สกัดผิวด้านนอกออกให้เป็นรูปสาก ซึ่งมีความยาวประมาณ 8-10 นิ้ว ปลายด้านด้ามจับเล็กกว่าปลายอีกด้านหนึ่ง (ด้านที่เข้ดำ) เมื่อสกัดได้รูปทรงและขนาดที่ต้องการแล้ว จึงขัดผิวให้เรียบ

ปัจจุบันการแกะสลักครกหินอ่างศิลา มีการนำเครื่องมือสมัยใหม่มาใช้ เพื่อช่วยทุ่นแรง และประหยัดเวลา รวมทั้งช่วยเพิ่มจำนวนการผลิตได้อีกด้วย เครื่องมือดังกล่าวได้แก่ ลูกหนู สว่านไฟฟ้า เครื่องเจียรไฟฟ้า เป็นต้น

4.3 อัตลักษณ์ครกหินอ่างศิลา

อัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของครกหินอ่างศิลา เกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการด้วยกันคือ 1) คุณสมบัติของหินที่นำมาผลิต 2) รูปทรงที่สวยงามและความสะดวกในการใช้งานกล่าวคือ หินแกรนิตอ่างศิลามีเนื้อเหนียว แน่น แข็งแกร่ง สีเหลืองมันปู สีขาว หรือสีเหลืองส้ม มีเกล็ดแวววาวคล้ายเกล็ดเพชร แร่ธาตุบางชนิดในเนื้อหินมีส่วนช่วยชूरสอาหารด้วย ด้านรูปทรงมีการปรับเปลี่ยนเพื่อความสวยงามและความสะดวกในการใช้จนได้รูปทรงที่ลงตัวสมบูรณ์ คือ มีเอวและมีปุมหรือหูจับทั้งสองข้างของขอบปาก นอกจากรูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์แล้ว ช่างแกะสลักหินและเจ้าของธุรกิจด้านการแกะสลักหินอ่างศิลา ยังได้พัฒนารูปแบบของครกหินให้เน้นด้านการตลาดมากกว่าประโยชน์ใช้สอยอีกส่วนหนึ่งด้วย จึงเกิดครกรูปทรงต่างๆ เช่นทรงคล้ายฟักทอง แบบพู่กล้วย ทรงสี่เหลี่ยมฐานสอบ และทรงคล้ายไม้ เป็นต้น ฯลฯ

4.4 กระบวนการสร้างครกหินอ่างศิลาให้เป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น

การที่ครกหินอ่างศิลามีอัตลักษณ์ทั้งในด้านคุณภาพการใช้งานและรูปทรง เป็นที่รับรู้กันทั่วไป ยังผลให้ตำบลอ่างศิลาในฐานะแหล่งผลิตและจำหน่ายครกที่สำคัญของประเทศไทยพยายามใช้ภาพของ “ครกหินอ่างศิลา” มาสร้างเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายในท้องถิ่นทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน กล่าวคือ

1) ใช้ครกหินสร้างหมุดหมายสำคัญของตำบลอ่างศิลา ด้วยการตั้งครกหินขนาดใหญ่ไว้ด้านหน้าของแท่นประดิษฐานพระสิวลีมหาเถร กลางถนน 3134 บนเนินเขาที่มีทางแยกเข้าสู่ตลาดอ่างศิลา

2) ครกหินกับการเป็นที่สุดในโลก ร้านรุ่งเรืองศิลาทิพย์ สร้างครกหินขนาดใหญ่ที่สุดในโลกไว้หน้าร้าน ส่วนนายธานี ยิ้มเรือน ช่างแกะสลักหิน แกะสลักครกหินที่เล็กที่สุดในโลกและได้รับการบันทึกลงวารสาร Guinness Book Record ปราบฏการณ์นี้ช่วยเน้นย้ำความเชี่ยวชาญในการผลิตครกหินในระดับสากล

3) คำขวัญของเทศบาลเมืองอ่างศิลาที่ว่า “สักการะองค์หน้าจางามล้ำค่าพระตำหนัก ชนรู้จักแหล่งครกหิน เชิญเที่ยวถิ่นบุญกองข้าว ตลาดเก่าร้อยปี” แสดงให้เห็นว่าท้องถิ่นเน้นความสำคัญของครกหินเป็นอย่างยิ่ง

4) ถนนสาย “ครกหิน” ทางหลวงหมายเลข 3134 ซึ่งแยกจากถนนสุขุมวิทไปตลาดอ่างศิลาเป็นเส้นทางหลักที่นักท่องเที่ยวและผู้สัญจรไปมาใช้เดินทางมายังย่านการค้า ตลาดอ่างศิลาและสะพานปลาอ่างศิลา ไปจนถึงเขาสามมุข แหลมแท่นและหาดบางแสน เทศบาลเมืองอ่างศิลาได้ติดตั้งรูปลักษณ์ครกอ่างศิลาบนเสาไฟฟ้าข้างถนนตลอดสายจากแยกสุขุมวิท ไปจนถึงตลาดอ่างศิลาเพื่อสื่อความหมายแก่ผู้ใช้เส้นทางนี้ว่ากำลังเข้าสู่แดนแห่งครกหิน

4.5 ครกหินอ่างศิลากับการเป็นสุดยอดผลิตภัณฑ์ประจำตำบล

ครกหินอ่างศิลาถูกเลือกเป็นสินค้าประจำตำบล และนำเข้าประกวด เพื่อรับรางวัลส่งเสริม

เศรษฐกิจท้องถิ่นตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และได้รับรางวัลอย่างต่อเนื่อง มาตั้งแต่ปีพ.ศ.2546,2549,2552 และ 2553 (ข้อมูลผลิตภัณฑ์โอท็อปจังหวัดชลบุรีอ้างอิงใน <http://angsilacity gg.th/public>)

4.6 พัฒนาการการแกะสลักหินอ่างศิลา : จากครกหินอ่างศิลาสู่หินประดับ

และรูปเคารพ

ในช่วงเวลาที่ตลาดครกหินอ่างศิลาในต่างประเทศลดความต้องการลง เพราะมีครกหินจากประเทศจีนซึ่งมีราคาถูกกว่าเข้าไปแข่งขันทำให้ยอดขายออกลดลง ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมแกะสลักหินอ่างศิลาจึงต้องปรับเปลี่ยนการตลาดจากการผลิตหรือขายครกหินอย่างเดียว มาเป็นผลิตและขายผลิตภัณฑ์ทำจากหินในรูปแบบอื่นๆ ด้วย เช่นแกะสลักหินประดับสวนประดับอาคาร (ส่วนใหญ่เป็นรูปสัตว์มงคลตามคติความเชื่อของคนไทย เชื้อสายจีน เช่น สิงโตจีน ปี่เซียะ เต่ามังกร รวมทั้งช้างของไทยด้วย นอกจากหินประดับแล้วยังนิยมแกะสลักรูปเคารพตามความเชื่อของศาสนา พุทธ พราหมณ์ (ฮินดู) ได้แก่ พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์กวนอิม เทวรูป เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย และสังคมโลก ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้ความต้องการครกหิน มิได้หยุดอยู่เพียงแค่อุปกรณ์ในการประกอบอาหาร การผลิตครกหินอ่างศิลาจึงมีการปรับตัวทั้งด้านรูปลักษณะสีล้น หน้าที่การใช้งาน และวัสดุที่ใช้ในการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากแต่ทั้งหมดที่กล่าวมาก็ยังผลิตขึ้นภายใต้ชื่อของ “ครกหินอ่างศิลา” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ประทับอยู่บนผลิตภัณฑ์และสื่อความหมายถึงครกคุณภาพที่เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและในระดับสากล

กล่าวโดยสรุป อ่างศิลาเริ่มปรากฏชื่อ และมีความสำคัญขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และทวีความสำคัญขึ้นหลังการทำสนธิสัญญาเบาริงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพราะเป็นที่จอดพักเรือสินค้าจากนานาประเทศที่เข้ามาค้าขายกับราชอาณาจักรสยาม ในปีพ.ศ.2419 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยกฐานะอ่างศิลาให้เป็นเมือง เพราะนอกจากจะมีความสำคัญต่อการค้าระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็นที่ที่มีอากาศดี เจ้านาย และคนชั้นสูงนิยมมาพักตากอากาศและพักผ่อนหลังการเจ็บป่วย ในปีพ.ศ.2441 หลังการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค อ่างศิลาเปลี่ยนฐานะเป็นอำเภอ เช่นเดียวกับเมืองพนัสนิคม และเมืองบางละมุง ปีพ.ศ.2443 เปลี่ยนฐานะเป็นตำบล จนกระทั่งปีพ.ศ.2494 ได้ยกฐานะเป็น “สุขาภิบาลอ่างศิลา” โดยรวมพื้นที่ตำบลบ้านปึกทั้งตำบล และพื้นที่บางส่วนของตำบลเสม็ดและตำบลห้วยกะปิ ปีพ.ศ.2542 สุขาภิบาลอ่างศิลาได้เปลี่ยนฐานะเป็นเทศบาลตำบลอ่างศิลาและได้ยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองอ่างศิลาในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2554

ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา คือ ผ้าทออ่างศิลา และครกหิน

อ่างศิลา ผ้าทออ่างศิลาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงโดดเด่น เป็นที่นิยมของชนชั้นสูงมาตั้งแต่ยุคปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตกเป็นต้นมา เพราะผ้าทออ่างศิลาเป็นผ้าที่มีคุณภาพดี มีกรรมวิธีในการผลิตที่ประณีต ทั้งยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงช่วยสืบสาน เผยแพร่และพัฒนาต่อ ทั้งด้านรูปแบบเทคโนโลยี และวัสดุ ทำให้ผ้าทออ่างศิลามีทั้งผ้าพื้น ผ้าลายดอกไหม และผ้าไหมดรัสเซีย จึงเป็นที่นิยมในหมู่ชนชั้นสูง และเป็นผ้าทรงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผ้าทออ่างศิลาเริ่มประสบปัญหาขาดแคลนวัสดุที่ใช้ในการทอตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผลิตภัณฑ์ผ้าทออ่างศิลาจึงค่อย ๆ เลือนหายไปจนไม่เหลือร่องรอยเลยในทศวรรษที่ 2510 ภูมิปัญญานี้ได้รับการรื้อฟื้นอีกครั้งในช่วงที่เกิดโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์(พ.ศ.2544-2549) และได้รับการกระตุ้นจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ต่อกลุ่มผู้รื้อฟื้นภูมิปัญญาผ้าทออ่างศิลา ในงานนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติฉลองวาระ 150 ปี พระราชสมภพสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา ที่ว่า “ทำให้สำเร็จนะ”

ส่วนครกหินอ่างศิลา เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา หลังผ้าทออ่างศิลาหลายทศวรรษ แต่มีความโดดเด่น และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย และสังคมโลก ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้ความต้องการครกหินมีได้หยุดอยู่เพียงอุปกรณในการปรุงอาหาร การผลิตครกหินอ่างศิลาจึงมีการปรับตัวทั้งด้านรูปลักษณะ สีส้น หน้าที่ การใช้งาน และวัสดุที่ใช้ในการผลิต เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก แต่ทั้งหมดที่กล่าวมาก็ยังถูกผลิตขึ้นภายใต้ชื่อของ “ครกหินอ่างศิลา” ที่สื่อความหมายของชุมชนอ่างศิลาให้โลกรับรู้ว่ามีชื่อเสียงด้านการผลิตครกหินมากที่สุดในโลก และครกหินอ่างศิลาเป็นของดีมีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้นประเภทตัวเขียน

- กรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร. ที่816/2497 เรื่อง การก่อสร้างสะพานยื่นจากฝั่งที่แหลมแท่น จังหวัดชลบุรี 2497
กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.1/2 เรื่อง ระยะเวลาเสด็จประพาส จันทบุรี ร.ศ. 95
_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.2.14/39 เรื่อง กรมหมื่นดำรงฯ ตรวจราชการเมืองชลบุรี ฉะเชิงเทรา (3ม.ค. ร.ศ. 119- 10 ม.ค.ร.ศ. 119)

- _____. เอกสารราชการที่ 5 ยธ.5.2/1 เรื่อง พระยาชลยุทธโยธินและพระวิภาคภูวดล ขออนุญาต
สร้างทางรถไฟกรุงเทพฯ ถึงอ่างศิลา ร.ศ. 113
- _____. เอกสารราชการที่ 5 ยธ. 5.2/8 พระยาชลยุทธขออนุญาตสร้างทางรถไฟแต่กรุงเทพฯ
ถึงแหลมแท่นและขอทำท่าเทียบเรือด้วย (11 ก.ย.ร.ศ. 115-16 ก.ย.ร.ศ. 115)
หอดจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ เชียงใหม่ กษ.11 การจำหน่ายน้ำจืด เล่ม 2 ลำดับที่ 15
เจ้าจอมมารดาตารารัตน์มีสร้างปอน้ำที่อ่างศิลา (15 -18มิ.ย.ร.ศ.125) 9 แผ่น

เอกสารชั้นต้นประเภทตีพิมพ์

- กระทรวงมหาดไทย. (2441) ทำเนียบหัวเมือง ร.ศ. 117 กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย
- ทิพากรวงศ์,เจ้าพระยา. (2504) .พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3. 2 เล่มชุด. กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์คุรุสภา
- _____. (2504) พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 เล่ม 1. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภา มูลนิธิพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. (2529). สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1
กับงานกระทรวงมหาดไทย . กรุงเทพฯ : มูลนิธิพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.
- ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม 11 หน้า 306 - 308 .ธันวาคม ร.ศ. 113 “ ประกาศจัดตั้งหน้าที่
กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย ”

เอกสารชั้นรอง

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. 2556 ประกาศทรัพย์สินทางปัญญา เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทาง
ภูมิศาสตร์ครกหินอ่างศิลา ทะเบียนเลขที่ สช.56100057 (30 ก.ย.56)
- คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.2556 บรมราชเทวีชลบุรีสถิต สมเด็จพระพันวัสสา
อัยยิกาเจ้า กับเมืองชลบุรี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล
- จักรกริณี บัวแก้ว.2547. การศึกษาสำรวจสภาพปัจจุบันและปัญหาผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง
อ่างศิลา-บ้านปึก จังหวัดชลบุรี: ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ตรี อมาตยกุล. (2502). นำเที่ยวจังหวัดชลบุรี. มปท.พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ
นายแพทย์ ขุนบรรจงเวชกิจ (บรรจง มุตตามระ)
- เทศบาลเมืองอ่างศิลา (2556) แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.2556-2558) ของเทศบาลเมืองอ่างศิลา.
ชลบุรี: กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลเมืองอ่างศิลา
- ธรรต ศิริรัตน์บัลล์. (2557) กระบวนการสร้างครกหินอ่างศิลาให้เป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น. ชลบุรี:
สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา
- ภารดี มหพันธ์. (2555).การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของภาคตะวันออกยุคปรับปรุงประเทศตาม
แบบสมัยใหม่ ชลบุรี: สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา

- _____. (2552). พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชลบุรี. ชลบุรี: สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา
- _____. บรรณาธิการ. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด ชลบุรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
- สมชาย คุ้มถาวร. (2549). พัฒนาการของการผลิตครกหินอ่างศิลา : วิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ การเมือง. ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา
- สมภพ จันทระประภา. (2528). สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วภาคนิพนธ์
- สุชาติ เกาทอง. (2547). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์การ แกะสลักหินของท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงตอนล่าง. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บุคคลานุกรม

- เกษม อินทโชติ. (2557, 23 มกราคม) บ้านเลขที่ 20/3 หมู่ 2 ตำบลบ้านปึก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
- ขจร รุ่งเรืองศิลาทิพย์. (2557, 2 มีนาคม) เจ้าของและผู้จัดการร้านรุ่งเรืองศิลาทิพย์ ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
- ธีระพงษ์ เจริญสุข. (2557, 19 มีนาคม) พนักงานขาย ร้านรุ่งเรืองศิลาทิพย์ ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
- ไผ่ จันทรสว่าง. (2557, 19 มีนาคม) ช่างแกะสลักหิน ร้านรุ่งเรืองศิลาทิพย์ ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
- บุญระวี อะปะมะโน. (2557, 19 มีนาคม) ช่างแกะสลักหิน ร้านรุ่งเรืองศิลาทิพย์ ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
- บุญราช อะปะมะโน. (2557, 19 มีนาคม) ช่างแกะสลักหิน ร้านรุ่งเรืองศิลาทิพย์ ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
- ศรี ศักดิ์ แซ่เฮง. (2557, 14 มกราคม) บ้านเลขที่ 2/7-8 หมู่ 4 ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี.
- เส ปะละทัง. (2557, 19 มีนาคม) ช่างแกะสลักหิน ร้านรุ่งเรืองศิลาทิพย์ ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
- หงวน เสริมศรี. (2557, 2 กุมภาพันธ์) บ้านเลขที่ 24 หมู่ 7 ตำบลบ้านปึก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี.

ลักษณะลาว : พลวัตและการดำรงอยู่ของศิลปกรรมไทย-ลาว ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนของประเทศไทย

LAONESS: DYNAMISM AND EXISTENCE IN THE ARTS OF
THAI-LAOS IN THE UPPER EASTERN REGION OF THAILAND

ภวษา เรืองชีวิน
ดุชนิพนธ์ปริญญาเอก สาขาไทยศึกษา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษารูปแบบของศิลปกรรมไทย-ลาว ในชุมชนลาวภาคตะวันออกเฉียงตอนบนเพื่อวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ อิทธิพลในงานศิลปกรรม และลักษณะร่วมที่ปรากฏ 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพลวัตในการปรับเปลี่ยนและการผสมผสานรูปแบบงานศิลปกรรมไทย-ลาว เพื่ออธิบายลักษณะและปรากฏการณ์ทางสังคม ผ่านรูปแบบของงานศิลปกรรมในชุมชนลาวภาคตะวันออกเฉียงตอนบน 3) ศึกษาบทบาท และการดำรงอยู่ของงานศิลปกรรมไทย-ลาวที่เชื่อมโยงและมีผลต่อวิถีชีวิต แนวคิด และวัฒนธรรมของชุมชนลาวในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน โดยใช้วิธีการดำเนินงานวิจัยแบบเชิงคุณภาพ และการเขียนวิจัยเชิงพรรณนาด้วยการเก็บข้อมูล การสังเกต และวิเคราะห์

จากการวิจัยพบว่ารูปแบบของงานศิลปกรรมในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงตอนบนนี้มีส่วนสัมพันธ์ และเชื่อมโยงกับรูปแบบศิลปกรรมลาวอีสาน โดยมีลักษณะของวิถีชีวิตและความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย กำหนดโครงสร้าง และถ่ายทอดออกมาในลักษณะของศิลปกรรมพื้นบ้าน ซึ่งมีเอกลักษณ์ร่วมทางเชิงช่าง แต่ด้วยเงื่อนไขของพื้นที่และเวลา ส่งผลให้เกิดพลวัตการปรับเปลี่ยนรูปแบบ จากปัจจัยความสัมพันธ์ด้านเชื้อชาติต่อความสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและรัฐ อิทธิพลจากแนวคิด คติความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคม สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีส่งผลผลักดันให้ลักษณะของงานศิลปกรรมชุมชนเกิดการขับเคลื่อน รูปแบบของงานศิลปกรรมจึงมีลักษณะของการผสมผสาน การรับแบบอย่างแนวคิด ฝีมือช่างที่มาจากกระบวนการดังกล่าวเพื่อการปรับรับทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งบริบทแวดล้อมและพัฒนาการด้านสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้ศิลปกรรมในชุมชนมีการเลียนแบบ กลืนกลาย ผิดซ้ำและสร้างใหม่ ส่งผลให้รูปแบบของอัตลักษณ์ดั้งเดิมที่เคยปรากฏเริ่มเลือนหาย เกิดค่านิยมของศิลปกรรมส่วนกลางตามความนิยมร่วมสมัยเข้ามาแทนที่ ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของศิลปกรรมไทย-ลาวในชุมชนปัจจุบัน

คำสำคัญ: ศิลปกรรมไทย-ลาว, ศิลปะอีสาน, พลวัต, ชุมชนลาว, ภาคตะวันออกเฉียงตอนบน

Abstract

The purpose of this research was threefold: firstly, to study the art of Thai – Laos in Lao community on the Upper East of Thailand. To the analysis of concepts and models, including influence in art and the common characteristics that appear. Secondly, to study the factors affecting the dynamics of change and combines the art of Thai – Laos. To describe characteristics and social phenomena through the form of art in the community on the eastern Laos.; and thirdly, studies the role and existence the art of art Thai - Laos , linked and affect in the way of life, concepts, and culture of the community in the eastern Upper Laos.. By using the qualitative research and writing descriptive research with data collection, observation and analysis.

The research results are as follows: Research indicates that Form of art in the Upper East region is associated and linked with the art form of Laos east. In with appearance of life is simple and determines the structure and expressed in the form of folk art which has the unique characteristics and skills with the conditions of space and time. Resulting dynamics model of factors associated with the knowledge of a racial, ethnic. The relationship between the community and the state including the influence of ideas, beliefs, values, and social norms. All these factors have resulted in a pattern of pushing the artistic community was driven and modified form of art with both forms of integration and the role model concept and skilled technicians from the various processes to adapt to the cultural context of the community and environment, and the development of social change. Make the arts in the community is an imitation and assimilation, reproduction and rebuilt the original identity, the form began to disappear. The occurrence core values of the Thai art replaces that affect the existence of Arts Thai - Laos in the current community.

keywords : The Arts of Thai-Laos/Isan Arts/Dynamism/Lao community/The upper eastern

บทนำ

ลาว เป็นกลุ่มชนหนึ่งซึ่งเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมาตั้งแต่อดีต และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่ปรากฏหลักฐานการอพยพตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาต่อเนื่องมาจนถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยการรวบรวมผู้คนจากหัวเมืองลาวต่าง ๆ ให้เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่กรุงเทพฯ โดยมีบางส่วนทางการได้ส่งให้ไปอยู่ตามเมืองต่างๆ ในเขตหัวเมืองชั้นใน (บึงอร ปิยะพันธ์, หน้า 41) ซึ่งเมื่อชาวลาวเข้ามาตั้งถิ่นฐานก็ได้ถือครองพื้นที่ ปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นหมู่บ้านเล็กๆ กระจายอยู่ไม่ห่างกันนัก ก่อให้เกิดเป็นชุมชนลาวย่อยๆ ในหลากหลายพื้นที่ทั้งภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กลุ่มชาวลาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนคือชุมชนลาวที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งมีทั้งกลุ่มชาวลาวพวนและลาวเวียง ด้วยการอพยพตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2503, หน้า 219) และการขอเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2, จ.ศ. 1171-1173, 2518, หน้า 11) จนกระทั่งมีการย้ายถิ่นของชาวลาวครั้งสำคัญในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จากเหตุการณ์การปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งนครเวียงจันทน์ (ประชุมพงศาวดารเล่ม 42, 2512, หน้า 69) ทำให้พลเมืองชาวลาวทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ถูกกวาดต้อนมาอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขงจากหลายท้องถิ่นด้วยกัน และถูกส่งกระจายไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ตามที่มีหลักฐานปรากฏ ครั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากมีการปฏิรูปการปกครอง และรวบรวมหัวเมืองต่างๆ จัดตั้งเป็นมณฑลเทศาภิบาล โดยเฉพาะมณฑลปราจีนบุรี ซึ่งมีการรวบรวมหัวเมืองประจิม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ เมืองปราจีนบุรี เมืองนครนายก เมืองฉะเชิงเทรา เมืองชลบุรี เมืองพนมสารคามและเมืองสนมชัยเขต เข้าไว้ด้วยกัน จากเอกสารหลักฐานรายงานเกี่ยวกับราชการมณฑลปราจีนบุรีมีการระบุหลักฐานของชุมชนลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีชาวลาวมากกว่าชาติอื่น และเป็นแหล่งชุมชนของชาวลาวที่อยู่กันอย่างหนาแน่นและเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดเป็นชุมชนชาวลาวที่แผ่กระจาย ขยายวงกว้างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉพาะในเมืองพนมสารคาม

กลุ่มชาวลาวอพยพเหล่านี้ ส่วนใหญ่ยังคงมีความผูกพัน และยึดติดกับถิ่นที่อยู่อาศัยดั้งเดิม มีการรวมกลุ่มอยู่กับกลุ่มพวกพ้องของตนอย่างแน่นแฟ้น โดยยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมความเชื่อที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ รวมทั้งมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น คือ ความเป็นผู้มีใจฝักใฝ่ในการทำบุญประกอบพิธีทางศาสนาอยู่เสมอ (ปิยะพร วามะสิงห์, 2538 หน้า 47) จึงสร้างสรรค์รูปแบบของงานศิลปกรรมในพุทธศาสนาตามรูปแบบท้องถิ่นของตนเองขึ้น เริ่มจากการสร้างวัดประจำหมู่บ้านควบคู่ไปกับชุมชน “วัด” จึงกลายเป็นศาสนสถานที่มีความผูกพันกับวิถีชุมชน และใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจต่าง ๆ ตามความเชื่อดั้งเดิม ชีวิตของชาวลาวมีความสัมพันธ์กับวัดตั้งแต่เกิดจนตาย ผู้คนได้นำหลักธรรมมาใช้ในการปฏิบัติตนและนำมาผสมผสานกับวิถีการดำรงชีวิต มีประเพณี พิธีกรรม ที่ถือปฏิบัติกันมาอย่างสืบเนื่อง จากการสร้างวัดควบคู่ไป

กับชุมชนนี้เอง จึงปรากฏเป็นรูปแบบของงานศิลปกรรมในพุทธศาสนาที่มีรูปแบบเฉพาะ ซึ่งมีนัยสำคัญของลักษณะลาวที่สามารถอธิบายให้เห็นถึงการสืบสานและอิทธิพลทางด้านศิลปวัฒนธรรมในแต่ละช่วงสมัย รวมถึงคติ ค่านิยม รูปแบบในการสร้างสรรค์ที่ยังคงมีเอกลักษณ์ของลักษณะลาวได้เป็นอย่างดี

จากการสำรวจเบื้องต้นบริเวณแหล่งที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน พบว่าชุมชนหลายแห่งมีรูปแบบของงานศิลปกรรมในพุทธศาสนา และดำรงลักษณะความเป็นลาว ทั้งในโครงสร้างของงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมฝาผนัง เนื่องจากพบว่า รูปแบบของงานศิลปกรรมมีลักษณะการผสมผสานอิทธิพลทางเชิงช่างจากบริบทแวดล้อมที่ปรากฏในชุมชน โดยมีทั้งรูปแบบลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตความเป็นลาวดั้งเดิม ทั้งรายละเอียดของโครงสร้างหลักและองค์ประกอบย่อยในงานศิลปกรรมโดยการผสมผสานนี้ได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของศิลปกรรมไทย-ลาวที่ปรากฏอยู่นอกพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีปัจจัยสำคัญคือ อิทธิพลและพัฒนาการในงานศิลปกรรมจากเมืองหลวง และแนวคิดการรับแบบอย่างศิลปกรรมจากบริบทรอบนอก เช่น ศิลปะรัตนโกสินทร์ ศิลปะมอญ ศิลปะญวน เป็นต้น รวมไปถึงเส้นทางการติดต่อสื่อสารด้านการคมนาคมและค่านิยมของชุมชนที่เปลี่ยนไป ทำให้ลักษณะของศิลปกรรมมีความเปลี่ยนแปลงสะท้อนถึงอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตน และความสำนึกในชาติพันธุ์ที่ถูกลดบทบาทและความสำคัญลง รูปแบบของศิลปกรรมดั้งเดิมและวิถีวัฒนธรรมแบบเก่า ได้เริ่มเลือนหายไปกับสังคมและความร่วมสมัย อีกทั้งขาดการสืบสานของงานช่างและความเข้าใจในงานศิลปกรรมพื้นบ้าน ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลต่อการเกิดพลวัตของงานศิลปกรรมที่ปรากฏในพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยนี้เป็นการตั้งสมมุติฐานเบื้องต้นจากคำถามงานวิจัยเพื่อนำมาประกอบใช้เป็นโครงร่างในการศึกษางานวิจัย ดังนี้

1. ชุมชนลาวในอดีตมีความผูกพันกับศาสนาอย่างแนบแน่น โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในชุมชน การสร้างวัด เป็นนัยที่บอกถึงมิติการเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ถ่ายทอดผ่านงานศิลปกรรมอันเนื่องในพุทธศาสนา ด้วยลักษณะลาว อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แฝงไว้ในฝีมือช่าง ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรมฝาผนัง
2. การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจสังคมการเมืองการปกครอง เทคโนโลยี มีผลโดยตรงต่อพลวัตและการดำรงอยู่ของศิลปกรรมไทย-ลาว ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นงานศิลปกรรมกลืนกลาย ตามปัจจัยใหม่ร่วมสมัยในสังคมปัจจุบัน
3. สถานภาพปัจจุบันของศิลปกรรมไทย-ลาว ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน ถูกออกแบบเพื่อ

ตอบสนองต่อภาพลักษณ์ ความวิจิตรตามแบบสมัยนิยมและมีหน้าที่บทบาทต่อการใช้งานที่เปลี่ยนไปจากเดิม

4. อิทธิพลทางความคิดของผู้นำในชุมชน รวมทั้งองค์กรจากภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ ซึ่งส่งผลต่อการดำรงอยู่ บทบาทและการศึกษาฟื้นฟูของรูปแบบงานศิลปกรรมในพุทธศาสนาของชุมชนไทยลาวในปัจจุบันและอนาคต

ขอบเขตการวิจัย

ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดพื้นที่การวิจัยในบริเวณชุมชนลาวที่อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงตอนบนของประเทศไทย ใน 5 อำเภอ 4 จังหวัดได้แก่ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา, อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี, อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี, อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก และ อำเภอพนสนธิคม จังหวัดชลบุรี โดยทำการเลือกศึกษารูปแบบที่น่าสนใจของศิลปกรรมในพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวที่ปรากฏสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งสร้างขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 3 จนถึงปัจจุบัน (ในราวพุทธศตวรรษที่ 23 – 25) ภายในวัดที่สำคัญของชุมชนรวม 22 วัด และมุ่งเน้นการศึกษารวบรวมรูปแบบลักษณะและการแสดงออกในงานศิลปกรรมอันเนื่องในพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวที่อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงตอนบนของประเทศไทย เพื่อวิเคราะห์แนวคิด อธิบายรูปแบบ ลักษณะในงานศิลปกรรม และเปรียบเทียบหาเอกลักษณ์ร่วมที่ปรากฏ รวมถึงการศึกษาพลวัต ปัจจัยในการปรับเปลี่ยน และอิทธิพลที่มีผลต่อการผสมผสาน บทบาท การดำรงอยู่ของรูปแบบงานศิลปกรรมอันเนื่องในพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนลาวในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนในปัจจุบัน

ลักษณะของงานศิลปกรรมลาวที่ปรากฏในชุมชนลาวในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน

จากการสำรวจและศึกษารูปแบบของงานศิลปกรรมในพื้นที่ของชุมชนลาวโดยเลือกศึกษาจากศิลปกรรมจากได้แก่วัดสำคัญในชุมชนลาวภาคตะวันออกเฉียงตอนบนจำนวน 22 วัด ได้แก่

จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอศรีมโหสถและอำเภอศรีมหาโพธิ์ ได้แก่วัดแสงสว่าง วัดสระข่อย

วัดแก้วสุวรรณ

จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอพนมสารคาม ได้แก่ วัดโพธิ์รังษี วัดมหาเจติย์ วัดเตาเหล็ก

วัดนาเหล้าบก วัดโคกหัวข้าว วัดชลวารีวัดเมืองแมด วัดเซียงใต้

วัดบ้านแล้ง วัดหนองเค็ด

จังหวัดนครนายก อำเภอเมือง และอำเภอปากพลี ได้แก่ วัดดง วัดใหญ่ทักษิณาราม

วัดอุดมธานี วัดโพธิ์ไทร วัดกุดตะเคียน

จังหวัดชลบุรี อำเภอพนสนธิคม ได้แก่ วัดใต้ต้นลาน วัดหัวถนน

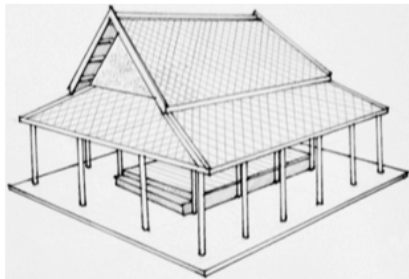
พระวิหาร พระพุทธรูปมิ่งเมือง

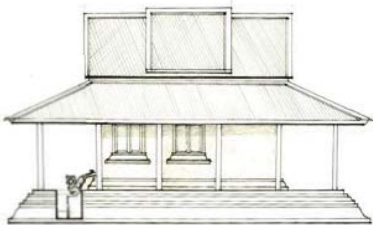
โดยจากการวิจัยพบว่า งานศิลปกรรมไทย-ลาวในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น มีการรับแบบอย่างของงานศิลปกรรมมาจากรูปแบบดั้งเดิมของศิลปกรรมลาว-ล้านช้าง และศิลปกรรมลาวอีสาน โดยส่วนใหญ่นั้นยังคงยึดอัตลักษณ์ความโดดเด่นในลักษณะลาวในงานศิลปกรรมพื้นบ้านเป็นองค์ประกอบหลัก ด้วยรูปแบบที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน แนวคิดเป็นไปตามค่านิยมเชิงอุดมคติในด้านพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นความเหมาะสมของพื้นที่และประโยชน์ใช้สอย (ติก แสงบุญ, หน้า ๒๕๕๕, หน้า ๖๓) ซึ่งในช่วงแรกมีพัฒนาการรับแบบอย่างและถ่ายทอดรูปแบบซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ในองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของงานศิลปกรรมดั้งเดิมที่ปรากฏได้ดังนี้

ด้านสถาปัตยกรรม

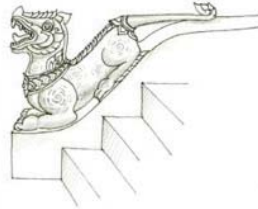
สิม มีหลักฐานจากโครงสร้างสิมที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับสิมพื้นบ้านอีสาน ในลักษณะของสิมโปร่ง สิมก่อผนัง และสิมไม้ มีขนาดเล็ก หลังคาทรงจั่ว มักมีชายต้อออกมาเป็นหลังคาคลุม และมีเสาดำโหลรองรับหลังคา ในสิมแบบดั้งเดิม มักพบภาพงานจิตรกรรมฝาผนังเขียนทั้งภายในและภายนอกสิม ตัวอย่างของสิมแบบดั้งเดิม ได้แก่ สิมก่อผนังขนาดเล็ก ที่มีส่วนประกอบของสิงห์ราวบันได เช่นที่อุโบสถเก่าวัดเตาเหล็ก สิมวัดเมืองกาย และรูปแบบของสิมโถงก่อนการบูรณะที่วัดดง นครนายก สิมไม้ที่วัดแก้วสวาร ปรายจีนบุรี รวมทั้งสิมวัดสระข่อย ปรายจีนบุรี ที่ยังคงนำรูปแบบของสิมโถงดั้งเดิมมาใช้ในโครงสร้างหลัก

ภาพที่ 1 ลายเส้นสันนิษฐานรูปแบบสิมโปร่งแบบดั้งเดิม ในชุมชนลาว

ภาพที่ 2 ภาพลายเส้น สิมเก่าวัดเตาเหล็ก พนมสารคาม ภาพที่ 3 สิมเก่าวัดเตาเหล็ก พนมสารคาม

ภาพที่ 4 ลักษณะสิงห์ประดับหัวบันได วัดเตาเหล็ก

ภาพที่ 5 สิงโงเภา วัดสระช้อย

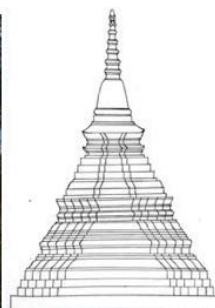
เจดีย์ มีการรับแบบอย่างดั้งเดิมของเจดีย์ทรงบัวเหลี่ยมที่เป็นอัตลักษณ์ในศิลปกรรมลาว เช่น เจดีย์วัดเตาเหล็ก และรูปแบบเจดีย์ที่มีการผสมผสานฝีมือช่างท้องถิ่นและรูปแบบของการรับอิทธิพลเชิงช่างจากชุมชนรอบข้าง ส่งผลเกิดลักษณะทางสถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่ ด้วยการตัดทอนองค์ประกอบเดิมและเพิ่มรสนิยมทางศิลปกรรมของช่างในช่วงสมัยนั้น ๆ จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของงานศิลปกรรมที่ปรากฏ เช่น การประดับเจดีย์ด้วยเครื่องกระเบื้องเคลือบ ที่วัดแสงสว่าง และเจดีย์ย่อมุมแบบไม่มีบัลลังก์ ที่วัดมหาเจดีย์ เป็นต้น

ภาพที่ 6 เจดีย์วัดเตาเหล็ก พนมสารคาม

ภาพที่ 7 เจดีย์วัดแสงสว่าง ปราจีนบุรี

ภาพที่ 8 เจดีย์วัดมหาเจดีย์ พนมสารคาม

ด้านประติมากรรม โดยเฉพาะประติมากรรมพระพุทธรูปมีความเป็นพื้นบ้านค่อนข้างสูง ปรากฏทั้งรูปแบบของพระพุทธรูปสำริด พระพุทธรูปปูนปั้น และพระพุทธรูปไม้ พระพุทธรูปสำริด ส่วนมากเป็นพระพุทธรูปที่ถูกเคลื่อนย้ายมาในช่วงของการอพยพ จึงเป็นพระพุทธรูปที่ยังมีลักษณะของศิลปะลาวดั้งเดิมปรากฏ เห็นได้จากลักษณะเด่นของพระพุทธรูปลาวที่มีลักษณะการวัดขึ้นที่นมพระโอษฐ์ ที่เรียกกันว่า ยืมแบบล้านช้าง เป็นต้น (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555, หน้า 193)

นอกจากนี้พระพุทธรูปในชุมชนส่วนใหญ่ปรากฏเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นที่ยังคงเป็นลักษณะของงานช่างพื้นถิ่นมีลักษณะเด่นของงานช่างพุทธลักษณะของแต่ละองค์ไม่เหมือนกัน ด้วยความเป็นเฉพาะตัวของช่างแต่ละชุมชน ด้วยลักษณะการสร้างพระพุทธรูป ที่ไม่ได้สัดส่วน และมีความเป็นพื้นบ้าน เช่น พระพักตร์ยาว พระรัศมีใหญ่ พระกรรณใหญ่ พระวรกายไม่ได้ขนาด พระโอษฐ์หนา พระหัตถ์ใหญ่ พระเนตรเปิด เป็นต้น เป็นลักษณะลาวที่พบได้ทั่วไปในวัดของชุมชน นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปไม้แกะสลัก ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่นิยมในอดีต ซึ่งผู้คนมักนำติดตัวเข้ามาในคราวอพยพ พบที่ชุมชนพนัสนิคม โดยเฉพาะพระพุทธรูปสำคัญในลักษณะของพระพุทธรูปแบบพื้นเมือง มีการผสมผสานของรูปแบบงานช่างเมืองหลวงกับงานช่างแบบท้องถิ่นปรากฏอยู่ เช่น หลวงพ่อติ้ว วัดหัวถนน และ พระพุทธมิ่งเมือง มีการแกะสลักเป็นพระพุทธรูปไม้ซึ่งต่อมาความนิยมเริ่มลดลง อาจเป็นเพราะส่วนหนึ่งมาจากการขาดช่างฝีมือที่มีความชำนาญในการแกะสลัก และรูปแบบของคติความนิยมที่เปลี่ยนไป จึงทำให้รูปแบบพระพุทธรูปไม้ค่อย ๆ หายไปจากชุมชน

ภาพที่ 9 พระพุทธรูปสำริด วัดเตาเหล็ก พนมสารคาม

ภาพที่ 10 พระพุทธรูปปูนปั้น วัดเมืองแมด พนมสารคาม

ภาพที่ 11 พระพุทธรูปปูนปั้น วัดเขียงใต้ พนมสารคาม

ภาพที่ 12 พระพุทธรูปปูนปั้น วัดเมืองกาย พนมสารคาม

ภาพที่ 13 หลวงพ่อด้วง พระพุทธรูปไม้ วัดหัวถนน พนัสนิคม

ด้านงานจิตรกรรม ภาพจิตรกรรมที่เขียนขึ้นในช่วงแรกของการอพยพพบได้ค่อนข้างน้อย โดยจากการสำรวจพบว่า มีลักษณะเด่นของงานจิตรกรรมแบบดั้งเดิมปรากฏ ในพื้นที่ของงานจิตรกรรมทั้งด้านนอกและด้านในของสิมเก่า ที่วัดเตาเหล็ก พนมสารคาม ซึ่งมีสัดส่วนของภาพขนาดใหญ่ รูปแบบงานเขียนยังเป็นลักษณะพื้นบ้าน ไม่มีมิติของภาพ น้ำหนักของเส้นมีความเป็นอิสระ และมีการใช้สีไม่มากนัก เนื้อหาเป็นเรื่องราวที่ให้คติธรรมทางพุทธศาสนา และถ่ายทอดเรื่องราวของความเป็นไปของชุมชน

ภาพที่ 13 จิตรกรรมด้านในวัดเตาเหล็ก

ภาพที่ 14 จิตรกรรมด้านนอก วัดเตาเหล็ก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพลวัตในงานศิลปกรรม

จากรูปแบบของงานศิลปกรรมในช่วงแรกดังที่กล่าวแล้วนั้น ต่อมาเมื่อสังคมชุมชนมีการขยายตัว มีความเปลี่ยนแปลงในด้านแนวคิดและวิถีชีวิต ทั้งในด้านความสัมพันธ์เฉพาะของชุมชนเอง และความสัมพันธ์กับบริบทภายนอก รวมทั้งอิทธิพลด้านการค้า และการปรับเปลี่ยนอำนาจรัฐด้านการปกครอง สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญ ส่งผลให้ศิลปกรรมไทย-ลาวในช่วงต่อมาเกิดพลวัตมีการปรับเปลี่ยนและการผสมผสาน ส่งผลต่อการขับเคลื่อนของรูปแบบของศิลปกรรม ทั้งในด้านเชิงช่าง และแนวคิด ทั้งในงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรม

กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชนที่ส่งผลต่อรูปแบบงานศิลปกรรมดังกล่าวสามารถสรุปเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพลวัตในงานศิลปกรรมได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1. **ปัจจัยทางด้านแนวคิด** แนวคิดในการสร้างสรรค์รูปแบบของงานศิลปกรรมไทย-ลาว ที่ปรากฏในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนนั้นส่วนใหญ่มาจากความคิดความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และถูกนำมาถ่ายทอดในเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในงานศิลปกรรม แนวคิดเหล่านี้มักถูกส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่น มีทั้งแนวคิดที่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชน และแนวคิดที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามพื้นที่และเวลา ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในงานศิลปกรรมโดยแนวคิดที่ส่งผลต่อพลวัตในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม สามารถสรุปเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ แนวคิดจากคติความเชื่อแบบดั้งเดิม แนวคิดจากค่านิยมของชุมชน และแนวคิดทางบรรทัดฐานทางสังคม

1.1 **คติความเชื่อ** เป็นแนวคิดดั้งเดิมของชุมชนที่มีการถ่ายทอดกันสืบต่อมา และเป็นแนวคิดที่มาจากคติความเชื่อจากคัมภีร์ในพุทธศาสนา จากเรื่องเล่า ตำนาน ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม โดยความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ได้มีการผนวกเข้ากับวิธีการถ่ายทอดทางเชิงช่าง ส่งผลให้เกิดรูปแบบสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม เพื่อใช้สื่อความหมายที่เกี่ยวข้องในทางพุทธศาสนา และส่วนหนึ่งได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นลาวในงานศิลปกรรมไปโดยปริยาย

คติความเชื่อ ซึ่งปรากฏชัดในงานศิลปกรรมไทย-ลาว และยังส่งผลต่อชุมชนที่ปรากฏในลักษณะเด่นของงานศิลปกรรม อาทิ คติความเชื่อในเรื่องของศูนย์กลางจักรวาล ที่ถ่ายทอดออกมาในลักษณะของซ้อฟ้ากลางสันหลังคา เช่นที่วัดใหญ่ทักษิณาราม นครนายก หรือแม้แต่คติความเชื่อเรื่องสัตว์ในตำนาน หรือเทพเจ้า กับบทบาทที่สำคัญซึ่งเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และพระพุทธเจ้า เช่น นาค ครุฑ สิงห์ ช้าง เป็นต้น โดยถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ขององค์ประกอบสำคัญในโครงสร้างและรายละเอียดบางส่วนของงานด้านสถาปัตยกรรม เช่น หน้าบัน ฐานประตู ฐานหน้าต่าง คันทวย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีลักษณะแนวคิดความเชื่อในเรื่องลักษณะของมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของพระมหากษัตริย์ คือองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งส่งผลให้รูปแบบของงานประติกรรมพระพุทธรูป จึงมีลักษณะที่แตกต่างเฉพาะตัว ด้วยการแสดงออกทางฝีมือช่างพื้นถิ่น ตามความเชื่อ ความเข้าใจของช่างที่ถ่ายทอดลักษณะดังกล่าว ซึ่งกลายเป็นลักษณะเฉพาะในงานประติกรรมพื้นบ้าน

ภาพที่ 15 พระอุโบสถ วัดใหญ่ทักษิณาราม

ภาพที่ 16 คันทวยสลักเป็นรูปพญานาค

1.2 ค่านิยม มีบทบาททางด้านความคิดของชุมชน เนื่องจากความเคลื่อนไหวของสังคมที่ไม่หยุดนิ่ง ทำให้ผู้คนมีความสนใจต่อสิ่งต่าง ๆ โดยรอบ รวมถึงรูปแบบทางศิลปกรรมก็เช่นเดียวกัน มีการเคลื่อนไหว โดยตั้งอยู่บนความต้องการหรือความพอใจ ซึ่งปรับเปลี่ยนไปตามรสนิยมของช่างและชุมชน เนื่องด้วยชุมชนเริ่มยอมรับค่านิยมจากภายนอก รวมทั้งช่างเอง ก็มีค่านิยมต่อการศึกษาแสวงหาความรู้ใหม่ๆ แนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม จึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยน จากการหยิบยืม เพิ่มเติม ลดทอน ตลอดจนการสอดแทรก รูปแบบทางเชิงช่างบางส่วนกลายเป็นค่านิยมใหม่ ในลักษณะของแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ โดยเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสังคม ความเห็นดีเห็นงามในชุมชน การเปิดมุมมองต่อกระแสค่านิยมใหม่เข้ามามีบทบาทมากขึ้นส่งผลต่อการยอมรับรูปแบบงานศิลปกรรมมีการผสมผสานที่แตกต่างไปจากลักษณะดั้งเดิม นอกจากนี้ ลักษณะของค่านิยมที่เกิดจากอำนาจการปกครอง และมีอิทธิพลเหนือกว่าทั้งความพอใจหรือวัฒนธรรมชุมชน ก็เป็นส่วนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิดและการสร้างสรรค์ของช่างและส่งผลต่อการศิลปกรรมที่ปรากฏด้วยเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 17 ชุมประตูปแบบโค้งมีรูปปั้นทหารยืนเฝ้าแบบตะวันตก

1.3 บรรทัดฐานทางสังคม หรือระเบียบที่ถูกกำหนดขึ้นโดยชุมชน ส่งผลต่อการจัดการที่เชื่อมโยงกับแนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม เนื่องจากสังคมมีการขับเคลื่อน ชุมชนต้องมีการปรับเปลี่ยนสภาพตามวิถีและปัจจัยของพื้นที่และเวลา ทำให้บรรทัดฐานทางสังคมเดิมเคลื่อนตาม จึงส่งผลถึงบทบาท แนวคิดและการแสดงออกในการจัดการศิลปกรรมของชุมชนภายในวัด เช่น การใช้พื้นที่ การจัดวางผังของอาคารศาสนสถาน ข้อตกลงในรูปแบบวิถีชาวบ้าน และจารีตวัฒนธรรมเดิม ซึ่งส่งผลกระทบกับลักษณะและโครงสร้างทางศิลปกรรมในวัด เกิดความยืดหยุ่นและแนวทางการปรับเปลี่ยนตามกระแสระเบียบใหม่ทางสังคม เช่น การปรับเปลี่ยนเส้นทางเข้าออกของวัดมีผลต่อผังการจัดวางตำแหน่งของอาคารศาสนสถานที่สำคัญ หรือ การปรับเปลี่ยนจารีตใน

การจัดเก็บอัฐิบรรพบุรุษไว้ในพระเจดีย์ เกิดการปรากฏพื้นที่ทางศิลปกรรมใหม่ที่เรียกว่า ลานสุสาน โดยใช้พื้นที่ซึ่งด้านหลังพระอุโบสถเป็นที่จัดเก็บเจดีย์อัฐิ เป็นต้น

2. ปัจจัยในด้านวิถีชีวิต นอกจากแนวคิดของชุมชนที่ก่อให้เกิดพลวัตในงานศิลปกรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าศิลปกรรมมีความเคลื่อนไหวทั้งการเปลี่ยน ปรับ รับ เลียนแบบ คัดลอก ถ่ายทอด รูปแบบ โดยส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงมาจากวิถีชีวิตภายในของชุมชนเอง รวมถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับบริบทภายนอก โดยผู้วิจัยได้สรุปประเด็นของปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนได้ดังนี้

2.1 อิทธิพลความเปลี่ยนแปลงภายใน จากสำนึกความเป็นชาติพันธุ์ลาวที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์และความเปลี่ยนแปลงงานศิลปกรรม เนื่องจากแต่เดิม ชุมชนลาวที่มาตั้งถิ่นฐานนั้น เป็นชุมชนที่มาจากกรอพยพ เป็นชนกลุ่มน้อยที่มีวัฒนธรรมเฉพาะตัว และผู้คนมักจะรวมตัวอยู่กันภายในพวกพ้องของตนเอง นิยมแต่งงานกันในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ความสำนึกในชาติพันธุ์ยังคงมีอยู่อย่างครบถ้วน มีการรักษารูปแบบขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ไว้ได้อย่างเข้มแข็ง แต่ต่อมาเมื่อรูปแบบของวิถีชีวิตเริ่มมีการติดต่อกับชุมชนอื่น จึงมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นโดยเฉพาะการแต่งงานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาผสมผสานกับสมาชิกในกลุ่มมากขึ้น ส่งผลต่อความสำนึกในการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ที่เคยถูกหลอมรวมให้มีความเข้มแข็ง รูปแบบ พฤติกรรม แนวทางการแสดงออกที่เคยยึดมั่น ก็เริ่มคลายตัว ซึ่งบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนและเชื้อชาตินี้ ส่งผลต่อการปรับรับของรูปแบบที่มีความเหมือนใกล้เคียงและแตกต่าง ทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม แนวคิด รวมทั้งรูปแบบของงานศิลปกรรมต่าง ๆ ถูกสอดแทรกเข้ามาพร้อมกับการยอมรับมากขึ้น มีการผสมผสานกลายเป็นลักษณะใหม่ ด้วยอิทธิพลของศิลปะรูปแบบต่าง ๆ เมื่อความสำนึกในการดำรงความเป็นชาติพันธุ์เริ่มลดลง การปรากฏของสัญลักษณ์ความเป็นตัวตน ก็เริ่มลดน้อยถอยลงด้วย

นอกจากนี้ บุคคลที่เป็นผู้นำชุมชน พระหรือผู้นำทางศาสนา รวมถึงช่างฝีมือมีบทบาทสำคัญต่อพลวัตที่ปรับเปลี่ยน จากการผสมผสานด้านกายภาพของผู้คน ส่งผลต่อการเกิดวัฒนธรรมลูกผสม และความเข้มแข็งในสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ลาวลดลง ในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม บุคคลเหล่านี้ก็ยังมิบทบาทในแนวทางการสร้างสรรค์ ด้วยการเลือกยอมรับหรือปฏิเสธอัตลักษณ์บางอย่างที่แสดงถึงความเป็นชาติพันธุ์ของตนให้ดำรงอยู่ในงานศิลปกรรมและก็มีอิทธิพลที่จะรับแบบอย่างลักษณะเด่นของอิทธิพลศิลปะจากวัฒนธรรมของตนเข้ามาผสมผสาน ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเลือกแบบอย่างที่มาจากการคิดความเชื่อ ค่านิยม ความงาม หรือแบบแผนในงานศิลปกรรมก็ตาม ล้วนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของงานศิลปกรรมที่มีการประยุกต์ ในเวลาต่อมา

ภาพที่ 18 สิมเก่าวัดนาเหล่าบก

ภาพที่ 19 สิมวัดโคกหัวช้าง

2.2 อิทธิพลความเปลี่ยนแปลงภายนอก จากการขยายตัวและความสัมพันธ์ของชุมชนกับชุมชน และชุมชนกับรัฐ จากความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติของชุมชนที่ส่งผลต่อจิตสำนึกความเป็นชาติพันธุ์ซึ่งเป็นปัจจัยภายในเองแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนยังทำให้เกิดการขยายตัวในส่วนต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต ทั้งด้านการติดต่อค้าขาย การสื่อสาร และการแลกเปลี่ยนทางประเพณีและวัฒนธรรม ระหว่างชุมชนเอง รวมถึงรูปแบบในงานศิลปกรรมที่ปรากฏในพุทธศาสนาด้วยเช่นเดียวกัน การผสมผสานนี้ส่วนใหญ่มีเงื่อนไขของพื้นที่และเวลาเป็นตัวกำหนด แนวคิดและรูปแบบทางเชิงช่าง จากลักษณะเดิมที่เคยยึดปฏิบัติ มีการคลี่คลาย ตัดทอน และเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่เข้ามาผสมผสาน เมื่อมีเงื่อนไขของระยะเวลาต่อเนื่องนานเข้า ก็ทำให้บางลักษณะของสัญลักษณ์ที่เคยดำรงไว้เริ่มถูกกลืนกลาย จากการรับอิทธิพลที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ซึ่งเป็นตัวแปรหลักสำคัญของการปรับเปลี่ยน โดยอิทธิพลภายนอกนั้นส่งผ่านเข้ามายังชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งอาจอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางสังคม เช่น ความสอดคล้องของรูปแบบลักษณะของศิลปวัฒนธรรมที่ไปในทิศทางเดียวกัน รวมไปถึง ความนิยมร่วมสมัยอันเนื่องมาจากความแปลกใหม่ หรือเพราะคิดเห็นในการลอกเลียนแบบ จึงเลือกนำรูปแบบนั้นเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบในชุมชนของตนเอง และส่งผลเป็นรูปแบบที่ถูกยอมรับจากสังคมภายนอกมากขึ้นด้วย นั่นอาจหมายความว่า ความสัมพันธ์จากค่านิยมของชุมชนต่อสิ่งใหม่ที่ส่งผลกระทบกับพลวัตของศิลปกรรมด้วย นอกจากนี้ ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับรัฐที่ส่งผลต่อพลวัตการปรับเปลี่ยนในงานศิลปกรรม เนื่องจาก รัฐ หรือผู้ปกครอง มีลักษณะความสัมพันธ์ของรูปแบบเชิงอำนาจมีผลบังคับต่อชนกลุ่มน้อยในฐานะผู้อพยพ ในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม บทบาทของรัฐก็ยังมีผลบังคับใช้ในการกำหนดแบบโดยมีแนวคิดเน้นรูปแบบงานศิลปกรรมที่ส่งผ่านมาจากส่วนกลางหรือผสมผสานรูปแบบที่เรียกว่า วัฒนธรรมหลวง เข้ามาผสมผสานที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงศิลปกรรมชุมชนในระดับหนึ่ง

ภาพที่ 20 เจดีย์ทรงเครื่อง วัดใต้ต้นลาน

ภาพที่ 21 เจดีย์ทรงเครื่อง วัดท่าลาดเหนือ

2.3 วิถีชีวิต กระแสการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ ในอดีตการตั้งถิ่นฐานของชุมชนลาวถูกกำหนดด้วยพื้นที่ในลักษณะที่ใกล้เคียงกับวิถีเดิม เพื่อถ่ายทอดการปรับตัวของผู้คนในพื้นที่ใหม่ พื้นที่ที่รืมน้ำกลายเป็นแหล่งที่ตั้งสำคัญของชุมชน เนื่องด้วยเป็นเส้นทางการคมนาคม และการค้า รวมทั้งวัดยังคงเป็นศูนย์กลางและเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในชุมชน ดังนั้นวิถีชีวิตชุมชนจึงผูกพันกับวัดตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายเลยทีเดียว ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนที่ใกล้ชิดกันนี้ จึงมีการเอื้อหนุนและตอบสนองกันทั้งบทบาทในทางโลกและทางธรรม รูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ให้ความสำคัญต่อศาสนสถานที่เกี่ยวข้องภายในวัด พื้นที่ จึงมีส่วนสำคัญต่อการจัดการและการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม อาทิ แผ่นผั่งของพระอุโบสถ หรือแม้แต่ทางเข้าออก อาคารอื่น ๆ โดยรอบ ถูกจัดวางไว้ด้วยความเหมาะสม ตามเงื่อนไขการใช้งานในชุมชน โดยมีวิถีวัฒนธรรมเดิมในพื้นที่เป็นตัวกำหนด แต่เมื่อสังคมชุมชนเริ่มมีการปรับเปลี่ยน ด้วยรูปแบบโครงสร้างทางสังคมจากเงื่อนไขของพื้นที่และเวลา การขยายตัวของชุมชนความสัมพันธ์กับบริบทภายนอกมากขึ้น เกิดความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และภูมิประเทศ รวมถึงเส้นทางการคมนาคม ค่านิยม วัฒนธรรมชุมชน บทบาทของวัดจึงถูกปรับไปตามกระแสสังคม ส่งผลต่อรูปแบบของงานศิลปกรรมถูกปรับเปลี่ยนตามไปด้วย บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่ปรับเปลี่ยน ส่งผลต่อค่านิยม ทศนคติ แนวความคิด ความเชื่อที่มีการจัดวางรูปแบบใหม่ ซึ่งล้วนส่งผลต่อพลวัตในงานศิลปกรรม บทบาทของวัดในชุมชนซึ่งเคยมีความใกล้ชิดต่อวิถีชีวิตของผู้คนก็น้อยลง ความเป็นศูนย์กลางของชุมชนหมู่บ้านก็ลดความสำคัญลงด้วย รวมถึงการย้ายถิ่นฐานของคนในชุมชนปัจจุบัน จากถิ่นฐานเดิมเข้ามาในชุมชนเมืองมากขึ้น ซึ่งมีทั้งกลุ่มของการใช้แรงงาน และกลุ่มของการศึกษา การเข้ามาในสังคมเมือง สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้ คือการเรียนรู้ และรับวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งล้วนส่งผลต่อในกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมในชุมชนปัจจุบัน

จากประเด็นดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า พลวัตในงานศิลปกรรมนั้น เกิดจากอิทธิพลและการขับเคลื่อนของผู้คนในชุมชนเป็นสำคัญ โดยเชื่อมโยงกับวิถีชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา และมีพัฒนาการรูปแบบเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของกาละ เทศะ ซึ่งศิลปกรรมสามารถสะท้อนภาพลักษณ์และการดำเนินชีวิต บทบาทของสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ ในขณะที่สังคมแบบเดิม ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมขนาดเล็ก ผู้คนมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สิ่งสะท้อนในงานศิลปกรรมคือ ความเรียบง่ายทางเชิงช่าง วัสดุ การใช้พื้นที่ ที่ให้ความสำคัญในการใช้สอยอย่างพอเหมาะพอควร โครงสร้างลักษณะขนาดเล็ก รูปแบบงานฝีมือแบบชาวบ้าน คือความงามที่สะท้อนภาพผ่านแนวคิด คติ ความเชื่อทางสังคม อย่างตรงไปตรงมา ผู้คนมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีความเอื้อเฟื้อ มีความรักใคร่สามัคคี และมีจิตสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองค่อนข้างสูง ลักษณะของศิลปกรรมที่ยังคงสืบทอดรูปแบบเฉพาะ เอกลักษณ์ที่ดำรงมาตั้งแต่อดีต ถูกผลิตซ้ำด้วยช่างฝีมือที่ถูกถ่ายทอดงานทางเชิงช่างในชุมชนด้วยความศรัทธา แต่เมื่อชุมชนเริ่มปรับเปลี่ยนไปตามสังคมรอบนอก ความเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมที่แตกต่าง เข้ามามีบทบาท แต่ความเป็นอยู่ของชุมชน ยังไม่มีความเปลี่ยนแปลงมากนัก ศิลปกรรมได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและการตอบรับของชุมชนกับสังคมรอบข้าง การผสมผสานวัฒนธรรมใหม่กับวัฒนธรรมดั้งเดิม กลายเป็นพัฒนาการของงานศิลปกรรมที่มีมิติแตกต่าง การคลี่คลายแนวคิด และการยอมรับแนวทางใหม่ ๆ เข้ามาเสริมสานต่อ เกิดการปรับรับทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปจากสังคมเดิม งานศิลปกรรมจึงเป็นงานสร้างสรรค์ด้วยการต่อยอดแนวคิดและความงามทางเชิงช่าง กลายเป็นปรากฏการณ์ใหม่ นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่งในงานศิลปกรรม

ดังนั้นศิลปกรรมที่ปรากฏในสังคมรูปแบบนี้ จึงมีทั้งลักษณะเด่นของศิลปกรรมดั้งเดิม คือ อัตลักษณ์ความเป็นลาวและลักษณะเด่นของศิลปกรรมใหม่ ที่ถูกเลือกจากประสบการณ์ของช่างที่นำมาผสมผสาน จึงปรากฏลักษณะงานศิลปกรรมที่น่าสนใจ เช่น ลักษณะอุโบสถขนาดเล็ก ด้วยองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมแบบลาว เช่น ซ่อฟ้า ฮวงผึ้ง คันทวย แต่ผสมผสานความงามของศิลปะไทยที่ขุ่มประดูหน้าต่างแบบยอดปราสาท ที่มีรายละเอียดที่งดงาม เช่น วัดใหญ่ทักษิณาราม เป็นต้น รวมไปถึงในช่วงเวลาของการปรับเปลี่ยนอำนาจการปกครอง บทบาทของสังคมและชุมชน ยังคงเคลื่อนที่และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผลของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากรัฐ หรือผู้มีอำนาจ ได้สร้างจุดเชื่อมโยงกับงานศิลปกรรมพื้นบ้านอย่างคาดไม่ถึง การกำหนดรูปแบบของศิลปกรรมที่เป็นแบบเดียวกันเพื่อความสวยงามในการพัฒนาประเทศ กลายเป็นจุดบอดในมุมมองทางศิลปกรรมของชุมชน การพัฒนาทางด้านเชิงช่าง แนวคิด หรือการสร้างสรรค์จากความเหมือนและความต่างที่เคยมี หยุดอยู่กับที่ด้วยผลพวงของการเปลี่ยนแปลงของระเบียบการปกครองที่ชอบด้วยกฎหมาย และสิ่งนี้ส่งผลในระยะยาวต่อแนวคิดและรูปแบบในงานศิลปกรรมในท้องถิ่น

นอกจากนี้ กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชนส่งผลต่อรูปแบบงานศิลปกรรมที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือ การย้ายถิ่นฐานของคนในชุมชนปัจจุบัน จากถิ่นฐานเดิมเข้ามาในชุมชน

เมืองมากขึ้น ซึ่งมีทั้งกลุ่มของการใช้แรงงาน และกลุ่มของการศึกษา การเข้ามาในสังคมเมือง สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้ คือการเรียนรู้ และรับวัฒนธรรมใหม่ที่ทำให้เกิดผลเสียต่อการสืบสานความเป็นท้องถิ่น ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่มีความรู้ที่ลึกซึ้งในเรื่องของวิถีชีวิตและภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ซึ่งอาจจะมองข้ามและละเลยเห็นลักษณะของงานศิลปกรรมเหล่านั้น เห็นเป็นความเก่า ล้าสมัย ซึ่งส่งผลต่อกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมในชุมชนปัจจุบัน อีกทั้งการสร้างงานต้องอาศัยกลุ่มช่างจากนอกพื้นที่ หรือจากกลุ่มช่างในเมือง เข้ามาเป็นผู้จัดสร้าง จนทำให้เกิดรูปแบบที่แตกต่าง ทำให้ภาพลักษณ์ของชุมชนเปลี่ยนไปจากลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมภายนอกที่เพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นสิ่งที่เรียกว่า ปรากฏการณ์การรุกคืบทางวัฒนธรรม และความเชื่อทางศาสนาของคนเมือง ซึ่งเป็นผลจากมิติทางสังคมที่ซับซ้อน และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในระบบของทุนนิยม ความต้องการที่เปลี่ยนไปของชุมชนจากศรัทธา มาสู่การพัฒนาทางด้านวัตถุ ภายใต้การปฏิรูปและฟื้นฟูศาสนาเชิงอุดมการณ์ ซึ่งเป็นแนวทางของกระแสบริโภคนิยมในปัจจุบัน นั่นเอง

พลวัตและการดำรงอยู่ในงานศิลปกรรมลาวที่ปรากฏในชุมชนลาวในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน

จากการขยายตัวของชุมชน ปัจจัยและอิทธิพลทั้งด้านแนวคิด และวิถีชีวิตของบริบทแวดล้อมนั้น ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และส่งผลต่อพลวัต การขับเคลื่อนทางด้านรูปแบบของงานศิลปกรรม จากที่เคยเป็นลักษณะเด่นของชุมชน หรืออัตลักษณ์ในงานศิลปกรรมลาวแบบดั้งเดิม ลักษณะของความเป็นลาว เริ่มค่อย ๆ ลดความสำคัญลง ด้วยงานศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลในด้านต่าง ๆ จึงมีลักษณะที่แตกต่างไปจากความเป็นศิลปกรรมดั้งเดิม กลายเป็นพลวัตในงานศิลปกรรมแบบใหม่ที่มีการผสมผสาน ตัดทอน ผิดซ้ำ โดยแนวทางการเปลี่ยนแปลงของพลวัตในงานศิลปกรรม สรุปได้ดังนี้

1. พลวัตในศิลปกรรมแบบผสมผสาน

จากโครงสร้างสถาปัตยกรรมหลัก แต่เดิมที่เน้นในเรื่องพื้นที่ การใช้สอย และรูปแบบตามคตินิยมดั้งเดิมมีการปรับเปลี่ยนเป็นรูปลักษณะความงามตามสมัยนิยมที่สอดรับในทางเชิงช่าง ความวิจิตร และรายละเอียดของศิลปะไทยเริ่มเข้ามาสอดแทรกในองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ สถาปัตยกรรมที่ปรากฏในช่วงต่อมาจึงเป็นการผสมผสาน แต่ก็ยังมีส่วนที่คงลักษณะความเป็นลาว โดยช่างยังคงเลือกดำรงรูปแบบหรือลักษณะเด่นไว้บางส่วน ซึ่งในบางพื้นที่ คงไว้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน จากงานศิลปกรรมที่ปรากฏ อาจกล่าวได้ว่า ช่างมีการเลือกรับ รูปแบบต่าง ๆ เข้ามาผสมผสาน โดยเลือกรับและดัดแปลง แบบอย่างบางส่วนตามความเหมาะสม กลายเป็นพัฒนาการของงานศิลปกรรมที่มีการคลี่คลาย และผสมผสานจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะที่มีความโดดเด่นจากอิทธิพลของศิลปกรรมรอบนอกและแตกต่างไปจากงานศิลปกรรมดั้งเดิม โดยกลายเป็นแนวทางการสร้างสรรค์และพัฒนา เกิดความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบในงานศิลปกรรมอย่างเห็นได้ชัด เช่น รูปแบบการผสมผสานโครงสร้างสถาปัตยกรรมสร้างอิทธิพลของญวนของลัทธิศาสนาเหล่าบัก พนมสารคาม

หรือแม้แต่รูปแบบของศิลปะรัตนโกสินทร์ที่ผสมผสานเข้ากับศิลปะดั้งเดิมของอุโบสถวัดใหญ่ทั่วทุกภูมิภาค นครนายก ด้วยข้อจำกัดทางด้านหลังคาแบบลาว แต่กรอบประตูแบบยอดปราสาท และลวดลายปูนปั้นเลียนแบบกระเบื้องปราง ในศิลปะรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

ในงานประติมากรรม มีการรับรูปแบบของพระพุทธรูปในลักษณะของงานช่างพื้นเมือง หรือช่างหลวงเข้ามามากขึ้น ด้วยการนำพุทธลักษณะมาผสมผสานจนดูกลมกลืน พระพุทธรูปยุคหลังของชุมชนมีความเป็นรัตนโกสินทร์ค่อนข้างสูง ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ สัดส่วน เค้าโครง และลักษณะค่านิยมในชุมชน เช่น มีการทำลวดลายจีวรเป็นลายดอกพิกุล ซึ่งเป็นแบบพระราชนิยม ในสมัยรัชกาลที่ 3 ปรากฏในรูปแบบของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นภายหลัง เช่น พระประธานวัดกุดตะเคียน นครนายก ซึ่งสร้างลอกเลียนแบบความนิยมของพระพุทธรูปในช่วงนั้น เป็นต้น

ส่วนงานจิตรกรรมฝาผนัง มีการรับแบบอย่างของจิตรกรรมที่มีอิทธิพลจื๋นและไทยประเพณีที่มีการสอดแทรกความเป็นตะวันตกเพิ่มมากขึ้น โดยช่างรับแบบอย่างจากอิทธิพลช่างหลวงในการถ่ายทอด ทั้งรูปแบบของสีและมิติการเขียน ลายเส้น ลักษณะค่านิยม ซึ่งเป็นช่วงที่จิตรกรรมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด รวมถึงเรื่องราวของการเขียนที่รับรูปแบบที่ชัดเจนตามระเบียบของไทยประเพณีมากขึ้นด้วย เช่น จิตรกรรมพระอุโบสถเก่า วัดเมืองกาย และจิตรกรรมวัดนาเหล้าบก เป็นต้น

ภาพที่ 22 อุโบสถ วัดไต้ตันลาน

ภาพที่ 23 พระพุทธรูปประธานห่มจีวรลายดอกพิกุล วัดกุดตะเคียน

ภาพที่ 24 จิตรกรรมฝาผนังวัดเมืองกาย

2. พลวัตในศิลปกรรมอิทธิพลรัตนโกสินทร์

จากการปรับเปลี่ยนและการผสมผสานทางศิลปกรรมนี้ ทำให้รูปแบบของงานศิลปกรรมในชุมชนลาว มีพัฒนาการเฉพาะตัวมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งมีการปรับเปลี่ยนครั้งสำคัญ สมัยยุคหลังของการเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครองของรัฐ ซึ่งถือเป็นช่วงตกต่ำของงาน

ศิลปกรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม เนื่องจากการแทรกแซงของอำนาจรัฐ ต่อรูปแบบทางศิลปกรรมพื้นบ้าน รัฐใช้อำนาจในการปรับเปลี่ยน โดยการกำหนดแบบโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั่วประเทศ ซึ่งส่งผลต่อสถาปัตยกรรมพื้นบ้านของชุมชนลาวในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงตอนบนเช่นกัน ทำให้ลักษณะของสถาปัตยกรรมดั้งเดิม หรือรูปแบบจากการผสมผสานซึ่งเป็นพัฒนาการในงานศิลปกรรมที่เคยมี ได้หยุดชะงัก และถูกแทนที่ด้วยรูปแบบมาตรฐานที่กำหนดโดยรัฐ ในช่วงปี พ.ศ. 2483 จากคำสั่งลักษณะในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างสถาปัตยกรรมพระอุโบสถ สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วยการกำหนดแบบพระอุโบสถตาม การออกแบบของพระพรหมวิจิตร คือแบบมาตรฐาน ก.ข.ค. (สมคิด จิระทัศนกุล, 2550, หน้า 403) ซึ่งเป็นลักษณะของงานไทยประเพณีอย่างเต็มรูปแบบ

จากอิทธิพลของรูปแบบศิลปกรรมไทยประเพณี ที่เกิดจากอำนาจรัฐที่ส่งผลมาตั้งแต่ครั้งนั้น ทำให้รูปแบบของศิลปกรรมกรรมที่ปรากฏในชุมชนลาวในปัจจุบัน มีลักษณะความเป็นศิลปะจากส่วนกลางมากขึ้น ความเป็นลิ้มพื้นบ้าน จึงค่อยๆ เลือนหายไปจากชุมชน ส่งผลให้ชุมชนสูญเสียลักษณะความเป็นตัวตนในแง่ของเชิงช่างไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แบบแผนเหล่านี้ ได้ถูกเผยแพร่และใช้ตั้งแต่หลังปี พ.ศ. 2484 ซึ่งส่วนหนึ่งยังมีบทบาทสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นลักษณะที่ถือได้ว่าเป็นการทำลาย วิถีทางการสร้างสรรค์ของศิลปกรรมภายในท้องถิ่นของชุมชนลาว นอกเหนือจากรูปแบบแล้วยังส่งผลกระทบในการปรับเปลี่ยนหน้าที่ของวัด จากที่เคยรับใช้ชุมชนมาเป็นวัดที่รับใช้รัฐ และสังคมภายนอกมากขึ้นในช่วงเวลานั้นเอง นอกจากนี้การเข้ามาของเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ เกิดการพัฒนาทั้งรูปแบบใหม่ ๆ ของโครงสร้างทางวัสดุในงานศิลปกรรม จึงทำให้ลักษณะของงานศิลปกรรมในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา แทบจะไม่เหลือร่องรอยของลักษณะลาวที่เคยปรากฏ จะมีบ้างก็เป็นเพียงส่วนน้อยขององค์ประกอบที่ช่างแต่งเติมจากการลอกเลียนแบบ ซึ่งไม่ได้เกิดจากคตินิยมที่สืบทอด แต่เป็นการเสริมเพื่อให้เกิดความงามตามประสบการณ์ช่าง จนบางครั้งศิลปกรรมที่ปรากฏภายในวัดต่างๆ ที่สร้างขึ้นใหม่นี้ กลายเป็นรูปแบบของงานศิลปกรรมที่ไม่สามารถบ่งบอกความเป็นชุมชน หรือความเป็นลาวในพื้นที่ได้เลย การเรียนรู้ถึงความเป็นลาว และรูปแบบของลักษณะวัดดั้งเดิมในชุมชน ทราบได้จากคำบอกเล่าทางประวัติศาสตร์ และตำนานการสร้างวัดเท่านั้น สิ่งที่ปรากฏที่ปัจจุบัน คือ งานศิลปกรรมส่วนใหญ่ เช่น งานสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถ จึงเป็นการรับแบบอย่างความนิยมจากศิลปกรรมภาคกลางที่เป็นศิลปกรรมแบบไทยประเพณี ด้วยการสร้างอุโบสถขนาดใหญ่ มีลวดลายประดับวิจิตรบรรจง มีการยกช่อฟ้าประดับส่วนหลังคาด้วยใบระกา หางหงส์ ฯลฯ อย่างเช่นที่พบเห็นกันโดยทั่วไป ด้านรูปแบบของเจดีย์ มีการสร้างเจดีย์ขนาดใหญ่อยู่บ้าง แต่ในรูปแบบที่ผสมผสาน ไม่มีรูปแบบของศิลปะดั้งเดิม เป็นรูปแบบตามสมัยนิยมของชุมชน รวมทั้งค่านิยมการสร้างเจดีย์ขนาดเล็กที่เป็นเจดีย์บรรจุอัฐิ ของบรรพบุรุษ ในลักษณะของเจดีย์สำเร็จรูปเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ 25 พระอุโบสถใหม่ วัดเมืองแมด

ภาพที่ 26 พระอุโบสถ วัดเชียงใต้

ภาพที่ 27 พระอุโบสถวัดหนองเค็ด

นอกจากนี้ ในงานประติมากรรม จากการปรับเปลี่ยนของสังคมภายนอกที่เข้ามามีบทบาทต่อชุมชนส่งผลให้ลักษณะของพระพุทธรูปเป็นแบบเมืองหลวง ตามสมัยนิยม ด้วยการสร้างถวายจากผู้คนในสังคมเมืองหรือชุมชนรอบข้างมากขึ้น เป็นพระพุทธรูปสร้างใหม่ ในลักษณะพระพุทธรูปปูนปั้น หรือหล่อแบบสำเร็จ โดยจำลองแบบพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียง หรือแบบอย่างตามสมัยนิยมในปัจจุบัน ด้วยการถวายของผู้มีจิตศรัทธา นำมาประดิษฐานในพระอุโบสถใหม่ที่สร้างตามแบบปัจจุบัน สำหรับงานจิตรกรรมที่เขียนขึ้นใหม่ในพระอุโบสถนั้น จะเห็นถึงความหลากหลายของรูปแบบตามสมัยนิยม โดยมีทั้งการเขียนภาพพุทธประวัติที่แบ่งเป็นช่องๆ มีทั้งการเขียนภาพจำลองเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น เช่น ภาพการขึ้นครองราชย์ของพระมหากษัตริย์รัชกาลปัจจุบัน ภาพพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ เป็นต้น โดยรูปแบบของการเขียนเป็นลักษณะของการเขียนภาพที่เน้นความสมจริง มีมิติของภาพเขียนตามแบบตะวันตกค่อนข้างมาก มีสัดส่วนและองค์ประกอบของภาพที่สมดุล และสอดคล้องกัน ใช้สีสดใสหลากหลายตามสมัยนิยม

ภาพที่ 28 ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ วัดอุดมธานี

ภาพที่ 29 ภาพพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

สรุปผลการวิจัย

จากพลวัตในงานศิลปกรรมที่ปรากฏนี้จะเห็นได้ว่าเมื่อวิถีทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป และชุมชนมีการขยายตัวมากขึ้นนั้น ทำให้รูปแบบของงานศิลปกรรมที่เคยเป็นลักษณะเด่นของชุมชน หรืออัตลักษณ์ในงานศิลปกรรม ความเป็นลาว ค่อย ๆ ลดความสำคัญลง คงเหลือเพียงงานศิลปกรรมดั้งเดิม ปัจจุบันพบว่า ศิลปกรรมในชุมชนลาวที่ปรากฏในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนนี้ มีลักษณะของศิลปกรรมที่ส่งผ่านมาจากศิลปกรรมส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ จนแทบจะไม่พบส่วนต่างที่เคยเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนดั้งเดิม รวมทั้งสังคมของชุมชนลาวในปัจจุบันก็ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสสังคมที่เรียกว่า ยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม วิถีชีวิต เทคโนโลยี การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ ลักษณะของสังคมทุนนิยมเข้ามามีบทบาทมากกว่าสังคมเกษตร คำนึงมในด้านการบริโภคที่เปลี่ยนไป บทบาทของวัด ศูนย์กลางของชุมชนในอดีต จากที่เคยเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชุมชน ขยับร่นถอยห่าง การเชื่อมต่อระหว่างวิถีชีวิตและวัดไม่ได้อยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน แต่ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ทางสังคมมากขึ้น ศิลปกรรมต่าง ๆ ในวัด สร้างขึ้นเพื่อสนองตอบความต้องการทางสังคม มากกว่าความต้องการในชุมชน จึงเกิดความคิดเชื่อ ค่านิยมใหม่ ๆ เกี่ยวกับศิลปกรรมอันเนื่องในพุทธศาสนา และส่งผลกระทบต่อรูปแบบและบทบาทของงานศิลปกรรมในชุมชนที่ต่างไปจากเดิม ศิลปกรรมที่ยังดำรงอยู่มีเพียงบางส่วนที่ถูกการอนุรักษ์และรักษาไว้ในรูปแบบของโบราณสถาน เพื่อให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ในอนาคตของชุมชนเท่านั้น

นอกจากนี้ แนวคิดของวัดในชุมชนซึ่งเคยมีบทบาท มีความใกล้ชิดต่อวิถีชีวิตของผู้คน ก็ลดบทบาทลง ความเป็นศูนย์กลางของชุมชนหมู่บ้านก็ลดความสำคัญลงด้วย จากการเปลี่ยนแปลงในเรื่องแนวคิดที่มีผลสำคัญต่อการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมในศาสนาสถาน และวัตถุ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ มากขึ้น เห็นได้จากการรื้อถอนอาคารเดิมทิ้งแล้วสร้างใหม่ หรือการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารเก่าด้วยรูปลักษณะใหม่ ทำให้ความเป็นแบบแผนซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัว อันโดดเด่นของชุมชนถูกกลืนหายไปกับกระแสอิทธิพลของสังคมเมือง ที่มีต้นกำเนิดและพัฒนาขึ้นจากแบบแผนประเพณีของเมืองหลวงหรือราชสำนัก จนอาจกล่าวได้ว่า รูปแบบของงานศิลปกรรมส่วนใหญ่ในชุมชนได้กลายเป็นลักษณะของศิลปกรรมรัตนโกสินทร์ที่รับอิทธิพลมาจากส่วนกลางจนแยกไม่ออก และวัดในชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ ล้วนมีกรอบโครงในการออกแบบสร้างวัดอย่างชาวบ้านนั้น ตกอยู่ใต้อิทธิพลของระเบียบกฎเกณฑ์ของ วัดเมือง ในปัจจุบันเกือบทั้งสิ้น

ดังนั้น เมื่อสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่กระแสแห่งการพัฒนาให้ทันสมัย ศิลปกรรมแบบดั้งเดิมก็ไม่เป็นที่นิยมต่อแนวคิดและวิถีชีวิตอีกต่อไป ทั้งนี้เพราะว่าบริบทของสังคมเปลี่ยน เนื่องจากการวิวัฒนาการของชุมชนที่ขับเคลื่อนสู่กระบวนการพัฒนา เพื่อตามกระแสของการพัฒนาสังคมให้ทันสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมที่อาศัยความสัมพันธ์กันในลักษณะของโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ชุมชนที่อาศัยการเกษตรแบบดั้งเดิมจึงเปลี่ยนสภาพเป็นสังคมแห่งการค้าขาย และเน้นการ

บริโภคว่าอย่างไร้ขีดจำกัด คนในท้องถิ่น เริ่มมีวิถีของการดำรงอยู่ในสังคมแบบใหม่ โดยใช้เศรษฐกิจนำการพัฒนา ซึ่งกระบวนการนี้ได้ส่งผลต่อศิลปกรรมเชิงพุทธศาสนา และโครงสร้างของศิลปกรรมในชุมชนอย่างเลี่ยงไม่ได้ ส่งผลให้บทบาททางศิลปกรรมปรับเปลี่ยนไป การสร้างสรรค์ศิลปกรรมเพื่อเป็นตัวแทนแห่งความเชื่อ ความเคารพศรัทธายังคงเป็นส่วนหนึ่งยังคงส่งผลต่อจิตใจของผู้คนและผู้ที่ยึดมั่นศรัทธาในทางพุทธศาสนา แต่อีกส่วนหนึ่งกลับกลายมามีบทบาทเชิงสังคมมากขึ้น ลักษณะของบทบาทที่เกิดจากค่านิยมทางวัตถุที่แปรสภาพเป็นเครื่องมือ หรือที่พึ่งในรูปของวัตถุกลายเป็นสัญลักษณ์ในเรื่องของโชคลาภ ความร่ำรวย ปาฏิหาริย์ ความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่มาของพิธีกรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคหลังนี้จึงสะท้อนถึงความอ่อนแอทางด้านจิตใจของผู้คนในชุมชนในสังคมปัจจุบัน และมีการยอมรับรูปแบบวิถีแนวคิดของลัทธิวัตถุนิยม และบริโภคนิยม มากขึ้น ส่งผลต่อแนวคิดและการสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนไปของวัดและศิลปกรรมในพุทธศาสนา เช่น รูปแบบของกิจกรรมที่เปลี่ยนไป ซึ่งวัดจัดขึ้นเพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้คน เพื่อเข้ามาทำบุญด้วยปัจจัยทางด้านการทรัพย์ เพื่อแลกกับกับวัตถุมงคล ที่ส่งผลต่อความเชื่อและจิตใจ รวมทั้งรูปแบบทางงานศิลปกรรมที่เน้นขนาด ความใหญ่โต โอ้อวด วิจิตร มีการประดับตกแต่งที่ตระการตา สิ่งเหล่านี้ คือลักษณะของการปรับตัวของชุมชนและงานศิลปกรรมเพื่อให้เข้ากับสังคมปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด

บรรณานุกรม

- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2503). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 เล่ม 3 จุลศักราช 1171-1174. (2528). กรุงเทพฯ : มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย.
- ติก แสงบุญ. (2555). ศาสนาชาวไทยอีสาน กับ สปป.ลาว ความเหมือนที่แตกต่าง.ศิลปวัฒนธรรม, 33(5), 60-63
- บังอร ปิยะพันธุ์. (๒๕๒๙). ประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวลาวในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประชุมพงศาวดาร (2504). เล่ม 12 (2506). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ปิยะพร วาณะสิงห์. (2538). ความสำคัญในชาติพันธุ์ของลาวพวน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขามานุษยวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2555). เจดีย์ พระพุทธรูป สูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.
- สมคิด จิระทัศนกุล.(2550).รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของวัดในพระพุทธศาสนาในชุมชนท้องถิ่น /สมคิด จิระทัศนกุล, โชติมา จตุรวงศ์, ชาญวิทย์ สรรพศิริ. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เครื่องตามประทีปที่ใช้ในงานสปา : แนวความคิดจากลวดลายศิลปะสุโขทัย

Design by lamps used in the Spa: The concept of Sukhothai art.

นภาพิชญ์ ทิพย์มณี

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบเครื่องตามประทีปที่ใช้ในงานสปา โดยได้รับแนวความคิดจากลวดลายศิลปะสุโขทัยซึ่งเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของไทย

ผลการออกแบบ ผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบ โดยใช้รูปทรงจากการคลี่ลายรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาให้มีความเรียบง่าย และใช้เคลือบสีเขียวตามแบบเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย ใช้เทคนิคการเจาะรูพื้นผิว การเขียนสีได้เคลือบ ผสมผสานกับลายพันธุ์พฤกษา ประภาพดอกและใบ และลายเถาวัลย์ เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ ผ่อนคลาย ผลงานมีทั้งหมด 2 ชุดๆ ละ 5 ชิ้น รวม 10 ชิ้น แต่ละชุดประกอบด้วย ตะเกียงน้ำมันหอมระเหย ตะเกียงเทียนหอม ตะเกียงน้ำมันพืช ตะเกียงเผากายาน และ โคมไฟ โดยกำหนดใช้วัตถุดิบเนื้อดินพอร์ซเลนสำเร็จรูปสูตร VCB จากบริษัทคอมพาวเคิลย์ ขึ้นรูปด้วยวิธีการหล่อ และ ขึ้นรูปด้วยมือ ตกแต่งพื้นผิวด้วยการเจาะรู เขียนลายได้เคลือบและ เคลือบผิวโดยใช้น้ำเคลือบใส จากบริษัทคอมพาวเคิลย์ ผสม coperoxide 1.5 % บรรยากาศการเผาแบบออกซิเดชัน อุณหภูมิ 1200 – 1230 องศาเซลเซียส จากการสำรวจประเมินความพึงพอใจผลงานทั้ง 2 ชุด คะแนนรวมเฉลี่ย อยู่ในเกณฑ์พึงพอใจมากที่สุด จะเห็นได้ว่า ผลงานมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เด่นชัด และสามารถออกแบบลวดลาย และ รูปทรงได้สอดคล้อง เหมาะสม ผลิตภัณฑ์สามารถใช้งานได้จริง บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำสำคัญ : การออกแบบเครื่องตามประทีปที่ใช้ในงานสปา : แนวความคิดจากศิลปะสุโขทัย

Abstract

This researched is aim to design a lamp that is using for the Spa with the concept of Sukhothai Art and it is the cultural heritage of Thailand. Concept of this research has designed by the architectural shapes and pottery by providing a simple geometry. The color of this researched was use the natural enamel green color and under glaze writing techniques and combined with natural design. There have 2 group sets of researched and includes 5 patterns there are; Oil candle lamps, Wick Candles lamp, Vegetable oil-lamp, Frankincense Lamp and Lantern.

The raw material of this research is VCB porcelain from Compound Clay Company limited and forming by casting and molding by hand. Decorative surface with the surface drill, painting and enamel mixed copper oxide 1.5% and glazed pottery by atmospheric dioxide oxidation temperature 1200-1230 degrees Celsius.

As this research's resulted are satisfying for both 2 groups because of the works are unique depictions and the design of shape are suitable product and achieved the objectives of the research

Key Words : Lamp Design in spa : concept of Sukhothai Art

บทนำ

เครื่องเคลือบดินเผาเป็นศิลปะแขนงหนึ่งของมนุษย์ที่ทำกันมาตั้งแต่โบราณ มีความผูกพันกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ได้มีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องใช้ในครัวเรือน วัสดุก่อสร้าง เครื่องตามไฟเพื่อให้แสงสว่าง ผลิตภัณฑ์ที่พบจะถูกตกแต่งด้วยเทคนิค และลวดลายที่แตกต่างกันออกไปตามความสามารถของช่างในแต่ละท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นถึง ศิลปะวัฒนธรรม แนวความคิด และพัฒนาการ ซึ่งความรู้ต่างๆเหล่านั้นได้กลายเป็นภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน

“ เครื่องตามประทีป ” เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทภาชนะเพื่อประโยชน์ใช้สอยอีกชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเพื่อให้แสงสว่าง จากหลักฐานการค้นพบรูปแบบเครื่องตามประทีปในช่วงยุคต้นๆ จะมีรูปแบบที่เรียบง่ายโดยการใช้ดินปั้นคล้ายถ้วยเล็กๆที่ปากเป็นจงอยยื่นออกมาเล็กน้อยสำหรับวางไส้จุดไฟ เมื่อสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเริ่มมีการติดต่อการค้ากับชาวต่างชาติ และประกอบกับ “สุโขทัย” ซึ่งนับเป็นอาณาจักรแรกของคนไทยมีจุดเด่นในด้านศิลปะ

ที่ผ่านการคิดค้น สร้างสรรค์ คลี่คลาย สังเคราะห์จนได้รูปแบบศิลปะที่งดงามที่สุด โดยเฉพาะในสมัย “สุโขทัย” มีเครื่องสังคโลกที่มีลักษณะเฉพาะเขียนลายใต้เคลือบ ชูบเคลือบใสสีเขียวไขกา ผิวเคลือบแตกลายงา และมีชื่อเสียงไปทั่วโลก รูปแบบเครื่องตามประทีปจึงมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นทั้งทางด้านลวดลายและวัสดุ

จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจในการออกแบบเครื่องตามประทีปที่ใช้ในสเปา ดำเนินการออกแบบโดยใช้รูปทรงจากการคลี่คลายมาจากรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ผสมผสานกับลวดลายจากศิลปะสุโขทัย ซึ่งเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของไทยให้มีคุณค่าด้านความงามที่เกิดจากโครงสร้างและลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสู่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อนำเสนอรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องตามประทีปที่ใช้ในงานสเปา โดยได้แนวคิดมาจากลวดลายศิลปะสุโขทัย ใช้รูปทรงจากการคลี่คลายมาจากรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ผสมผสานกับลวดลายพันธุ์พฤกษาจากเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก ซึ่งเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของไทย เป็นแนวทางในการสร้างผลงาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ศึกษารูปแบบ ลวดลาย สืบค้นจากงานศิลปะสุโขทัย พัฒนาสู่ความเรียบง่าย เพื่อนำมาใช้ในงานออกแบบเครื่องตามประทีปที่ใช้ในงานสเปา

ขอบเขตของการวิจัย

- 1.ขอบเขตทางด้านการศึกษาค้นคว้า เป็นการศึกษาค้นคว้าศิลปะสุโขทัย ในด้านลวดลายเครื่องเคลือบดินเผา และศึกษาค้นคว้าเครื่องตามประทีป ผลิตภัณฑ์ให้แสงสว่างทั้งในอดีต และปัจจุบันเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบ ให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีความงาม และสะดวกในการใช้สอย
- 2.ขอบเขตทางด้านการออกแบบเป็นการออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานโดยเน้นประโยชน์ใช้สอยและเพื่อประดับตกแต่ง จำนวน 2 ชุดๆละ 5 ชิ้น รวม 10 ชิ้น ดังนี้
 - ชุดที่ 1 ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในสเปาประเภทลายดอกและใบ จำนวน 5 รูปแบบ
 - ชุดที่ 2 ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในสเปาประเภทลายเถาถิ่นขด จำนวน 5 รูปแบบ
 ผลิตภัณฑ์ จำนวน 5 รูปแบบ ในแต่ละชุด ประกอบด้วย- ตะเกียงน้ำมันหอม

ระเหยตะเกียงเทียนหอม - ตะเกียงน้ำมันพืช - ตะเกียงเผากำยาน - โคมไฟ

3. วัสดุที่ใช้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

3.1 เนื้อดิน กำหนดใช้เนื้อดินพอร์ซเลนสำเร็จรูปสูตร VCB

จากบริษัทคอมพาวเคิลย์

3.2 เคลือบ กำหนดใช้น้ำเคลือบใส จากบริษัทคอมพาวเคิลย์ ผสม
copper oxide ที่เกิดจากการทดลอง เพื่อให้ได้เปอร์เซ็นต์ที่เหมาะสม

3.3 กระบวนการผลิต ใช้วิธีการขึ้นรูปด้วยวิธีการหล่อและขึ้นรูปด้วยมือ
ตกแต่งพื้นผิวด้วยการเจาะฉลุ เผาที่อุณหภูมิ 800 - 830 องศาเซลเซียส
เขียนลายได้เคลือบและเผาเคลือบที่อุณหภูมิ 1200 - 1230 องศาเซลเซียส
บรรยากาศการเผาแบบออกซิเดชั่น เผาด้วยเตาแก๊ส

ผลการศึกษาวิจัย

1. การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบ

ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ แนวโน้มด้านการตลาด
สำหรับสินค้าตกแต่งบ้าน ผลิตภัณฑ์ให้แสงสว่างทั้งในอดีตและปัจจุบัน ข้อมูลเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม
ข้อมูลเกี่ยวกับวัสดุและกรรมวิธีการผลิต ให้สามารถผลิตได้ตามวัตถุประสงค์

2. การศึกษาทดลองเนื้อดินและน้ำเคลือบ ได้เลือกใช้เนื้อดินพอร์ซเลนสำเร็จรูป

สูตร VCB และเคลือบใส สูตร FXX-0123 จากบริษัท คอมพาวเคิลย์ ผสม Copper
Oxide 1.5 % ซึ่งมีคุณสมบัติที่เหมาะสม กับเทคนิคและวิธีการผลิตตามรูปแบบที่ได้ออกแบบ
คุณสมบัติเนื้อดินพอร์ซเลน สำเร็จรูปสูตร VCB ที่อุณหภูมิ 1230 C OF

การหดตัวหลังอบ (Drying Shrinkage) 01.50 3.0 %

การหดตัวหลังเผา (Total Shrinkage) 11.50 - 13.5 %

ระยะทนไฟ (Sagging) 0.60 - 1.00 cm

การดูดซึมน้ำ (Water absorption) 0.00 0.14 %

ความแข็งแรงหลังเผา (Fired Strength) 900 - 1,100 kg/cm²

สี (Color) 91.96 - 93.81 L

(-0.81 - -0.27) a

4.59 - 5.33 b

การขยายตัว (Expansion at 500 C) 0.28 - 0.33 %

(ที่มา : VCB online, Accessed .8 April.2011 Available form <http://www.Compondclay.net>)

ภาพที่ 1 ผลการทดลองน้ำเคลือบสีเขียว ที่อุณหภูมิ 1,200 – 1230 องศาเซลเซียส

3. วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเพื่อใช้ในการออกแบบ

3.1 วิเคราะห์ข้อมูลด้าน รูปร่าง รูปทรง ของผลิตภัณฑ์ให้แสงสว่างในอดีตและปัจจุบันจากการศึกษาจะเห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์ทำจากวัสดุ ประเภท ไม้ แก้ว โลหะ และดินเผา ภาพรวมของรูปทรงโดยทั่วไปใช้รูปทรงที่คลี่คลายมาจากรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาที่เรียบง่าย ผลิตภัณฑ์ที่มีราคาดี จะมีการออกแบบที่ซับซ้อน และใช้วัสดุที่มีความคงทน จวบจนปัจจุบันผลิตภัณฑ์ให้แสงสว่างได้มีการพัฒนาตามยุคสมัยเพื่อให้เข้ากับเทคโนโลยี มีการเพิ่มมูลค่าสินค้าโดยเพิ่มเทคนิคการตกแต่งเช่น ฉลุลวดลาย แต่ทางด้านรูปทรงยังคงเค้าโครงเดิม ที่เรียบง่ายเข้ากับทุกยุคสมัย

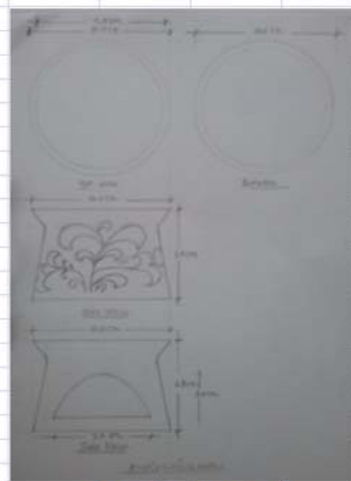
3.2 วิเคราะห์ข้อมูลด้านเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย

จากการศึกษา รูปแบบส่วนใหญ่ทำขึ้นเพื่อ ประโยชน์ใช้สอย เนื้อดินที่พบจะเป็น สีขาว สีน้ำตาลนวล ถึงเทาเข้ม ลักษณะการเคลือบ มีทั้งแบบเคลือบและไม่เคลือบ สีน้ำเคลือบส่วนใหญ่มีสีน้ำตาล สีขาว และสีเขียวซึ่งเป็นเครื่องเคลือบที่สวยงามที่สุด และสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศเป็นอย่างมาก

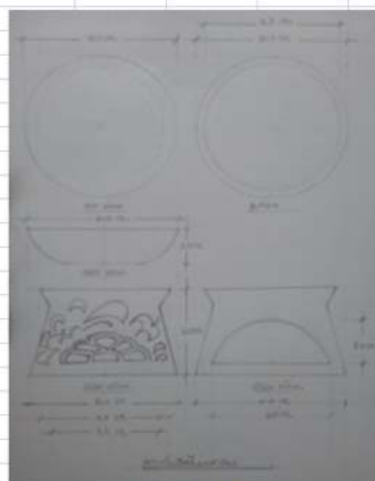
3.3 วิเคราะห์ข้อมูลด้านลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าลวดลายส่วนใหญ่ยึดแนวธรรมชาติเป็นหลัก เลียนแบบธรรมชาติรอบตัว การเขียนลวดลายมีทั้งลักษณะเหมือนจริงและเกินจริง เทคนิคการเขียนลาย สีดำได้เคลือบ เขียนลายด้วยการใช้วัสดุขูดขีดลงบนเนื้อดิน หรือตกแต่งลายด้วยเทคนิคการปั้นแปะ

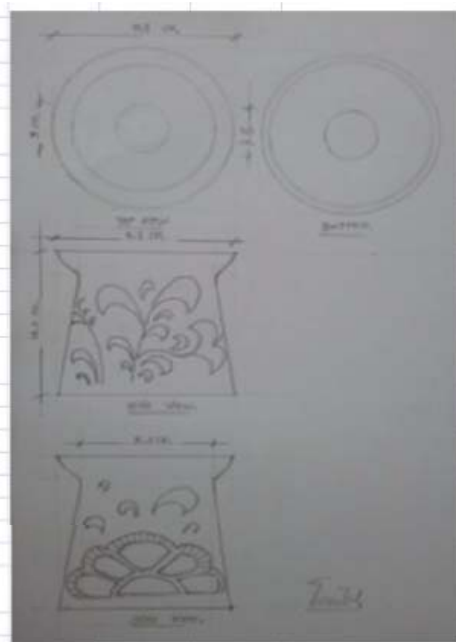
ในการออกแบบและพัฒนาแบบผู้วิจัยใช้รูปทรงจากการคลี่คลายมาจากรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นรูปทรงที่เรียบง่ายผสมผสานกับลวดลายธรรมชาติที่มีความอ่อนช้อยของเครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัย ได้ดำเนินการออกแบบจำนวน 2 ชุด ดังนี้

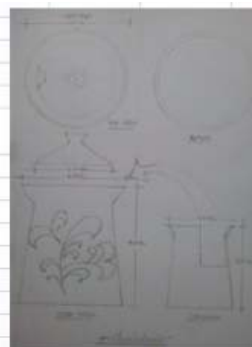
ตะเกียงน้ำมันหอมระเหย

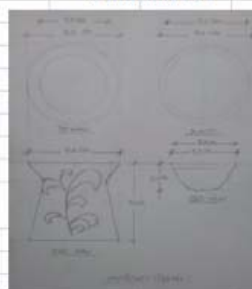
ตะเกียงเทียนหอม

โคมไฟ

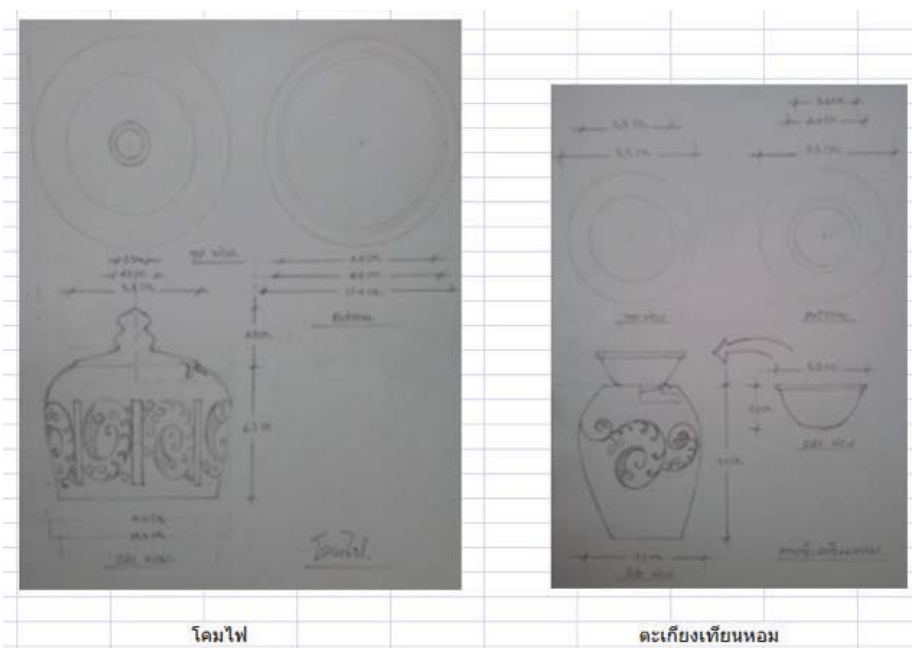
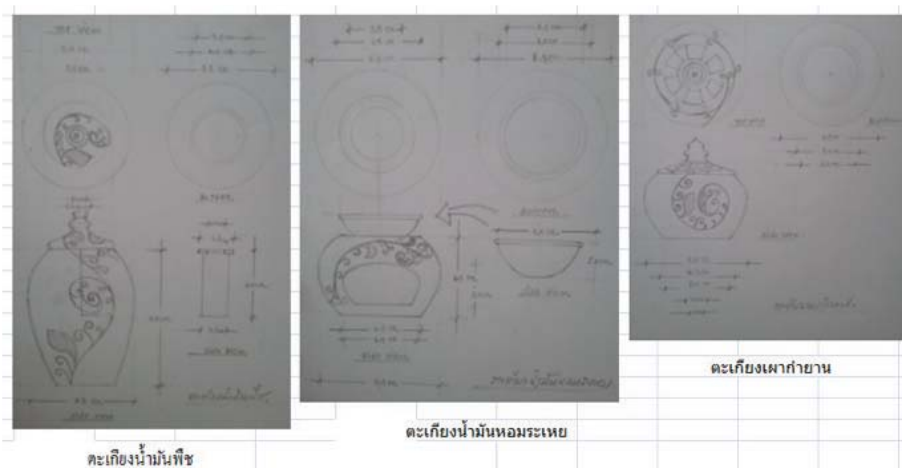

ตะเกียงน้ำมันพืช

ตะเกียงเผากายาน

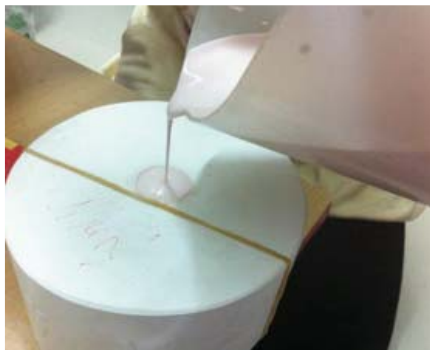
ภาพที่ 2 แสดงภาพร่าง 2 มิติ พัฒนาแบบร่าง ชุดที่ 1

ภาพที่ 3 แสดงภาพร่าง 2 มิติพัฒนาแบบร่าง ชุดที่ 2

4. การผลิตผลงานตามกระบวนการเครื่องปั้นดินเผา

ขั้นตอนการขึ้นรูป ทำการผลิตด้วยแป้นหมุนและวิธีการหล่อ ทำการเจาะลวดลายตามที่ได้ออกแบบไว้ ทั้งให้แห้ง ชัดแต่งผิวให้เรียบ และนำไปเผาดิบ ที่อุณหภูมิ 800 – 830 องศาเซลเซียส ดำเนินการตกแต่งโดยเขียนลายด้วยสีได้เคลือบ จากนั้นชุบเคลือบด้วย น้ำเคลือบใสสำเร็จรูปสูตร FXX-0122 ผสม Copper Oxide 1.5 % และนำไปเผาเคลือบที่อุณหภูมิ 1,200 – 1,230 องศาเซลเซียส

ภาพที่ 4 วิธีการหล่อผลิตภัณฑ์ ชุดที่ 1

ภาพที่ 5 การเขียนสีได้เคลือบบริเวณที่เจาะลายฉลุ ผลิตภัณฑ์ชุดที่ 1

ภาพที่ 6 การเขียนสีได้เคลือบบนผิว Biscuit ผลิตภัณฑ์ชุดที่ 2

ภาพผลงานสำเร็จรูปใน ร้านสปาออนกรีน

ภาพที่ 7 ภาพตะเกียงน้ำมันหอมระเหยร้านสปาออนกรีน ชุดที่ 1

ภาพที่ 8 ภาพโคมไฟในร้านสปาออนกรีน ชุดที่ 1

ภาพที่ 9 ภาพตะเกียงน้ำมันหอมระเหยในร้านสปาออนกรีน ชุดที่ 2

ภาพที่ 10 ภาพโคมไฟในร้านสปาออนกรีน ชุดที่ 2

วิเคราะห์การออกแบบ

วิเคราะห์ผลการออกแบบผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป ชุดที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 11 ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปที่ใช้ในสถาปัตยกรรมลายดอกและใบ ชุดที่ 1

การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุดนี้ ได้แนวความคิดจากรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา มาทำการคลี่คลายให้มีรูปแบบเรียบง่าย เห็นถึงความแข็งแรงสะดวกในด้านประโยชน์ใช้สอย สามารถหยิบจับง่าย และวางได้มั่นคง ใช้เคลือบสีเขียวตามแบบเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย ให้ความรู้สึกเป็นธรรมชาติ ใช้สีได้เคลือบสีดำเขียนบริเวณช่องเจาะฉลุเพื่อเน้นให้แสงที่ลอดผ่านมีความเด่นชัด และใช้สีดำได้เคลือบเขียนลวดลายพันธุ์พฤกษาประเภทดอกและใบที่ผ่านการประยุกต์ตัดทอนให้กลายใหม่ เส้นโค้งของลายแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกอ่อนหวาน นุ่มนวลดูสบายตา

ภาพที่ 12 ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปประเภทลายเถาถ้านวด ชุดที่ 2

วิเคราะห์ผลการออกแบบผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป ชุดที่ 2 ดังนี้

การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุดนี้ ได้แนวคิดจากรูปทรงภาชนะดินเผาสมัยสุโขทัย ลักษณะคล้ายฝาโอ่ง นำมาดัดทอนเพิ่มเติมให้เกิดรูปทรงใหม่ เทคนิคการตกแต่งใช้การเขียนลายได้เคลือบสีดำ และใช้เคลือบสีเขียวตามแบบเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย เลือกลวดลายประเภทลายเถาถ้านวด ลักษณะลายเลียนแบบเครือเถาธรรมชาติ เกินจริง เส้นโค้งของลายสัมพันธ์กับรูปทรงดูมีความกลมกลืน อ่อนช้อย นุ่มนวล

ประเมินผลความพึงพอใจในการออกแบบ

ผู้วิจัยได้ทำแบบสอบถาม เพื่อสำรวจความพึงพอใจผลิตภัณฑ์เครื่องตามประเพณีที่ใช้ในงานสเปนำเสนอผลงานสำเร็จ พร้อมแบบสอบถาม ทำการสำรวจโดยแบ่งกลุ่มเป้าหมาย ออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ผู้ประกอบการ จำนวน 5 คน และบุคคลทั่วไป จำนวน 5 คน สามารถสรุปวิเคราะห์ผลได้ดังนี้

สรุปผลการสำรวจความพึงพอใจผลิตภัณฑ์ ชุดที่ 1 และ 2

ภาพโดยรวมจะเห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์ชุดที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยเป็นอันดับที่ 1 4.79 คะแนน ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีความพึงพอใจในลวดลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เด่นชัด มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ที่ 4.93 คะแนน ผลิตภัณฑ์ชุดที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยเป็นอันดับ 2 4.53 คะแนน ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีความพึงพอใจในรูปทรงและเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีคะแนนเฉลี่ย ที่ 4.73 คะแนน และความพึงพอใจที่พบเป็นอันดับ 1 ของผลิตภัณฑ์ทั้ง 2 ชุด คือพึงพอใจต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผลิตภัณฑ์

สรุปผลการออกแบบ

จากการศึกษาเรื่องเครื่องตามประเพณีที่ใช้ในงานสเปนำเสนอผลงานสำเร็จ โดยมีแนวความคิดจากลวดลายศิลปะสุโขทัย มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบผลิตภัณฑ์ โดยใช้รูปทรงจากการคลี่คลายมาจากรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาโดยให้ความเรียบง่าย นำมาผสมผสานกับลวดลายพันธุ์พฤกษา ศิลปะในสมัยสุโขทัย สร้างสรรค์ผลงานให้มีความลงตัวทั้งทางด้าน รูปทรง ความงาม และประโยชน์ใช้สอย โดยตกแต่งลวดลายที่พื้นผิวด้วยเทคนิคเขียนสีได้เคลือบสีดำ และใช้เคลือบสีเขียวตามแบบเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย เข้าร่วมในการสร้างผลงาน เพื่อให้มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์

การดำเนินการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้วิจัยได้เลือกใช้เนื้อดินพอร์ซเลนสำเร็จรูป สูตร VCB ตกแต่งเขียนสีได้เคลือบบน Biscuit และได้เลือกใช้เคลือบใส สูตร FXX-0123 จากบริษัท คอมพาวเคิลย์ ผสม Copper Oxide 1.5 % เเผที่อุณหภูมิ 1,200 – 1230 องศาเซลเซียส บรรยากาศการเผา ออกซิเดชั่น ผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบเครื่องตามประเพณีที่ใช้ในงานสเปนำเสนอผลงาน โดยใช้ลายพันธุ์พฤกษาคัดแต่งผลิตภัณฑ์ มี 2 ชุด แต่ละชุดประกอบด้วยผลิตภัณฑ์ 5 รูปแบบประกอบด้วย ตะเกียงน้ำมันหอมระเหย ตะเกียงเทียนหอม ตะเกียงน้ำมันพืช ตะเกียงเผากายาน และ โคมไฟ ซึ่งจากการสำรวจประเมินความพึงพอใจผลงานสำเร็จรูปทั้ง 2 ชุด จะเห็นได้ว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์พึงพอใจมากที่สุด ผลงานมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เด่นชัด และสามารถออกแบบลวดลาย และรูปทรงได้สอดคล้อง เหมาะสม ผลิตภัณฑ์สามารถใช้งานได้จริงซึ่งได้สอดคล้องตามหลักการทฤษฎีของอาจารย์ อารี สุทธิพันธ์ (บทที่ 2 , 8) กล่าวว่า การออกแบบ หมายถึง การ

สร้างสรรค์สิ่งใหม่เพื่อประโยชน์และความงาม ด้วยการนำส่วนประกอบของการออกแบบมาใช้ (Element of Design) และหมายถึงการปรับปรุงของเดิมที่มีอยู่แล้วดัดแปลงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (Organize and Reorganize)

อภิปรายผล

การออกแบบเครื่องตามประเพณีที่ใช้ในงานสถาปัตยกรรม ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์สร้างสรรค์ผลงานเครื่องตามประเพณี ที่มีแนวคิดมาจากลวดลายศิลปะสุโขทัย เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของไทย การออกแบบ ได้เลือกรูปทรงที่เรียบง่าย และให้สีเคลือบสีเขียวตามแบบเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย ดูสบายตา ใช้เทคนิคการเจาะฉลุและเขียนสีได้เคลือบ ซึ่งง่ายต่อกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน และเลือกลวดลายพันธุ์พฤกษาประเภทดอกและใบและลายเถาวัลย์ ขด ที่ตกแต่งบนถ้วยชามสมัยสุโขทัย ที่ลักษณะเหมือนจริง และเกินจริง มาทำการประยุกต์ให้เกิดลายใหม่ และนำมาตกแต่งบนผลิตภัณฑ์ การเลือกใช้วัตถุดิบผู้วิจัยเลือกใช้เนื้อดิน และน้ำเคลือบสำเร็จรูป แต่เน้นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ที่การออกแบบ รูปทรงและลวดลาย และประโยชน์ใช้สอยให้สัมพันธ์กัน ซึ่งในกระบวนการที่กล่าวมาจะง่ายต่อผู้ประกอบการที่สนใจ

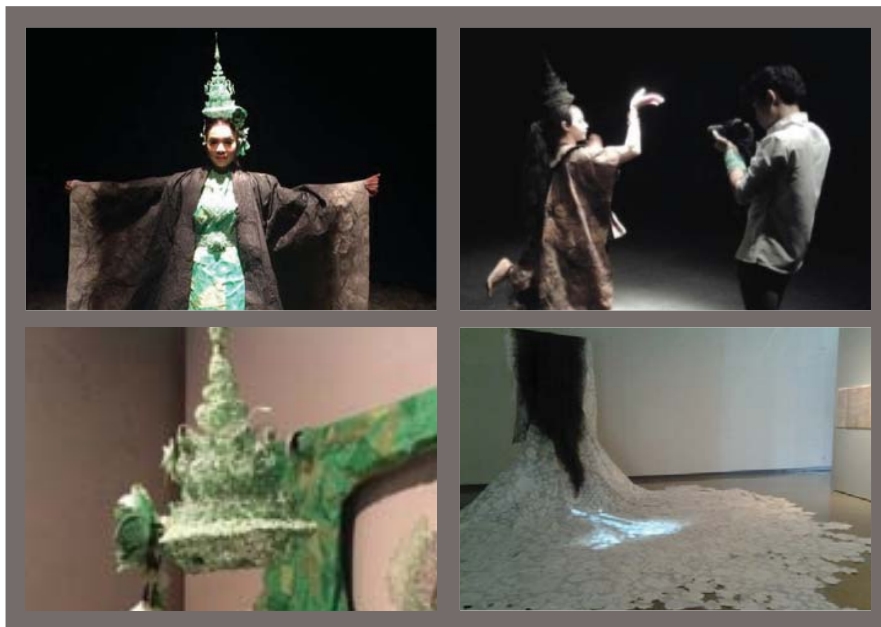
การออกแบบมีทั้งหมด 2 ชุด ซึ่งแต่ละชุดประกอบด้วย ตะเกียงน้ำมันหอมระเหย ตะเกียงเทียนหอม ตะเกียงน้ำมันพืช ตะเกียงเผากายาน และโคมไฟ ผู้วิจัยได้ทำแบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป จากผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ผลิตภัณฑ์ชุดที่ 1 มีค่าเฉลี่ยรวมเป็นอันดับ 1 ได้ 4.79 คะแนนซึ่งจากการสำรวจพบว่ามี ความพึงพอใจในลวดลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เด่นชัด และ ผลิตภัณฑ์ชุดที่ 2 ได้คะแนนเป็นอันดับ 2 ได้ 4.53 คะแนน ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามี ความพึงพอใจในรูปทรงและเอกลักษณ์เฉพาะตัว ภาพรวมผลการประเมินผลิตภัณฑ์ทั้ง 2 ชุด อยู่ในเกณฑ์พึงพอใจมาก ถึงมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาโครงการการออกแบบเครื่องตามประเพณีที่ใช้ในงานสถาปัตยกรรม : แนวความคิดจากลวดลายศิลปะสุโขทัย ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูล นำมาประมวลผลสร้างผลงานสำเร็จได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ จากข้อมูลดังกล่าวยังสามารถนำมาพัฒนา รูปแบบ รูปทรง ลวดลาย และเกิดประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสม อีกมากมาย ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ผลิตและผู้บริโภค และในการพัฒนาควรคำนึงถึงแนวโน้มตลาดสินค้า เพื่อให้การพัฒนาสอดคล้องตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า ด้านกระบวนการผลิตผู้ผลิตควรวางแผนขั้นตอนการผลิตขึ้นงานและการเจาะฉลุลวดลายให้ผิวดินมีความชื้นที่เหมาะสมเพื่อลดการสูญเสียในขั้นตอนการเจาะฉลุ

บรรณานุกรม

- กฤษณา พินศรี. ปรีวรรต ธรรมปริชากร , และอุษา จัวันเพียรภาค.(2535) .เครื่องถ้วยสุโขทัย.
กรุงเทพฯ : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป .
- น.ณ ปากน้ำ .(2550). วิวัฒนาการลายไทย (พิมพ์ครั้งที่ 4).กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ,
นภารัตน์ ศรีละพันธ์.(2551) .ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมเพื่อสุขภาพ : สำนักงานส่งเสริมธุรกิจ
บริการสุขภาพและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม .
- ไพจิตร อิงศิริวัฒน์ . (2537). รวมสูตรเคลือบเซรามิกส์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
_____. (2541). เนื้อดินเซรามิกส์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. .
- ไพโรจน์ ชมณี. (2532). วิชาสุนทรีย์ศาสตร์1 .กรุงเทพฯ : ภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษา
วนิดา ขำเขียว . (2543). ประวัติศาสตร์ศิลป์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พรานนกการพิมพ์.
- วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. (2548). หลักการออกแบบและแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ .
กรุงเทพฯ : แอปเปิ้ล พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- สมศักดิ์ ชวาลาวัฒน์. (2549). เซรามิกส์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- เครื่องตามประเพณีชวาลา และ โคมไฟโบราณ (2552). วันที่ค้นข้อมูล 21 มีนาคม 2553 ,
เข้าถึงได้จาก [http :// www. Siamtakeang.com](http://www.Siamtakeang.com)

ชอุยฉายเกียรติ : คุณหญิงเกียรติ กับ ความงามครั้งสุดท้าย

Chuichai Keerati : Khun Ying Keerati and Her Last Beauty

คณพศ วิรัตน์ชัย

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

ชอุยฉายเกียรติ : คุณหญิงเกียรติกับความงามครั้งสุดท้าย เป็นผลงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์จากวรรณกรรมเรื่อง ช้างหลังภาพ โดย ศรีบูรพา เป็นการผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์ไทย ภาษาวรรณกรรม ศิลปะการจัดวางด้วยวิธีการตัดเย็บ และวีดิโออาร์ต ถ่ายทอดเรื่องราวออกมาในรูปแบบการสร้างสรรค์และการตัดเย็บเสื้อผ้า งานศิลปะการจัดวาง ที่มีการใช้เทคนิควีดิโออาร์ตในการเล่าเรื่องราวในช่วงเวลาดังกล่าว

ผลงานนี้นำเสนอแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงร่างกายของคุณหญิงสาวที่กำลังป่วยและทชุดโหมโรงให้เกิดความงดงาม โดยนำเสนอเหตุการณ์ 3 ช่วงเวลา คือ 1. ช่วงป่วยหนักใกล้เสียชีวิต เล่าเรื่องความรักของคุณหญิงเกียรติกับผู้สูงศักดิ์และนพพรชายหนุ่มที่หลงรักกันตอนเดินทางไปญี่ปุ่นกับสามี เน้นไปที่เรื่องของจดหมายที่คุณหญิงเกียรติกับนพพรส่งหากันหลังจากคุณหญิงเดินทางกลับมายังเมืองไทย 2. ช่วงแต่งตัวต้อนรับนพพรชายที่ตนรัก กล่าวถึงคุณหญิงเกียรติกับการแต่งตัวให้สวยงามอีกครั้งเพื่อพบชายหนุ่มที่ตนรัก 3. ช่วงแต่งตัวสวยงามรอต้อนรับนพพร ซึ่งคุณหญิงคิดว่าชายคนรักไม่ทราบมาก่อนว่าตนเองนั้นป่วยหนักใกล้สิ้นลมหายใจ

จากแนวคิดข้างต้นผู้สร้างสรรค์นำเสนอด้วยรูปแบบศิลปะการจัดวางโดยกำหนดแนวทางของการจัดวางผลงานและแบ่งส่วนพื้นที่ดังนี้คือ

พื้นที่ส่วนที่ 1 เป็นส่วนนำเสนอข้อความสำคัญในการสร้างชิ้นผลงาน ข้อความจดหมายและข้อมูลนวนิยายเรื่อง ช้างหลังภาพเพื่อเป็นการปูพื้นสำหรับผู้ชมก่อนเข้าชมผลงาน

พื้นที่ส่วนที่ 2 ส่วนของงานเครื่องแต่งกายสตรี โดยแบ่งออกเป็น 2 ชุด ได้แก่ ชุดเครื่องแต่งกายในวีดิโออาร์ตช่วงแรกซึ่งเป็นเล่าเรื่องที่คุณหญิงกล่าวกับน้องสาวให้ช่วยแต่งตัวเพื่อให้งดงามอีกครั้ง และชุดเสื้อคลุมด้านในและเครื่องประดับในช่วงที่สองและสาม ในพื้นที่ส่วนนี้เป็นการให้ผู้ชมเห็นถึงความทุกข์ความวุ่นวายในจิตใจของคุณหญิงเกียรติ ผ่านการนำเสนอด้วยเทคนิคชุดลดทอนเป็นเครื่องประดับและเทคนิคของการตัดเย็บเสื้อผ้าที่ทับซ้อนที่เกิดจากระบวนการนำกระดาษอัดด้วยผ้าขาวและการเดินด้ายด้วยฝีจักรให้เกิดเส้นที่สับสน

พื้นที่ส่วนที่ 3 วิดีโออาร์ต การรำดูยายบนชุดกิโมโนแห่งความทุกข์ บอกเล่าเรื่องการแปลงกายของคุณหญิงกิริติ ผู้สร้างสรรคเลือกใช้กระดาษเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างงานเพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ของคนทั้งสอง เพื่อแสดงพลังของความรักของคุณหญิงกิริติ ซึ่งเป็นบทสรุปและเล่าเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบของเหตุการณ์ที่สร้างสรรคในครั้งนี้

Abstract

This study entitled “ChuichaiKeerati: Khun Ying Keerati and Her Last Beauty” is a creative research inspired by Sri Burapha’s Behind the Painting. The “ChuichaiKeerati: Khun Ying Keerati and Her Last Beauty” integrates Thai classical dance, language, literature, installation art by means of clothing construction, and video art to creatively express the story through clothing construction and installation art using video art technique.

This work presents the concept of appearance transformation of a woman, Khun Ying Keerati-the heroine of the story, who is being seriously sick and getting closed to death to have a nicer look. Three parts of the story are portrayed: 1) the time when Khun Ying Keerati is getting closed to death (it illustrates her love to Nopporn, the hero of the story, and vice versa in Japan which focuses on the content of the letters they send to each other when Khun Ying Keerati has returned to Thailand but Nopporn is still studying in Japan), 2) the time when Khun Ying Keerati gets dressed to welcome Nopporn (it illustrates how Khun Ying Keerati is dress-up to meet her beloved man when he returns from Japan), and 3) the last dressing up when Khun Ying Keerati is dress-up to welcome Nopporn’s visit in which he does not know that she is getting really closed to her death.

As an installation art work piece, the presentation of this work follows the conventional style in which the presentation area is divided into 3 sections.

Section 1 is the area presenting the content of the letters between Khun Ying Keerati and Nopporn and information related to the novel Behind the Painting. This is to guide and/or to remind the audience the story.

Section 2 is the area presenting the woman’s costume in which it is divided into 2 parts: the costume for Thai classical dance and the inner dress. The first part of the video presentation shows the story when Khun Ying Keerati asks her sister to help her getting dressed. The second is at the time when Khun Ying Keerati is dress-up waiting for Nopporn. The latter reflects the sorrow in Khun Ying Keerati’s mind. Wiring technique is used

to form a female costume for Thai classical dance. This is to reflect that Thai women are stereotyped by society to behave as noble lady. Paper sewn with interlining are used for forming various sizes of cherry blossom flowers, and these flowers are sewn together to form a piece of cloth.

Section 3 is called The Kimono of Sadness. This presents Chui Chai Dance with new lyric and music to portray Khun Ying Keerati's transformation. The video presentation of the dance is shown on the Kimono of Sadness. The Kimono of Sadness is made from paper which also represents the letters between Khun Ying Keerati and Nopporn. Iterative technique is used to represent the power of Khun Ying Keerati's love and it is the conclusion of presentation from the beginning to the end of this creation.

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงนางเอกในนวนิยายไทยที่มีทั้งความสง่างาม เสน่ห์ และมีความสูงศักดิ์ที่หลายคนใฝ่หา แต่กลับแสนจะอาภัพในเรื่องของความรักเห็นทีจะหนีไม่พ้น หม่อมราชวงศ์กิริติ จากนวนิยายเรื่อง ข้างหลังภาพผลงานประพันธ์ของ ศรีบูรพาหรือ คุณกุลลาภ สายประดิษฐ์ นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ผู้มีชื่อเสียงบุคคลหนึ่งของเมืองไทย ในเรื่องข้างหลังภาพนั้น ได้เล่าเรื่องถึงเรื่องราวความรักของหม่อมราชวงศ์ กิริติ ผู้หญิงที่ผ่านการสมรสแล้ว มีความงาม มีเสน่ห์สูงศักดิ์ได้เดินทางไปอันนี้มนที่ประเทศญี่ปุ่น และได้พบกับเด็กหนุ่มนักศึกษาชาวไทย ชื่อ นพพรได้เกิดความรักให้กันและกัน ในขณะที่พักอยู่ที่ประเทศนี้เป็นเวลาสองเดือนหลังจากคุณหญิงเดินทางกลับ ระยะห่างจึงทำให้ชายหนุ่มเริ่มตัดใจขณะที่หญิงสาวยังปักใจยึดมั่น พอพบกันความสัมพันธ์จึงไม่เหมือนเดิม หญิงสาวเป็นฝ่ายสามีเสียและป่วยหนักแต่ยังคงยึดมั่นในรักกับชายหนุ่ม ขณะที่ชายหนุ่มตัดใจจากความรักของคุณหญิง แต่งงานกับหญิงที่ครอบครัวเลือก วันหนึ่งชายหนุ่มทราบข่าวการไม่สบายของคุณหญิงจึงเดินทางมาเยี่ยม จึงได้ทราบความในใจของคุณหญิงที่มีต่อตนเอง หลังจากนั้นเพียงไม่กี่วันคุณหญิงก็เสียชีวิตโดยมีชายหนุ่มนั่งอยู่เคียงข้าง

เรื่องของหม่อมราชวงศ์ กิริติ คนที่ได้อ่านนวนิยายหรือชมภาพยนตร์ที่สร้างมาแล้วถึงสองครั้ง มักจะนึกถึงความอาภัพอัปโชคของสุภาพสตรีสูงศักดิ์วัยกลางคนที่มีความงามสง่าเปรียบพร้อมไปทุกด้าน แต่กลับต้องมาพบรักครั้งแรกกับชายหนุ่มที่อายุน้อยกว่า หลังจากที่ดินเองนั้นแต่งงานแล้วกับชายผู้สูงวัย สุดท้ายก็มีได้สมหวังเพราะตนเองยังยึดมั่นในรักแต่ชายหนุ่มผู้นั้นกลับเปลี่ยนความรู้สึกไปในทิศทางอื่น คือ มองคุณหญิงกิริติเป็นดังเช่นมิตรสูงอายุที่แสนดี และกว่าชายหนุ่มผู้นั้นจะเข้าใจความรู้สึกที่แท้จริงก็เหลือเวลาไม่นาน คุณหญิงได้จากไปอย่างไม่มีวันได้หวนกลับมา หลายประโยคในนวนิยาย บ่งบอกถึงความรู้สึกที่แสนเจ็บปวดภายในของคุณหญิงกิริติ

หลายประโยคบอกความในใจที่อยากเปิดเผยออกไปแต่ไม่สามารถพูดอย่างตรงไปตรงมาได้ แต่มีประโยคหนึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ที่ผู้สร้างสรรค์ประทับใจเป็นอย่างยิ่ง คือ ประโยคที่คุณหญิงกิริติกล่าวกับน้ำสาวและน้องสาวของตนในวันที่พบพรชายอันเป็นที่รักมาเยี่ยมเยือนเธอในตอนที่เราเจ็บหนักใกล้ตาย โดยศรีบูรพา (2554) เขียนไว้ว่า

เป็นการจำเป็นอย่างมากที่ฉันจะต้องแต่งตัวอย่างสวยงามเพื่อรับรองมิตรที่รักของฉัน สุธารจงช่วยแต่งตัวให้พี่ เธอหันไปพูดกับน้องสาวเธอ แต่งอย่างดีที่สุดตามที่เธอทราบแล้วว่าพี่พอใจอย่างไร แต่งผมให้พี่ใหม่ และทรมานพี่ปากตามแบบของพี่ แล้วไปชนเลื่องๆ ในตู้มาให้เลือกดู สุธาร จงช่วยชุบความงามอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะตาย เมื่อพูดจบ ส่วนหลังจากประโยคนี้ ในนวนิยายก็ตัดไป ช่วงที่น้ำสาวของคุณหญิงได้นำความไปกล่าวให้พร รอคุนหญิงแต่งตัวสักช่วงเวลา จากนั้นคุณหญิงก็ได้ให้พรชายหนุ่มที่คุณหญิงมีใจรักเข้าพบในลักษณะของหญิงที่งดงามคนเก่าดั่งกับว่าคุณหญิงเองมิได้เจ็บป่วย

ประโยคดังกล่าวนี้ ทำให้นึกถึงว่า ถ้าผู้สร้างสรรค์นั้นเป็นคุณหญิงกิริติแล้วมองความคิดตัวเราเป็นอย่างไร ผู้สร้างสรรค์มองว่าคุณหญิงกิริติเป็นหญิงไทยยุคเก่าที่ยังนิยมละครแบบไทย ดั่งเช่น โขน ละครไทย อันเป็นเพราะตัวคุณหญิงถูกเลี้ยงแบบโบราณเรียนหนังสือภายในบ้านและถึงแม้จะได้รับข่าวสารแบบสมัยนิยมจากนิตยสารต่างประเทศของครูสอนภาษาก็ตาม หลายครั้งผู้สร้างสรรค์ได้พบว่า คนหลายคนมักแทนตัวเองยามเกิดประสบปัญหาต่างๆ เป็นดั่งตัวละครในโทรทัศน์บ้าง ภาพยนตร์บ้าง หนังสือบ้าง ตัวคุณเองถ้าจะมองแบบละครบ้างคุณหญิงคงแทนตัวเองเป็นตัวละครแบบไทยแบบวรรณคดีไทย ที่มีความงามตามอุดมคติ ถ้านำคุณหญิงกิริติมานำเสนอแบบไทยจะเป็นเช่นไร ผู้สร้างสรรค์จึงต้องการนำประโยคที่ผู้สร้างสรรค์สนใจข้างต้นนำเสนอรูปแบบเป็นนาฏศิลป์ไทยในแบบฉบับละครไทยด้วยกระบวนการรำเดี่ยวประเภท อุยฉาย เพราะในกระบวนการรำเดี่ยวที่มีความยากยิ่งในการนำเสนอ เพราะการรำอุยฉายจะใช้นักแสดงที่ผ่านการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นผู้ที่เข้าใจในความเป็นละครอีกด้วย ประกอบกับการรำอุยฉาย เป็นการรำประเภทชมโฉม อวดโฉม ของนางในวรรณคดีไทย อีกอย่างหนึ่ง คือ ในประโยคที่ผู้สร้างสรรค์สนใจก็เป็นประโยคที่สอดคล้องกับกระบวนการรำเดี่ยวประเภทอุยฉายนี้ คือ ในประโยคกล่าวถึงการแต่งตัวที่เปลี่ยนไปทางที่งดงาม ขณะเดียวกัน เหตุการณ์หลังประโยคนี้ ได้สร้างความประหลาดใจให้แก่ชายอันเป็นที่รักได้เห็นถึงความงามของคุณหญิงที่ตนเคยรักมากแม้กระทั่งป่วยใกล้ตายเพียงนี้ยังมีความงามเหมือนมิได้เป็นอะไร ผู้สร้างสรรค์เองก็มีความต้องการสร้างงานวิดีโออาร์ตที่มุ่งให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของคุณหญิงกิริติผู้เคยงดงามที่กลับป่วยด้วยโรคที่กำลังรุมเร้าและหมดกำลังใจในการมีชีวิตอยู่ กลายกลับเป็นสาวสวยซึ่งมิได้ป่วยใช้ดังเดิม ด้วยความหวังอันน้อยนิดอย่างมีจุดมุ่งหมายว่าชายอันเป็นที่รักจะยังคงประทับใจในความงามของตนแม้จะเป็นช่วงเวลาสุดท้ายในชีวิตของตนเองก็ตาม

ด้วยเหตุนี้ ผู้สร้างสรรค์สนใจในการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ของหม่อมราชวงศ์ กิริติ จึงต้องการ

สร้างภาพสะท้อนความรู้สึกในมุมมองของตนเองหลังจากได้สัมผัสนวนิยายเรื่องนี้หลายครั้งหลายหน โดยที่ผู้สร้างสรรค์จะเน้นไปในส่วนในช่วงเวลาที่เกิดขึ้นในประโยคดังกล่าว โดยมองเห็นว่างานที่ตนเองสนใจนั้นเป็นเรื่องของนวนิยายที่มีการดำเนินเรื่องที่สวຍงาม และผู้สร้างสรรค์มีความสนใจในงานที่มีการใช้สื่อหลายประเภทในการสร้างผลงาน โดยผู้สร้างสรรค์จะนำเสนอผลงานในรูปแบบทางทัศนศิลป์ประเภทศิลปะการจัดวาง (Installation Art) โดยจะเล่าเรื่องสามช่วงเวลา คือ ช่วงแรก ช่วงป่วยหนักด้วยโรคและความทุกข์จากการสิ้นหวังในรัก ช่วงที่สอง คือ ช่วงที่แต่งตั้งจากคนป่วยเป็นหม่อมราชวงศ์กิริติ ที่ดังมาอีกครั้ง และ ช่วงที่สามหลังจากแต่งตั้งจนกลายเป็นหม่อมราชวงศ์กิริติ ที่ดังมา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจินตนาการต่อเติมในส่วนที่ขาดหายไปจากวรรณกรรมข้างหลังภาพในบริบทของอุชฌายกิริติ : คุณหญิงกิริติกับความงามครั้งสุดท้ายโดยผู้สร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะการจัดวาง
2. เพื่อผสมผสาน เชื่อมโยงวิธีการด้านศิลปะ วรรณกรรม ทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ ในการสร้างความรู้สึกและทำงานเชื่อมโยงเป็นองค์รวมเดียวกันอย่างมีสุนทรีย์

ขอบเขตของการศึกษา

ในการสร้างสรรค์ผลงาน อุชฌายกิริติ : คุณหญิงกิริติกับความงามครั้งสุดท้ายนี้มีขอบเขตการสร้างสรรค์ดังต่อไปนี้

1. ด้านเนื้อหา เรื่องราวมาจากการตีความ จากประโยค “เป็นการจำเริญมากที่ฉันจะต้องแต่งตั้งอย่างสวยเพื่อรับรองมิตรที่รักของฉัน สุธารจงช่วยแต่งตั้งตัวให้พี่” เธอหันไปพูดกับน้องสาวเธอ “แต่งอย่างดีที่สุดตามที่เธอทราบแล้วว่าพี่พอใจอย่างไร แต่งผมให้พี่ใหม่ และทรมานพี่ปากตามแบบของพี่ แล้วไปชนเสื้องามๆในตู้มาให้เลือกดู สุธาร จงช่วยชุบความงามอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะตาย” จากนวนิยาย เรื่อง ข้างหลังภาพ ของ ศรีบูรพา โดยจะแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรกเป็นข้อความหลักของอาการป่วยหนักด้วยโรคและความทุกข์จากการสิ้นหวังในรัก ช่วงที่สองช่วงแต่งตั้งจากคนป่วยเป็นหม่อมราชวงศ์ กิริติ ที่ดังมาอีกครั้ง และ ช่วงที่สามหลังจากแต่งตั้งจนกลายเป็นหม่อมราชวงศ์ กิริติ ที่ดังมา
2. ด้านรูปแบบ เป็นการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบศิลปะการจัดวาง (installation) ภายในอาคาร ในรูปแบบนำเสนอผ่านสื่อทัศนศิลป์ต่างๆ โดยผู้ชมมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้ด้วยสัมผัสจากสื่อดังกล่าว
3. ด้านเทคนิค โดยการใช้เทคนิคสื่อผสมร่วมกับสื่อทัศนศิลป์ที่จัดภายในอาคารที่ควบคุมแสง เพื่อนำพาความรู้สึกร่วมไปกับผลงานดังนี้

- 3.1 ประติมากรรมสื่อผสม ประกอบด้วยหน่วยย่อยต่างๆ ของเครื่องแต่งตัว
- 3.2 วิดีโออาร์ตการแต่งตัวและทำร้ายร่างกายในบริบทของคุณหญิงกิริติ 2 ชุด
- 3.3 นำเสนอในรูปแบบของศิลปะการจัดวาง(Installation Art) โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศิลปะการจัดวาง (Installation Art) หมายถึง ผลงานศิลปะที่มีการใช้วัสดุและเทคนิคหลากหลาย วิธีการในการสื่อสารกับผู้ชม โดยผ่านกระบวนการการวางชิ้นผลงานในลักษณะต่างๆ โดยคำนึงถึงความหมายหรือความต้องการของศิลปิน

วิดีโออาร์ต (Video Art) หมายถึง ศิลปะที่ใช้สื่อภาพเคลื่อนไหวและมีการนำเสนอผ่านเครื่องฉายในระบบต่างๆ

รำเดี่ยว หมายถึง การรำที่มีผู้แสดงเพียงคนเดียว จุดมุ่งหมายในการรำเดี่ยวเพื่อแสดงศิลปะการรำรำ อีกทั้งอวดฝีมือในการรำรำ หรือเป็นการแสดงสลับฉากเพื่อรอการจัดฉากหรือตัวละครอื่นที่ยังแต่งตัวไม่เรียบร้อย การรำเดี่ยวบางครั้งก็เป็นการแสดง “เบิกโรง”

อุยฉาย (Chu Cha) หมายถึง การรำรำเมื่อตัวละครเกิดความภาคภูมิใจ ที่สามารถแปลงกาย หรือแต่งตัวได้อย่างสวยงามสดงดงาม พระยาอนุนามราชชนได้กล่าวไว้ในหนังสืออธิบายนาฏศิลป์ไทยว่า “การรำอุยฉายเป็นการแสดงภาษานาฏศิลป์ที่มีคุณค่าทางนาฏศิลป์อย่างเลิศ นิยมกันว่าตัวละครสามารถแสดงอารมณ์ความภาคภูมิใจออกมาทางท่ารำได้ดีกว่าที่จะพูดออกมาทางปาก

ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

อุยฉายกิริติ : คุณหญิงกิริติ กับ ความงามครั้งสุดท้าย เป็นการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการจัดวาง จากแรงบันดาลใจในประโยคหนึ่งจากนวนิยายเรื่อง ข้างหลังภาพ ของผู้แต่งศรีบูรพา ในประโยคที่คุณหญิงกิริติ กล่าวไว้ว่า “เป็นการจำเป็นอย่างมากที่ฉันจะต้องแต่งตัวอย่างสวยงามเพื่อรับรองมิตรที่รักของฉัน สุธารจงช่วยแต่งตัวให้พี่” เธอหันไปพูดกับน้องสาวเธอ “แต่งอย่างดีที่สุดตามที่เธอทราบแล้วว่าพี่พอใจอย่างไร แต่งผมให้พี่ใหม่ และทรมานพี่ปากตามแบบของพี่ แล้วไปชนเสื้องามๆ ในตู้มาให้เลือกดู สุธาร จงช่วยชุบความงามอีกครั้งหนึ่งก่อนที่พี่จะตาย” ในครั้งนี้ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาจากนวนิยายเรื่องดังกล่าวและวิเคราะห์ จนสามารถรวบรวมและพัฒนาเกิดเป็นผลงานศิลปะสร้างสรรค์เป็นแนวคิดเฉพาะตน โดยการเล่าเรื่องราวในการนำเสนอแบบการรำเดี่ยวที่เรียกว่า อุยฉาย ซึ่งในทางนาฏศิลป์ หมายถึง การรำรำเมื่อตัวละครเกิดความภาคภูมิใจที่สามารถแปลงกาย หรือแต่งตัวได้อย่างสวยงามสดงดงาม

นวนิยายเรื่อง ช้างหลังภาพ เป็นเรื่องราวของคุณหญิงกิริติ หญิงกลางคนที่งดงามและความสูงศักดิ์จากการสมรสกับชายสูงวัยที่มียศฐาบรรดาศักดิ์ได้พบความรักกับเด็กหนุ่มที่มีอายุน้อยกว่าชื่อ นพพร อันเกิดจากความใกล้ชิดกันในช่วงระยะเวลาหนึ่งขณะไปพักผ่อนที่ประเทศญี่ปุ่น จนกลายเป็นความรักที่มีอุปสรรค ไม่สามารถเป็นจริงได้จนวันที่ห่างกันไป นพพรเริ่มเปลี่ยนความรู้สึกจากคนที่ตนรักซึ่งผู้สาวกลายมาเป็นเพื่อนต่างวัยที่เข้าใจ ในขณะที่คุณหญิงกิริติซึ่งช่วงหลังสามีเสียชีวิต กลับยังคงมีความหวังกับรักครั้งนั้นอย่างรู้ตน จนวันหนึ่งนพพรกลับมาและแต่งงานกับหญิงที่ครอบครัวจัดการให้อย่างเต็มใจ คุณหญิงเริ่มล้มป่วยไม่ดูแลตนเองใกล้สิ้นลมหายใจ นพพรทราบข่าวและได้เดินทางมาเยี่ยมและทราบความในใจของคุณหญิงว่าแท้ที่จริงแล้วคุณหญิงนั้นรักนพพรมากเพียงใด นพพรเฝ้าดูอาการคุณหญิงไม่ห่าง จนหลังจากนั้น 7 วันคุณหญิงก็สิ้นลมหายใจ

การดำเนินงาน

1. การวิเคราะห์ประมวลความคิด

การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ผู้สร้างสรรค์ได้ทำการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล เพื่อประมวลความคิดและนำมาวิเคราะห์สรุปแนวคิดที่ผู้สร้างสรรค์ประทับใจนำพาสู่การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในวิทยานิพนธ์เรื่อง อูยฉายกิริติ : คุณหญิงกิริติ กับ ความงามครั้งสุดท้าย จากการที่ผู้สร้างสรรค์มีความชื่นชอบในนวนิยายเรื่อง ช้างหลังภาพ ของศรีบูรพา จึงบังเกิดให้ผู้สร้างสรรค์นั้นได้พบว่าผู้นำนวนิยายเรื่อง ช้างหลังภาพ มาสร้างสรรค์ในงานศิลปะประเภทภาพยนตร์ถึง 2 ครั้ง และเป็นละครเวทีขนาดใหญ่ อีก 1 ครั้ง และทุกครั้งก็ได้รับผลตอบรับจากผู้ชมเป็นอย่างดี ผู้สร้างสรรค์ยังพบอีกว่า ช่วงหลังของหนังสือที่อ่านนั้น ยังมีบทวิจารณ์ของผู้คนที่ชื่นชมในบทนวนิยายของศรีบูรพาเรื่องนี้อีกจึงรวบรวมใช้เป็นข้อมูลในการค้นคว้าจากนวนิยายในช่วงเวลาดังกล่าวผู้สร้างสรรค์วิเคราะห์และเห็นว่า ผู้หญิงคนหนึ่งเมื่อมีความรักไม่ว่าจะอยู่ในสภาพใดๆ ก็แล้วแต่ จะต้องทำให้ตัวเองดูสวยเสมอ ต่อหน้าชายหนุ่มที่ตนเองหลงรัก ผู้สร้างสรรค์มีความสนใจเกี่ยวกับความงามทางด้านนาฏศิลป์ไทย จึงบังเกิดความคิดที่จะสร้างผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้ ด้วยการเปลี่ยนภาพของเรื่องใหม่ให้กลายเป็นงานในลักษณะละครแบบนาฏศิลป์ไทย ดังนั้นผู้สร้างสรรค์จึงได้นำเสนอแนวคิดในรูปแบบที่แปรเปลี่ยนร่างกายของหญิงสาวที่กำลังป่วยและทรุดโทรมให้เกิดความงดงามด้วยการนำเสนอการแปรเปลี่ยนรูปร่างนั้นในท่ารำของอูยฉาย ซึ่งอูยฉายเป็นท่ารำของหญิงสาวที่มีความงดงามเพื่อดึงดูดเพศตรงข้าม นำเสนอด้วยรูปแบบของรูปทรงเสื้อผ้าسترที่งดงาม ในรูปแบบของศิลปะการจัดวาง (Installation Art) และใช้วิดีโออาร์ตร่วมนำเสนอในช่วงการรำอูยฉายลงในผลงานวิทยานิพนธ์ชุดนี้

2. การนำเสนอผลงานสร้างสรรค์

การนำเสนอผลงานที่ได้สร้างสรรค์ในวิทยานิพนธ์นี้เป็นการนำเสนอผลงานศิลปะด้วย

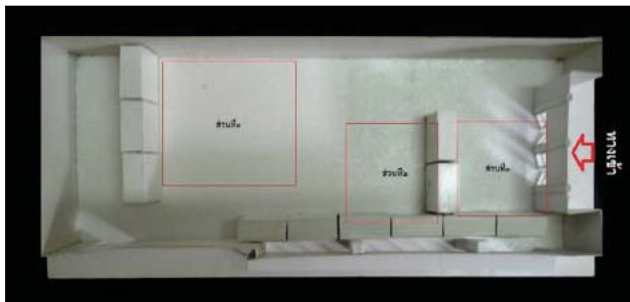
เทคนิคการตัดเย็บประกอบกันเป็นรูปทรงของเสื้อผ้าสตรีในรูปแบบศิลปะการจัดวาง (Installation Art) พร้อมใช้วิดีโออาร์ตร่วมกับการนำเสนอ ซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้มีการศึกษาวิเคราะห์สถานที่ในการจัดวางผลงาน โดยมีความต้องการจัดวางผลงานภายในอาคารที่มีแสงสว่างน้อยค่อนข้างมืดและมีพื้นที่ใหญ่เพื่อเกิดพื้นที่ว่างในการจัดตั้งและแสดงผลงาน โดยมีขั้นตอน คือ

2.1 ผู้สร้างสรรค์จึงเลือกใช้ห้องนิทรรศการหมุนเวียน หอศิลปะและวัฒนธรรมภาคตะวันออก มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี เพราะมีความเหมาะสม คือ มีพื้นที่ขนาดใหญ่และค่อนข้างมืด

ภาพที่ 1 ภาพห้องนิทรรศการหมุนเวียน หอศิลปะวัฒนธรรมภาคตะวันออก

2.2 มีการวางแผนและกำหนดพื้นที่ในการนำเสนอผลงานในส่วนต่างๆ ของห้องจัดแสดงวางผลงานผู้สร้างสรรค์ไว้เพื่อให้เกิดความสะดวกและเหมาะกับการนำเสนอ

ภาพที่ 2 ภาพการกำหนดพื้นที่ในการจัดวางและแสดงผลงานในส่วนต่างๆ

รูปแบบศิลปะการจัดวาง

โดยผู้สร้างสรรค์แบ่งพื้นที่เป็น 3 ส่วน ในการแสดงผลงานในรูปแบบศิลปะการจัดวาง

ส่วนพื้นที่ 1 ด้านหน้า เป็นส่วนที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอข้อความที่เป็นเหตุของแนวความคิด (TEX ARTS) ที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนองานผู้สร้างสรรค์ครั้งนี้ นั่นคือ จดหมายของ

คุณหญิงกิริติที่ส่งถึง นพพรและจดหมายของนพพรที่ส่งหาคุณหญิงกิริติ และส่วนสำคัญอีกส่วนคือ ข้อความที่ว่า “เป็นการจำเป็นมากที่ฉันจะต้องแต่งตัวอย่างสะสวยเพื่อรับรองมิตรที่รักของฉัน สุธาร จึงช่วยแต่งตัวให้พี่ แต่งอย่างดีที่สุดตามที่เธอทราบแล้วว่าพี่พอใจอย่างไร แต่งผมให้พี่ใหม่ และทำริมฝีปากตามแบบของพี่ แล้วไปชนเลื่องามๆ ในตู้มาให้เลือกดู สุธาร จึงช่วยชุบความงามอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่พี่จะตาย”

ส่วนพื้นที่ 2 ตรงกลางพื้นที่ ส่วนที่เป็นเครื่องแต่งกายที่ผู้สร้างสรรค์จัดสร้างจากกระดาษอัดผ้าขาว ซึ่งใช้สำหรับการรำถวายกิริติ โดยส่วนนี้ผู้สร้างสรรค์ต้องการให้เห็นถึงส่วนชิ้นงานเทคนิคของการสร้างสรรค์ผลงานเป็นหลัก

ส่วนพื้นที่ 3 ด้านท้ายของพื้นที่ ใช้สำหรับจัดแสดงวิดีโออาร์ตที่จัดการฉายภาพบนชุดกิโมโน ซึ่งเป็นสื่อคลุมใหญ่ของชุดถวายกิริติ

3. กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน

ผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะในวิทยานิพนธ์เรื่อง ชุดถวายกิริติ : คุณหญิงกิริติ กับ ความงามครั้งสุดท้าย ผู้สร้างสรรค์ผลงาน โดยการนำเสนอผลงานศิลปะในรูปแบบด้วยเทคนิคการตัดเย็บ ประกอบกันเป็นรูปทรงของเสื้อผ้าสตรีและใช้เส้นลวดร้อยสานประกกันเป็นรูปทรงของเครื่องทรงประดับตกแต่งประกอบชุดต่างๆ ในรูปแบบลักษณะศิลปะการจัดวาง พร้อมทั้งใช้วิดีโออาร์ตร่วมด้วยกับการนำเสนอผลงานโดยส่วนสำคัญของกระบวนการคือในส่วนของการรำถวายซึ่งจะเป็นกระบวนการเล่าเรื่องสรุปของงานชิ้นนี้ โดยการรำถวายครั้งนี้ จะประกอบไปด้วยเครื่องแต่งกายจำนวน 2 ชุด คือ

เครื่องแต่งกายชุดที่ 1 ชุดเครื่องแต่งตัวของคุณหญิงกิริติช่วงป่วยหนัก เป็นชุดเสื้อผ้าที่สวมใส่ในชั้นที่ 1 ประกอบด้วย เสื้อ ขว้าที่สวมใส่บนศีรษะและเครื่องประดับต่างๆ ทั้งหมดจำนวน 7 ชิ้น ผู้สร้างสรรค์เลือกใช้ผ้าโทนสีน้ำตาลใช้เทคนิคการตัดเย็บและการรีดอัดขาว และใช้เส้นลวดถักร้อยประสานกันเป็นรูปทรงของเครื่องประดับ

เครื่องแต่งกายชุดที่ 2 ส่วนการแต่งตัวและบทถวาย ซึ่งเป็นช่วงที่หม่อมราชวงศ์กิริติแต่งตัวเพื่อต้อนรับชายผู้เป็นที่รัก ซึ่งเป็นช่วงที่ 2 ช่วงแต่งตัวจากคนป่วยเป็นหม่อมราชวงศ์กิริติที่งดงามอีกครั้ง ผู้สร้างสรรค์ได้เลือกที่จะใช้สีของเสื้อผ้าตามบทนวนิยาย ช่วงที่กล่าวถึงว่าหม่อมราชวงศ์กิริตินั้นแต่งตัวอย่างไร ดังนี้

แต่เมื่อภาพของข้าพเจ้าคลาดจากความจริงไปหมดภายในห้องนั้นเปล่งปลั่งไปด้วยแสงสว่างของยามเย็นเวลาประมาณ 5 โมง ซึ่งสาดเข้ามาทางหน้าต่างทุกบานซึ่งเปิดออกเต็มที่ หม่อมราชวงศ์กิริตินั่งอยู่บนที่นอน หลังพิงหมอนด้านหัวเตียง เหยียดเท้าไปตามส่วนยาวของเตียง มีผ้าขาวลวดลายศิลปะจีนสีเขียวคลุมกายท่อนล่าง สวมเสื้อสีเขียวกับลวดลายของผ้าคลุมนั้น และยังมีเสื้อคลุมกำมะหยี่สีดำสวมอยู่อีกชั้นหนึ่ง เป็นการปกป้องกำบังมิให้ข้าพเจ้าได้เห็นส่วนต่างๆ

แห่งร่างกาย ซึ่งชวนให้ลงความเห็นได้ว่า ร่างนั้นกำลังเคลื่อนเข้ามาอยู่ใกล้แดนมรณะเต็มที่แล้ว ทรงผมและดวงหน้าได้รับการตกแต่งอย่างประณีตบรรจง สามารถพรางความเหี่ยวแห้งทรุดโทรมอันแทบจะถึงซึ่งภินทนาการไว้ได้ในชั่วขณะที่ได้เหลือบดูไปแต่ผาดๆ รูปสามเหลี่ยมสีแดงสามรูปบนริมฝีปากงามคูนั่น แทบจะทำให้ข้าพเจ้าหลงไปว่า หม่อมราชวงศ์กิริติมิได้ประสบความปวยเจ็บแต่อย่างใดเลย จากบทดังกล่าว ผู้สร้างสรรคจึงหยิบสีเขียวซึ่งเป็นเสื้อตัวในมาใช้ในการสร้างชุด

ชุดเครื่องแต่งกายที่ 2 นั้นนอกจากจะมีชุดสีเขียวแล้วยังมีเสื้อคลุมด้านนอกอีกหนึ่งชิ้น ซึ่งเป็นช่วงที่คุณหญิงกิริติแต่งตัวต้อนรับชายผู้เป็นที่รักใส่เสื้อสีดำอีกตัวเพื่ออำพรางรูปร่างที่ทรุดโทรม ผู้สร้างมีการนำวิธีสร้างผ้าในลักษณะเดิมแบบชุดแต่งกายสีเขียว โดยจะนำเอากระดาษสีขาวตัดเป็นรูปดอกไม้ และนำมาประกอบกันกับผ้าสีขาวที่มีเนื้อบางโดยตัดเย็บให้เป็นชุดคลุมที่ใหญ่แพ้วกระจายออกไป เป็นโทนสีขาวและทำสีช่วงด้านบนด้วยสีดำในส่วนบนของชุด

ภาพที่ 4 ภาพเครื่องแต่งกาย การแสดงคุณหญิงกิริติช่วงป่วยหนัก และคุณหญิงกิริติแต่งตัวชมความงาม

หลังจากกระบวนการด้านการทำชุดเสร็จสิ้น ผู้สร้างสรรคจึงเข้าสู่กระบวนการทำเพลง สำหรับการทำวีดีโออาร์ตในครั้งนี้โดยการใช้เครื่องดนตรีไทยในการนำเสนอ โดยกล่าวถึง 2 ส่วนในการแสดงโดยมีข้อกำหนดที่ว่า ในส่วนบทชมตลาด ผู้สร้างสรรคในข้อความจากตัวหนังสือยกประโยคที่คุณหญิงกิริติกล่าวออกมา ผู้สร้างสรรคจึงเลือกที่ให้บทร้องขึ้นนี้ เป็นเสียงของผู้หญิง ส่วนบทอุยฉายเป็นบทเขียนใหม่ ผู้สร้างสรรคจึงใช้เสียงของผู้ชายเพื่อเป็นการแสดงมุมมองของผู้สร้างสรรคที่มีความรู้สึกต่อเหตุการณ์ครั้งนี้

หลังจากกระบวนการทางด้านดนตรีสำเร็จจึงนำเข้ามาสู่กระบวนการทางด้านทำรำตีบท ผู้สร้างสรรคมีความต้องการที่จะทำการจัดการทำรำ โดยที่ไม่มีความซับซ้อนของท่ารำนานักเพื่อให้

ผู้ร่วมชมผลงานรับสารจากท่ารำโดยง่ายจึงกำหนดว่าท่ารำนั้นส่วนใหญ่จะออกมาจากท่าที่เกิดจากคำในบทนั้นๆ แต่ต้องการเน้นไปที่ท่ารำที่มีความพิเศษทางด้านความงามโดยเฉพาะบทชมตลาด ส่วนบทอุยชานนั้นผู้สร้างสรรค์อยากให้เพิ่มความพิเศษจากการรำในช่วงบทชมตลาด โดยเพิ่มการเคลื่อนไหวที่ดูไม่คล่องแคล่วนักดูคล้ายกับว่าเป็นหุ่นละครไทยที่ดูงดงาม

ช่วงการบันทึกการแสดงผู้สร้างสรรค์ได้เลือกใช้ห้องทดลองการแสดงโรงละครแบบ Experimental theatre ของคณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพาในการบันทึกภาพ เพราะโรงละครนี้มีความมืดและขนาดที่พอเหมาะในการที่จะบันทึกภาพในครั้งนี้

ภาพที่ 5 ภาพกระบวนการถ่ายทำวิดีโอ

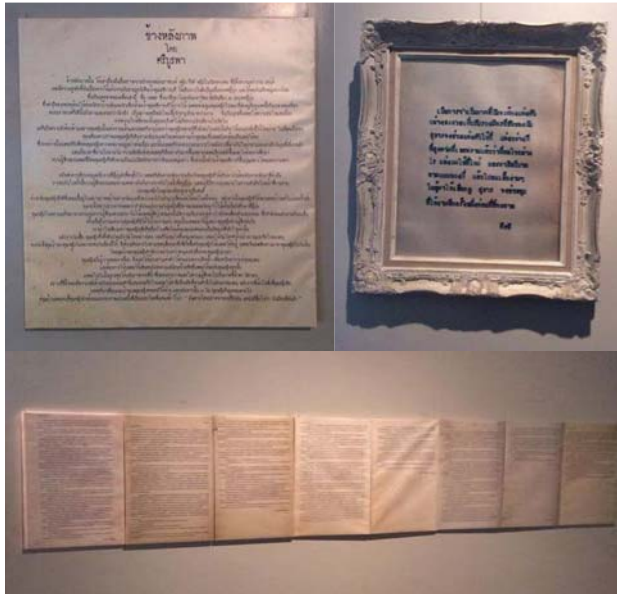
หลังจากกระบวนการถ่ายทำก็นำไปสู่กระบวนการตัดต่อให้ได้ตามกระบวนการที่วางไว้

ภาพที่ 6 ภาพกระบวนการตัดต่อภาพทำวิดีโอ

หลังจากตัดต่อวีดีโอเสร็จก็เข้าสู่กระบวนการจัดแสดงผลงาน

ภาพที่ 7 ภาพกระบวนการจัดวางแสดงผลงานในพื้นที่ส่วนที่ 1

ภาพที่ 8 ภาพกระบวนการจัดวางแสดงผลงานในพื้นที่ส่วนที่ 2

ภาพที่ 9 ภาพกระบวนการจัดวางแสดงผลงานในพื้นที่ส่วนที่ 3

การวิเคราะห์ผลงาน

1. การวิเคราะห์แนวคิดในการสร้างสรรค์

ผลงานศิลปนิพนธ์นิพนธ์ชุด ชูฉายกิริติ : คุณหญิงกิริติกับความงามครั้งสุดท้าย ได้รับแรงบันดาลใจมาจากส่วนที่หายไปช่วงหนึ่งจากวรรณกรรมเรื่อง ช้างหลังภาพ ของผู้แต่งศรีบูรพา ผวนวกกับผู้สร้างสรรค์มีความชื่นชอบและหลงใหลความงามทางด้านนาฏศิลป์ของไทย จึงบังเกิดความคิดที่จะสร้างผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้ ด้วยการเปลี่ยนภาพของเรื่องใหม่จากภาพตามหนังสือให้กลายเป็นงานในลักษณะละครแบบนาฏศิลป์ไทย โดยนำเสนอการแปรเปลี่ยนร่างกายของหญิงสาวที่กำลังป่วยและทรุดโทรมให้เกิดความงดงามในช่วงท้าย โดยการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายพร้อมเครื่องประดับตกแต่งที่มีความงดงามเพื่อปกปิดร่างกายที่ทรุดโทรมจากอาการป่วยและค่อยๆ สวมคลุมทับไปที่ละชั้นๆ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การนำเสนอการแปรเปลี่ยนรูปร่างนั้นด้วยการบรรจุรำที่มีท่วงท่าที่ดูกรีดกรายและอ่อนช้อยในบทของชูฉาย ซึ่งชูฉายเป็นทำรำของหญิงสาวที่มีความงดงามเพื่อดึงดูดเพศตรงข้าม นำเสนอด้วยรูปแบบของรูปทรงเสื้อผ้าสตรีที่งดงาม ในรูปแบบของศิลปะการจัดวางและใช้วิดีโออาร์ตร่วมนำเสนอในช่วงการรำชูฉายลงในผลงานนิพนธ์ชุดนี้

2. การวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์

ผลงานศิลปะการจัดวางชุดนี้ ได้ทำการจัดแบ่งพื้นที่นิทรรศการเป็น 3 พื้นที่ โดยพื้นที่ส่วนแรก ผลงานจัดอยู่บริเวณด้านหน้า เป็นงานศิลปะกับข้อความ บอกสิ่งที่ต้องการสื่อสารกับผู้ชม 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นเรื่องย่อช้างหลังภาพ จดหมายระหว่างคุณหญิงกิริติและนพพร และประโยคสำคัญในการนำพาผู้ชมให้เข้าถึงผลงานในพื้นที่ต่อไป

พื้นที่ส่วนที่สอง เป็นพื้นที่ของชุดเครื่องแต่งกายคุณหญิงกิริติที่ใช้สำหรับวิดีโออาร์ตที่จะทำการฉายในพื้นที่ส่วนที่ 3 เป็นส่วนที่มีการจัดการกับแสงที่ไม่สว่างมากนัก แสงมุ่งเน้นไปที่เครื่องแต่งกายเพื่อให้ผู้ชมได้รับสารที่ผู้สร้างสรรค์สร้างขึ้นก็คือพื้นผิวของเครื่องแต่งกาย ซึ่งคือเสื้อผ้าที่ทำจากกระดาษที่ตัดเป็นดอกซากุระด้วยวิธีการแบบญี่ปุ่น เย็บซ้อนทับในผ้าขาวกับผ้าโปร่งแสง และมาติดต่อกันใหม่จนเกิดลวดลายที่ซับซ้อน ซ้ำไปมาบนผืนผ้า บอกความรู้สึกของคุณหญิงกิริติที่วุ่นวายสับสน ย้ำคิดซ้ำซ้อนไปมา เชกเช่นเดียวกับเครื่องประดับที่สร้างจากลวดที่สร้างด้วยวิธีการถักที่ทำให้เห็นเส้นลวดนั้นชัดเจนจนเป็นรูปทรง โดยส่วนที่เป็นผ้าจะแขวนเพื่อให้เห็นรอยรอยของพื้นผิวที่สร้างไว้ ส่วนรัดเกล้ายอด (เครื่องประดับส่วนศีรษะ) จะถูกแขวนด้วยเส้นเอ็นใสขนาดเล็กให้รัดเกล้ายอดนั้นอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับความสูงของมนุษย์ทั่วไป เพื่อให้ผู้ร่วมชมเข้ามามีส่วนร่วมที่จะกลายเป็นคุณหญิงกิริติโดยเข้ามายืนตรงด้านใต้นั้น ขณะเดียวกันก็มีการจัดการกับแสงเพื่อให้เกิดเงาบนพื้นห้องเพื่อสร้างให้เห็นถึงเส้นที่ซับซ้อนที่เกิดขึ้นจากเส้นลวดที่ชัดเจนจากตัวรัดเกล้ายอดนั้น อันรวมไปถึงเครื่องประดับที่จัดวางบนกล่องพลาสติกใสเพื่อให้เกิดเงาบนพื้นเช่นเดียวกัน

พื้นที่ส่วนสุดท้าย เป็นส่วนที่จัดฉายวิดีโออาร์ต ฉายายกิริติ เป็นส่วนที่มีการจัดแสงให้มีความมืด เพื่อใช้สำหรับฉายภาพเคลื่อนไหวนั้น โดยมีเครื่องกำเนิดภาพอยู่ด้านบนของห้องนิทรรศการ ฉายภาพมายังพื้นที่รับภาพ นั่นคือด้านหลังเสื้อคลุมกิโมโนขนาดใหญ่ของคุณหญิงกิริติที่แขวนทั้งชายของชุดให้มีบริเวณกว้าง ทำให้เกิดภาพการร่ายรำเคลื่อนไหวไปมาบนกิโมโนดังเป็นภาพอดีตที่เล่าย้อนไปในช่วงคุณหญิงกิริติยังคงมีชีวิตอยู่ในช่วงเวลานั้นเป็นเช่นไร โดยใช้เวลาบริเวณพื้นที่นั้นประมาณ 10 นาที จนจบการนำเสนอวิดีโออาร์ต

สรุปผลการสร้างสรรค์

ศิลปนิพนธ์เรื่อง ฉายายกิริติ : คุณหญิงกิริติ กับ ความงามครั้งสุดท้าย ซึ่งมีแนวคิดมาจากส่วนช่วงท้ายของวรรณกรรม โดยผู้สร้างสรรค์เลือกช่วงประทับใจที่หายไปจากวรรณกรรม ตอนนั้นเป็นช่วงที่นพพรมาเยี่ยมคุณหญิงกิริติตอนป่วยหนักใกล้สิ้นลมหายใจ เมื่อเธอทราบเรื่องว่าชายที่ตนรักมารอเยี่ยมอยู่นั้น เธอจึงกล่าวกับน้องสาวที่ชื่อสุธราว่า “เป็นการจำเป็นอย่างมากที่ฉันจะต้องแต่งตัวอย่างสวยงามเพื่อรับรองมิตรที่รักของฉัน สุธราจะช่วยแต่งตัวให้พี่” เธอหันไปพูดกับน้องสาวเธอ “แต่งอย่างดีที่สุดตามที่เธอทราบแล้วว่าพี่พอใจอย่างไร แต่งผมให้พี่ใหม่ และทาทิมฝีปากตามแบบของพี่ แล้วไปชนเสื้องามๆ ในตู้มาให้เลือกดู สุธรา จงช่วยชุบความงามอีกครั้งหนึ่งที่พี่จะตาย” จากนั้นหม่อมราชวงศ์กิริติจึงแต่งตัวเพื่อให้พบบว่าเธอยังงามเหมือนทุกครั้งที่เคยกัน ผู้สร้างสรรค์สะท้อนใจกับช่วงเหล่านั้น และเกิดความสงสัยว่าคุณหญิงกิริติแต่งตัวอย่างไร เพราะเป็นช่วงเวลานั้น ศรีบูรพาเลือกจะเล่าในส่วนของนพพรที่นักรอคุณหญิงกิริติแต่งตัวอย่างระวนระวายใจ ความสงสัยใคร่รู้ในท้ายไปจึงเป็นแรงผลักดันในการสร้างงานในชุดนี้เพื่อต่อเติมส่วนที่ขาดหายจากจินตนาการของตน

จากความข้างต้น ผู้สร้างสรรค์จึงหยิบยกเรื่อง ข้างหลังภาพ มาสร้างสรรคงานศิลปะการจัดวาง จุฬายกิริติ : คุณหญิงกิริติกับความงามครั้งสุดท้าย ที่ประกอบด้วยวิธีการหลากหลายในการสร้างสรรค์ชิ้นผลงาน อันประกอบด้วยงานในส่วนทัศนศิลป์ ศิลปะการตัดเย็บเสื้อผ้า วิดีโอ อาร์ต วรรณกรรม ศิลปะทางนาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทย ซึ่งเป็นส่วนที่ผู้สร้างสรรค์มีความชำนาญมาผสมผสานรวมกันเป็นงานศิลปะชุดดังกล่าว

หลังจากได้แนวคิดแล้ว ผู้สร้างสรรค์จึงดำเนินการศึกษาข้อมูลว่าตัวชว่งนั้นมันมีที่มาที่ไปอย่างไรและวิเคราะห์นำไปสู่การสร้างสรรคในรูปแบบของศิลปะการจัดวาง (Installation Art) โดยมีการสร้างการรำจួយชายขึ้นใหม่เกิดขึ้นโดยบอกเล่าเหตุการณ์ 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงป่วยหนักใกล้ตาย ช่วงแต่งตัวตอนรับนพพรชายที่ตนรัก ช่วงสุดท้ายแต่งตัวสวยงามรอตอนรับนพพร

ผู้สร้างสรรค์เลือกการใช้เทคนิคต่างๆ ประกอบเข้าด้วยกันหลากหลายเทคนิค โดยเริ่มต้นในสิ่งที่ถนัดมากที่สุดเป็นสิ่งที่แรกคือการออกแบบและตัดชุดเสื้อผ้ามาเป็นสิ่งแรกที่จะนำพาการสร้างสรรคงานครั้งนี้และงานครั้งนี้จะมีการสร้างงานด้านวิดีโออาร์ตที่เกิดจากกระบวนการคิดบางอย่างของงานชิ้นนี้

แนวคิดข้างต้นกับวิธีการที่จะนำเสนอในรูปแบบศิลปะการจัดวาง จึงกำหนดแนวทางของงานชิ้นนี้ว่าจะแบ่งส่วนการแสดงของงานนี้เป็น 3 พื้นที่ในการแสดงผลงาน

พื้นที่การแสดงที่ 1 เป็นส่วนข้อความสำคัญของผลงาน จดหมายของคุณหญิงกิริติกับนพพรและเรื่องย่อของเรื่องข้างหลังภาพ

พื้นที่การแสดงที่ 2 ส่วนของเครื่องแต่งกายที่เกิดขึ้นในกระบวนการของวิดีโออาร์ต

พื้นที่การแสดงที่ 3 ส่วนสุดท้ายส่วนของวิดีโออาร์ตซึ่งจะฉายทับบนเสื้อคลุมกิโมโนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุดเครื่องแต่งกายในวิดีโออาร์ต

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร.(2550).การศึกษาและการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการแต่งกายยืนเครื่องโขน-ละครจำ.กรุงเทพฯ : ศิลปากร
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2555). สุนทรีศาสตร์:หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปะวิจารณ์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2554). ศิลปะสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลูด นิมสมอ. (2531). องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ชลวิทย์มาร์ติน (2552). วิดีโออาร์ต . เชียงใหม่ : ไฟน์อาร์ท
- ดาเนี่ยลมารีนา.(2552). คอนเซ็ปชวลอาร์ต . เชียงใหม่ :ไฟน์อาร์ท
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2555). สายธารตรีศิลป์นิพนธ์:รวมบทความคัดสรรของรองศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- วิมลศรี อุปรมย์.(2555). นาฏกรรมและการละคร.กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีบุรพา (กุหลาบ สายประดิษฐ์). (2554). ข้างหลังภาพ.กรุงเทพฯ. ดอกหญ้า.
- สุมิตร เทพวงษ์.(2547). อุยฉาย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตนอร์.
- อัสนีย์ ชูอรุณ (2554). ประวัติและแบบอย่างศิลปะ(ฉบับนักศึกษา). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตนอร์.
- อิงอร สุพันธุ์วนิช.(2554). ผู้หญิงกับสังคม:ภาพสะท้อนจากวรรณกรรม.กรุงเทพฯ โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อิงอร สุพันธุ์วนิช.(2548). นวนิยายนิทัศน์. กรุงเทพฯ :แอคทิฟปริ้นท์
- Norio Yamanaka. (1986).The Book of Kimono.Japan: Kodansha International Ltd.
- Michael archer. (1994).Installation art. The United States of America: Smithsonian Institution Press.

การออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับงานวาลีมะฮ. โดยการประยุกต์รูปแบบลวดลายอิสลามกับลวดลายไทย

A GRAPHIC DESIGN PROJECT INSPIRED BY TRADITIONAL ISLAMIC PAT-
TERN AND THAI PAINTING FOR DECORATING ON MUSLIM WOMEN SWEAR

สกุณี ไช้มะณี

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ "การออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับงานวาลีมะฮ. โดยการประยุกต์รูปแบบลวดลายอิสลามกับลวดลายไทย" ชูประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับการแต่งกายของสตรีมุสลิมที่มีวัฒนธรรมการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ โดยเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมนั้นได้รับการผสมผสานทางวัฒนธรรมการแต่งกายของไทยและอิสลาม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตลอดจนลวดลายเครื่องแต่งกายที่ได้รับการสร้างสรรค์ด้วยฝีมือที่ประณีต ประดิษฐ์ประดอยโดยผ่านกระบวนการ การปักลวดลายจักรอุตสาหกรรมด้วยมือ โดยใช้ไหมสีต่างๆ ตามแบบ นอกจากนี้จะมีคุณค่าทางศิลปะอันมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและเป็นแบบอย่างกรรมวิธีแบบโบราณอันสะท้อนให้เห็น ศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณี แต่ทั้งนี้ขั้นตอนกรรมวิธีการสร้างสรรค์ลวดลายต้องอาศัยความประณีต และอดทนเป็นเหตุให้การสร้างสรรค์ลวดลายลดน้อยลงไม่เป็นที่นิยมและกำลังจะถูกลืมเลือน ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจ ในการออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิม โดยการผสมผสานรูปแบบลวดลายอิสลามกับลวดลายไทยในแนวความคิดเฉพาะตน โดยนำลวดลายอิสลาม เช่น พญานาค ภาษาอาหรับเฉพาะบางส่วนมาจัดวางร้อยเรียงให้อยู่ในเค้าโครงแม่ลายดาว เพื่อให้ได้ภาพร่างที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์ออกแบบลวดลาย และมีความชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์ นำภาพร่างทั้งหมดมาพิจารณาคัดเลือกลวดลายที่เหมาะสมวางมากที่สุด หลังจากนั้นนำลวดลายที่เลือกมาจัดวางองค์ประกอบ ร้อยเรียง สอดใส่ ปิดเบือน ลงบนเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิม เพื่อความเหมาะสมของลวดลายนั้นและนำไปสู่การกระบวนการปักลวดลายจักรอุตสาหกรรมด้วยมือลงบนเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับงานวาลีมะฮ. ที่มีลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผู้วิจัยเอง

Abstract

Fabric pattern design project inspired by traditional Islamic and Thai pattern to decorate Muslim women wear for Valimah Occasion

This thesis topic is about traditional Thai Muslim women wear which has been passes on generation to generation. I am re-inventing the traditional classic Muslim style to the new unique pattern by combining Thai and Muslim graphic with a part of Arabian Alphabet, to create my own individual style of pattern. Telling story by show it through details of patterns and using hand sawn embroidery machine. By doing this, it needs a lot of craftsmanship and skillful sewer. This is the reasons why new mass production Thai Muslim women wear are now has less detail on pattern and embroidery. By seeing new, inspired me to re-invent something more traditional with unique style. Something new but yet bringing back what has been missing in today Thai Muslim women's wear. With the new design of fabric pattern, I break it down to the best selection of all. Laying out new embroidery pattern on Traditional Muslim to get best combination that is suitable for Valimah occasion.

บทนำ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอการออกแบบลวดลายโดยการเน้นความโดดเด่นทั้งการแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลามและลวดลายที่ปรากฏบนเสื้อผ้าอาภรณ์มีส่วนช่วยแต่งแต้มวัฒนธรรมการแต่งกายให้สวยงามยิ่งขึ้น แม้ลวดลายเป็นงานศิลป์ แต่การออกแบบลวดลายนั้นไม่สามารถออกแบบตามใจชอบได้ เพราะหลักศาสนามีข้อจำกัดในการออกแบบ ห้ามปฎิรูปเหมือนของคน และสัญลักษณ์ของศาสนาอื่น ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว ลวดลายบนเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมจึงมักดัดแปลงจากสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น ลวดลายดอกไม้ ลวดลายผัก และผลไม้ ลวดลายพรรณพฤกษา ลวดลายสัตว์ ลวดลายสิ่งของเบ็ดเตล็ด ลวดลายผสมผสาน

จากข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยต้องการนำเสนอการแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลามที่มีคุณค่าหลอมรวมกันระหว่างวัฒนธรรมไทยโดยการนำลวดลายไทย เช่น ลายก้านขด ลายเครือเถา แม่ลายดาว ลายกนก มาผสมผสานกับวัฒนธรรมอิสลามโดยการนำพยัญชนะภาษาอาหรับ 6 ตัว สัตว์มงคล นกยูง ดอกไม้สาระ ลายพาสเลย์ ผู้วิจัยต้องการการออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับไปงานวาละมะฮะฮ์. โดยประยุกต์จากลวดลายอิสลามและลวดลายไทยให้เกิดการผสมผสานระหว่างลายทั้งสองชนิด ให้เกิดลวดลายใหม่ที่วิจิตรบรรจง เพื่อใช้สำหรับเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับไปงานวาละมะฮะฮ์.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมที่มีการประยุกต์ลวดลายอิสลามและลวดลายไทยสำหรับไปงานวาสิมะฮ์.
2. เพื่อหาแนวทางในการออกแบบลวดลายโดยการประยุกต์ลวดลายอิสลาม และลวดลายไทยให้ได้รูปแบบลวดลายใหม่ สำหรับไปงานวาสิมะฮ์.
3. เพื่อออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับไปงานวาสิมะฮ์. โดยการประยุกต์ลวดลายอิสลามและลวดลายไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

เป็นการศึกษารูปแบบ ลักษณะลวดลายอิสลาม และลวดลายไทยมาใช้เป็นต้นแบบในการเสนอแนวความคิด ใช้จินตนาการความคิดในแนวทางส่วนบุคคลผสมผสานกับวิธีการออกแบบลวดลาย เพื่อให้เกิดข้อสรุปของแนวคิดในการออกแบบลวดลายออกมา ซึ่งกระบวนการออกแบบแนวความคิดนั้น สิ่งสำคัญคือ การรวบรวมข้อมูล แนวความคิด แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ลวดลายให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด และสวยงามเหมาะสม

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอการออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมที่มีลวดลายจากการประยุกต์ลวดลายอิสลามและลวดลายไทย ประกอบด้วยเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมทั้งหมด 3 ชุด ที่มีรูปแบบและวิธีการออกแบบลวดลายเฉพาะตัว โดยการนำลวดลายอิสลามและลวดลายไทยมาใช้เป็นต้นแบบในการแสดงแนวความคิด ใช้วิธีการปักลวดลายจักรอุตสาหกรรมโดยใช้ไหมสีปักลงบนชุด เปลี่ยนไหมสีตามแบบ ประดับตกแต่งด้วยมุก เพชรเทียม

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องของลวดลายอิสลามและลวดลายไทยค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล การปักลวดลายด้วยจักรอุตสาหกรรม
2. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมโดยทำเป็นภาพร่างเพื่อเก็บข้อมูล
3. สรุปการออกแบบจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเพื่อให้ได้แนวความคิดในการผลิตชิ้นงาน

4.ปฏิบัติทดลองการสร้างรายละเอียดประกอบการออกแบบลวดลาย ผ่านกระบวนการทางศิลปะทำเป็นแบบร่าง (Sketch)

5.นำภาพร่างไปผลิตเป็นลวดลายผ้าโดยการปักจักรอุตสาหกรรม นำลายปักมาประยุกต์ลงบนเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิม

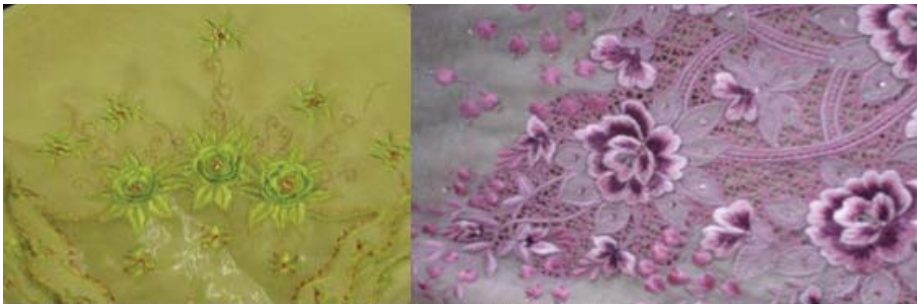
6.วิเคราะห์ วิจัย เพื่อสำรวจปัญหาและแนวทางแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น แก้ไขจุดบกพร่องให้พร้อมนำเสนอลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมแบบสมบูรณ์

7.สรุป อภิปรายและประเมินผล

ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายบนเครื่องแต่งกาย สตรีมุสลิม

1.ลวดลายไม้ดอก

ลวดลายไม้ดอก ส่วนใหญ่ที่ใช้เรียกลวดลาย “บุหงา” เป็นลวดลายดั้งเดิมที่ยังคงนิยมทุกยุคทุกสมัย และยังมีลวดลาย “ดอกพิกุล” ลวดลาย “ดอกกุหลาบ” ลวดลายดอกกุหลาบเป็นลวดลายที่นิยมมากอีกลวดลายหนึ่ง ในปริมาณที่ใกล้เคียงกับดอกพิกุล ลวดลายดอกกุหลาบที่มองจากด้านบนเน้นรายละเอียดกลีบดอกที่วางเรียงซ้อนกันและดอกกุหลาบที่มองจากด้านบนที่เน้นรายละเอียดที่มองจากด้านข้างที่เน้นช่อดอก กิ่งก้าน ใบ

ภาพที่ 1: ลวดลายดอกกุหลาบ

ที่มา: <http://www.thaitambon.com> เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 มีนาคม 2557

2.กลุ่มลวดลายผักผลไม้

กลุ่มลวดลายผักผลไม้เป็นกลุ่มลวดลายที่ได้รับความนิยมจากวัยรุ่นมากที่สุดเนื่องจากเป็นลวดลายขนาดเล็ก มองดูทันสมัย ไม่เป็นทางการ สำหรับลวดลายที่ได้รับความนิยมมากที่สุดได้แก่ ลวดลายช่อองุ่น ลวดลายพริกเป็นต้น

ภาพที่ 2: ลวดลายผักผลไม้

ที่มา: <http://www.thaitambon.com> เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 มีนาคม 2557

3. กลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา

กลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา หมายถึง กลุ่มลวดลายส่วนอื่นๆ ของต้นไม้อื่นๆ เช่น กิ่ง ก้าน ใบ มักทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบให้กลุ่มลวดลายไม้ดอก ส่วนมากเป็นลวดลายใบไม้และลวดลายเครือเถาหรือเถาวัลย์รูปทรงต่างๆ

ภาพที่ 3: ลวดลายพรรณพฤกษา

ที่มา: <http://www.thaitambon.com> เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 มีนาคม 2557

4. กลุ่มลวดลายสัตว์

กลุ่มลวดลายสัตว์ เป็นกลุ่มที่ได้รับความนิยมน้อยที่สุด เนื่องจากมีความเสี่ยงต่อการผิดหลักศาสนาอิสลามอย่างไรก็ตาม อาจจะนำบางส่วนของสิ่งมีชีวิตมาใช้ หรือดัดแปลง บิดเบือน ไม่ให้เหมือนสิ่งมีชีวิตชนิดนั้นอย่างชัดเจน ลวดลายที่ได้รับความนิยมได้แก่ลวดลายปลาหมึก ลวดลายปากรัง

ภาพที่ 4: ลวดลายปาการัง

ที่มา: <http://www.thaitambon.com> เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 มีนาคม 2557

5. กลุ่มลวดลายเบ็ดเตล็ด

กลุ่มลวดลายเบ็ดเตล็ดเป็นการนำสิ่งของใกล้ตัวมาสร้างสรรค์เป็นลวดลายต่างๆ ลวดลายที่ได้รับความนิยมได้แก่ ลวดลายพัด ลวดลายตะกร้าดอกไม้ ลวดลายหัวใจ เป็นต้น

ภาพที่ 5: ลวดลายหัวใจและลวดลายพัด

ที่มา: <http://www.mculture.com> เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 มีนาคม 2557

6. ลวดลายผสมผสาน

ลวดลายผสมผสาน เป็นลวดลายที่พบมากที่สุด เนื่องจากเป็นลวดลายที่เปิดโอกาสให้สามารถสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ๆ ได้อย่างอิสระเป็นการผสมผสานมากกว่า 1 ลายขึ้นไป เป็นการผสมผสานลวดลายข้ามกลุ่ม

ภาพที่ 6: ลวดลายหัวใจและลวดลายพัด

ที่มา: <http://www.mculture.com> เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 มีนาคม 2557

ภาพร่างลวดลายที่ได้คัดเลือกมี 5 ลวดลาย

ลวดลายที่ 1. เป็นลวดลายที่นำลายพาสเลย์ หรือที่คนไทยรู้จักกันว่า "ลายลูกน้ำ" เป็นลวดลายดั้งเดิมของประเทศอินเดีย ลวดลายที่ได้รับความนิยมในลวดลายผ้ามาช้านาน

เทคนิคในการออกแบบผู้วิจัยนำพญชนะอาหรับ ๐ อ่านว่า ฮาธ มาผสมผสานกับลายลูกน้ำนำมาจัดวางซ้อนกัน 3 อัน ส่วนด้านในสอดไส้ด้วยดอกลายไทยซึ่งมาจากดอกบัว ใบเป็นใบของใบฝ้ายเทศและปลายหางของลายลูกน้ำเป็นลายกนกซึ่งเป็นลายพื้นฐานที่สำคัญของลายไทย มีคุณค่า ที่ใส่ลายกนกไว้ที่หางสื่อถึงการเคลื่อนไหว อ่อนช้อย ส่วนยอดใส่พญชนะอาหรับโดยการนำตัวฮาธ มากลับหัวทิ่มลงและใช้วิธีการยืดตัว ฮาธ ให้สูงขึ้นเพื่อให้เกิดการสวยงาม และสมดุลย์กลมกลืนกับลวดลายทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เส้นโค้ง (Curved Line) ให้ความรู้สึกมีการเคลื่อนไหว อ่อนช้อย คลายความกระด้าง มีความกลมกลืน สุภาพ เย้ายวนมีความเป็นผู้หญิง นุ่มนวล และอ้อมเอิบ

รูปวงรี (Cllipse) ให้ความรู้สึกเร็ว การดำเนินชีวิตมีบทบาทดีลา พิธีการเป็นขั้นตอน ชอบใช้เทคนิคหรือศิลปะ

เส้นโค้งแบบกันหอย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว คลื่นคล้าย หรือเติบโตในทิศทางที่หมุนวนออกมา ถ้ามองเข้าไปจะเห็นพลังความเคลื่อนไหวที่ไม่สิ้นสุด

ภาพที่ 7 ภาพร่างลวดลาย

ลวดลายที่ 2. ดอกสวระถือเป็นไม้มงคลเป็นดอกไม้ยืนต้นสื่อถึงความศรัทธาที่มั่นคงในอิสลามและนกยูง เป็นสัญลักษณ์ของความงาม ความรัก ความสุข และเป็นนกที่สง่างามที่สุดในโลก และเป็นราชินีของนก

เทคนิคในการออกแบบนำบางส่วนของพยัญชนะอาหรับและ รวมถึงดอกสวระถือคือส่วนของ เกสร ตัดทอน บิดเป็นวน ดัดแปลงกลีบของดอกและใบมาใช้ในการออกแบบ นำบางส่วนของนกยูง มาตัดทอน แล้วนำลายนกซึ่งเป็นลายพื้นฐานที่สำคัญของลายไทย มาทำเป็นหางเขียนลายที่มลง และเลื้อยขึ้นไปบนด้านหัวด้วยเพื่อให้เกิดความกลมกลืนกันของลวดลายและทำให้เหมือนว่ามีการเคลื่อนไหว

เส้นโค้ง (Curved Line) ให้ความรู้สึกมีการเคลื่อนไหว อ่อนช้อย คลายความกระด้าง มีความกลมกลืน สุภาพ เข้ายวนมีความเป็นผู้หญิง นุ่มนวล และอิมเอิบ

เส้นโค้งแบบกันหอย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว คลื่นคลาย หรือเติบโตในทิศทางที่ หมุนวนออกมา ถ้ามองเข้าไปจะเห็นพลังความเคลื่อนไหวที่ไม่สิ้นสุด

วงกลม (Circle) ให้ความรู้สึกไม่หยุดนิ่ง หมุนไปเรื่อย

รูปวงรี (Ellipse) ให้ความรู้สึกเร็ว การดำเนินชีวิตมีบทบาทลีลา พิจารณาเป็นขั้นตอน ชอบใช้เทคนิคหรือศิลปะ

ق พยัญชนะอาหรับ อ่านว่า กอฟ

ط พยัญชนะอาหรับ อ่านว่า ฏอธ

ลายนก

ดอกสวระ

ภาพที่ 8 ภาพร่างลวดลาย

ภาพที่ 8 ภาพร่างลวดลาย

ลวดลายที่ 3. คำโครงนำมาจากลายเครือเถาขดโค้งหลายแนวสอดสลับกันไปมาคล้ายกับการเกี่ยวกล้วยวัลย์ พยัญชนะภาษาอาหรับนำเฉพาะบางส่วน เช่น ส่วนหัวของพยัญชนะ ส่วนหางของพยัญชนะ ดอกไม้ลายไทยและใบเทศฝ่าย

เทคนิคในการออกแบบนำคำโครงลายเครือเถาไขว้มาผสมผสานกับพยัญชนะภาษาอาหรับโดยการนำพยัญชนะภาษาอาหรับมาโค้งขดไปตามรูปเถาไขว้ต้องเขียนลวดลายให้โค้งขดตามต้นแบบและต้องเขียนลวดลายให้อ่อนโค้งได้รูปทรง ไม่ให้ลวดลายหักคดก็จะเสียรูปถึงแม้จะยืดสูงหรือย่อให้เตี้ยสั้น ก็ต้องอยู่ในลักษณะทรงทั้งดงามและนำดอกพุดตานมาสอดใส่สลับกับใบเทศฝ่ายเพื่อทำให้มีความอ่อนช้อย นุ่มนวล ไม่แข็งกระด้าง

เส้นโค้ง (Curved Line) ให้ความรู้สึกมีการเคลื่อนไหว อ่อนช้อย คลายความกระด้าง มีความกลมกลืน สุภาพ เย้ายวนมีความเป็นผู้หญิง นุ่มนวล และอ้อมเอิบ

เส้นตัดกัน ให้ความรู้สึกประสาน แข็งแกร่ง หนาแน่น

๕ พยัญชนะอาหรับ อ่านว่า อัยน.

๖ พยัญชนะอาหรับ อ่านว่า ดาล

๗ พยัญชนะอาหรับ อ่านว่า ยาฮ์

 ดอกพุดตาน

 ใบเทศคือใบเทศฝ่าย

 เครือเถาเปลว

ภาพที่ 9 ภาพร่างลวดลาย

ลวดลายที่ 4. คำโครงนำมาจากลายก้านขดได้ทั้งแนวตั้งและแนวนอน ขดเป็นรูปก้นหอย เรียงต่อเนื่องกันนำมาผสมผสานกับพยัญชนะภาษาอาหรับพยัญชนะภาษาอาหรับนำเฉพาะบาง ส่วน เช่น ส่วนหัวของพยัญชนะ ส่วนหางของพยัญชนะมาโค้งขดไปตามรูปต้องเขียนลวดลายให้โค้ง ขดตามต้นแบบและต้องเขียนลวดลายให้อ่อนโค้งได้รูปทรง ไม่ให้ลวดลายหักงอ ถ้าลวดลายหักคดก็ จะเสียรูป จะต้องอยู่ในลักษณะทรงที่งดงาม

เทคนิคในการออกแบบนำคำโครงลายก้านขดมาผสมผสานกับพยัญชนะภาษาอาหรับ โดยการนำพยัญชนะภาษาอาหรับมาขดอยู่ในคำโครงลายก้านขด ถึงแม้จะยืดสูงหรือย่อให้เตี้ย สั้น ก็ต้องอยู่ในลักษณะที่งดงาม การขดอาจจะขดไม่เท่ากับก้านขดเพื่อทำให้เกิดเป็นลวดลายใหม่ แต่ก็พยายามให้อยู่ในรูปทรงของก้านขด และสอดคล้องกับดอกไม้ลายไทยเพื่อทำให้มีความอ่อน งาม นุ่มนวล ไม่แข็งกระด้าง

เส้นโค้ง (Curved Line) ให้ความรู้สึกมีการเคลื่อนไหว อ่อนช้อย คลายความกระด้าง มีความกลมกลืน สุภาพ เข้ายวนมีความเป็นผู้หญิง นุ่มนวล และอímเอิบ

เส้นตัดกัน ให้ความรู้สึกประสาน แข็งแกร่ง หนาแน่น

เส้นโค้งแบบก้นหอย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว คลี่คลาย หรือเติบโตในทิศทางที่หมุนวน ออกมา ถ้ามองเข้าไปจะเห็นพลังความเคลื่อนไหวที่ไม่สิ้นสุด

เส้นโค้ง (Curved Line) ให้ความรู้สึกมีการเคลื่อนไหว อ่อนช้อย คลายความกระด้าง มีความกลมกลืน สุภาพ เข้ายวนมีความเป็นผู้หญิง นุ่มนวล และอímเอิบ

س พยัญชนะอาหรับ อ่านว่า ซีน

م พยัญชนะอาหรับ อ่านว่า มีม

و พยัญชนะอาหรับ อ่านว่า รอฮ์

ح พยัญชนะอาหรับ อ่านว่า หาฮ์

ก้านขดใบเทศ

ก้านขดใบเทศ

ภาพที่ 10 ภาพร่างลวดลาย

ลวดลายที่ 5. คำโครงจากแม่ลายดาวรูปร่างส่วนใหญ่อยู่ในวงกลมนำมาผสมผสานกับ พญานาคราช ภาษาอาหรับ พญานาคราช ภาษาอาหรับนำเฉพาะบางส่วน เช่น ส่วนหัวของพญานาคราช ส่วนหางของพญานาคราช

เทคนิคในการออกแบบนำคำโครงแม่ลายดาวมาประดิษฐ์ตกแต่งให้มีรายละเอียดด้วยการสอดใส่พญานาคราชภาษาอาหรับโดยการใช้วิธีการบิดเบือน พลิกแพลง บางส่วนของพญานาคราช ภาษาอาหรับให้สวยงามน่าดูยิ่งขึ้นและเกิดเป็นลวดลายใหม่ที่ดูเหมือนกับว่ากำลังเคลื่อนไหวอยู่แล้วยังมีความอ่อนช้อย พลัดไหว อยู่ในการเคลื่อนไหวนั้นด้วย แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ในพื้นที่วงกลมเสมอ

เส้นโค้ง (Curved Line) ให้ความรู้สึกมีการเคลื่อนไหว อ่อนช้อย คลายความกระด้าง มีความกลมกลืน สุภาพ เย้ายวนมีความเป็นผู้หญิง นุ่มนวล และอิมเอ็บ

วงกลม (Circle) ให้ความรู้สึกไม่หยุดนิ่ง หมุนไปเรื่อย

๒ พญานาคราช ภาษาอาหรับ อ่านว่า หาด

๑ พญานาคราช ภาษาอาหรับ อ่านว่า มีม

๓ พญานาคราช ภาษาอาหรับ อ่านว่า ดาล

แม่ลายดาว

ภาพที่ 11 ภาพร่างลวดลาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ปัจจุบันลวดลายที่มีอยู่ล้วนได้แนวความคิดมาจากรวมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวทั้งสิ้น จนลวดลายดอกไม้ได้กลายเป็นเอกลักษณ์เครื่องแต่งกายสตรีมุสลิม และลวดลายดอกไม้ไม่มีมาช้านานแล้ว จนไม่เป็นที่นิยมของคนรุ่นใหม่ ซึ่งใช้วิธีการปักเส้นด้ายลงบนลวดลาย มีจุดเด่นของการสอดแทรกของเส้นด้ายแต่ละสี ขั้นตอนในการผลิต ล้วนแล้วมาจากภูมิปัญญาของชาวบ้านเพราะทุกขั้นตอนทำมือทั้งหมด ต้องใช้เวลาในการปักค่อนข้างนาน จากขั้นตอนในการผลิตค่อนข้างยากและนานนี้เองจนไม่มีใครอยากจะทำอีกต่อไป และไม่ช้าก็อยู่ในความทรงจำเท่านั้นเอง

เมื่อนำแนวคิดจากลวดลายที่มีอยู่ในปัจจุบันซึ่งเป็นศิลปะที่มีความสวยงามทางวัฒนธรรม และลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสตรีมุสลิม ลวดลายอิสลามเช่น บางส่วนของพญานาค ภาษาอาหรับ มาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับงาน วาลีมะฮ์. โดยการประยุกต์ลวดลายอิสลามกับลวดลายไทยเพื่อให้ได้ลวดลายใหม่ๆ เป็นที่น่าสนใจ ดึงดูดให้กลับมาเป็นที่นิยม ชมชอบลวดลายที่เกิดจากการปักลวดลายด้วยจักรอุตสาหกรรม

การวิเคราะห์การออกแบบครั้งที่ 1

แบบร่างครั้งที่ 1 ชุดที่ 1 แบบร่างครั้งนี้ได้นำภาพร่างลวดลายที่คัดเลือกมาจัดวางองค์ ประกอบ โดยการนำนกยูงมาวางไว้ตรงจุดกึ่งกลางตรงบริเวณหน้าอกของแบบเพื่อเป็นจุดเด่นของ ชุด และมีการเขียนลายนกที่มลงมาจากบนลงล่างสื่อถึงตอนที่นกยูงกำลังเดิน เขียนลายแบบซ้าย ขวาเท่ากันเว้นช่องตรงกลางไว้และจะช่วยให้นางแบบดูมีทรวดทรง ส่วนด้านซ้ายของแบบสื่อถึง นกยูงกำลังลำแพน อัญมณบนศรีษะก็ปักลวดลายไทยเพื่อให้กลมกลืนกันกับชุด การแต่งกายจะมี โครงสร้างที่ค่อนข้างเข้ารูป แขนยาวถึงข้อมือ ส่วนมากนิยมเป็นกระโปรงยาว ที่สำคัญต้องถูกต้อง ต่อหลักศาสนาด้วย และยังมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในเรื่องของการประดับตกแต่งด้วยลวดลายที่ สวยงาม งามสง่า

ภาพที่ 12 ภาพร่างการออกแบบครั้งที่ 1 ชุดที่ 1
ที่มา : นางสาวณัฐ ไซมณี

แบบร่างครั้งที่ 1 ชุดที่ 2 แบบร่างครั้งนี้ได้นำภาพร่างลวดลายที่คัดเลือกมาจัดวางองค์ประกอบไว้ตรงช่วงคอจัดวางแบบซ้าย-ขวาเท่ากันและนำลวดลายที่คัดเลือกมาจัดวางไว้ตรงช่วงเอวเพื่อเน้นช่วงเอว เพื่อให้ดูมีทรวดทรงองค์เอว กระโปรงด้านซ้ายนำลวดลายมาจัดวางแบบกระจายแบบเป็นระเบียบเว้นช่องว่างเท่าๆ กัน ด้านขวาของแบบนำลวดลายมาวางต่อกันเป็นเส้นยาวถึงประมาณหัวเข่าเพื่อให้สองข้างเท่ากัน อัญมณบนศีรษะก็ปักลวดลายเดียวกัน และประดับตกแต่งด้วยดอกกลอย

ภาพที่ 13 ภาพร่างการออกแบบครั้งที่ 1 ชุดที่ 2 ภาพที่ 14 ภาพร่างการออกแบบครั้งที่ 1 ชุดที่ 3
ที่มา : นางสาวกณณิ ไข่มณี

แบบร่างครั้งที่ 1 ชุดที่ 3 แบบร่างครั้งนี้ได้นำภาพร่างลวดลายที่คัดเลือกมาจัดวางองค์ประกอบไว้ตรงชายแขนของเสื้อทั้งสองข้าง และวางลวดลายตรงตัวเสื้อเรียงลงมาเป็นแถวสองแถวขนานกันลงมาถึงตรงช่วงเอว แล้วตรงช่วงตัวกระโปรงจับผ้าเป็นขยุ้มๆ แล้วนำลวดลายดอกกลอยที่ปักไว้แล้วมาติดให้ดูสวยงาม ตรงช่วงชายกระโปรงด้านล่างสุดก็ใส่ลวดลาย

ผลงานการออกแบบที่เสร็จสมบูรณ์ชุดที่ 1

ภาพที่ 15 ภาพผลงานการออกแบบที่เสร็จสมบูรณ์ชุดที่ 1
ที่มา: นางสาวกณิณี ไชยะมณี

ผลงานการออกแบบที่เสร็จสมบูรณ์ชุดที่ 2

ภาพที่ 16 ภาพผลงานการออกแบบที่เสร็จสมบูรณ์ชุดที่ 2
ที่มา : นางสาวกณิณี ไช้ะมณี

ผลงานการออกแบบที่เสร็จสมบูรณ์ชุดที่ 3

ภาพที่ 17 ภาพผลงานการออกแบบที่เสร็จสมบูรณ์ชุดที่ 3
ที่มา : นางสาวกณิณี ไร่มะณี

สรุปผล

จากชุดที่เสร็จสมบูรณ์ ประกอบไปด้วยชุดเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิม และผ้าคลุมศีรษะ การออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับงานวาเลียมะฮ. โดยการประยุกต์ลวดลายอิสลามและลวดลายไทยนั้น ได้ผ่านกระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผู้ออกแบบได้นำกระบวนการคิดในการผสมผสานทางวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ โดยการนำเอาลวดลายอิสลามและลวดลายไทยมาเป็นเงื่อนไขในการออกแบบผนวกกับแนวความคิดและแรงบันดาลใจ นำเสนอผ่านการออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมรูปแบบใหม่เพื่อเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผู้ออกแบบ และทำให้เกิดการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน จนเกิดเป็นรูปแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมร่วมสมัยในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ.(2551). หนังสืออภิธานศัพท์ อิสลามศึกษา.(พิมพ์ครั้งที่ 1).กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- บรรจง บินกาซัน. (2542).หนังสือสารานุกรมอิสลาม.(พิมพ์ครั้งที่ 1).กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อัล อะมีน.
- มานะ ทองสอดแสง.(2527). ศีรษะศิลปะลายไทย.(พิมพ์ครั้งที่ 8).สำนักพิมพ์ รวมศาสตร์.
- วิภาวี บริบูรณ์.(2556). พื้นฐานการเขียนลายไทย.(พิมพ์ครั้งที่ 1).
- สันติ เล็กสุขุม. (2545). กระหนกในดินแดนไทย.(พิมพ์ครั้งที่ 2).กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- สรรพพงษ์วัฑทอง. (2556,มิถุนายน). การผสมผสานทางวัฒนธรรมสู่การออกแบบแฟชั่นเชิงสร้างสรรค์. ศิลปกรรมสาร, 8(1), 168-179.

บทเรียบเรียงเพลงสดสวงสามชั้น สำหรับเดี่ยวเปียโน

Sut-sa-nguan Sam Chan : An Arrangement for Piano Solo

พิมพ์ชนก สุวรรณธาดา
คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

เพลงสดสวงสามชั้น เป็นทำนองเก่า มีท่อนเดียว ไม่ปรากฏนามผู้ประพันธ์ ครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ประพันธ์ทำนองให้ครบเถา เป็นเพลงที่นิยมนำไปประดิษฐ์ทางเดี่ยว มีทางเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรีไทยแทบทุกชนิด เป็นเพลงท่อนเดียว บทเรียบเรียงเพลงสดสวง สามชั้น สำหรับเดี่ยวเปียโน ได้แรงบันดาลใจจากทางเดี่ยวหลายทาง การเรียบเรียงทางเดี่ยวสำหรับเปียโน เทียบหวาน ใช้แนวคิดของเครื่องสายประเภทสี่ (ซอสามสาย) และแนวคิดของทางร้อง เน้นการตกแต่งทำนองหลักด้วยเสียงเอื้อนและเทคนิคการกรอ ในขณะที่เทียบเก็บใช้แนวคิดของเครื่องสายประเภทดีดและดี (จะเข้และซิมสาย) มีบุคลิกที่มีชีวิตชีวาและกระชับ ฉียบขาด ใช้วิธีการแปรทำนองจากโน้ตหลักของดนตรีไทย ด้านเสียงประสาน ใช้ตามแบบแผนทฤษฎีดนตรีตะวันตก เพิ่มการใช้คอร์ดโดมินันต์ระดับสอง ใช้การประพันธ์ทำนองรอง และการสอดประสาน แนวคิดต่างๆ นี่เป็นการทดลองใช้เทคนิคการประพันธ์เพลงตะวันตกให้มีความลงตัวเหมาะสมกับดนตรีไทย

คำสำคัญ : เปียโน, สดสวง

Abstract

Sut-sa-nguan Sam Chan is an anonymous old tune. Thai music master, Khru Montri Tramot had expanded or reduced the original tune to complete the structure of “Thao” (Suite). Sut-sa-nguan has become a popular vehicle for musicians to arrange for several solo instruments. Consisting of one movement, this version for solo piano was inspired by several settings for various Thai instruments. The tiew hwan (slow section) was obtained from the sound and techniques of a three-stringed fiddle (saw sam sai) and Thai vocal conventions, emphasizing the main melody with melisma and trilling techniques. On the other hand, the tiew geb (fast section) takes its inspiration from plucked and percussive instruments (ja-khe and khim), conveying the characteristics of liveliness, concision, and decisiveness. The traditional Thai practice of melodic improvisation is fused with western harmonic structures including secondary dominants, countermelodies, and counterpoint. The experiment of this arrangement is the use of western composition techniques appropriately for Thai music.

Key Words : Piano, Sut-sa-nguan

บทนำ

บทเรียบเรียงเพลงไทยสำหรับเดี่ยวเปียโนที่มีมาในอดีต นับตั้งแต่ทางของครูสุเมตตรา สุจริตกุล (พ.ศ.2450 - 2529)¹ จนถึงทางของพันเอกชูชาติ พิทักษากร (พ.ศ.2477 – ปัจจุบัน)² แสดงให้เห็นว่าเปียโนเป็นเครื่องดนตรีที่มีศักยภาพในการบรรเลงเทคนิคที่หลากหลายสามารถเลียนเสียงสำนวนดนตรีไทยได้มากมาย เปียโนเมื่อบรรเลงในลีลาของดนตรีไทยผสมผสานกับเทคนิคการบรรเลงเปียโนแบบตะวันตกทำให้สำนวนเพลงไทยนั้นมีมุมมองที่น่าสนใจมากขึ้นแตกต่างออกไปจากการเดี่ยวด้วยเครื่องดนตรีไทย ดังเห็นได้จากประเภทของบทเพลงที่ได้เรียบเรียงสำหรับเดี่ยวเปียโนที่มีหลากหลาย ตั้งแต่เพลงบรรเลงสองชั้น สามชั้น เพลงตับ เพลงเถา ไปจนถึงเพลงที่เป็นทางเดี่ยวโดยเฉพาะ เช่น นกขมิ้นสามชั้น ลาวแพน สารถีสามชั้น

บทเรียบเรียงเพลงไทยสำหรับเดี่ยวเปียโนทางของครูสุเมตตรา สุจริตกุล นั้น เรียบเรียงให้มือซ้ายบรรเลงเสียงประสานพื้นฐานของทฤษฎีดนตรีตะวันตก มือขวาบรรเลงทำนองที่เต็มไปด้วยกลเม็ดและลูกเล่นของดนตรีไทยอย่างแพรวพราว บางครั้งบรรเลงทำนองขนานคู่แปดแบบระนาดเอก ในขณะที่บทเรียบเรียงของพันเอกชูชาติ พิทักษากร มีความซับซ้อนมากขึ้นในด้านการใช้เสียงประสานคือใช้เสียงประสานตั้งแต่ชั้นพื้นฐานไปจนถึงชั้นสูง นอกจากนี้ยังใช้เทคนิคการสอด

ประสาน (counterpoint) ที่สลับซับซ้อน แนวทำนองประดับตกแต่งด้วยเมื่อดพรายของดนตรีไทยแท้ บางครั้งใช้เสียงประสานแบบครึ่งเสียงหรือเสียงโครมาติก (chromatic) เพื่อเพิ่มสีสันให้น่าสนใจยิ่งขึ้น บทเรียบเรียงเพลงไทยเหล่านี้ล้วนมีคุณค่ายิ่งทางประวัติศาสตร์ แสดงถึงศิลปะการผสมผสานวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรี และการต่อยอดผลงานของครูดนตรีไทยเพื่ออนุรักษ์ไว้มิให้สูญหาย

การประดิษฐ์ทางเดี่ยวเพลงสดุดสงวนสามชั้น สำหรับเปียโนนั้น ได้รับแรงบันดาลใจหลายประการ เริ่มจากความประทับใจในผลงานการเรียบเรียงเพลงไทยสำหรับเปียโนที่มีมาแล้ว เป็นแรงบันดาลใจประการแรก ประการต่อมา เพลงสดุดสงวนสามชั้น เป็นหนึ่งในเพลงสามชั้นที่นิยมนำไปประดิษฐ์ทางเดี่ยว มีทางเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรีไทยแทบทุกประเภท แต่ละทางล้วนมีบุคลิก และลักษณะเด่นที่น่าสนใจแตกต่างกันไป ทางที่มีชื่อเสียงและนิยมบรรเลงกันอย่างกว้างขวางนั้นมีมากมายหลายทาง ไม่ว่าจะเป็นทางเดี่ยวจะเข้ของจางวางทั่ว พาทยโกศล ซึ่งประดิษฐ์ให้ครูแอบยูวนิชย์ ทางเดี่ยวจะเข้ของครูระดี วิเศษสุรการ ทางเดี่ยวซอฮู้ของครูวัชรระ สุขสายชล และทางเดี่ยวซอสามสายของศาสตราจารย์เกียรติคุณ อุดม อรุณรัตน์ เป็นต้น การได้มีโอกาสฟังเดี่ยวสดุดสงวนหลายๆ ทาง ทำให้เกิดความชื่นชอบ จึงเป็นแรงบันดาลใจสำคัญมากเช่นกัน

สดุดสงวนสามชั้น เป็นเพลงสำเนียงมอญ ทำนองเก่าแก่นั้นประพันธ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 แต่ไม่ปรากฏนามผู้ประพันธ์ ต่อมา นายกล้อย ณ บางช้าง นักปี่ผู้มีชื่อเสียงชาวสมุทรสงคราม ได้ตัดทำนองจากสามชั้นลงเป็นอัตราสองชั้น ครุมนตรี ตรีโมท³ ได้ต่อทำนองสองชั้นนี้มาจากนายกล้า ณ บางช้าง ซึ่งเป็นน้องชายของนายกล้อย นำมาดัดแปลงเป็นชั้นเดียวให้ครบเป็นเพลงเถา นอกจากนี้ครุมนตรี ตรีโมท ยังได้บันทึกทำนองเพลงสดุดสงวนเถาเป็นโน้ตสากลไว้ใน “โน้ตเพลงไทย เล่ม 1”⁴ เป็นโน้ตทำนองแนวเดี่ยวที่ถอดมาจากโน้ตดนตรีไทย เขียนเป็นโน้ตทางกลางสำหรับบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีใดก็ได้ เพลงที่บรรเลงรับร้องก็เขียนโน้ตทางร้องด้วย

แนวคิดและกระบวนการ

ทางเดี่ยวเฉพาะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดนั้น มักจะมีแนวทำนองที่เกิดขึ้นใหม่จากโน้ตหลักหรือลูกตก ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ประดิษฐ์ทางเดี่ยวว่าจะดำเนินทำนองไปอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทำนองในท่ายาวหวานของเพลงเดี่ยว หรือบางครั้งเรียกว่าทาง “โอด” นั้น แสดงถึงอารมณ์ที่นุ่มนวลอ่อนหวาน ดำเนินทำนองอย่างช้าๆ ในลีลาของการร้อง ผู้บรรเลงต้องแสดงออกถึงอารมณ์ที่ลุ่มลึก ในขณะที่เดียวกันก็แสดงเทคนิคการบรรเลงทาง “โอด” หรือการสื่อสารด้วยเสียงเครื่องดนตรี ท่ายาวหวานของเครื่องดนตรีประเภทตี เช่น ระนาด ซอวง นั้น ให้อารมณ์ในอีกลักษณะหนึ่ง เมื่อจะประดิษฐ์ทางเดี่ยวสำหรับเปียโน จึงต้องพิจารณาธรรมชาติของเครื่องดนตรีว่าจะบรรเลงทาง “โอด” ในรูปแบบใดหรือลีลาใด จึงจะไพเราะเหมาะสม

การประดิษฐ์ทำนองในท่ายาวหวานหรือท่ายาวโอด เป็นศิลปะที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน และการสร้างสรรค์อย่างเป็นขั้นเป็นตอน การวางโครงร่างทำนองของทางเดี่ยวเปียโน ใช้โน้ตสากล

ของครุมนตรีทั้งทางร้องและทางบรรเลงเป็นแนวทางร่วมกับการใช้นั้ตดนตรีไทย นั้ตดนตรีไทยที่ใช้เป็นหลักในการตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องนั้น ใช้นั้ตเพลงสดสวณเถา ทางซอด้วงและทางซิมสายของโรงเรียนพัฒนศิลป์การดนตรีและการละคร⁵

อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์สำคัญของทำนองเดี่ยวหวานที่คิดขึ้นได้นี้คือการซึมซับจากการฟัง ซึ่งนอกจากต้องฟังให้เกิดสุนทรีย์แล้ว จะต้องฟังอย่างวิเคราะห์เพื่อให้เกิดแนวคิดเป็นของตนเอง การค้นหาทำนองเดี่ยวหวานสำหรับเปียโน จึงเริ่มจากการศึกษาทางเดี่ยวของเครื่องดนตรีไทยหลายๆ เครื่อง โดยฟังให้เข้าใจการตีความบุคลิกของเพลงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ในขณะที่เดียวกันก็วิเคราะห์วิธีการประดิษฐ์ทางเดี่ยว เทคนิค และสำนวนการบรรเลง เพื่อหาบุคลิกและแนวทางการบรรเลงให้เหมาะสมที่สุดสำหรับเปียโน

เมื่อได้แนวคิดของทำนองหลัก ก็บรรเลงเปียโนโดยมีโน้ตสากลที่ครุมนตรับบันทึกไว้นั้นเป็นโครงสร้างแนวทาง หลังจากนั้นจึงร่างทำนองหลักโดยตรวจสอบทั้งกับโน้ตสากลและโน้ตทางดนตรีไทย เมื่อได้ทำนองหลักอย่างที่ต้องการและถูกต้องจึงเพิ่มลูกเล่นสำนวนหลายๆ แบบ ตกแต่งด้วยโน้ตประดับไปที่ละประโยค จนได้ทำนองหลักที่สละสลวย บรรเลงได้สะดวก

ทำนองสำเนียงมอญ เมื่อบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีไทยพบว่า โน้ตตัว “ที” นั้นมีเสียงค่อนข้างไปในทางแฟล็ต เพลงไทยอื่นๆ เช่น ราตรีประดับดาวเถา ก็มีสำเนียงเดียวกันนี้ ครุมนตรีจึงใช้กฎแฉเสียงที่มีแฟล็ตเพียงหนึ่งตัว เพื่อกำหนดให้โน้ตตัวที่ทุกตัวติดแฟล็ต แต่เมื่อวิเคราะห์กฎแฉเสียงและเสียงศูนย์กลาง พบว่าเสียงศูนย์กลางเป็นเสียง G มีท่วงทำนองและลูกจบแต่ละแห่งที่เป็นความรู้สึกของ G ไมเนอร์ มากกว่าที่จะเป็น F เมเจอร์หรือ D ไมเนอร์ตามที่เครื่องหมายกฎแฉเสียงกำหนด การเรียบเรียงครั้งนี้จึงใช้เครื่องหมายกำหนดกฎแฉเสียงของ G ไมเนอร์

ตัวอย่างที่ 1 ทำนองหลักเดี่ยวหวาน ห้องที่ 1-8

ในระหว่างการทำนอง มีช่วงของการย้ายกุญแจเสียงชั่วคราว (tonicization) อยู่ทุกระยะ ทำให้เพลงอยู่ในกุญแจเสียงที่สลับไปมา ระหว่าง G ไมเนอร์ – B แฟล็ต เมเจอร์ – F เมเจอร์ เมื่อวิเคราะห์ตามแบบแผนทฤษฎีดนตรีตะวันตก ลักษณะวงจรกุญแจเสียงดังกล่าวก็คือการย้ายไปมาระหว่างกุญแจเสียงที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ทำให้มองเห็นทิศทางของการวางคอร์ดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

แนวคิดของทำนองหลักที่เกี่ยวหวาน ส่วนหนึ่งมาจากแนวทำนองหลักของทางเดี่ยวซอสามสายของศาสตราจารย์เกียรติคุณอุดม อรุณรัตน์^๖ ผสมผสานกับทางขับร้อง อันเป็นลีลาของเกี่ยวหวานโดยทั่วไป และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากความคุ้นเคยกับเทคนิคการบรรเลงเครื่องสี เมื่อได้ฟังทางซอ ทั้งซอดัง ซออู้ และซอสามสาย จึงได้แนวคิดหลักมามากที่สุด ท่วงทำนองของการเอื้อน ทั้งทางซอและทางร้องนั้นมีทิศทางคล้ายคลึงกัน เมื่อเปรียบเทียบกับทางของเครื่องตี เช่น ช้องวงใหญ่ หรือ ซิมสาย จะมีบุคลิกต่างกันอันเป็นลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีนั้นๆ เมื่อประดิษฐ์สำหรับเปียโน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีศักยภาพในการบรรเลงได้หลากหลาย จึงทดลองเพิ่มลูกเล่นต่างๆ ให้ความหลากหลายให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

เทคนิคการบรรเลงที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่นี้ ส่วนใหญ่ยังคงเป็นการเอื้อน การกรอ การสะบัด โดยใช้โน้ตระดับมาตรฐานของดนตรีตะวันตก ทำนองขึ้นต้นได้วางบุคลิกให้สง่างามเพื่อความเหมาะสมและเป็นธรรมชาติของการบรรเลงเปียโน จากนั้นเข้าสู่ทำนองหลักที่มีความอ่อนหวาน (ดูตัวอย่างที่ 1) นอกจากทำนองหลักแล้ว เทคนิคการประดิษฐ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการประพันธ์ทำนองรอง (counter melody) ที่สอดแทรกให้เกิดสีสัน แนวทำนองรองที่เกิดขึ้นนี้ บางครั้งมาล้อรับกับทำนองหลักตามแนวทางของเสียงประสานที่ใช้ ดังตัวอย่างที่ 2

ตัวอย่างที่ 2 เกี่ยวหวาน มือขวาห้องที่ 32 และมือซ้ายห้องที่ 33 หลังจากนั้นมือซ้ายจะบรรเลงทำนองสอดแทรกไปตลอดในช่วงนี้สลับกับการเล่นคอร์ด

ทำนองสอดแทรกนี้ใช้โน้ตผ่าน (passing note) ที่เป็นเสียงโครมาติกเพื่อเพิ่มเสียงของดนตรีตะวันตกดังเช่นในท้องที่ 38 และตามด้วยแนวทำนองรองที่มาล้อกับทำนองหลักในท้องที่ 340 ทำนองเดี่ยวหวาน ห้องที่ 32-40 แสดงทำนองรองในมือซ้าย

สำหรับแนวประเสียงประสานและคอร์ดในเดี่ยวหวานนั้น ใช้ตามแบบแผนของทฤษฎีดนตรีตะวันตก แนวทำนองนั้นมีรูปประโยคที่ชัดเจน สามารถใช้ลูกจบแบบสมบูรณ์ (authentic cadence) ดังเช่นตัวอย่างแรกในท้องที่ 7-8 (ดูตัวอย่างที่ 1) นอกจากนี้ยังใช้คอร์ดโดมินันต์ระดับสองเพื่อเชื่อมโยงการเคลื่อนที่ของคอร์ดให้มีสีสันยิ่งขึ้น (ตัวอย่างที่ 3)

ตัวอย่างที่ 3 การดำเนินคอร์ดในจังหวะที่ 3-4 ของท้องที่ 17 ไปจังหวะที่ 1 ของท้องที่ 18 ซึ่งให้เสียงคล้ายกับย้ายกุญแจเสียงไปไมเจอร์

การใช้เสียงประสานอีกรูปแบบหนึ่ง คือการใช้คอร์ดที่ไม่มีตัวที่สาม (3rd) ขนานกัน เสียงที่ได้จะโปร่ง เป็นลักษณะของเสียงที่มีความเป็นตะวันออก คอร์ดลักษณะนี้ได้แนวคิดจากบทเรียบเรียงเพลงไทยสำหรับเดี่ยวเปียโนหลายบทของพันเอกชูชาติ พิทักษากร

ตัวอย่างที่ 4 การใช้คอร์ดขนาน ห้องที่ 41-43

เมื่อมาถึงแนวทำนองในท่อนทาบ จากการศึกษาทางของเครื่องสายประเภทสี บุคลิกของท่วงทำนองจะแตกต่างกับธรรมชาติการบรรเลงเปียโนค่อนข้างมาก ถ้าให้เปียโนบรรเลงเฉพาะโน้ตหลักของท่อนทาบ อาจทำให้ขาดสีสันและความน่าสนใจไปบ้าง จึงใช้แนวคิดสำนวนของซิมสลายผสมผสานกับจะเข้ มาเสริมเพื่อไม่ให้บุคลิกเพลงขัดแย้งกับท่อนทาบจนเกินไป นำมาใช้เทคนิควิธีการบรรเลงแบบเปียโน ทำนองในท่อนทาบนี้ จึงตีกำกับจังหวะเป็นอัตรา 2 ชั้นเพื่อให้เพลงฟังกระชับยิ่งขึ้น ในการประดิษฐ์ท่อนทาบ จึงจัดกลุ่มสำนวนให้มีลักษณะเป็น 2 (duple) โดยไม่ได้เปลี่ยนอัตราจังหวะ แต่ให้จังหวะที่ 1 และ 3 มีความสำคัญ เพราะเป็นลูกตก

สำหรับโน้ตที่จะใช้เป็นโครงสร้างหลักในการประดิษฐ์ทำนองท่อนทาบ ใช้โน้ตทางซอดวงเพลงสุดสงวนเถา ของโรงเรียนพัฒนศิลป์การดนตรีและการละคร ร่วมกับโน้ตสากลของครุมนตรีเช่นกัน โน้ตทั้งสองทางนี้มีความใกล้เคียงกันมาก ช่วยให้เข้าใจทิศทางของทำนองได้ดียิ่งขึ้น ในการเลือกเสียงที่เหมาะสมที่สุดสำหรับเปียโน ก็ต้องบรรเลงตามโน้ตหลักเสียก่อน จากนั้นจึงค่อยเพิ่มเติมลูกเล่น ทดลองแตกลูกซ้อง เรียบเรียงโดยใช้เทคนิคเปียโนในระดับสูง

การประสานเสียงในท่อนทาบนี้ ใช้ทั้งการเล่นคอร์ดแนวตั้ง (block-chords) และการสอดประสาน (counterpoint) โดยประดับตกแต่งด้วยรูปแบบจังหวะที่กระชับ ใช้โน้ตสะบัดแสดงสำนวนดนตรีไทย บางครั้งมีการล้อรับระหว่างมือด้วยคอร์ดแนวตั้ง (ตัวอย่างที่ 5)

ตัวอย่างที่ 5 ท่อนทาบจังหวะที่ 3 ห้องที่ 48 ถึงห้องที่ 55

บุคลิกของเทียวกีบนั้น ได้วางให้มีความร่าเริง ในขณะที่เดียวกันก็กระชับ ฉียบขาด เพิ่มความมีชีวิตชีวาด้วยการใช้รูปแบบจังหวะขัด (syncopation) นอกจากนี้ยังใช้การเคลื่อนไหวของแนวทำนองแบบรวดเร็วมีล้อมีรับ เพราะเปียโนเป็นเครื่องดนตรีที่สามารถบรรเลงเคลื่อนไหวได้รวดเร็ว จากตัวอย่างข้างต้น ในห้องที่ 53-54 แสดงถึงการเล่นล้อรับ ปลายห้องที่ 53 ถึงห้องที่ 54 ใช้สำนวนจะเข้ โดยเดินแนวเบสเป็นบันไดเสียงเมเจอร์ให้เกิดทำนองสวนทาง (contrary motion)

แนวทำนองของเทียวกีบใช้วิธีวางโครงสร้างโน้ตทางเก็บของซอดัง แล้วนำมาขยาย หรือแตกลูกฆ้องโดยใช้เทคนิคโน้ตวิ่ง (running passage) ใช้การล้อรับให้เกิดสีสันและเสียงที่มีความหลากหลาย ทั้งนี้ต้องระมัดระวังไม่ให้ลูกตกสำคัญนั้นคลาดเคลื่อน

ตัวอย่างที่ 6 การใช้โน้ตวิ่งล้อรับกัน ห้องที่ 60-61

ตัวอย่างที่ 7 ใช้โน้ตวิ่ง แตกลูกฆ้องจากทำนองหลัก ห้องที่ 75-78

ในบางครั้ง เพื่อเป็นการย้ำให้ผู้ฟังจดจำความเป็น “สดสวณ” ได้ จึงยังคงเก็บแนวทำนองสำคัญที่มักได้ยินในการเดี่ยวเครื่องดนตรีไทยแทบทุกเครื่องไว้บรรเลงตามโน้ตหลักโดยไม่ได้ประดับตกแต่ง แปรทำทอง หรือแตกลูกฆ้องเพิ่มเติม และประสานเสียงด้วยการใช้การสอดประสานในแนวล่าง

ตัวอย่างที่ 8 ทำนองที่คุ้นหูของเที่ยวเก็บในท้องที่ 84-87

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าแนวคิดหลักที่ใช้ในการประดิษฐ์ทำนองและการวางบุคลิกลีลาของเที่ยวเก็บคือการแปรทำนอง (variation) ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับการแปรทำนองของดนตรีตะวันตก ใช้การปรับเปลี่ยนรูปแบบจังหวะ รูปแบบของแนวทำนอง ภายใต้กรอบของลูกตกหรือโน้ตหลักดั้งเดิม ใช้วัตถุดิบหรือข้อมูลจากทางเดียวของเครื่องดนตรีไทย

เมื่อถึงขั้นตอนของการแก้ไขขัดเกลา สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การปรับปรุงให้บรรเลงด้วยธรรมชาติของเปียโนได้อย่างไม่ติดขัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้โน้ต ซึ่งแม้ไม่ได้กำหนดตายตัว คงให้ขึ้นอยู่กับความถนัดของผู้บรรเลงแต่ละคน แต่ในเบื้องต้นก็ควรจะต้องเป็นการใช้โน้ตในแบบแผนมาตรฐานของการบรรเลงเปียโน สำหรับการตรวจสอบโน้ตเพลง ในขณะที่ประดิษฐ์ทางเดียวเปียโนก็ได้เทียบเคียงกับโน้ตดนตรีไทยทุกระยะเพื่อให้ทุกอย่างครบถ้วนไม่ตกหล่น หลังจากเขียนเสร็จสมบูรณ์ก็นำมาเทียบเคียงและตรวจสอบอย่างละเอียดอีกหลายครั้ง ในทางทฤษฎีดนตรีตะวันตกได้ปรับแก้เสียงประสานให้มีความราบรื่นยิ่งขึ้น แม้จะผสมผสานไปด้วยคอร์ดตะวันตกที่ให้สีสันใหม่ๆ แต่ต้องไม่ไปขัดกับเสียงและอารมณ์ของดนตรีไทยซึ่งจะทำให้เสียอรรถรส

สรุปผล

ศิลปะการประดิษฐ์ทางเดี่ยวเปียโนเพลงไทยนั้น อาศัยความรู้ความเข้าใจในดนตรีไทยเป็นสำคัญ รวมไปถึงความเข้าใจวิธีการบรรเลง และประสบการณ์การบรรเลงเปียโนเพลงไทย ทุกสิ่งดังกล่าวเป็นวัตถุดิบสำคัญที่ทำให้เกิดแนวคิดต่างๆ ในการประดิษฐ์ทาง ทางเดี่ยวเพลงไทยที่มีการบรรเลงที่ยาวนานแล้วออกเที่ยวเก็บนั้น เป็นทางบรรเลงเพื่อแสดงทักษะของผู้เดี่ยวโดยเฉพาะ ดังนั้นจึงมีรายละเอียดที่ต้องคำนึงถึง แตกต่างจากเพลงบรรเลงเดี่ยวอื่นๆ การเดี่ยวเปียโนเพลงสดสวณสามชั้น สามารถบรรเลงเดี่ยวล้วนๆ หรือบรรเลงรับร้องได้ เมื่อบรรเลงรับร้อง ทำนองในเที่ยวหวานต้องสามารถสานอารมณ์ความรู้สึกของเนื้อร้องให้ต่อเนื่องได้ นั่นคือความยากที่สุดในการประดิษฐ์ให้วิจิตร

การเรียบเรียงทางเดี่ยวนี้ เป็นการนำเสนอแนวคิดใหม่ๆ ทั้งด้านการแปรทำนอง การใช้เสียงประสาน และลูกเล่นต่างๆ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรักษานิตดั้งเดิม หน้าทับ กลอนเพลง และรักษารายละเอียดอื่นๆ ให้ครบถ้วน เมื่อมีแนวคิดหลายแนวคิดที่บรรจุลงในเพลงก็จะต้องระมัดระวังไม่ให้เสียความเป็นเอกภาพ การพัฒนาทุกจุดต้องมีความสัมพันธ์กัน มีที่มาและที่ไปอย่างมีเหตุผล บทเรียบเรียงลักษณะนี้ถือได้ว่าเป็นการทดลองแนวคิดใหม่ ซึ่งต้องมีความเหมาะสมสำหรับการนำไปบรรเลงด้วยเปียโน นิตและเทคนิควิธีการบรรเลงยังคงต้องเข้าสู่ขั้นตอนการขัดเกลาอยู่เสมอ และปรับปรุงแก้ไข เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนางานชิ้นอื่นต่อไป

เชิงอรรถ

1. นักเปียโนหญิงคนสำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นนักเปียโนต้นแบบของการเดี่ยวเปียโนเพลงไทย ใช้เทคนิคเปียโนตะวันตกประยุกต์เข้ากับการเล่นเพลงไทย โดยรักษาความเป็นไทยไว้ครบถ้วน ประดิษฐ์ทางเดี่ยวไว้หลายเพลง
2. ผู้อำนวยการเพลง นักไวโอลิน วิโอลา ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีสากล) ประจำปีพุทธศักราช 2553 ผลงานการเรียบเรียงเพลงไทยสำหรับเดี่ยวเปียโนถือเป็นผลงานชิ้นสำคัญ
3. ครูดนตรีไทยคนสำคัญ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ประจำปีพุทธศักราช 2528
4. หนังสือรวมโน้ตสากลและคำอธิบายเพลงไทยจำนวน 15 เพลง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2504 ครั้งที่ 2 พ.ศ.2514
5. เป็นโน้ตใช้ประกอบการเรียนการสอน ดร.สุรพล จันทราปัติย์ เป็นผู้เขียนทาง
6. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อุดม อรุณรัตน์ (พ.ศ.2478-2549) ศาสตราจารย์สาขาดนตรี (ซอสามสาย) คนแรกของระบบการศึกษาไทย คุรุภัณฑ์ดึกดำตมศักดิ์ จากวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. (พ.ศ.2514). นิตเพลงไทยเล่ม 1. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์การศาสนา.

ณัชชา พันธุ์เจริญ. (พ.ศ.2554). พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์. กรุงเทพมหานคร.

สำนักพิมพ์เกศกะรัต.

_____. (พ.ศ.2551) วรรณกรรมเปียโนแห่งกรุงสยาม. กรุงเทพมหานคร.

สำนักพิมพ์เกศกะรัต.

สุรพล จันทราปัทย์. (พ.ศ.2535). นิติมระดับชั้นต้น. กรุงเทพมหานคร. หจก.พัฒนศิลป์การดนตรี
และการละคร.

การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัดเทพนิมิตร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

The management for Cultural Tourism: case study Wat Thep Nimitr,
Muang District , Chachoengsao Provice

ไพรินทร์ กล่อมสกุล

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม:กรณีศึกษาวัดเทพนิมิตร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการในวัดเทพนิมิตร 4 ด้านคือ 1) ด้านประชาสัมพันธ์ 2) ด้านการคมนาคม 3) ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว 4) ด้านการบริการ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตร และเพื่อศึกษาบทบาทของวัดที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการสำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและการจัดการการท่องเที่ยววัดเทพนิมิตร และสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยววัดเทพนิมิตร จำนวน 40 ข้อใช้เก็บข้อมูลนักท่องเที่ยว จำนวน 150 ชุด โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ

ผลการศึกษาพบว่า:

1. รูปแบบการจัดการด้านประชาสัมพันธ์ ด้านคมนาคม ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว และด้านการบริการวัดเทพนิมิตรของวัดเทพนิมิตรอยู่ในระดับดี แต่มีประเด็นที่ควรปรับปรุง คือจัดทำเอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวัดเทพนิมิตรทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษพร้อมทั้งมีการปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานสามารถให้ข้อมูลในสถานที่ท่องเที่ยววัดเทพนิมิตรได้อย่างชัดเจนและถูกต้องมีการประชาสัมพันธ์ผ่านศูนย์การท่องเที่ยวชุมชน และควรมีการให้บริการร้านอาหารและเครื่องดื่มในราคาที่เหมาะสมและร้านขายสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเพื่อกระตุ้นความสนใจต่อนักท่องเที่ยว

2. ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตร อยู่ในระดับพึงพอใจมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านคมนาคม ด้านบริการ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และด้านประชาสัมพันธ์

3. บทบาทของวัดต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตร พบว่าผู้นำในการจัดการและพัฒนาวัดเทพนิมิตรได้แก่ คณะพระภิกษุสงฆ์ และคณะกรรมการบริหารวัดในการดูแล

และพัฒนาในทุกด้าน โดยได้รับการอนุเคราะห์ทุนทรัพย์จากศิษยานุศิษย์และผู้มีจิตศรัทธาตามแต่โอกาสและกิจกรรม

คำสำคัญ : การจัดการ / การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม / วัดเทพนิมิตร์ฉะเชิงเทรา

Abstract

The management for Cultural Tourism: case study Wat Thep Nimitr Chachoengsao aimed to study the management of Cultural Tourism Wat Thep Nimitr Chachoengsao in four aspects namely, 1) public relation 2) transportation 3) tourist attraction and service, the opinion of the tourist towards the cultural tourism organization of Wat Thep Nimitr and the role of the temple towards the organization of cultural tourism.

The instrument for this study was informal interview questionnaire. The questionnaire focused on the role of Wat Thep Nimitr in the tourism industry and the other instrument used was a 40 –questions survey to gather opinion about the tourism organization in Wat Thep Nimitr. There were 150 respondents chosen at random.

The study has found out:

1. The public relations, transportation and communication, tourist attraction and services of Wat Thep Nimitr was at much level. But it was found out that some issues need improvement such as for the public relations and transportation and communication aspects, there was need to make signs and directions and put them at appropriate places. For the tourist attraction aspect, there is a need to improve rental of materials for interested tourist. And for the service aspect, the sale of food and drinks should at reasonable prices.

2. The opinion of the tourist towards the cultural tourism organization of Wat Thep Nimitr was at very much level and according to its ranking from highest to lowest, transportation and communication, followed by tourist attraction and lastly, services.

3. The role of the temple towards the organization of cultural tourism of Wat Thep Nimitr has been found out that the head of the organization and development of Wat Thep Nimitr is a group of monks. The administrative committee in the custody and development of every aspect has been granted the necessary resources for any occasions and activities which the temple organizes.

Keyword: Management / Cultural Tourism / Wat Thep Nimitr Chachoengsao

ความเป็นมาและความสำคัญ

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) คาดว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติในอาเซียนจะเพิ่มขึ้นเป็น 120 ล้านคนในปี 2558 ซึ่งเป็นปีที่ก้าวสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economic Community) อย่างสมบูรณ์ จากระดับเฉลี่ย 67.5 ล้านคนต่อปีในช่วงที่ผ่านมา การคาดการณ์ว่าจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางระหว่างประเทศทั่วโลก รวมทั้งสิ้นประมาณ 900-920 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 3-4 ในทุกปี และก่อให้เกิดรายได้ด้านการท่องเที่ยวทั่วโลกประมาณ 870-880 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (<http://www.exim.go.th/doc/newsCenter/38839.pdf>) และในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในวัฒนธรรมของชาวตะวันออก ซึ่งมีความแตกต่างจากชาติตะวันตกรวมถึงชาวเอเชียซึ่งอยู่ในทวีปเดียวกันก็ยังคงมีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมของแต่ละประเทศหรือแม้แต่ละแวกภูมิภาค ดังนั้นความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติต่างถิ่นที่ต้องการความรู้ทางประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมจนเกิดเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540 อ้างถึงใน นิสารัตน์ จุลวงศ์ , 2553)

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่อุดมไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะเป็นประเทศที่เก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ อีกทั้งยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ทรงคุณค่าเหมาะสมต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในทุกด้าน และจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ที่สำคัญ มีโบราณสถาน โบราณวัตถุและมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วประเทศ ได้แก่ วัดโสธรวรารามวรวิหาร พระอารามหลวง โรงเจวัดโสธรวรารามวรวิหาร อนุสรณ์สถานน้อย อาจารย์ยากร กำแพงเมืองเก่า ศาลหลักเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา วัดจีนประชาสโมสร ตลาดบ้านใหม่ร้อยปี เป็นต้น

วัดเทพนิมิตร ตั้งอยู่ที่ถนนศุภกิจ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชการที่ 5) ประมาณพ.ศ. 2411 เป็นวัดธรรมยุตวัดหนึ่งในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยในครั้งเริ่มแรกมีพระสงฆ์ภิกษุธรรมยุติเข้ามาดำเนินการจัดตั้งสำนักสงฆ์ขึ้นก่อน จนกระทั่งได้รับความศรัทธาจากประชาชน จึงร่วมใจกันสร้างวัดเทพนิมิตรขึ้นเพื่อเป็นวัดธรรมยุตินิกายซึ่งได้รับพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ส่งผลให้จังหวัดฉะเชิงเทรามีความก้าวหน้าในด้านพระศาสนายิ่งขึ้น นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานพระบรมรูปหล่อรัชกาลที่ 8 ซึ่งสร้างจากทองแดงมีลักษณะกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 44 ซม. หรือประมาณ 17 นิ้ว เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2488 ไว้เป็นเกียรติแก่วัดเนื่องจากในสมัยนั้นวัดเทพนิมิตรและคณะอุบาสกอุบาสิกาได้พร้อมใจกันบริจาคทรัพย์ สร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่หลังหนึ่ง (หลังปัจจุบัน) (ประวัติวัดเทพนิมิตรพิมพ์ฉลอง 100 ปี, 8 เมษายน 2512)

อีกทั้งวัดเทพนิมิตร ยังเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธไสยาสน์ องค์ใหญ่ที่สุดในจังหวัด

ฉะเชิงเทรา ซึ่งมีอายุเก่าแก่มากกว่า 125 ปี และพระพุทธรูปหลวงพ่อโต ซึ่งประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดเทพนิมิตร ซึ่งพุทธศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธาและนิยมมาสักการะบูชา โดยพุทธศาสนิกชนส่วนมากจะบนบานไม่ให้ฝนตก และบนบานไม่ให้ถูกเกณฑ์ทหาร นิยมบนบานด้วยประทัด นอกจากนี้บริเวณหน้าพระอุโบสถยังเป็นທີ່ประดิษฐานพระบรมรูปหล่อรัชกาลที่ 8 ซึ่งจัดตกแต่งเป็นซุ้มประดับกระจกสีเป็นลวดลายงดงาม อีกทั้งกรมการศาสนายังได้ประกาศให้วัดเทพนิมิตรแห่งนี้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างประจำปี พ.ศ. 2510 นอกจากนี้สถาปัตยกรรมต่างๆ ของวัดเทพนิมิตร อาทิเช่น พระอุโบสถซึ่งก่อสร้างด้วยการก่ออิฐถือปูน ประตูและหน้าต่างเป็นไม้แกะสลักและมีการลงสีให้เหมือนธรรมชาติตามเรื่องราวที่แกะสลัก ได้แก่ ต้นไม้จะเป็นสีเขียว ลูกไม้ ดอกไม้จะเป็นสีแดง เหลือง เป็นต้น ทางวัดได้ดูแลรักษาประตูและหน้าต่างไม้แกะสลักอย่างดีด้วยการทำบานประตูกระจกอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งถือเป็นพระอุโบสถที่ทรงคุณค่า มีลักษณะงดงาม ประดับตกแต่งอย่างประณีตวิจิตรบรรจง รวมทั้งอาคารกุฏิสงฆ์ เป็นอาคารกุฏิใหญ่ สร้างด้วยไม้สักสูง 2 ชั้น หลังคาทรงปั้นหยา มะนิลา (Gable hip) กว้าง 8 เมตร ยาว 12.5 เมตร มีมุขยื่นออกมา กว้าง 4 เมตร สร้างใน พ.ศ. 2461 - 2462 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ปู่ด้วยกระเบื้องซีเมนต์ลอน ปัจจุบันได้รับการปฏิสังขรณ์และยังคงความงดงามของลักษณะสถาปัตยกรรมแบบโคโลเนียลในอดีตได้เป็นอย่างดี นับเป็นอาคารเก่าที่ควรอนุรักษ์แห่งหนึ่ง (ประวัติวัดเทพนิมิตรพิมพ์ฉลอง 100 ปี, 8 เมษายน 2512) จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าวัดเทพนิมิตรเป็นวัดที่ประวัติศาสตร์ยาวนานอันทรงคุณค่ามีโบราณสถานและโบราณวัตถุควรค่าแก่การอนุรักษ์และเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักให้กับคนรุ่นหลังและส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดฉะเชิงเทรา

แต่จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัดเทพนิมิตร พบว่าวัดเทพนิมิตรยังไม่เป็นที่รู้จัก และสนใจของนักท่องเที่ยว อาจเนื่องมาจากระบบการจัดการที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรและจากการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวและองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยว ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบและบทบาทการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตร ตำบลหน้าเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยประยุกต์ใช้หลักการการจัดการท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาที่กล่าวว่าการจัดการการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องประกอบด้วยการจัดการด้านการคมนาคม ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว รวมทั้งด้านการบริการที่มีประสิทธิภาพ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2556) เพื่อที่จะได้ทราบถึงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว บทบาทของวัด และความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการทั้ง 4 ด้านเพื่อเป็นข้อมูลเพิ่มเติมให้แก่วัดในการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นข้อมูลให้กับชุมชนในการสร้างความตระหนักในคุณค่าของวัด ปลุกจิตสำนึกของคนในชุมชนในการช่วยกันอนุรักษ์ รวมทั้งเป็นข้อมูลต่อองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการเข้ามาอำนวยความสะดวกและให้การสนับสนุนให้วัดเทพนิมิตรให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นที่รู้จักของจังหวัดฉะเชิงเทราต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการในวัดเทพนิมิตร 4 ด้านคือ 1) ด้านประชาสัมพันธ์ 2) ด้านการคมนาคม 3) ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว 4) ด้านการบริการ
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัดเทพนิมิตร
3. เพื่อศึกษาบทบาทของวัดที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวัดเทพนิมิตร

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดเทพนิมิตรได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยฉบับนี้กำหนดขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา คือ วัดเทพนิมิตร ตั้งอยู่ ถนนสุขุมวิท ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1ศึกษารูปแบบและบทบาทต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดเทพนิมิตร

2.2ศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดเทพนิมิตร ใน 4 ด้าน 1) ด้านประชาสัมพันธ์ 2) ด้านการคมนาคม 3) ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว 4) ด้านการบริการ

3. ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยฉบับนี้กำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูล ไว้ดังนี้

3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำหรับการศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดเทพนิมิตร โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดเทพนิมิตร ผู้อาวุโสบริเวณพื้นที่ คณะกรรมการของวัดรวมทั้งสิ้นจำนวน 6 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาเชิงปริมาณ คือ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตรใน 4 ด้าน 1) ด้านประชาสัมพันธ์ 2) ด้านการคมนาคม 3) ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว 4) ด้านบริการ จำนวน 150 ตัวอย่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเอกสารและงานวิจัย

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการประกอบแนวทางการดำเนินงานวิจัยอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยนี้เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนอย่างชัดเจน ผู้มีบทบาทในฐานะผู้นำชุมชน ได้แก่ 1) เจ้าอาวาสวัดเทพนิมิตร 2) ผู้เกี่ยวข้องในชุมชน 3) คณะกรรมการประจำวัด รวมทั้งสิ้นจำนวน 6 คน เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาการจัดการวัดเทพนิมิตรใน 4 ด้าน

กลุ่มเป้าหมาย

1. ประชากรที่ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยนี้เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนอย่างชัดเจน ผู้มีบทบาทในฐานะผู้นำชุมชน ได้แก่ 1) เจ้าอาวาสวัดเทพนิมิตร 2) ผู้เกี่ยวข้องในชุมชน 3) คณะกรรมการประจำวัด รวมทั้งสิ้นจำนวน 6 คน
2. ประชากรที่ใช้ในครั้งนี้คือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในเขตพื้นที่ชุมชนวัดเทพนิมิตรจำนวน 150 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบบังเอิญ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ สอบถามผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตร เพื่อเป็นข้อมูลด้านการจัดการและบทบาทของวัดเทพนิมิตรต่อการจัดการการท่องเที่ยว
2. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้าชมวัดเทพนิมิตรเพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจำนวน 150 ชุดโดยกำหนดคำถามเป็น 2 ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตอนที่ 2 เป็นข้อมูลในด้านความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวัดเทพนิมิตร จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการประชาสัมพันธ์ 2) ด้านการคมนาคม 3) ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว 4) ด้านการบริการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาคาถาสนาม โดยอาศัยข้อมูลจากการแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตร เพื่อเป็นข้อมูลด้านการจัดการและบทบาทของวัดเทพนิมิตรต่อการจัดการการท่องเที่ยวแล้วแปรผลเชิงคุณภาพโดยการบรรยาย

2. กลุ่มประชากรที่ใช้ในครั้งนี้ คือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในเขตพื้นที่ชุมชนวัดเทพนิมิตร จำนวน 150 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบบังเอิญ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัดเทพนิมิตร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ของแผนปฏิบัติการที่ได้กำหนดไว้ ทั้งการลงพื้นที่สำรวจและทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร เพื่ออธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

1. ผลการศึกษารูปแบบการจัดการและบทบาทของวัดเทพนิมิตร 4 ด้าน คือ 1) ด้านประชาสัมพันธ์ 2) การคมนาคม 3) ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว 4) ด้านการบริการ

2. ผลการศึกษาคำความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัดเทพนิมิตร

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์

$\bar{X}$	หมายถึง ค่าเฉลี่ย
SD	หมายถึง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
n	หมายถึง จำนวนคนในกลุ่ม

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษารูปแบบและบทบาทการจัดการเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตร 4 ด้านคือ 1) ด้านประชาสัมพันธ์ 2) การคมนาคม 3) ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว 4) ด้านการบริการ สามารถสรุปได้ดังนี้

บทบาทและรูปแบบการจัดการเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตร ผู้นำในการจัดการและพัฒนา ได้แก่คณะพระภิกษุสงฆ์ และคณะกรรมการบริหารวัดในการดูแลและพัฒนาในทุกด้าน โดยได้รับการอนุเคราะห์ทุนทรัพย์จากศิษยานุศิษย์และผู้มีจิตศรัทธาตามแต่โอกาสและกิจกรรมที่ทางวัดร้องขอ โดยทางวัดได้ดำเนินการในด้านต่างๆ ดังนี้

ภาพที่ 1 การประชาสัมพันธ์ล่องเรือ

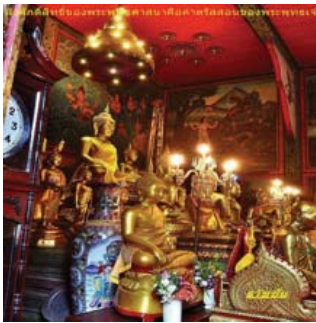

ภาพที่ 2 พระอุโบสถวัดเทพนิมิตร

ด้านประชาสัมพันธ์ ทางวัดได้มีการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดทำป้ายแนะนำกิจกรรมต่างๆของวัด มีการติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์ เชิญชวนให้ท่องเที่ยววัดเทพนิมิตร์ ในพื้นที่ชุมชน มีการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ทางสถานีวิทยุของทางวัด อีกทั้งยังมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง โดยการบอกกล่าวต่อผู้ที่มาทำบุญเพื่อกระจายข่าวให้กับผู้สนใจ ภายในวัดจัดทำแผนผังแสดงที่ตั้งและตำแหน่งสถานที่สำคัญ การจัดทำป้ายบรรยายประวัติความเป็นมาของวัด ประวัติพระพุทธไสยาสน์

ด้านการคมนาคม วัดเทพนิมิตร์มีสถานที่และบริเวณติดถนนสายหลักของจังหวัด สามารถเดินทางโดยรถยนต์ จากกรุงเทพฯ สามารถใช้เส้นทางได้หลายเส้นทาง เข้าถึงได้สะดวก และทางน้ำโดยสามารถลงเรือจากตลาดบ้านใหม่ 100 ปี มีป้ายบอกทางชัดเจน มีการจัดเตรียมสถานที่จอดรถแก่นักท่องเที่ยว ในขณะนี้ทางวัดกำลังดำเนินการปรับปรุงสถานที่ภายในวัดเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการท่องเที่ยว

ภาพที่ 3 หลวงพ่อโต ประธานพระอุโบสถวัดเทพนิมิตร์

ภาพที่ 4 พระพุทธไสยาสน์

ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยววัดเทพนิมิตร์ มีพระพุทธไสยาสน์ องค์ใหญ่ที่สุดในจังหวัดฉะเชิงเทรา พระอุโบสถวัดเทพนิมิตร์เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนให้ความเลื่อมใสศรัทธา ด้วยมีพระประธาน คือ "หลวงพ่โต" บริเวณหน้าพระอุโบสถซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปหล่อรัชกาลที่ 8 จัดตกแต่งเป็นซุ้มประดับกระจกสีเป็นลวดลายงดงาม

ภาพที่ 5 พระบรมรูปหล่อรัชกาลที่ 8, ประตูและหน้าต่าง

ภาพที่ 6 อาคารกุฏิใหญ่

อาคารกุฏิสงฆ์ เป็นอาคารกุฏิใหญ่ สร้างด้วยไม้สักสูง 2 ชั้น หลังคาทรงปั้นหยามะนิลา (Gable hip) กว้าง 8 เมตร ยาว 12.5 เมตร มีมุขยื่นออกมา กว้าง 4 เมตร สร้างใน พ.ศ. 2461 - 2462 พระสยามมณฑล จัดสร้างขึ้นโดยพระอาจารย์สมชาย ปัญญโมณี เจ้าอาวาสวัดป่าสว่างบุญ ต.ชะอม อ. แก่งคอย จ.สระบุรี ร่วมกับพุทธศาสนิกชนจัดสร้าง พระคิลาสยามมณฑล จำนวน 80 องค์ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ เพื่อน้อมเกล้าถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 72 พรรษา พระแผนที่ประเทศไทยสร้างเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จะทรงเจริญพระชนมพรรษา 84 พรรษา ในปี พ.ศ.2554 ได้จัดสร้างพระสังกัจจายน์ ศาลาประดิษฐานไว้ในบริเวณต่อจากพระพุทธรูปไสยาสน์ หลวงพ่อองค์ดำซึ่งจำลองแบบมาจากเมืองนาลันทา ประเทศอินเดีย

ภาพที่ 7 พระสยามมณฑล

ภาพที่ 8 พระแผนที่ประเทศไทย

ภาพที่ 9 พ่อดังค์ดำ

ภาพที่ 10 พระสังกัจจายน์

ด้านการบริการ ทางวัดได้จัดเตรียมเครื่องสักการะบูชาสำหรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ดอกไม้ ูปเทียน แผ่นทองเปลวโดยไม่ได้กำหนดราคาขึ้นอยู่กับจิตศรัทธาของผู้ทำบุญที่จะบริจาคโดยใส่ในตู้บริจาค นอกจากนี้ยังจัดจำหน่ายวัตถุมงคลและเครื่องรางของวัดเทพนิมิตร อาทิเช่น รูปหล่อหลวงพ่อดโต ชุดของขวัญหลวงพ่อดโตพุทธโสธร นอกจากนี้ยังจัดกิจกรรมการทำบุญเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิตในด้านต่างๆ ตามความศรัทธาและความเชื่อของแต่ละบุคคลและตามโอกาสต่างๆ อาทิเช่น การปิดทองไหว้พระ การให้อาหารปลา การร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัดสร้างและปรับปรุงอาคาร ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการจัดตู้ น้ำดื่มไว้บริการโดยไม่คิดเงิน มีห้องน้ำสำหรับบริการให้กับนักท่องเที่ยวที่เพียงพอ จัดเตรียมสถานที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว ประกอบด้วยที่นั่งพักและลานธรรม มีการจัดชุดม้าหินบริเวณข้างโบสถ์ และบริเวณริมน้ำมีป้ายจัดไว้ให้นักท่องเที่ยวถ่ายรูปเป็นที่ระลึก มีป้ายบอกทางไปยังจุดต่างๆ ภายในวัด มีจุดประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลบริการนักท่องเที่ยว มีจำนวนถังขยะเพียงพอมีการจัดวางอย่างเป็นระเบียบ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นยังขาดการให้บริการด้านร้านค้า และร้านขายอาหารไว้บริการในบริเวณวัด จะมีรถขายของของชาวบ้านที่จะนำมาจอดเพื่อให้บริการกับนักท่องเที่ยวบ้างบางเวลา นอกจากนี้สถานที่จอดรถยังไม่มีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวก

2. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตร จำนวน 150 ชุด ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามสรุปได้ดังนี้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดเทพนิมิตรเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 68.67 มีอายุระหว่าง 1- 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 56.00 มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออก มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 62.00 ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 81.33 ลักษณะพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานะภาพ สมรส คิดเป็นร้อยละ 55.33 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป พนักงานบริษัทเอกชน คิดเป็นร้อยละ 52.00 และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 91.33

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตร

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว	$\bar{x}$	SD	ระดับความ	
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน	ลำดับที่	ความเห็น
มาตรฐาน				
1. ด้านประชาสัมพันธ์	3.54	0.81	4	มาก
2. ด้านการคมนาคม	3.77	0.78	1	มาก
3. ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว	3.66	0.77	3	มาก
4. ด้านการบริการ	3.73	0.77	2	มาก
รวม	3.68	0.78		มาก

จากตารางที่ 1 อธิบายได้ว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัดเทพนิมิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ย = 3.68) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยเฉพาะด้านการคมนาคมมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด (มีค่าเฉลี่ย = 3.77) ซึ่งนักท่องเที่ยวเห็นว่าวัดเทพนิมิตมีความสะดวกต่อการเดินทางและมีการคมนาคมที่หลากหลายช่องทาง เช่น รถยนต์ส่วนตัว รถโดยสารเป็นต้น รองลงมา มีป้ายบอกทางไปยังจุดสำคัญต่างๆ ในวัดเทพนิมิตอย่างชัดเจน และสถานที่จอดรถสะดวก มีห้องน้ำบริการนักท่องเที่ยว ด้านการบริการ (มีค่าเฉลี่ย = 3.73) ซึ่งนักท่องเที่ยวเห็นว่ามีความเป็นระเบียบของการจัดวางผังขยะ และปริมาณถังขยะที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ห้องน้ำที่สะอาดและเพียงพอต่อปริมาณนักท่องเที่ยว และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว (มีค่าเฉลี่ย = 3.66) ซึ่งนักท่องเที่ยวเห็นว่าวัดเทพนิมิตมีสิ่งเคารพที่เป็นศิริมงคลและมีคุณค่าทางด้านจิตใจ รองลงมา มีลักษณะการท่องเที่ยวที่ครบวงจร และสถานที่ท่องเที่ยวยังคงรูปแบบการใช้ชีวิตของคนในท้องถิ่นแบบดั้งเดิม และด้านประชาสัมพันธ์ (มีค่าเฉลี่ย = 3.54) ตามลำดับ ซึ่งนักท่องเที่ยวเห็นว่าวัดเทพนิมิต มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น เทศกาลลอยกระทง การจัดกิจกรรมทางศาสนา มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว และมีการจัดทำสื่อต่างๆ เพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนภายนอก

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัดเทพนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา อภิปรายผลได้ดังนี้

จากการศึกษารูปแบบการจัดการและบทบาทของวัดเทพนิมิตที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่าการจัดการทั้งสี่ด้านโดยรวมอยู่ในระดับมากปรากฏผลดังนี้

ด้านประชาสัมพันธ์ วัดเทพนิมิตได้มีการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดทำป้ายแนะนำกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้อต่อการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว แต่ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวตลาดบ้านใหม่ 100 ปี และสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงภายในจังหวัดและภายนอกจังหวัดได้ทราบถึงคุณค่าและประวัติศาสตร์ที่สำคัญของวัดเทพนิมิตในรูปแบบต่างๆ ให้มากขึ้นทั้งรูปแบบของป้ายประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่ในการให้การแนะนำสถานที่ นอกจากนี้ยังสามารถใช้ช่องทางวิธีประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ หรือรายการท่องเที่ยวทางโทรทัศน์ ซึ่งปัจจุบันมีหลายรายการที่พร้อมจะแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในประเทศไทย ซึ่งหากมีการประชาสัมพันธ์ที่ดีย่อมส่งผลต่อการท่องเที่ยวของวัดเทพนิมิตให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

ด้านการคมนาคม วัดเทพนิมิตรได้ดำเนินการจัดการให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางโดยรถยนต์ได้หลายเส้นทาง รวมทั้งเข้าถึงได้สะดวก อีกทั้งยังสามารถเดินทางทางน้ำโดยสามารถลงเรือได้จากตลาดบ้านใหม่ แต่ยังมีประเด็นที่ควรปรับปรุงพัฒนาที่นักท่องเที่ยวได้เสนอแนะไว้ดังนี้ ควรจัดป้ายจราจรให้ชัดเจนเส้นทางในการเดินทางเข้าสู่บริเวณวัด ควรปรับปรุงด้านความสะอาดและมีป้ายบอกทางให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ควรเพิ่มจำนวนเรือโดยสารในการท่องเที่ยวทางน้ำไปสู่วัดเทพนิมิตรให้มากขึ้น

ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว วัดเทพนิมิตรได้จัดเตรียมสถานที่ที่มีสิ่งเคารพที่เป็นศิริมงคลและมีคุณค่าทางด้านจิตใจต่างๆ อาทิเช่น พระพุทธรูปไสยาสน์ อีกทั้งยังดูแลสถานที่ท่องเที่ยวให้ยังมีรูปแบบการใช้ชีวิตของคนในท้องถิ่นแบบดั้งเดิมได้ดี แต่ยังมีประเด็นที่ควรปรับปรุงพัฒนาได้แก่ความสะอาดของบริเวณวัด ควรดูแลเรื่องไม่ให้มีสิ่งปฏิกูล เช่น มูลสุนัข, และควรจัดระเบียบด้านอาคารสถานที่ให้สะอาด มีระเบียบ และมีสวนหย่อม และควรเพิ่มเติมกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว

ด้านบริการ วัดเทพนิมิตรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และประเพณี มีการจัดเตรียมเครื่องสักการบูชาแก่นักท่องเที่ยวในระดับที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมากแต่ยังมีประเด็นที่ควรพัฒนาได้แก่ควรร้านค้าเพื่อจำหน่ายอาหารเครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นแบบโอท็อป และจัดบริเวณที่พักผ่อน นั่งเล่นเป็นมุมที่ให้ความร่มรื่น

ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดเทพนิมิตรโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวสามารถสรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดเทพนิมิตรเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุระหว่าง 1- 40 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออก มากที่สุด มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป พนักงานบริษัทเอกชน มีรายได้อยู่ระหว่าง 1-30,000 บาท

เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยเฉพาะด้านการคมนาคม มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ด้านการบริการ ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว (และ ด้านประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะทางวัดเทพนิมิตร มีการจัดการที่ดี สอดคล้องกับแนวคิดและทัศนคติของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่มีทัศนคติและค่านิยมในการคำนึงถึงมาตรฐานและคุณภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ดั้งเดิมเฉพาะถิ่น ร่มรื่นสะอาด มีความพร้อมด้านการจัดการสิ่งบริการอำนวยความสะดวก รวมถึงระบบการจอดรถ และการจราจรภายใน บุคลากรมีความพร้อมบริการ มีศูนย์ข้อมูลอำนวยความสะดวกเบื้องต้น ห้องสุขา มุมจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม และสินค้าของที่ระลึก มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางศึกษาสถานที่เป็นระยะๆ เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ ชนัญ วงษ์วิภาค (2548, หน้า 77-78) กล่าวเกี่ยวกับนิยามความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางเพื่อเที่ยวชม และศึกษาวัฒนธรรมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยชุมชน

ท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ด้านคมนาคม โดยรวมอยู่ในระดับมากวัดเทพนิมิตระสวดต่อการเดินทางและมีการคมนาคมที่หลากหลายช่องทาง เช่น รถยนต์ส่วนตัว รถโดยสารเป็นต้น สถานที่จอดรถสะอาดและมีห้องน้ำบริการนักท่องเที่ยวเฉลี่ย สามารถเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงได้สะดวก มีป้ายบอกเส้นทางท่องเที่ยวให้สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวอย่างสะดวก มีแผนที่ท่องเที่ยวแสดงการเดินทางอย่างสะดวกและง่ายในการมายังวัดเทพนิมิตระสวดมีความปลอดภัยในการจอดรถและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว มีการอำนวยความสะดวกด้านที่จอดรถที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวสอดคล้องกับกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2556) ได้กล่าวถึงการพิจารณาการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยพื้นฐานการผลิต เช่น ถนน สนามบิน ทางรถไฟ ท่าเรือ ยวดยานพาหนะ ให้มีความรวดเร็วและปลอดภัยและยังสอดคล้องกับอัญชลี สมใจ (2552) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา : วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา กล่าวว่าความปลอดภัยในการจอดรถและทรัพย์สินการอำนวยความสะดวกด้านที่จอดรถที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการตัดสินใจในการเดินทางมาท่องเที่ยว

ด้านบริการ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก คือความเป็นระเบียบของการจัดวางผังขยะและปริมาณถังขยะที่เพียงพอมีห้องน้ำที่สะอาด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี การจัดเตรียมเครื่องสักการบูชา สถานที่ท่องเที่ยวมีความสะอาด การจัดสถานที่ท่องเที่ยวให้เอื้อประโยชน์ต่อการถ่ายภาพเป็นที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นในระดับพอใช้ คือ มีการจัดให้เช่าวัตถุมงคลแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจ มีการให้บริการร้านอาหารและเครื่องดื่มในราคาที่เหมาะสม สอดคล้องกับเพียงกานต์ นามวงศ์ (2552) พิจารณาจากองค์ประกอบด้านแรงจูงใจที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยว ควรมีการอำนวยความสะดวก ส่งเสริมให้คนชุมชนให้มีส่วนร่วมในการให้บริการเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและเพื่อเพิ่มศักยภาพในการท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับ และสอดคล้องกับชุติมา รุ่งประพันธ์ (2549) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเน้นการจัดการด้านการบริการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีความพอใจและเป็นการตลาดและประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว

ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับมาก คือ มีสิ่งเคารพที่เป็นสิริมงคลและมีคุณค่าทางด้านจิตใจ มีลักษณะการท่องเที่ยวที่ครบวงจร สถานที่ท่องเที่ยวยังคงรูปแบบการใช้ชีวิตของคนในท้องถิ่นแบบดั้งเดิม เฉลี่ยสภาพภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมภายในวัดเทพนิมิตระสวดมีความร่มรื่นเหมาะสมแก่การพักผ่อนของนักท่องเที่ยวสภาพของสถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดเทพนิมิตระสวดมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวกิจกรรม

ที่หลากหลายและมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมต่างๆให้เหมาะสมกับเทศกาลเพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวและมีความคิดเห็นในระดับพอใช้ คือ มีการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาดัดแปลงให้สวยงามเหมาะสมเป็นเอกลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวมีสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเพื่อกระตุ้นความสนใจต่อนักท่องเที่ยว และสินค้าที่จำหน่ายคุณภาพที่เหมาะสมกับราคา

ด้านประชาสัมพันธ์ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากในเรื่องของการจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น เทศกาลลอยกระทง กิจกรรมทางศาสนา ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว การจัดทำสื่อต่างๆเพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนภายนอก การติดป้ายประชาสัมพันธ์ไว้ในบริเวณที่สามารถดึงดูดความสนใจต่อนักท่องเที่ยวและมีความชัดเจนในการประชาสัมพันธ์ในบริเวณ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำวิจัยในครั้งนี้

1. ด้านประชาสัมพันธ์ สิ่งที่นักท่องเที่ยวเสนอแนะได้แก่ ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวตลาดบ้านใหม่ 100 ปีได้ทราบว่าวัดเทพนิมิตเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกันสามารถเดินทางมาได้ทั้งทางเท้า ทางเรือ หรือรถยนต์และควรมีประชาสัมพันธ์และการแนะนำการท่องเที่ยวของวัดเทพนิมิตให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น
2. ด้านสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวสิ่งที่นักท่องเที่ยวเสนอแนะได้แก่ควรปรับปรุง โดยเฉพาะเรื่องความสะอาดของบริเวณวัด ควรดูแลเรื่องไม่ให้มีสิ่งปฏิกูล เช่น มูลสุนัข, และควรจัดระเบียบด้านอาคารสถานที่ให้สะอาด มีระเบียบ และมีสวนย่อม
3. ด้านบริการ สิ่งที่นักท่องเที่ยวเสนอแนะได้แก่ ควรมีกิจกรรมของกินของใช้ ที่นำมาจำหน่ายแบบธรรมชาติ แบบโฮต็อบและจัดบริเวณที่พักผ่อน นั่งเล่นเป็นมุมที่ให้ความร่มรื่น
4. ด้านการคมนาคมสิ่งที่นักท่องเที่ยวเสนอแนะได้แก่ ควรจัดป้ายจราจรให้ชัดเจนเส้นทางในการเดินทางเข้าสู่บริเวณวัด ควรปรับปรุงด้านความสะอาดและมีป้ายบอกทางให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ควรเพิ่มจำนวนเรือโดยสารในการท่องเที่ยวทางน้ำไปสู่วัดเทพนิมิตให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆในแหล่งท่องเที่ยววัดเทพนิมิต เพื่อให้ทราบถึงทรัพยากรการท่องเที่ยว วัฒนธรรม ประเพณี ที่มีอยู่มาจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น
2. ควรศึกษาเรื่องความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2556). รายงานผลและการดำเนินงานเพื่อกำหนดนโยบายท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กฤษฎา ชูอภัย. (2552). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษากำแพงเมืองเก่ากำแพงสอยสะแก บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชุติมา รุ่งประพันธ์. (2549). การศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอำเภอเมืองชะเชิงเทรา จังหวัดชะเชิงเทรา. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิสรัตน์ จุลวงศ์. (2553). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรช่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม . วิทยานิพนธ์, สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประวัติวัดเทพนิมิตพิมพ์ฉลอง100 ปี. (2512) วัดเทพนิมิต อำเภอเมืองชะเชิงเทรา จังหวัดชะเชิงเทรา.
- เพ็ญกานต์ นามวงศ์. (2552) การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วันสาด ศรีสุวรรณ. (2553). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วนัษพร จันทรักษา. (2552) ปัจจัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช การจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อรพิชญา ไชยกาล. (2552). การรับรู้ของนักท่องเที่ยวต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาตลาดบ้านใหม่ จังหวัดชะเชิงเทรา. สาขาวิชาการจัดการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. คณะการจัดการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อัญชลี สมใจ. (2552). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนากรณีศึกษา : วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดชะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- World Tourism Organization. (2556). การปรับตัวของธุรกิจท่องเที่ยวไทย...เพื่อใช้ประโยชน์จาก AEC. วันที่ค้นข้อมูล 12 ตุลาคม 2556, เข้าถึงได้จาก <http://www.exim.go.th/doc/newsCenter/38839.pdf>

การจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

The Management of conservation and development Wat Niwet Thammaprawat
Raja Worawiharn in Bang Pa-in District Phranakhon, Si Ayutthaya Province

ปฏิวัฒน์ เปาริก

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

การจัดการอนุรักษ์และพัฒนา : วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์คุณค่าของสถาปัตยกรรม , ด้านการอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์ , ด้านการพัฒนาการคมนาคม , ด้านการพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการบริการ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การศึกษาจากเอกสาร และการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้แบบสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หารูปแบบการจัดการและกำหนดวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์และใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร จำนวน 150 ตัวอย่าง

ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร ทั้ง 4 ด้านโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยแยกประเด็นสำคัญและข้อเสนอแนะ ด้านการพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการบริการ ได้มีการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณีผ่านทางสื่ออินเตอร์เน็ตและสื่อโทรทัศน์ แต่ควรเพิ่มเติมสื่อข้อมูลทางโทรศัพท์มือถือ(แอปพลิเคชัน) เพื่อการเข้าถึงของนักท่องเที่ยว ด้านการอนุรักษ์คุณค่าของสถาปัตยกรรม ได้มีการดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ บุรณะศาสนสถานทั้งภายในและภายนอกได้อย่างมีแบบแผนขั้นตอนตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่ต้องการให้วัดนิเวศธรรมประวัติเป็นต้นแบบทางด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ด้านการอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์ มีการจัดกิจกรรมทางศาสนาเพื่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และได้รวบรวมข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์โดยจัดทำสื่อในรูปแบบแผนที่จริงตรงกับความ ต้องการของนักท่องเที่ยว ด้านการพัฒนาการคมนาคม สามารถเดินทางมายังวัดได้สะดวกทั้งทาง

รถยนต์ รถไฟและทางเรือตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่ต้องการเดินทางมายังวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : การอนุรักษ์ และ การพัฒนา

Abstract

The study on The Conservation and Development Case Study Wat Niwet Thammaprawat Raja Worawiharn in Bang Pa-in District Phranakhon Si Ayutthaya Province aim to 1) study the four sections of conservation and development architectural conservation value , preservation of the history information , transport development and information and service development 2) study the tourists' opinion toward the conservation and development. A research was adopted for the study through studies document; the structure interviews were used for 150 data and analyzed to identify the conservation and development model.

The findings revealed that the tourists' opinion toward the conservation and development was "much" level, especially information and service development was "much" level , the tourists satisfied an important about the temple information architecture , however ,the tourist suggested that the information should be modern as internet website and mobile application. Architectural conservation value was "much" level, the tourists satisfied Gothic Architecture , historical , beautiful landscape. Preservation of the history information was "much" level, the tourists satisfied an important information about the temple brochures however, the tourist suggested that the information should be both Thai , English , Chinese. Transport development was "much" level, the best location was various ways to the temple, whether by car, train or boat, meet the travel needs of tourists as well.

KEYWORDS : THE CONSERVATION AND DEVELOPMENT

ที่มาและความสำคัญ

ในประเทศไทยมีมรดกทางวัฒนธรรมแสดงถึง ศิลปะ สถาปัตยกรรมไทย ที่เป็นจุดเด่น และเป็นเอกลักษณ์ของประเทศและโบราณสถาน จึงถือเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อประเทศในแง่ของวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ทั้งในด้านวิชาการ การท่องเที่ยว และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการกระบวนการจัดการ สงวนรักษา อนุรักษ์และพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสม (กรมศิลปากร , สำนักโบราณคดี , 2505) การจัดการอนุรักษ์ซึ่งให้เกิดผลสำเร็จควรจะมีการสำรวจและบันทึกสภาพโบราณสถานอย่างละเอียด ทดสอบวิธีการอนุรักษ์ว่าจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่โบราณสถานและจึงทำการบูรณะในลักษณะจำแนกคุณค่าของโบราณสถานและเน้นคุณค่าที่โดดเด่นที่สุดเป็นหลัก สอดคล้องกับหลักเกณฑ์สากลว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน และจะช่วยให้โบราณสถานที่เกี่ยวข้องคงรูปทรงทั้งตามมีคุณค่าเหมือนดังสมัยโบราณ (ภัทรวรรณ พงศ์ศิลป์ 2544 : 32-33)

เพื่อเข้าใจถึงบทบาทความสำคัญของโบราณสถานนั้นๆ ใช้การภาพถ่ายก่อนการบูรณะจะเป็นข้อมูลประกอบการศึกษาสภาพที่ปรากฏในปัจจุบัน และสามารถที่จะตรวจสอบสภาพความเสียหายและลำดับขั้นตอนการอนุรักษ์โดยเริ่มจากการอนุรักษ์ทางด้านคุณค่าทางวิชาการ โบราณคดีและประวัติศาสตร์ คุณค่าความหายาก และคุณค่าที่แสดงนัยยะในอดีต (ชวนนท์ จันทรประเสริฐ 2553 : 19 - 20) สำหรับโบราณสถานที่มีปูชนียวัตถุที่เป็นรูปสลักกระทำให้ทำการอนุรักษ์ให้คงสภาพเดิมให้มากที่สุด ถ้าโบราณสถานนั้นๆ มีภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมให้อนุรักษ์ภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมด้วยจึงจะทำให้เกิดความสมบูรณ์แก่โบราณสถานที่สำคัญนั้นๆ ได้ (กรมศิลปากร, ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน, 2528) การพัฒนาด้านการให้ความรู้จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อแนวทางการจัดการ ความสำคัญของตัวโบราณสถานในเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ลักษณะทางศิลปกรรม โดยอาจจัดทำออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดทำเป็นหนังสือ แผ่นพับ แผ่นป้าย แอปพลิเคชัน เว็บไซต์ และควรมีทั้งภาษาไทยและแปลเป็นภาษาต่างประเทศเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติโดยการจัดให้มีศูนย์ข้อมูลที่แหล่งโบราณสถานนั้นๆ สอดคล้องกับโบราณสถานที่สำคัญ จะทำให้การกระจายข้อมูลเป็นไปด้วยความสะดวกเข้าถึงประชาชนหรือนักท่องเที่ยวได้ง่าย ทุกเพศ ทุกวัย เข้าถึงแหล่งโบราณสถานได้อย่างรวดเร็ว (สุมาลี อยู่ภู 2538 : 150-152) ดังเช่น วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารที่ได้รับการอนุรักษ์จากกรมศิลปากรและกำลังอยู่ในช่วงการพัฒนา เพื่อเป็นโบราณสถานที่สำคัญของ อำเภอ บางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 1-2 วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร เป็นวัดคู่พระราชวังบางปะอิน ตั้งอยู่ตอนใต้ตรงข้ามกับพระราชวังบางปะอิน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดฯ ให้สร้างเป็นพระอารามฝ่ายธรรมยุติกนิกาย แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2421 อาคารทั้งหมดที่ก่อสร้างแบบโบสถ์ฝรั่ง ซึ่งมีช่างชาวตะวันตกเป็นคนออกแบบวางแผนที่ ชื่อ "โจอากินโน กรัซซี" ได้เป็นผู้ที่ดำเนินการสร้างวัดแห่งนี้ให้เป็นศิลปะแบบกอทิก (Gothic) วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารเป็นพระอารามที่พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาโดยตรง จึงมีฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ตั้งแต่เริ่มสร้างและเป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อเสด็จฯ แปรพระราชฐานมาประทับที่พระราชวังบางปะอิน (คณะโบราณคดี, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553)

ภาพที่ 3 ด้านหลังพระอุโบสถ

(ที่มา : <http://2g.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E12506294/E12506294.html>)

ภายในโบสถ์ วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

ภาพที่ 4 แท่นประดิษฐานพระพุทธรูปมณฑลธรรมโมภาส

ภาพที่ 5 กระจกสีรูปพระพักตร์ รัชกาลที่ 5 ภาพที่ 6 พระราชอาสน์ รัชกาลที่ 5
 (ที่มา : <http://2g.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E12506294/E12506294.html>)

สถาปัตยกรรมอื่น ๆ ของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

ภาพที่ 7 กุฏิเจ้าอาวาส วัดนิเวศธรรมประวัติ

ภาพที่ 8 ศาลาการเปรียญหลังใหม่

ภาพที่ 9 ที่ประทับของสมเด็จพระยาดำรงเดชนนภาพ ภาพที่ 10 พิพิธภัณฑ์วัดนิเวศธรรมประวัติ

ภาพที่ 11 สวณหิน ดิศกุลอนุสรณ์

ภาพที่ 12 พระเมรุ

(ที่มา : <http://2g.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E12506294/E12506294.html>)

จากความสำคัญของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร ซึ่งเป็นโบราณสถานทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย และยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร จึงควรได้รับการจัดการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างมีระบบขั้นตอน โดยการร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งได้แก่ กรมศิลปากร, สำนักงาน

ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, นักวิชาการ, พระภิกษุ, ชาวบ้านในบริเวณพื้นที่รอบวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร, นักท่องเที่ยวที่ยังวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความต้องการในการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการประเมินและลงพื้นที่เพื่อสำรวจความคิดเห็น ศึกษาปัญหาและความต้องการ เพื่อเสนอแนวทางการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร และหวังว่าวิจัยฉบับนี้จะมีประโยชน์และเป็นแนวทางในการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานแห่งอื่นๆ ต่อไป

ภูมิทัศน์โดยรอบ ของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

ภาพที่ 13 บริเวณรอบนอกกำแพงวัด

ภาพที่ 14 รูปทรงอาคารที่เป็นสถาปัตยกรรมยุโรป

ภาพที่ 15 กำแพงแก้ว

ภาพที่ 16 เขตสังฆาวาส

ภาพที่ 17 บริเวณภายในกำแพงวัด

ภาพที่ 18 ทางเข้าด้านหน้าของวัด

(ที่มา : <http://2g.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E12506294/E12506294.html>)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาในพื้นที่ของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร 4 ด้านคือ ด้านการอนุรักษ์คุณค่าของสถาปัตยกรรม ด้านการอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านการพัฒนาการคมนาคม ด้านการพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการบริการ
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาข้อมูลของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร
3. เพื่อเป็นแนวทางการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารได้กำหนดขอบเขตดังนี้ **ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา** คือ วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 60 หมู่ที่ 12 อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กำหนด**ขอบเขตทางด้านเนื้อหา** ศึกษาการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์คุณค่าของสถาปัตยกรรม, ด้านการอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์, ด้านการพัฒนาการคมนาคม, ด้านการพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการบริการ และการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำหรับการศึกษาประวัติความเป็นมาและบทบาทของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารโดยผู้ให้ ข้อมูลหลัก (key Informants) แบบเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารหรือผู้ทรงคุณวุฒิภายในวัด 1 ตัวอย่าง ผู้อาวุโสบริเวณพื้นที่ 2 ตัวอย่าง ผู้อยู่อาศัยในชุมชน 2 ตัวอย่าง รวม 5 ตัวอย่าง และศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวจำนวน 150 ตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มนักท่องเที่ยวในบริเวณพื้นที่วัด ต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารทั้ง 4 ด้าน

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการประกอบแนวทางการดำเนินงานวิจัยศึกษาแนวคิดการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร และนอกจากนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยนี้เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาในพื้นที่ศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ ความรู้ และความเข้าใจในประวัติศาสตร์ ผู้มีบทบาทสำคัญในพื้นที่ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารหรือผู้ทรงคุณวุฒิภายในวัด 1 ท่าน ผู้อาวุโสบริเวณพื้นที่ 2 ตัวอย่าง ผู้อยู่อาศัยใน

ชุมชน 2 ตัวอย่าง รวม 5 ตัวอย่าง กลุ่มประชากรที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ คือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในเขตพื้นที่วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารจำนวน 150 ตัวอย่าง ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบบังเอิญ ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน ถึง 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2557

สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้าชมวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจำนวน 150 ตัวอย่าง โดยกำหนดคำถามเป็น 2 ตอน คือ 1) เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว 2) เป็นข้อมูลในด้านความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ การอนุรักษ์คุณค่าของสถาปัตยกรรม, การอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์, การพัฒนาการคมนาคม และการพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการบริการ

ลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ กลุ่มประชากรที่ใช้ในครั้งนี้คือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในเขตพื้นที่วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารจำนวน 150 ตัวอย่าง ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบบังเอิญ ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน ถึง 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2557

วิเคราะห์ข้อมูลการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร อำเภอ บางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามขั้นตอนของแผนปฏิบัติการที่ได้กำหนดไว้ โดยการลงพื้นที่สำรวจและทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร เพื่ออธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการวิจัยรูปแบบการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาในพื้นที่ของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร 4 ด้านคือ ด้านการอนุรักษ์คุณค่าของสถาปัตยกรรม ด้านการอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านการพัฒนาการคมนาคม ด้านการพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการบริการ เก็บข้อมูลจากความคิดเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาข้อมูลของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร, อธิบายและสรุปผลการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์

$\bar{X}$	หมายถึง ค่าเฉลี่ย
SD	หมายถึง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
n	หมายถึง จำนวนคนในกลุ่ม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารทั้ง 4 ด้านคือ ด้านการอนุรักษ์คุณค่าของสถาปัตยกรรม, ด้านการอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์, ด้านการพัฒนาการคมนาคม, ด้านการพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการบริการ แบ่งการดำเนินการในด้านต่างๆ ดังนี้

ภาพที่ 19 การอนุรักษ์ภายในวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

ด้านการอนุรักษ์คุณค่าของสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ กรมศิลปากรได้เข้ามาดูแลเป็นหลัก และใช้บุคลากรที่มีความรู้เฉพาะทาง ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน อาคารต่างๆ เช่น โบสถ์ กุฏิพระ หอไตร เป็นต้น โดยได้ทุนสนับสนุนจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และผู้มีจิตศรัทธา และได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่องจากบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อไม่ให้สถาปัตยกรรมของวัดนิเวศธรรมประวัติต้องเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา ได้แก่ คณะพระภิกษุสงฆ์และบุคคลที่อยู่ในบริเวณวัด

ภาพที่ 20-21 สอบถามเรื่องราวจากพระภิกษุในนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

ด้านการอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์ ในส่วนของประวัติศาสตร์ที่สำคัญของวัดได้รับการเผยแพร่โดยเจ้าอาวาส, พระภิกษุ, และผู้ที่เกี่ยวข้องกับภายในวัด ช่วยกันเผยแพร่โดยวิธีการเล่าด้วยปากเปล่า หรือแผ่นพับที่ทางวัดจัดทำขึ้น และได้เก็บข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไว้ในพิพิธภัณฑ์ของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร แต่เนื่องด้วยนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังวัดมีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จึงทำให้การสื่อสารและการรับข้อมูลจากทางวัดทำได้ไม่เต็มที่ จึงควรเพิ่มบุคลากรที่มีความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษ และภาษาจีนในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งควรออกแบบแผ่นพับให้ร่วมสมัยและเหมาะสม เพื่อสามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวได้ทุกเพศทุกวัย

การเดินทางและที่จอดรถ ของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

ภาพที่ 22 กระเช้าข้ามฟาก

ภาพที่ 23 ศาลารอกระเช้าข้ามฟาก

ภาพที่ 24 ท่าเรือข้ามฟาก

ภาพที่ 25 ฝั่งวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

ภาพที่ 26 ที่จอดรถ

ภาพที่ 27 สถานีรถไฟบางปะอิน

(ที่มา : <http://2g.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E12506294/E12506294.html>)

ด้านการพัฒนาการคมนาคม การเดินทางมายังวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร สามารถเดินทางมาได้อย่างสะดวกไม่ว่าจะเป็นรถยนต์ส่วนตัว หรือรถโดยสารใหญ่ เนื่องจากมีถนนที่ได้มาตรฐาน ป้ายบอกทางที่ชัดเจน และที่จอดรถอย่างเพียงพอ สามารถเดินทางมาโดยรถไฟ ซึ่งจะลงที่สถานีบางปะอิน ในบริเวณใกล้เคียงกับสถานีจะมีรถรับส่งเอกชน สำหรับนักท่องเที่ยวให้บริการอยู่ไม่ไกล

การบริการของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

ภาพที่ 27 ห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 28 ถึงขยะบริการนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 29 ป้ายบอกทางภายในวัด

ภาพที่ 30 จุดบริการน้ำดื่มสำหรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 31 ตู้โทรศัพท์สาธารณะ

ภาพที่ 32 จุดบริการรถเข็นสำหรับพิการ

ด้านการพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการบริการ ทางวัดมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆโดยวิธีการแจกแผ่นพับ และติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวให้มีส่วนร่วมกิจกรรมกับทางวัดโดยจะติดตั้งไว้บริเวณพื้นที่ชุมชน และถนนโดยรอบ แต่ทั้งนี้วัดนิเวศยังขาดการประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัยและไม่สามารถเผยแพร่ได้ในวงกว้าง เช่น เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ของทางวัด การประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อโทรทัศน์ และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อข้อมูลทางโทรศัพท์มือถือ (แอปพลิเคชัน) เป็นต้น

ในส่วนการบริการ ทางวัดมีการจัดกิจกรรมทำบุญเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิตในด้านต่างๆ ตามความศรัทธาและความเชื่อของแต่ละบุคคล อาทิเช่น การถวายสังฆทาน การทำพิธีสะเดาะเคราะห์ รดน้ำมนต์ เป็นต้น และในทุกปีทางวัดจะมีการจัดกิจกรรมทางศาสนาให้นักท่องเที่ยวเนื่องในวันพิเศษต่างๆ เช่นวันลอยกระทง วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา เป็นต้น พร้อมทั้งได้มีห้องน้ำเพื่อบริการสำหรับนักท่องเที่ยว, น้ำดื่ม, ตู้โทรศัพท์, รถเข็นสำหรับคนพิการหรือผู้สูงอายุ, ป้ายบอกทางไปยังจุดต่างๆ, ป้ายอธิบายข้อมูลของพรรณพืชและอาคารสถาปัตยกรรม, ถึงขยะที่พอเพียงและจัดวางอย่างเป็นระเบียบ รวมทั้งจุดบริการดอกไม้ ธูปเทียน แผ่นทองเปลว โดยไม่ได้กำหนดราคาขึ้นอยู่กับจิตศรัทธาของผู้ทำบุญที่จะบริจาคโดยใส่ในตู้บริจาค นอกจากนี้ทางวัดยังจัดเตรียมสถานที่เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายภาพเป็นที่ระลึกไว้อีกหลายๆ จุด

ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร จำนวน 150 ตัวอย่าง สรุปได้ดังนี้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มายังวัดนิเวศธรรมประวัติเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุต่ำกว่า 41 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง, ภาคตะวันออก, โดยรอบปริมณฑลและกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่า มีสถานภาพโสด ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป, พนักงานเอกชน, เจ้าของกิจการ และโดยส่วนใหญ่มีรายได้ไม่น้อยกว่า 30,000 บาท

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว	X	SD	ลำดับที่	ระดับ
ด้านการอนุรักษ์คุณค่าของสถาปัตยกรรม	4.76	0.43	2	มากที่สุด
ด้านการอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์	4.66	0.54	3	มากที่สุด
ด้านการพัฒนาการคมนาคม	4.56	0.65	4	มากที่สุด
ด้านการพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการบริการ	4.79	0.48	1	มากที่สุด
รวม	4.69	0.53		มากที่สุด

จากตารางที่ 1 อธิบายได้ว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (มีค่าเฉลี่ย = 4.69) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการบริการมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด (มีค่าเฉลี่ย = 4.79) นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่าวัดนิเวศธรรมประวัติมีการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมวันวิสาขบูชา กิจกรรมวันลอยกระทงเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวมายังวัด และมีการให้บริการน้ำดื่มสะอาด ห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว ป้ายบอกทางและป้ายข้อมูลต่างๆ และจัดบริเวณถ่ายภาพเป็นที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ด้านการอนุรักษ์คุณค่าของสถาปัตยกรรม (มีค่าเฉลี่ย = 4.76) นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่าวัดนิเวศธรรมประวัติ มีการจัดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบขั้นตอนที่ถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญ และได้รับเงินสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องโดยตรงจึงเห็นว่าวัดนิเวศธรรมประวัติควรเป็นต้นแบบทางด้านการอนุรักษ์

ด้านการอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์ (มีค่าเฉลี่ย = 4.66) นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่าข้อมูลและประวัติศาสตร์ของทางวัด มีการเผยแพร่อย่างสม่ำเสมอทำให้การท่องเที่ยวมายังวัดนิเวศธรรมประวัติได้ทั้งความรู้ทางประวัติศาสตร์พร้อมทั้งชมสถาปัตยกรรมที่สวยงาม ด้านการพัฒนาการคมนาคม (มีค่าเฉลี่ย = 4.56) ตามลำดับ นักท่องเที่ยวให้ความคิดเห็นว่าการเดินทางมายังวัดนิเวศธรรมประวัติสามารถเดินทางได้อย่างสะดวก มีพื้นที่จอดรถสำหรับผู้เดินทางโดยรถยนต์ มีป้ายบอกทางมายังวัดที่ชัดเจน สามารถเดินทางได้ทั้งตอนกลางวันและตอนกลางคืนเนื่องจากมีไฟส่องสว่างอย่างพอเพียงและมีสถานีรถไฟรองรับสำหรับผู้เดินทางโดยรถไฟ

อภิปรายผลจากการวิจัย

วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารเป็นวัดที่มีสถาปัตยกรรมที่สวยงามและประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า สอดคล้องกับทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ประติมากรรม สารสนเทศทางประวัติศาสตร์และภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับ ภัทรวรรณ พงศ์ศิลป์ (2544) หลักเกณฑ์สากลว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน และจะช่วยให้โบราณสถานที่เก่าแก่ยังคงรูปทรงทั้งงดงามมีคุณค่าเหมือนดังสมัยโบราณ ก่อรูปกับการพัฒนาความสะดวกในการเดินทาง และการพัฒนาความทันสมัยในการรับรู้ข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ สุมาลี อยู่ภู (2538) การพัฒนาโบราณจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวและการศึกษา การพัฒนาทางด้านการประชาสัมพันธ์จะทำให้การกระจายข้อมูลเป็นไปด้วยความรวดเร็วเข้าถึงประชาชนหรือนักท่องเที่ยวได้ง่าย การพัฒนาทางด้านสารสนเทศจะศักยภาพทำให้โบราณสถานกลายเป็นแหล่งเรียนรู้และเพื่อศึกษาหาข้อมูล การพัฒนาทางด้านภูมิทัศน์รอบโบราณสถานจะเพิ่มบรรยากาศการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจเป็นส่วนสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว

เที่ยวมายังโบราณสถาน และการพัฒนาทางด้านการคมนาคมจะเป็นสิ่งจำเป็นในการเข้าถึงแหล่งโบราณสถานการเดินทางที่สะดวกจะทำให้นักท่องเที่ยว ทุกเพศ ทุกวัย เข้าถึงโบราณสถานได้อย่างไม่มีความกังวล

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร ด้านการพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการบริการโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด วัดนิเวศธรรมประวัติมีการประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบ เช่น ผ่านทางแผ่นพับ โทรทัศน์ และอินเตอร์เน็ต เพื่อบอกถึงกิจกรรมภายในวัด หรือกิจกรรมทางศาสนา จัดทำสื่อต่างๆ เพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนภายนอก การติดป้ายประชาสัมพันธ์ไว้ในบริเวณที่สามารถเห็นได้ง่ายจะทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวสอดคล้องกับ ชวรัตน์ จันทน์ประเสริฐ (2553) แผนงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร สอดคล้องกับแผนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนและต่อยอดการประชาสัมพันธ์ให้มันสมัย การจัดทำคู่มือนำชม เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในเรื่องความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งแหล่งความรู้ ระเบียบกฎเกณฑ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร ด้านการอนุรักษ์คุณค่าของสถาปัตยกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารได้รับงบประมาณทางด้านการบูรณะจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีแบบแผนขั้นตอนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่ถูกต้องสอดคล้องกับ ชวรัตน์ จันทน์ประเสริฐ (2553) ในรูปแบบขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ระยะ คือ

1) ระยะสั้น หรือ แผนงานการอนุรักษ์แบบเร่งด่วนต้องดำเนินการในระยะ 1-2 ปี 2) ระยะกลาง ต้องดำเนินการในระยะ 3-5 ปี 3) ระยะยาว เป็นระยะที่สามารถทำได้ในระยะตั้งแต่ 5-10 ปี โดยจัดทำแผนงานศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์ เพื่อการศึกษาและพัฒนาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของทางวัดจึงมีความเหมาะสมกับการเป็นต้นแบบทางด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมศิลปะแบบตะวันตก และการอนุรักษ์ประติมากรรมที่อยู่ภายในบริเวณวัด รวมไปถึงการดูแลภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับ กิ่งนา จันทน์ (2532) กาลเวลาจะเป็นสิ่งที่ทำให้โบราณสถานมีคุณค่าเพิ่มขึ้นแล้ว กาลเวลายังเป็นตัวทำลายโบราณสถานให้ทรุดโทรมลงไปอีกด้วย ประกอบกับสภาพแวดล้อมรอบๆ เต็มไปด้วยมลภาวะ มรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยจึงเริ่มเสื่อมสลายลงอย่างรวดเร็ว จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาสภาพแวดล้อมเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร ด้านการอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งในบริเวณใกล้เคียงวัดนิเวศธรรมประวัติมีพระราชวังบางปะอิน จึงทำให้เกิดความหลากหลายในการท่องเที่ยวและควรเพิ่มเติมกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่มีทุกเพศ ทุกวัย ทางวัดมีการผลิตสื่อข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์และปรับปรุงเนื้อหาเพื่อความเหมาะสมและทันสมัยซึ่งสอดคล้องกับ นิสา พิมพ์เศษ (2554) เพื่อพัฒนาทางการศึกษา

และวิชาการ ประกอบด้วยกิจกรรม ที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ โบราณสถาน การเก็บ ข้อมูล โบราณสถาน เพิ่มเติม เผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการ จัดตั้งศูนย์รวบรวมข้อมูลบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับ โบราณสถานในหลักสูตรการเรียน รวมถึงการสนับสนุนการวิจัย

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร ด้านการพัฒนาการคมนาคมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารให้บริการรถเช่าข้ามฟากซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของทางวัด นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมายังวัดอย่างได้สะดวกทั้งทาง รถยนต์ส่วนตัว เรือ รถไฟ ปัจจุบันได้มีป้ายบอกทาง ป้ายจราจรที่มีมาตรฐานและยังสามารถเดินทางในตอนกลางคืนได้ เนื่องจากมีไฟส่องสว่างจากถนนช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับ นิสา พิมพิเศษ (2554) พัฒนาการเข้าถึงแหล่งโบราณสถาน ประกอบด้วยกิจกรรมการพัฒนาและดูแลรักษาเส้นทางคมนาคมเพื่อความสะดวกปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา ได้ดังนี้

การพัฒนาปัจจัยทางด้านการให้สะดวกทันสมัยและน่าสนใจเพื่อเป็นประโยชน์ในการท่องเที่ยวโบราณสถาน

1. ควรมีการพัฒนาเกี่ยวกับการเดินทางข้ามไปยังวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร พัฒนาให้มีทั้งแบบที่ข้ามไปได้อย่างรวดเร็ว สะดวก และปลอดภัยข้ามไปยังวัดได้ทุกเพศทุกวัย กับแบบดั้งเดิมที่ควรอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นเอกลักษณ์สำคัญของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

2. ควรมีการจัดงานประเพณีหรือกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับพระราชวังบางปะอินเพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของวัดและพระราชวัง

3. ควรมีการพัฒนาสื่อโฆษณาที่เกี่ยวข้องกับวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

4. การพัฒนาสื่อข้อมูลประวัติศาสตร์ของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารให้ร่วมสมัย สนุกสนานและเข้าถึงง่าย เช่น

4.1 ควรมีการสร้างเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารโดยเฉพาะ เพื่อให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้เข้าใจประวัติของวัดและเข้าถึงได้อย่างสะดวก

4.2 ควรมีการสร้าง สื่อข้อมูลทางโทรศัพท์มือถือ (แอปพลิเคชัน) เรื่องราวประวัติศาสตร์สำหรับศึกษาผ่านโทรศัพท์มือถือของนักท่องเที่ยวและแผนที่การเดินทางแบบเรียล

ไหม้มายังวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารเพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวหลงทาง

4.3 ควรมีการสร้างสื่อการเรียนรู้แบบ อินเทอร์เน็ต หรือนิทรรศการในรูปแบบอินเทอร์เน็ต ในทุกๆปีหรือทุกๆเทศกาลประเพณีที่ทางวัดจัดขึ้น

5. ควรมีบุคลากรที่สื่อสารได้อย่างน้อย 2 ภาษาประจำอยู่ที่วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารเพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง

คำแนะนำเพิ่มเติมทางด้านการอนุรักษ์

1.ควรเพิ่มเติมด้านการอนุรักษ์ที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดตั้งตัวแทนที่มีความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมแบบกอธิค เพื่อดูแลโบราณสถานสำคัญในพื้นที่ของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร

2.ควรมีการอนุรักษ์ที่ถูกวิธีกับต้นไม้หรือพันธุ์พืชที่มีประวัติศาสตร์ของวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารโดยผู้ที่มีความรู้โดยตรง

3.ทางวัดควรมีการร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียงในการดูแลรักษาโบราณสถานหลังจากเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเป็นผู้ควบคุมดูแลอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

4.ส่งเสริมการออกแบบวัสดุหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหารให้มีรูปแบบที่สอดคล้องกับสถาปัตยกรรมเพื่อการอนุรักษ์ลักษณะทางศิลปะกอธิค

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2528). “ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528.” 19 สิงหาคม .
- _____. (2505). สมุดนำชมโบราณสถาน ตำบลพงตึก และปูชนียสถานพระแท่นดงรัง อำเภอกำมะกา จังหวัดกาญจนบุรี. พระนคร : กรมศิลปากร.
- กึ่งนภา จันทรีดี. (2532 “การศึกษาสภาพแวดล้อมเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานบริเวณคลองด่าน ธนบุรี.” วิทยานิพนธ์โบราณคดี สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2553). “ลายเส้นโบราณสถาน วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร.” จากหนังสือโครงการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร.
- ชวนันท์ จันทรีประเสริฐ. (2553). “การนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาโบราณสถาน พงตึก.” วิทยานิพนธ์การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิสา พิมพ์เศษ. (2554). “แนวทางการจัดการโบราณสถานในจังหวัดอุดรธานี.” วิทยานิพนธ์การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภัทรวรรณ พงศ์ศิลป์. (2544). “การศึกษาการบูรณะโบราณสถาน กรณีศึกษาวัดมเหยงคณ์ ตำบลหันตรา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.” วิทยานิพนธ์โบราณคดี สาขาการวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุมาลี อยู่ภู. (2538). “การพัฒนาเชิงอนุรักษ์-แนวทางในการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม”.อาร์คแอนด์ไอดี. 3, 27 (พศจิกายน 2538) : 156-161.

อ้างอิง

บทความ : ประติมากรรมเพื่อการบำบัดเด็กออทิสติก
 ผู้วิจัย : ตฤณ กิตติการอำพล ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาเอก สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ
 ผลงานวิจัยนี้ได้รับ ทุนอุดหนุนการทำวิทยานิพนธ์
 ประเภทบัณฑิตศึกษา ประจำปี 2558 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช)

บทความ : หัวใจสี่เหลี่ยม สร้างโลกสี่เหลี่ยม ด้วยบรรจุภัณฑ์สี่เหลี่ยม
 ผู้วิจัย : สุพิศ เสี่ยงก้อง อาจารย์ประจำสาขานาเทศศิลป์
 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทความ : ประวัติศาสตร์สังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา
 ผู้วิจัย : ภารดี มหาจันทร์* / นันทิชาญา มหาจันทร์**
 * รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยบูรพา
 ** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์
 และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทความ : ลักษณะลาว : พลวัตและการดำรงอยู่ของศิลปกรรมไทย-ลาว ในภาคตะวันออกเฉียง
 ตอนบนของประเทศไทย
 ผู้วิจัย : ภูวษา เรืองชีวิน ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาเอก
 สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทความ : เครื่องตามประทีปที่ใช้ในงานสเปา : แนวความคิดจากลวดลายศิลปะสุโขทัย
 ผู้วิจัย : นภาพิษฎ์ ทิพย์มณี นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรมหาบัณฑิต
 สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

.....
บทความ : ดุษฎีเกียรติ : คุณหญิงกิริติ กับ ความงามครั้งสุดท้าย
ผู้วิจัย : คณพศ วิรัตน์ชัย นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรมหาบัณฑิต
สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
.....

บทความ : การออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับงานวาสิมะฮ.โดย
การประยุกต์รูปแบบลวดลายอิสลามกับลวดลายไทย
ผู้วิจัย : สกุนนี ไช้มนี่ นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรมหาบัณฑิต
สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
.....

บทความ : บทเรียบเรียงเพลงสดสงวนสามชั้น สำหรับเดี่ยวเปียโน
ผู้วิจัย : พิมพ์ชนก สุวรรณธาดา นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรมหาบัณฑิต
คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
.....

บทความ : การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัดเทพนิมิตร
อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา
ผู้วิจัย : ไพรินทร์ กล่อมสกุล นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรมหาบัณฑิต
สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
.....

บทความ : การจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร อำเภอบางปะอิน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ผู้วิจัย : ปวิวัฒน์ เปาริก นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรมหาบัณฑิต
สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
.....

แนวทางการจัดเตรียมต้นฉบับบทความ (Manuscript) สำหรับตีพิมพ์ใน วารสารศิลปกรรมบูรพา (Burapha Arts Joynral)

คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ

วารสารศิลปกรรมบูรพา (Burapha Arts Joynral) เป็นวารสารวิชาการของคณะศิลปกรรมศาสตร์ เพื่อส่งเสริมทางด้านวิชาการ การค้นคว้าวิจัย และการสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ โดยตีพิมพ์ เผยแพร่บทความวิจัย (Research articles) และบทความวิชาการ (Review articles) รวมทั้งผลงานวิทยานิพนธ์ งานสร้างสรรค์ทางศิลปะ และงานศิลปวัฒนธรรมหลากหลายสาขา จากคณาจารย์ นิสิต นักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา ต่างๆ รวมทั้งคณาจารย์ของคณะศิลปกรรมศาสตร์ ซึ่งถือเป็นหนึ่งของการบริหารทางวิชาการแก่สังคม

บทความในวารสารศิลปกรรมบูรพานี้จะมีคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการเป็นผู้พิจารณาก่อนการตีพิมพ์โดยมีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ

ฉบับภาคต้น (มิถุนายน – พฤศจิกายน)

ฉบับภาคปลาย (ธันวาคม – พฤษภาคม)

ผู้ส่งผลงานสามารถนำเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ได้ ต้องมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1.บทความที่ได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารต้องไม่เคยถูกนำไปพิมพ์เผยแพร่ในวารสารใดมาก่อน หรืออยู่ในระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ ในเวลาเดียวกัน

2.บทความต้องได้รับการพิจารณาจากผู้ประเมินอิสระ (Peer Review) จากภายนอกมหาวิทยาลัยในสาขานั้นๆ อย่างน้อย 2 คน

3.บทความที่ได้รับการตีพิมพ์นี้ต้องได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ และสามารถดัดแปลง แก้ไข ปรับปรุงสำนวนและรูปแบบ ตามที่กองบรรณาธิการเห็นสมควร

4.ผู้ประเมินบทความจะเป็นผู้ให้ความเห็นและขอแนะนำ ว่าบทความนั้นๆ จะได้รับการยอมรับ โดยไม่มีเงื่อนไข หรือให้แก้ไข หากมีการแก้ไขผู้เขียนจะต้องส่งบทความแก้ไขอีกครั้งและต้องแก้ไขบทความนั้นให้เสร็จภายใน 10-15 วันหลังจากได้รับผลการประเมิน

5.บทความที่นำเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในฉบับภาคต้น ต้องส่งต้นฉบับภายในเดือนเมษายนและในฉบับภาคปลาย ต้องส่งต้นฉบับภายในเดือน ตุลาคม

การเตรียมต้นฉบับในการตีพิมพ์

1. บทความ

สามารถจัดทำเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ในกรณีที่เขียนภาษาอังกฤษ บทความดังกล่าวต้องผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการใช้ไวยากรณ์อย่างถูกต้องมาแล้ว การเขียนภาษาไทย ให้

ยึดหลักการใช้คำศัพท์และชื่อบัญญัติตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ควรหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษในข้อความภาษาไทย ยกเว้นกรณีจำเป็นและไม่ใช้คำย่อ นอกจากเป็นคำที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

กรณีจำเป็นให้เขียนคำศัพท์ภาษาไทย ตามด้วยในวงเล็บภาษาอังกฤษ โดยคำแรกให้ขึ้นต้นด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ ส่วนคำที่เหลือทั้งหมดให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์เล็ก ยกเว้นชื่อเฉพาะทุกคำให้ขึ้นต้นด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ การปรากฏอยู่หลายที่ในบทความของศัพท์คำเดียวกันที่เป็นภาษาไทยตามด้วยภาษาอังกฤษ ให้ใช้คำศัพท์ภาษาไทยตามด้วยภาษาอังกฤษครั้งแรก ครั้งต่อไปใช้เฉพาะคำศัพท์ภาษาไทยเท่านั้น

2. การพิมพ์

ให้จัดพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word โดยจัดหน้ากระดาษขนาด A4 (8.5 X11 นิ้ว) ตั้งค่าน้ำกระดาษสำหรับการพิมพ์ ห่างจากของกระดาษด้านบน 1.5 นิ้ว ด้านอื่น ๆ ด้านละ 1 นิ้ว เว้นบรรทัดใช้ระยะ No spacing ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบอักษร Cordia New เท่านั้น ตัวเลขให้ใช้เป็นเลขอารบิกทั้งหมด ซึ่งมีขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่งดังนี้

- แผ่นปก ชื่อเรื่องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางของหน้าแรกด้วยอักษรขนาด 16 และพิมพ์ชื่อผู้เขียน คุณวุฒิ ตำแหน่ง และสถานที่ทำงาน (Institutional Affiliation(s)) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้บอกหน่วยงานที่สังกัด ชื่อสถาบัน คณะ สาขา และที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ทางไปรษณีย์ เบอร์โทรศัพท์ที่ทำงาน ระบุจังหวัดและรหัส และ E-mail address ได้ชื่อเรื่องติดขอบกระดาษด้านขวา

- ต้องมีเลขหน้ากำกับ ในเนื้อหาทุกหน้าโดยมีขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งติดขอบบนกระดาษด้านขวา ยกเว้นแผ่นปกไม่ต้องใส่

- ชื่อเรื่องต้นฉบับของผู้เขียน

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขอบกระดาษด้านซ้าย

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขอบกระดาษด้านซ้าย

- ชื่อผู้เขียน ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งตำแหน่งขอบกระดาษด้านขวาได้ชื่อเรื่อง ถ้าผู้เขียนเป็นชาวต่างประเทศให้นำชื่อสกุลขึ้นก่อนชื่อต้น

- ระบุข้อมูลว่า เป็นบทความวิชาการ หรือ บทความวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์

และระบุที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัด (มหาวิทยาลัย / คณะ / สาขา) ของผู้เขียน ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขอบกระดาษด้านขวาได้ชื่อผู้เขียน

- บทความวิชาการให้เขียนบทคัดย่อทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษก่อนนำเสนอเนื้อหา

- บทความและมีการกำหนดคำสำคัญไม่เกิน 5 คำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- หัวข้อของบทคัดย่อไทย/อังกฤษ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้ายได้ที่อยู่/หน่วยงานสังกัดของผู้เขียน
- เนื้อหาบทคัดย่อไทย/อังกฤษ ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 Tab (0.5 นิ้ว) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ขีดขอบทั้งสองด้าน โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ(Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ(Abstract) ใช้อักษรตัวตรง ความยาวไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด
- หัวข้อเรื่อง ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย
- หัวข้อย่อย ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อยโดยเรียงตามลำดับหมายเลขตำแหน่งเว้น 1 Tab (0.5 นิ้ว) จากขอบกระดาษด้านซ้าย
- เนื้อหา ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และพิมพ์ให้ขีดขอบทั้งสองด้าน
- จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวไม่เกิน 15 หน้า

3. การเรียงลำดับ

รูปแบบของรายงานการวิจัย ควรเรียงลำดับเรื่องดังนี้

- บทคัดย่อภาษาไทย /ภาษาอังกฤษ
- คำสำคัญภาษาไทย 2-5 คำ / ภาษาอังกฤษ
- ความสำคัญของปัญหา
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- กรอบแนวคิดและ สมมติฐาน (ถ้ามี)
- วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
- วิธีการดำเนินการวิจัย
- ผลการวิจัย เสนอให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย แต่ไม่ใช่สรุปเป็นข้อๆ
- ใช้ตารางเมื่อจำเป็นคำอธิบายตารางเสนอเฉพาะที่ต้องการชี้ประเด็นสำคัญ
- สรุปและอภิปรายผล เสนอเป็นความเรียงชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลที่ได้กับกรอบแนวคิดและงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายตามสมมติฐานเป็นข้อๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ใช้ศึกษาทั้งหมด
- ข้อเสนอแนะและแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์
- เอกสารอ้างอิง

4. ภาพประกอบ

ผู้เขียนสามารถวางภาพประกอบแทรกไว้ในเนื้อหา โดยขึ้นบรรทัดใหม่และจัดวางภาพไว้ได้ข้อความที่เกี่ยวข้อง และมีคำบรรยายใต้ภาพ การบรรยายภาพให้พิมพ์ใต้ภาพ หากเป็นภาพที่มีลิขสิทธิ์(เช่น จากหนังสือวารสารต่างๆ เป็นต้น) ต้องได้รับการอนุญาตก่อน และต้องมีการอ้างอิง reference ด้วยโดยระบุดังนี้ ตามรูปแบบ ดังนี้

ภาพที่ 1 :

(ที่มา : ชื่อ และ พ.ศ.)

ให้ใช้คำว่า ภาพที่ 1 โดยเป็นตัวหนา ตามด้วยเครื่องหมายทวิภาค (:) และข้อความบรรยายภาพ

บรรทัดต่อมาเป็นที่มาของภาพ โดยระบุ แหล่งที่มา และปี พ.ศ.

ภาพที่ส่งมาจะเป็นสีหรือขาวดำ ก็ได้แต่ภาพในวารสารที่ตีพิมพ์แล้วจะเป็นภาพขาวดำเท่านั้น ถ้าเป็นรูปภาพถ่ายให้ใช้ภาพขนาด 3x5 นิ้ว ถ้าเป็น ไฟล์ให้ส่งเป็นไฟล์ภาพ .jpg. โดยปรับขนาดของไฟล์รูป ไม่ควรต่ำกว่า 1400×1050 พิกเซล โดยต้องระบุชื่อภาพ ให้ตรงกับลำดับภาพที่แทรกไว้ในข้อมูลเนื้อหา

5. การอ้างอิงเอกสาร

ในเนื้อเรื่อง ใช้ระบบนาม ปี เป็นการอ้างอิงที่อยู่รวมกันกับเนื้อหาไม่แยกส่วนโดยอาจเขียนชื่อผู้แต่งที่ใช้อ้างอิงให้กลมกลืนไปกับเนื้อหาหรือจะแยกใส่ในวงเล็บท้ายข้อความอ้างอิงก็ได้ เอกสารภาษาไทยเขียนชื่อผู้แต่งและนามสกุล เอกสารต่างประเทศเขียนเฉพาะชื่อสกุลเท่านั้นตามด้วยปี ค.ศ. ดังตัวอย่างเช่น

- ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีของ เบสต์ ที่กล่าวไว้ว่าการแปลความหมายระดับความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์ (Best, 1986 อ้างถึงใน พงษ์รัตน์ ทวีรัตน์ , 2543)
- การผสมผสานระหว่างรูปแบบชิ้นส่วนแต่ละชิ้นในจินตนาการ ให้เกิดรูปลักษณะใหม่ที่ยังคงความรู้สึกถึงประโยชน์ในการประดับตกแต่งตัวอาคาร (นวลน้อย บุญวงษ์, 2539)
- ส่วนการคัดลอกข้อความ ใช้ระบบนามนามปีพร้อมระบุเลขหน้าและให้ข้อความที่คัดลอกมาอยู่ในเครื่องหมาย “.....”
- ในการอ้างอิงท้ายเรื่อง เอกสารที่อ้างถึงในเนื้อเรื่อง ต้องเขียนไว้ในรายการเอกสารอ้างอิงท้ายเรื่องทุกเรื่อง โดยเรียงเอกสารภาษาไทยไว้ก่อนภาษาต่างประเทศ ตามลำดับตัวอักษรตัวแรก

ของชื่อผู้แต่งไม่ต้องใช้หมายเลขกำกับ ชื่อผู้แต่งภาษาอังกฤษเรียงตามอักษรตัวแรกของชื่อสกุล และถ้าอักษรตัวแรกเหมือนกันให้เรียงตามอักษรตัวถัดไป ถ้าผู้แต่งคนเดียวกันให้เรียงลำดับตามปีที่พิมพ์

- การพิมพ์วัสดุอ้างอิงแต่ละรายการ ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย บรรทัดต่อไปให้ย่อโดยตั้ง Tab 0.63 นิ้ว

6. การเขียนเอกสารอ้างอิงทำเรื่อง

6.1. หนังสือที่ผู้แต่งเขียนเอง

เสรี วงษ์มณฑา. (2540). *ครบเครื่องเรื่องการสื่อสารทางการตลาด*. กรุงเทพฯ : วลีทัศน์พัฒนา.

American Psychological Association. (2010). *Publication manual of the American Psychological Association* (6th ed.). Washington, DC: American Psychological Association.

6.2 หนังสือที่มีบรรณาธิการ

พิเชษฐ รุ่งลาวัลย์, บรรณาธิการ. (2553). *คนละไม้คนละมือ*. ราชบุรี: ศูนย์ประสานงานชมรมศิษย์เก่าสามเณรลัยแม่พระนิรมล.

Diener, H. C., &Wilkinson, M., Eds.. (1988). *Drug-induced headache*. New York: Springerverlag.

6.3. การเขียนอ้างอิงจากปริญญาานิพนธ์

โกเมศ คันธิก (2557). *การออกแบบบรรจุภัณฑ์เครื่องเคลือบดินเผา ด้วยเรื่องราวจากทะเล*.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ, คณะศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา

6.4. การเขียนอ้างอิงบทความในวารสาร

นวลพรรณ อ่อนน้อม. (2557). *การพัฒนางานออกแบบเพื่อบูรณาด้านแนวคิด*. *วารสารคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 22(2), 1-14.

6.5 การเขียนอ้างอิงเอกสารการประชุมวิชาการหรือการสัมมนาทางวิชาการ

วสันต์ ศรีสวัสดิ์. (2551). *ความสัมพันธ์ระหว่างงานออกแบบและองค์ประกอบในงานศิลปกรรม ในการประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ “ราชนครินทร์วิชาการและวิจัย ครั้งที่ 3 “* (หน้า 1-13). ฉะเชิงเทรา: สถาบันวิจัยและพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

6.6 การเขียนอ้างอิงจากเว็บไซต์ให้เขียนตามรูปแบบของหนังสือ บทความ ตามประเภทดัง

กล่าวโดยไม่ต้องระบุวันที่ค้นข้อมูล

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแห่งชาติ.(2554).แผนพัฒนาสังคม

และวัฒนธรรมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2550 – 2554). เข้าถึงได้จาก <http://www.idd.go>

6.7 การเขียนอ้างอิงที่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลทางสถิติสำหรับข้อมูลอ้างอิงที่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง เช่น ข้อมูลสถิติ ให้ระบุวันที่เข้าถึงข้อมูลด้วย

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2555). สถิติการส่งออก(Export)

ข้าวหอมมะลิ: ปริมาณและมูลค่าการส่งออกรายเดือน. วันที่ค้นข้อมูล 30 สิงหาคม 2557,

เข้าถึงได้จาก http://www.oae.go.th/oae_report/export_import/export_result.php

ลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารศิลปกรรมบูรพา (Burapha Arts Journal) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยบูรพา ห้ามนำข้อความทั้งหมดหรือบางส่วนไปพิมพ์ซ้ำ เว้นเสียแต่จะได้รับอนุญาตจากมหาวิทยาลัยฯ เป็นลายลักษณ์อักษร

ความรับผิดชอบ

เนื้อหาต้นฉบับที่ปรากฏในวารสารเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ทั้งนี้ไม่รวมความผิดพลาด อันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์

การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนต้องนำส่งเอกสารต้นฉบับในรูปแบบไฟล์ Word พร้อมแผ่น CD ตามข้อกำหนดของรูปแบบวารสาร จำนวน 3 ชุด ส่งด้วยตนเอง หรือทางไปรษณีย์ลงทะเบียนมาที่

กองบรรณาธิการวารสารศิลปกรรมบูรพา (Burapha Arts Journal)

คณะศิลปกรรมศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย สำนักงานคณบดี มหาวิทยาลัยบูรพา

162 ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131

โทรศัพท์. 038 102 222, 038 391 042 ต่อ 2510, 2511, 2516

โทรสาร 038 391042

BURAPHA
arts
JOURNAL วารสาร
ศิลปกรรมบูรพา
Faculty of Fine & Applied Arts
 ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 ปีการศึกษา 2558 มิถุนายน 2558 - พฤษภาคม 2558
 ISSN 0859-8800

๑๑

มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะศิลปกรรมศาสตร์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
 169 ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131
 โทรศัพท์ : 0-3810-2510 โทรสาร : 0-3839-1042
 Email : finearts.buu@gmail.com

Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University
 169 Long-Hard Bangsaen Road, Saen Sook Sub-district, Mueang District,
 Chonburi 20131 , Tel : 0-3810-2510 Fax : 0-3839-1042,
 Email : finearts.buu@gmail.com